

Celoživotní učení:
Příspěvek školských
systémů v členských
zemích Evropské unie

Vzdělávání
a kultura

Evropská
komise

• *Průzkumy Eurydice* •

2

Celoživotní učení: Příspěvek školských systémů v členských zemích Evropské unie

Výsledky průzkumu EURYDICE

Dokument zpracovalo Evropské oddělení EURYDICE jako podklad pro ministerskou konferenci k zahájení programů SOCRATES II, LEONARDO DA VINCI II a MLÁDEŽ Lisabon, 17. – 18. března 2000

Tento dokument je publikován Evropským oddělením EURYDICE s finanční podporou Evropské komise (Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu).

K dispozici v angličtině (pod titulem *Lifelong Learning: the contribution of education systems in the Members States of the European Union*), ve francouzštině (pod titulem *Apprendre tout au long de la vie: la contribution des systèmes éducatifs des États membres de l'Union européenne*) a v portugalsštině (kde titul zní *Aprendizagem ao longo da vida: a contribuição dos sistemas educativos dos Estados Membros da União Europeia*).

*Děkujeme EURYDICE European Unit
za souhlas s publikováním tohoto materiálu
a Evropské komisi za finanční podporu.*

Odpovědnost za překlad do češtiny nese výhradně vydavatel.
ISBN 80-211-0389-2

Obsah této publikace může být částečně reprodukován, s výjimkou reprodukce pro komerční účely, za předpokladu, že výňatek bude uveden s úplným odkazem na „EURYDICE, the Information Network on Education in Europe“ a s datem vydání dokumentu.

Žádosti o povolení reprodukovat celý dokument musí být předloženy Evropskému oddělení EURYDICE.

© EURYDICE European Unit, 2000
© Ústav pro informace ve vzdělávání, 2000

EURYDICE
Evropean Unit
Avenue Louise 240
B-1050 Brussels

Tel. (32-2) 600.53.53
Fax (32-2) 600.53.63
URL: <http://www.eurydice.org>
e-mail: info@eurydice.org.

OBSAH

<i>Předmluva</i>	5
<i>I. Kontexty, definice, náměty</i>	7
1. <i>Celoživotní učení: koncept zrozený v 70. letech</i>	7
2. <i>Definice, která – ač dosud ne konečná – staví celý proces na individuální odpovědnosti</i>	8
3. <i>Úkoly školských systémů</i>	11
<i>II. Výsledky průzkumu</i>	15
1. <i>Kontext a metodika</i>	15
2. <i>Celoživotní učení – záležitost definic</i>	16
3. <i>Záměry a strategie na jednotlivých úrovních školského systému</i>	17
<i>III. Závěrečné poznatky</i>	25
<i>IV. Bibliografie</i>	27
<i>V. Cíle, politika a strategie – zprávy z jednotlivých zemí</i>	29
 <i>Příloha: Dotazník pro sběr dat</i>	 159
<i>Poděkování</i>	163

„Všechno člověka omrzí, jen učení ne.“

Vergilius (70 – 19 př. n. l.)

PŘEDMLUVA

Evropská unie, která se snaží zajistit, aby všichni občané měli plný přístup k sociálnímu, hospodářskému a politickému životu, má dnes prvořadý zájem na rozvoji vzdělávání a profesní přípravy. Pro dosažení vytčeného cíle musí vzdělávání a profesní příprava probíhat nejen v raných etapách života, ale v celém jeho průběhu, a to v závislosti na individuálních osobních a profesních potřebách každého občana. Proto je nutno zásadním způsobem přehodnotit cíle, obsah, metody a veškeré postupy, které se uplatňují v činnostech systémů vzdělávání i profesní přípravy. Právě proto členské státy zařadily celoživotní učení do svých politických programů a Evropská komise se ujala úkolu posílit v této oblasti celoevropskou spolupráci. První významnou iniciativou v tomto duchu byl Evropský rok celoživotního učení (1996). Nyní se tyto snahy konsolidují a rozšiřují v programech SOCRATES, LEONARDO DA VINCI a MLÁDEŽ.

Náš průzkum je prvním přehledem opatření a kroků, které členské státy podnikají v úsilí o realizaci tohoto náročného a dalekosáhlého cíle. Prvořadá pozornost je věnována iniciativám na všech úrovních vzdělávání. Jako významný přínos lze uvést, že se průzkum nespokojuje s obvyklou rétorikou a prohlášeními o deklarovaných záměrech, ale všímá si konkrétních strategií, které se v jednotlivých zemích nacházejí na různém stupni realizace, a podává první zmapování trendů uvedenými strategiemi založených. Školské systémy jsou dnes do tohoto vývoje plně zapojeny. Obrací se na ně nová klientela tvořená lidmi všeho věku, kteří mají různé potřeby a různá očekávání. Na všech úrovních se proto činí opatření, jimiž vzdělávací systémy na tuto výzvu reagují.

Systémy vzdělávání a profesní přípravy však nejsou jedinými činiteli působícími v celoživotním vzdělávání. Mnohé iniciativy rozvíjené v tomto směru jsou výsledkem společných snah, na nichž se podílejí subjekty ve sféře konkrétních pracovních činností i ve sféře hospodářských zájmů a s nimi i sociální partneři. Příspěvek vzdělávacích systémů si nicméně zaslouží zvláštní pozornost, o čemž svědčí poznatek, že celoživotnímu vzdělávání se věnují ti, kdo na své počáteční vzdělávání a profesní přípravu hledí jako na významnou a hodnotnou zkušenost. Právě v této souvislosti nabývá na důležitosti možnost či schopnost systému školství a vzdělávání dát velké většině lidí chuť do učení a zároveň jim vštípit základní dovednosti, které potřebují k následnému rozvíjení pozdějšího aktivního učení.

Na přípravě tohoto průzkumu se významnou měrou podílela síť EURYDICE a na jeho realizaci spolupracovali ministři odpovídající za resort školství v členských státech a Evropská komise. Jeho výsledky, které byly za portugalského předsednictví

Rady zveřejněny u příležitosti konference konané na ministerské úrovni v Lisabonu ve dnech 17. a 18. března 2000 u příležitosti zahájení programů SOCRATES II, LEONARDO DA VINCI II a MLÁDEŽ, vytyčují další cestu a ukazují, že v důsledné analytické práci je třeba pokračovat. Průzkum, který se v tomto konkrétním případě omezuje pouze na oblast školství, poskytne podle našeho názoru solidní základ pro další iniciativy v této oblasti, ty však budou rozvíjeny v partnerské spolupráci s ostatními zainteresovanými sektory.

Viviane Reding
komisařka
pro vzdělávání a kulturu

březen 2000

I. KONTEXTY, DEFINICE, NÁMĚTY

1. Celoživotní učení: koncept zrozený v 70. letech

Koncept, z něhož se vyvinul současný pojem celoživotního učení, se postupně utvářel v řadě různých zpráv a publikací, které vycházely v době, kdy se školské systémy staly předmětem kritického zájmu veřejnosti a kdy ještě působily dozvuky studentských bouří z května 1968.

Na konferenci UNESCO v roce **1970** přednesl Paul Legrand¹ 1 zprávu nazvanou *An introduction to lifelong learning* (Úvod do celoživotního učení). V rámci UNESCO byla poté ustavena mezinárodní komise pro rozvoj vzdělávání tvořená sedmi významnými odborníky, kteří pocházeli z různých zemí, ale řídili se vlastní úvahou. Komise, které předsedal Edgard Faure², byla pověřena provedením mezinárodního průzkumu o stavu vzdělávání.

V roce **1972** zveřejnila komise UNESCO své poznatky ve zprávě pod názvem *Learning to Be. The world of education today and tomorrow*. Autoři zprávy znovu zdůraznili, že každý jednotlivec má právo – které je zároveň nutností – učit se po celý život, a doporučili co nejúžší propojení sfér formalizovaného (školského) a neformálního vzdělávání. Zdroje určené na vzdělávání by podle nich měly být spravedlivě rozděleny mezi obě sféry a také mezi vzdělávací činnosti pro nejmladší a nejstarší ročníky účastníků vzdělávání. Zpráva důrazně připomíná, že nejde ani tak o typ systému, v němž jednotlivci vzdělání získávají, jako o kvalitu takto získávaného vzdělání. Z hlediska požadovaných předpokladů se doporučuje větší flexibilita. Vyslovuje se podpora vzdělávání pro co největší počet lidí při odstranění bariér, které bránily nejméně privilegovaným skupinám občanů v přístupu ke vzdělání. Zpráva se také přimlouvá za větší účast těch, kdo se učí, na přípravě a řízení vzdělávacích procesů, jichž jsou účastníky.

V roce 1973 **OECD** uveřejnila zprávu *Recurrent education: a strategy for lifelong learning* (Periodické vzdělávání – strategie pro celoživotní učení), která se zabývá debatou o vzdělávání a zároveň věnuje pozornost požadavkům globální ekonomiky a předpokladům konkurenční schopnosti na globálním trhu. O učení se v této zprávě pojednává v návaznosti na činnosti spojené s výkonem povolání a důraz se klade na individuální učení. Zpráva sice uznává roli počátečního vzdělávání (a stala se podnětem pro vypracování několika zpráv o profesní přípravě učitelů), avšak koncepce periodického vzdělávání se zde především aplikuje až na vzdělávání a profesní přípravu po skončení povinné školní docházky.

Konceptu se chopily mezinárodní organizace a začala se jím zabývat řada odborníků. Můžeme jmenovat především studie T. Huséna (1974) *The Learning society* (Učící se společnost) a J. Botkina a kol. (1979) *No limit to learning: bridging the human gap. A report to the Club of Rome* (Učení bez mezí: jak překlenout

¹ Bývalý vedoucí divize vzdělávání dospělých v rámci Sektoru vzdělávání UNESCO

² Faure, s jehož jménem byla zpráva posléze často spojována, zastával v průběhu své dlouholeté politické kariéry řadu významných funkcí ve francouzské vládě – mimo jiné byl v letech 1968 – 69 ministrem školství.

³ Česky vyšlo pod názvem Učit se být (Svět výchovy a vzdělávání dnes a zítra). Praha, Ústav školských informací 1974.

nedostačivost. Zpráva pro Římský klub³). Druhá z uvedených studií, která do značné míry vychází z Faurovy zprávy, předložila k diskusi model společnosti, jejíž hybnou silou je schopnost jednotlivců analyzovat a zpracovávat nové znalosti a dostupné informace a jejíž kořeny tkví v odpovědných přístupech a v pozitivních hodnotách.

Od poloviny 70. let byl celý koncept spolu s myšlenkami, k nimž dal podnět, poznamenán hospodářskou recesí a omezením veřejných výdajů. Od té doby byla provedena řada dalekosáhlých hospodářských a sociálních reforem; když se pak v 90. letech koncept znovu dostal do popředí zájmu, stalo se tak za zcela jiné situace, než když vznikal. Na přední místo ve výčtu politických otázek, o nichž bylo třeba rozhodnout, se dostala nezaměstnanost a její snižování založené na posilování konkurenceschopnosti.

Někteří lidé hovoří o 'celoživotním vzdělávání', ale jiní raději volí označení 'celoživotní učení': řekne-li se totiž 'vzdělávání', mnozí potenciální účastníci si představí počáteční vzdělávání, které si ve vzpomínkách mnohdy spojují s negativními zážitky. Mimoto Boshier (1998) tvrdí, že mezi oběma pojmy je zásadní rozdíl. Pojem učení implicitně obsahuje myšlenku individuální odpovědnosti za rozvoj vlastního vzdělávání. Kdo si chce zachovat předpoklady, aby mohl být zaměstnán, ten si jako spotřebitel musí na vlastní odpovědnost sám na trhu vzdělání a profesní přípravy vybírat a volit, co nejvíce odpovídá jeho požadavkům. Aby ale všichni mohli skutečně mít přístup ke vzdělání a profesní přípravě, musí se vytvořit sociální podmínky, ve kterých bude taková strategie uskutečnitelná. K tomu je zapotřebí, aby státní či jiné instituce zpracovaly politiku a zajistily zdroje, které v ideálním případě budou mít spojitost nejen s prostředím formalizovaného vzdělávání (tj. se systémy školství a profesní přípravy) ale také s neformálním prostředím (tj. mimo uvedené systémy, avšak ve spojení s organizacemi občanské společnosti) i s prostředím spontánního vzdělávání (tj. s aktivitami, které si jednotlivci vytvořili sami). Výraz 'celoživotní vzdělávání' by z tohoto hlediska znamenal neustálou účast státní politiky spolu s předepsanou pravidelnou činností.

Výraz 'celoživotní učení' nyní nabývá vrchu nad 'celoživotním vzděláváním'. V počáteční náplni obou pojmů byly velké rozdíly, dále prohlubované působením organizací, které oba koncepty dále rozvíjely. Mimoto došlo k dalekosáhlým přeměnám v socioekonomickém kontextu, kam nyní oba koncepty patří. To vše spolu s mnoha rozdíly, které lze sledovat v národních systémech vzdělávání a profesní přípravy, vysvětluje určitou nepřesnost platných definic a jejich často velmi abstraktní povahu.

2. Definice, která – ač dosud nikoli konečná – staví celý proces na individuální odpovědnosti

V 70. letech se používala řada různých termínů. Tím byla dána poněkud pochybná možnost vyjasnit pozice jednotlivých přístupů. Nyní z terminologického hlediska

³ Římský klub je neformální mezinárodní organizace založená v roce 1968, která si klade za cíl podpořit chápání vzájemné závislosti globálních hospodářských, politických, přírodních a společenských systémů. Počet členů klubu, jimiž jsou představitelé průmyslových kruhů, ekonomové a odborníci z oblastí vědy a výzkumu, je omezen na 100. Klub dává podněty k novým politickým přístupům a k opatřením na překonání některých globálních problémů lidstva, které nelze efektivně řešit v rámci tradičních národních organizací a krátkodobých politických programů.

převládá výraz 'celoživotní učení', ale nikdo zatím neobjasnil, co daný pojem znamená, ani nebylo zajištěno jeho jednotné používání.

Publikace UNESCO nazvaná *Learning: the treasure within*³⁾, známá též jako Delorova zpráva (1996), je dalším hlasem na podporu koncepce celoživotního vzdělávání⁴⁾, kterou definuje takto: „S blížícím se 21. stoletím se vzdělávání ve svých úkolech a formách stává tak rozmanitým, že se vztahuje ke všem činnostem, které lidem od dětství až do stáří umožňují osvojit si živoucí poznání světa, jiných lidí i jich samotných. Vzdělávání přirozeným způsobem spojuje všechny čtyři základní typy učení, charakterizované v předchozí kapitole⁵⁾. Komise⁶⁾ se v této zprávě rozhodla označit vzdělávací kontinuum, jež má stejné trvání jako život sám a je chápáno tak široce, že zahrnuje celek společnosti, za 'učení v průběhu celého života'. Učení po celý život je klíčem k 21. století a jako takové bude nezbytným předpokladem pro adaptaci na nově vznikající požadavky pracovního trhu a pro dokonalejší zvládnutí měnící se periodicity a rytmu existence jednotlivých lidí“. Ve Faurově zprávě šlo o rozvoj a růst v pracovním životě. Delorova zpráva se naproti tomu zasazuje o dosažitelnou formu osobního rozvoje, která je mnohem ambicióznější. Delorova zpráva byla přeložena do více než 40 jazyků a byla vydána a čtena ve velkém množství výtisků; navíc sloužila jako podklad pro četné konference. Zdá se však, že veřejná fóra, jejichž účastníci usilují o převedení principu celoživotního učení do konkrétní operativní podoby, většinou čerpají podněty spíše z definic, které mají blíže ke snaze o rozvoj a růst v pracovním životě.

OECD definuje celoživotní učení takto: „Učení pod tímto úhlem pohledu spojuje individuální i společenský rozvoj ve všech směrech i prostředích – v rámci formalizovaném, tedy ve školských institucích, v zařízeních odborné přípravy, terciárního vzdělávání i vzdělávání dospělých, a také v prostředí neformálním, tedy doma, v práci a v jiných společenských celcích. Jde o systémový přístup: zaměřuje se na standardy vědomostí a dovedností, které platí pro všechny, bez ohledu na věk. Zdůrazňuje potřebu všechny děti od útlého věku připravovat a motivovat k učení po celý život a koordinovat snahy o zajištění příslušných možností pro všechny dospělé, ať zaměstnané či nezaměstnané, kteří se potřebují rekvalifikovat, případně postoupí na vyšší kvalifikační stupeň.“⁷⁾ Původní pojem periodického vzdělávání se ve svém významu posunul a nyní zahrnuje i neformální způsoby učení. V zajišťování, řízení a financování vzdělávacího systému hrály původně hlavní roli veřejné orgány a instituce; to se změnilo a nyní převládají modely založené na partnerství a na dělbě odpovědnosti, kde větší díl odpovědnosti přebírají firmy a sami učící se jednotlivci. Základní vzdělávání zůstává v zásadě podřízeno cílům pokroku a růstu v pracovním životě. Vliv základního vzdělání se sice uznává, avšak skutečný důraz se klade na postobligatorní vzdělávání a na profesní přípravu dospělých. Také v nedávno publikované práci OECD/CERI (1999a) o financování celoživotního učení se zdůrazňuje, jakou roli by v tomto novém přístupu, který se nyní uplatňuje v systémech vzdělávání a profesní přípravy, měli hrát jednotlivci a soukromý sektor.

³⁾ Česky vyšlo pod názvem *Učení je skryté bohatství. Zpráva Mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“*. Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha 1997. 125 s. Citát je ze s. 59.

⁴⁾ V původním francouzském textu se používá termín *l'éducation tout au long de la vie*.

⁵⁾ Těmito čtyřmi pilíři jsou: 'učit se poznávat', 'učit se jednat', 'učit se žít společně' a 'učit se být'.

⁶⁾ Jde o Mezinárodní komisi pro vzdělávání v 21. století, jejíž zpráva byla podkladem pro publikaci UNESCO.

⁷⁾ OECD (1996). České vyd. s. 19.

V současné době patří celoživotní učení k hlavním zásadám politiky Evropské unie. Původně bylo součástí Janneovy zprávy⁸ z roku 1973 a znovu se objevilo ve dvou dokumentech Komise, a to v *Memorandum on Higher Education in the European Community* (Memorandum o vysokém školství v Evropském společenství) a v *Memorandum on Open Distance Learning in the European Community* (Memorandum o otevřeném distančním učení v Evropském společenství). Obě memoranda byla dána do oběhu v roce 1991. První z nich je věnováno tematice vysokých škol a jejich zásluh o rozvoj jednotného trhu, pro který připravují vysoce kvalifikované pracovní síly. Jak se v memorandu doporučuje, přístup k získání vysoké kvalifikace by měl být mnohem širší a měly by se do větší šíře rozvinout příležitosti k aktualizaci a revitalizaci znalostí a dovedností. V memorandu se přisuzuje zvláštní význam úloze vysokého školství při rozšiřování sektorů dalšího vzdělávání a profesní přípravy (Hake, 1999). Druhé z obou memorand představuje otevřené distanční vzdělávání jako hlavní cestu k rozšiřování přístupu k celoživotnímu vzdělávání a profesní přípravě. Časem se o tomto typu vzdělávání začalo v textech Společenství stále častěji hovořit jako o nosném způsobu zajištění příležitostí k překonání problémů konkurenceschopnosti, zaměstnanosti a růstu.

V roce 1995 byla vydána Bílá kniha Evropské komise *Teaching and Learning: Towards the learning society*⁹. Jde o zásadní referenční materiál k politice Společenství v oblasti celoživotního učení. Bílá kniha sice nenabízí definici pojmu jako takového, ale přináší podstatnou zásadu: proces učení je věcí individuální odpovědnosti každého jednotlivce. Vyšla těsně před zahájením Evropského roku celoživotního učení vyhlášeného podle návrhu, který se objevil v Bílé knize Evropské komise vydané v roce 1993 pod názvem *Growth, competitiveness, employment* (Růst, konkurenceschopnost, zaměstnanost). Podle J. R. Gasse (1996) tato přímá spojitost neznámá, že hodnoty vzdělání jsou podřízeny úvahám o rentabilitě průmyslových odvětví. Jak autor uvedl, „tím, že schválily návrh Komise, podpořily Evropský parlament i Rada názor, že celoživotní učení je jak záležitostí osobního naplnění a možnosti participovat na výkonu občanských práv, tak i záležitostí dosažení hospodářských cílů“⁹.

V roce 1997 vyšlo sdělení Komise *What the programmes achieved: Towards a Europe of Knowledge* (Co přinesly programy za Evropu znalostí). V tomto sdělení se návrhy programů pro vzdělávání a profesní přípravu na léta 2000 – 2006 uvádějí ve vazbě na cíl, jímž je celoživotní učení. Tento cíl konkrétně propaguje i nová iniciativa známá jako *Grundtvig*, která byla zahájena 1. ledna 2000 v rámci programu Socrates II. Amsterdamská smlouva oficiálně potvrdila (i když nevyhlásila příslušnou definici), že celoživotní učení má napříště být principem, kterým se bude řídit politika Společenství ve sféře vzdělávání a profesní přípravy a že tento princip bude jako vedlejší pojem zaveden i v dalších sférách evropské politiky, například v oblasti zaměstnanosti. Úloha, kterou celoživotnímu učení přisuzují směrnice Společenství pro oblast zaměstnanosti, vychází z definice navržené na podporu rozvoje kvalifikovaných pracovních sil, která se považuje za konečný cíl, a to s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám toho kterého členského státu. V tomto kontextu se celoživotní učení definuje jako pojem „zahrnující veškeré účelné formalizované i neformální činnosti související s učením, které se průběžně realizují s cílem

⁸ Tato zpráva, zapsaná v bibliografii jako zpráva Komise Evropských společenství (1973), tvořila základ Prvního akčního programu ve vzdělávání, který byl přijat v roce 1976.

⁹ Česky vyšlo pod názvem *Vyučování a učení: cesta k učící se společnosti*. Praha, Učitelské noviny – Gnosis, spol. s r. o. 1996.

⁹ Gass (1996), str. 5

dosáhnout zdokonalení znalostí, dovedností a odborných předpokladů.¹⁰ Je nasnadě, že rozdílné podmínky panující v jednotlivých zemích Evropy bude možno shrnout pouze pod takovýto abstraktní, obecný termín. Jeho použití se ovšem stane velmi citlivou záležitostí, až budou činěny pokusy aplikovat koncepci do praxe a tím realizovat konkrétní politická řešení a stanovit ukazatele pro měření skutečně dosaženého pokroku.

Z vizionářské, univerzální a humanistické koncepce (ve Faurově zprávě) se celoživotní učení vyvinulo v nedílnou součást národní a mezinárodní politiky. To však, jak zdůrazňuje Griffin (1998), s sebou nutně nese jistou neurčitost, nejednoznačnost, o čemž svědčí otazník, který se dosud vznáší nad příslušnou definicí. Jarvis (1998) připomíná, že když se koncepce celoživotního učení v 90. letech znovu vynořila, stala se brzy samozřejmostí a byla zahrnuta chválou jako pevná součást společenských aktivit. Celoživotní učení se však jako jev nedočkalo příliš důkladného zkoumání z hlediska příčinných souvislostí. Stejně jako u jiných žádoucích společenských cílů, i zde se liší ideál od reality, teorie od praxe a sliby od výsledků. Jak to vše měřit? Jak se za takových podmínek může v oficiální politice uplatňovat pojem, který je svou podstatou tak složitý? Odpovědi z pohledu formalizovaných vzdělávacích systémů v členských zemích EU lze v zárodečné podobě nalézt ve výsledcích průzkumu Eurydice, které jsou obsaženy v tomto materiálu.

3. Úkoly školských systémů

Povaha naší studie i lhůty pro její zpracování zcela vylučují možnost komplexního rozboru výzkumů realizovaných ve sledované oblasti. V žádném případě nemůže jít o rozsáhlé analytické dílo zkoumající koncepci celoživotního učení nebo metodické přístupy k její realizaci. Ke společným rysům vyvozeným z dříve diskutovaných definic patří skutečnost, že jednotlivci se mají učit ve všech fázích života a že se proto na takové aktivitě nutně musí podílet i oblast školství a profesní přípravy, a to na všech úrovních.

Posílit základy učení

Na úrovni předškolního a povinného vzdělávání se dosud uskutečnilo jen velmi málo výzkumných prací, které by se zabývaly problematikou celoživotního učení. Důvod lze nepochybně hledat v tom, že mnohé politické strategie pro celoživotní učení jsou prioritně zaměřeny na jedince starší šestnácti let. V materiálu OECD (1996) se však uvádí, že nezbytným předpokladem pro úspěšné celoživotní učení je posílit získávání základních vědomostí a dovedností. OECD v téže studii uvádí, že k tomu je zapotřebí řešit otázku neúspěšných žáků a těch, kdo předčasně opouštějí školský systém, a zajistit větší přístupnost a kvalitu vzdělávání s lepší možností volby individualizované výuky; dále je třeba zavést nové technologie a vyučovací metody, zavést interdisciplinární výuku, vštípit žákům chuť k učení, zlepšit profil učitelských sborů, vybudovat vazby na sektor neformálního vzdělávání a rozvinout spolupráci s rodiči. V praxi vlastně jde o to, že k dosažení cíle, jímž je celoživotní učení, přispívá základní vzdělávání i řešením problematiky, kterou se vzdělávací systémy již po určitou dobu zabývají. Rozdíl je jen v tom, že v našem konkrétním případě lze tyto různé otázky považovat za vzájemně propojené, takže celý systém by měl být

¹⁰ Evropská komise (1999) *Setting targets for lifelong learning in Europe* (Stanovení cílů pro celoživotní učení v Evropě).

kompaktnější, vnitřně provázanější. Samy o sobě – každá zvlášť – jsou tyto otázky skutečně předmětem rozsáhlého zkoumání. Na téma neúspěšných žáků, klíčových kompetencí a v poslední době i nových technologií ve školství, máme-li jmenovat alespoň některé náměty, již bylo sepsáno množství prací – studií, zpráv i doporučení. V blízké budoucnosti budou pravděpodobně posuzovány znovu s ohledem na nová paradigmatu výzkumu orientovaná na cíl celoživotního učení.

Usnadnit přístup k vysokoškolskému vzdělávání a diverzifikovat jeho nabídku

Výzkum celoživotního učení posuzovaného v návaznosti na přechod ze školy do pracovního života a na přechod od počátečního k dalšímu vzdělávání a profesní přípravě a k vysokoškolskému vzdělávání je rozsáhlejší. Vzhledem k výsledkům průzkumu Eurydice a také proto, že obojí zmíněný přechod je předmětem zkoumání především v rámci Cedefop, který je pro tuto oblast plně kompetentní, zmíníme se zde v souvislosti s vysokoškolským vzděláváním pouze o několika málo výzkumných poznatcích.

Generální ředitelství výzkumu (Research Directorate-General) v Evropské komisi iniciovalo průzkum podmínek přístupu k vysokoškolskému vzdělání mezi populačními skupinami, které jsou na této úrovni obvykle méně zastoupeny. Šlo o projekt financovaný v rámci programu cíleného socioekonomického výzkumu (spadajícího pod Čtvrtý rámcový program Evropské komise pro výzkum a technologický rozvoj 1994 – 98). Projekt byl realizován pod názvem *University adult access policies and practices accross the European Union, and their consequences for the participation of non traditional adults* (Politika a praxe dostupnosti vysokých škol pro dospělé v Evropské unii a její důsledky pro účast netradičních skupin dospělých). V podobném duchu byly v rámci programu Socrates podporovány projekty typu *APEL – Assessment of prior experiential learning* (Hodnocení dosavadního zkušenostního učení) zabývající se otázkami souvisejícími s hodnocením neformálního učení.

Jiné výzkumné práce se zaměřují na učení obecně a na potřeby učících se jedinců. Rowley a kol. (1998) upozorňují, že ve společnosti, která je založena na znalostech, mají učící se lidé dosti odlišné potřeby, než měli jejich předchůdci. Tyto nové potřeby znamenají, že nabídka vhodných kursů musí být k dispozici tady a teď, jejich náplň musí být specifikována v menších jednotkách, používat se musí metody, které dávají prostor pro aktivnější zapojení účastníků a při plánování se musí počítat s pravidelným aktualizováním kvalifikace, které lze nabýt absolvováním všeobecného i odborného učení. Předpoklady, jejichž splnění se vyžaduje, by se měly revidovat – buď by měly být sníženy, nebo by se měl vypracovat systém ekvivalence. Mají-li se tyto požadavky splnit, musí se i vysoké školství stát 'učící se organizací', která bude otevřena vůči svému okolí a bude vstupovat do vzájemně přínosných vztahů s partnerskými subjekty (firmami aj.), které samy zajišťují vzdělávání a mají vlastní vzdělávací instituty.

V souvislosti s těmito změnami se vysoké školy v posledních letech dostaly pod mnoho různých tlaků. Profesor Edward Thomas nedávno upozornil, že rostoucí konkurence nutí vysoké školy zvyšovat počet přijímaných uchazečů, i když jim na zvládnutí tohoto nárůstu mnoho zdrojů nepřibýlo; v jednotlivých kurzech musí rozšiřovat odbornou náplň a musí omezovat jejich rozsah ve prospěch struktury,

kteřá bude mít spíše modulární charakter¹¹. Cíl celoživotního učení a existence učící se společnosti tyto vznikající trendy jen dále posilují. Za této situace se vysoké školy musí postupně učit, jak provádět výuku studentů, kteří jsou starší, zkušenější a nejspíš i náročnější, a jak rozšířit svou nabídku, aby byly s to vyhovět rozmanitějším požadavkům a podat výuku pružnějším způsobem. Společenské tlaky nutící univerzity přibližovat vlastní činnost pracovnímu životu nicméně vyvolávají otázku slučitelnosti se základním posláním univerzit, jímž je výuka studentů a výzkum. V potaz jsou brány i vztahy univerzit k ostatním institucím a sektorům vysokého školství a jejich 'rozhraní'. Jónasson (1999) upozorňuje na potenciální konflikt mezi charakteristikami považovanými u vysokých škol za nejtypičtější, což je jednak náročnost akademických teoretických znalostí, jednak kombinace učení a výzkumu. Důraz přitom klade na rozpor mezi akademickou povahou učení na vysokých školách a bezprostředním a krátkodobým charakterem kvalifikačních požadavků, jak je kladou studenti, podniky a vláda. Stejný rozpor panuje mezi zavedenými a konsolidovanými tradičními disciplinami na jedné straně a požadavky na interdisciplinární programy na straně druhé.

Jónasson rozeznává čtyři hlavní skupiny učících se lidí:

- žáci na primárním a sekundárním stupni, procházející počátečním vzděláváním a profesní přípravou;
- starší studenti (často přijímaní ke studiu formou přizpůsobenou jejich pracovní činnosti, tedy nikoli k běžnému dennímu studiu); ty zajímá studium typu otevřená univerzita nebo programy vzdělávání dospělých;
- studenti, kteří již mají kvalifikaci získanou vysokoškolským studiem (může jít i o absolventy postgraduálního studia) a kteří se snaží o vysoce specializovaný profesní rozvoj na vyšší vzdělávací úrovni;
- zájemci, kteří mají v úmyslu diverzifikovat svou profesní činnost (například v oblasti výpočetní techniky nebo řízení), aby mohli působit i v jiných oborech, a kterým proto jde spíše o kurzy, které jim umožní získat v novém oboru obecný přehled.

Vzhledem k těmto rozdílným potřebám a motivacím hledá Jónasson odpověď na otázku, zda pro tak heterogenní cílové skupiny nabízí nejlepší řešení právě unifikovaný systém. Doporučuje sice, aby vysokoškolské programy zahrnovaly i další vzdělávání a profesní přípravu; přimlouvá se však, aby v zájmu plného využití přínosů pro nové učící se jedince byly ve vzdělávacích institucích jednoznačně odděleny. Podobný postoj zaujímají i Rowley a kol., kteří se vyslovují proti snaze o jednotný model vysoké školy a obhajují koexistenci institucí, které si zvolí různé orientace. Tato rozmanitost by omezila přímou konkurenci mezi vzdělávacími institucemi a při rozdílném stylu a způsobu poskytování vzdělání by tyto instituce mohly snáze vyjít vstříc vzdělávacím potřebám širšího spektra cílových skupin a mohly by lépe nalézt nejvhodnější strategickou pozici.

Za zmínku nepochybně stojí i řada dalších studií. Ty, o nichž jsme zde diskutovali, nám měly posloužit k identifikaci některých problémů celoživotního učení, což ovšem neznamená, že chceme vyloučit další diskusi nebo ihned vyvozovat zásadní závěry.

¹¹ F2000 – *European Higher Education Expert Forum* (Evropské fórum odborníků vysokého školství), 24. – 25. ledna 2000. Příspěvek, který pro uvedené fórum vypracoval profesor Edward Thomas, generální tajemník Sítě evropských vysokých škol pro kontinuální vzdělávání (EUCEN), měl název *Increasing Lifelong Learning in European Higher Education: the Challenge and the Prospects* (Celoživotní učení v evropském vysokém školství: výzvy a vyhlídky).

Velkým problémem celoživotního učení je to, že se má vzdělávat více lidí, že vzdělávání má být efektivnější a má se realizovat za velmi různorodých okolností, a to za situace, kdy se výdaje na veřejné služby nezvyšují a mnohde jsou naopak kráceny (Dohmen, 1998). Hledání cest, jak toho dosáhnout, je předmětem mnohých snah a diskusí. Přístup striktně vycházející z nákladů má své opodstatnění, avšak zkoumání způsobů zvyšování kvality a efektivnosti výuky v rámci systému jím podmíněno ani omezeno není – naopak, toto zkoumání si zaslouží výraznou podporu. Z hlediska politického i z hlediska vlastního výzkumu zapotřebí věnovat neustálou pozornost také zkoumání samotného konceptu a postupů z tohoto konceptu vyvozených. V publikaci OECD/CERI z poslední doby (1996b) se tvrdí, že výzkum by měl přihlížet k jednotlivým stupňům škol. To je také jedním z cílů, k jejichž realizaci má přispět prezentace výsledků, které jsme získali na základě průzkumu v rámci programu Eurydice.

II. VÝSLEDKY PRŮZKUMU

1. Kontext a metodika

Za finského a posléze portugalského předsednictví Evropské unie se Evropské oddělení Eurydice (EEU) zavázalo připravit pracovní dokument, který by byl první obecnou informací o tom, jak školské systémy v členských státech přispívají k dosažení cílů celoživotního učení.

V EEU byl proto ve spolupráci s Evropskou komisí a s institucemi ze států, které se v posledních obdobích vystřídaly v předsednictví EU, vypracován dotazník k získání relevantních informací (viz příloha). Dotazník byl koncem září 1999 rozeslán národním oddělením sítě Eurydice zřízeným při ministerstvech odpovídajících za otázky školství a vzdělávání nebo při orgánech s těmito ministerstvy těsně spjatých. V jednotlivých zemích se na vypracování příspěvků partnersky podílela národní oddělení Eurydice, odbory ministerstev a zainteresované subjekty. Získaná data byla v listopadu 1999 odeslána do EEU, kde byla analyzována a kde byl vypracován tento materiál. První předběžná verze textu byla předložena Výboru pro vzdělávání na zasedání v Bruselu ve dnech 17.–18. ledna a 22.–23. února 2000 a národním oddělením sítě Eurydice k oficiálnímu schválení.

Vzhledem ke lhůtám, které byly stanoveny pro sběr a zpracování potřebných informací, můžeme zde podat pouze první obecný nástin. Jde ale o velmi složité a rozsáhlé téma, které má politický dosah a navíc se neustále mění – to vše svědčí o pádných důvodech k důkladnějšímu zkoumání v budoucnosti a k pravidelné aktualizaci získaných poznatků.

Uvážíme-li, jakou oblast průzkum pokrývá, zjistíme, že se zaměřuje především na vzájemné působení vývoje školských systémů na jedné straně a na opatření k zajištění cíle – tj. celoživotního učení – na straně druhé. Přitom ale nejméně stejný podíl na realizaci tohoto náročného cíle, který mají ve svém programu mnohé vlády i mezinárodní organizace, má hospodářská politika a s ní i politika zaměstnanosti a politika zajišťování odborného vzdělávání (máme-li jmenovat alespoň oblasti, jichž se řešení dané problematiky nejtěsněji týká). Tyto další oblasti¹² však v našem průzkumu zastoupeny nejsou, zčásti proto, že je z objektivních důvodů nebylo možno zařadit, ale také proto, že bezprostředně nespádají do zájmové sféry programu Eurydice jako informační sítě o školství v Evropě. Určité údaje o profesní přípravě a v několika případech také o další profesní přípravě jsou uvedeny v popisech situace v jednotlivých zemích v závislosti na tom, jak je ten který národní systém organizován, a také na strategii, jakou si ten který členský stát zvolil.

¹² Mezi zdroje, kde je možno najít další informace a rozborů vztahující se k těmto dalším oblastem, patří publikace Cedefop (European Centre for the Development of Vocational Training – Evropské centrum pro vývoj profesní přípravy) a publikace Employment and Social Affairs Directorate-General (Generální ředitelství Evropské komise pro zaměstnanost a sociálních věcí).

2. Celoživotní učení – záležitost definic

Má pojem celoživotního učení tolik definic, kolik je členských států? Jestliže ano, jsou to oficiální definice? Na co se v nich klade hlavní důraz? Jsou pojmy celoživotní učení, další nebo celoživotní vzdělávání a příprava a vzdělávání dospělých vzájemně zaměnitelné, nebo jejich nesprávné použití může vést k záměnám a zmatkům?

Tyto otázky, které se při každé analýze i při jednoduchých průzkumech a šetřeních týkajících se celoživotního učení vždy znovu vracejí, jsme ve snaze získat jasnější přehled o sledované problematice zahrnuli do našeho sledování, a to na základě zkoumání dat shromážděných na národní úrovni.

Definice spíše neformální než oficiální

Všechny členské státy pro daný pojem zavádějí definici, která sice není vždy oficiální, ale v každém případě stála u zrodu iniciativ a reforem, jichž jsme byli v posledních letech svědky. V některých případech tato definice přímo odkazuje na Národní plány zaměstnanosti (Irsko), na dokumenty a oficiální stanoviska Evropské komise (Nizozemsko), na důsledky, jimiž se na národní úrovni projevil Rok celoživotního učení (Itálie) nebo na práci pro OECD (Francouzské společenství v Belgii, Švédsko). Mimoto v Dánsku, v Irsku, v Nizozemsku, v Portugalsku, ve Finsku a ve Spojeném království¹³ bylo uveřejněno několik oficiálních dokumentů ('bílé knihy', 'zelené knihy' apod.) zcela nebo zčásti věnované danému tématu a názorům, které zmíněné země k tomuto tématu zaujímají. Naopak otázce definic je v těchto dokumentech, kde se především udává, proč je strategie celoživotního učení nutná a jaké přináší výhody, věnováno jen velmi málo místa.

Obecně řečeno, je zcela jasné, že promýšlení těchto otázek a diskuse o nich nadále probíhají a že myšlenky týkající se definice pojmu celoživotního učení byly v některých zemích rozpracovány mnohem hlouběji než jinde.

Vlámské společenství a Německy mluvící společenství v Belgii a dále Francie, Lucembursko a Rakousko dávají jasně najevo, že v individuálním kontextu se koncept celoživotního učení mnohdy stává součástí jiného konceptu, a ten se tím rozšiřuje. V takových případech se hovoří o dalším nebo celoživotním vzdělávání a profesní přípravě a o vzdělávání dospělých – to jsou ale pojmy, kterými se v každé zemi označuje jiná realita. Problémem tedy není zmatení používané terminologie, nýbrž přejímání konceptu celoživotního učení a jeho přizpůsobení konkrétním vlastnostem určitého systému vzdělávání a přípravy a konkrétním národním podmínkám.

Široce pojaté definice se společnými, avšak abstraktními referenčními body

Podle detailních údajů, které předložily jednotlivé členské státy a které vypovídají o tom, jaký význam je na vnitrostátní úrovni přikládán pojmu celoživotního učení, můžeme souhrnně uvést, že celoživotní učení zahrnuje tyto společné prvky:

- lidé se učí ve všech fázích života;

¹³ Kde je v tomto materiálu zmínka o Spojeném království, vztahuje se příslušná informace na Anglii, Wales, Severní Irsko a Skotsko.

- učení se týká širokého okruhu znalostí a dovedností všeobecného, odborného i osobního charakteru (v zemích, kde se pojem celoživotního učení spojuje s celoživotní nebo další profesní přípravou a vzděláváním dospělých jde však především o odborné znalosti a dovednosti);
- na spolupráci státního (veřejného) a soukromého sektoru se podílejí formalizované systémy vzdělávání a profesní přípravy i neformální aktivity organizované mimo tyto systémy, a to především ve vzdělávání dospělých;
- zdůrazňuje se, že základní vzdělávání by mělo poskytovat solidní základy a probouzet touhu a motivaci k učení.

Je tedy zřejmé, že definice, které jednotlivé členské státy nabízejí, jsou si navzájem dosti podobné¹⁴ Tyto definice se nicméně vztahují k abstraktním obecným prvkům, které v sobě zahrnují celý systém, aniž by nutně specifikovaly podíl jednotlivých jeho částí. Proto se tyto definice musí interpretovat ve světle strategií a politik skutečně uplatňovaných – nebo vytvářených – na jednotlivých úrovních vzdělávání. Jak uvidíme v následujících oddílech, tento rozbor ukazuje poměrně významné rozdíly.

Nejvyšší priorita všech členských států – zvýšit zaměstnatelnost

Bez ohledu na tradice a politické koncepce, které členské státy dosud zastávaly ve sféře charakterizované jako 'všelidové vzdělání', všechny tyto státy od Švédska po Řecko nyní především zdůrazňují, že je třeba zajistit mnohem efektivnější vztah mezi vzděláváním, profesní přípravou a zaměstnaností, a zároveň zdůrazňují klíčové otázky, jimiž jsou zaměstnatelnost pracovních sil a ekonomický růst. Požaduje se, aby do řešení této problematiky byly zapojeny všechny úrovně vzdělávání a profesní přípravy i všechny možnosti neformálního učení (na pracovišti i doma atd.) Největší důraz se ale klade na politická řešení, na iniciativy a na pilotní projekty pro osoby starší 16 let. Není divu, vždyť právě u nich se předpokládá, že doba nutná k dosažení viditelných konkrétních výsledků bude kratší.

Z předcházejících bodů je patrné, do jaké míry je nutné, aby současné debaty na celoevropské úrovni vyústily v dokonalejší definování pojmu celoživotního učení. Jak se zdůrazňuje v portugalském příspěvku, dosažení takového cíle je o to těžší, že celoživotní učení má dvojí význam – jde o proces vzdělávání a profesní přípravy pokrývající celý život jednotlivých lidí a zároveň také jde o referenční rámec pro vývoj systémů vzdělávání a profesní přípravy jako strategie určené pro řešení důsledků velkých hospodářských a sociálních změn.

3. Cíle a strategie na jednotlivých úrovních školského systému

Zaměřují se různá opatření v praxi celoživotního učení především na oblasti dalšího či permanentního vzdělávání a vzdělávání dospělých? Do jaké míry se na celoživotním učení podílejí jednotlivé úrovně školského systému? Jaké konkrétní iniciativy a politiky veřejného sektoru a s jakými cíli se na jednotlivých úrovních školského systému uplatňují?

¹⁴ Opět s výjimkou zemí, které celoživotní učení spojují s další/celoživotní profesní přípravou či vzděláváním dospělých.

Zvýšit účast na předškolní úrovni vzdělávání

V mnoha písemných materiálech zabývajících se stejným tématem jako tato studie se vyskytuje slovní spojení 'celoživotní učení od kolébky do hrobu'. Jaká opatření však jednotlivé státy podnikají v předškolním vzdělávání, aby dětem usnadnily celoživotní učení v praxi?

V mnoha zemích probíhají významné projekty předškolního vzdělávání, avšak v odpovědích na naši anketu se o konkrétních krátkodobých iniciativách či cílech v této oblasti zmiňuje pouze sedm členských států:

- **zlepšování nabídky vzdělání a zintenzivnění účasti**, a to jednak v obecné rovině (Řecko a Portugalsko), jednak se zaměřením na určité věkové skupiny (tříleté a mladší děti ve Španělsku; všechny čtyř- a pětileté děti ve Švédsku tři hodiny denně; děti ve věku 6 let ve Finsku, kde budou od roku 2001 všechny šestileté děti mít právo na bezplatné předškolní vzdělávání); s možností zapojení psychologického a pedagogického poradenství (Španělsko);
- **vypracování národního referenčního rámce** vycházejícího z kvalitativních standardů pro učení a pro vzdělávací programy (Irsko a Švédsko, kde byl první předškolní program dokončen v roce 1998) se souběžnou podporou soukromých iniciativ v dané oblasti (Irsko);
- **diverzifikace způsobů, jimiž je vzdělávání poskytováno** – nabídka nových služeb (možnost realizovat školní docházku s redukovanou hodinovou dotací (*part-time*), možnost účasti rodičů atd.), v některých případech s uplatněním místních opatření umožňujících sledovat pokroky dětí a mladých lidí od předškolního stupně až do konce dospívání (Itálie);
- **snižování nákladů hrazených rodinami** (Finsko, Švédsko).

Schopnost učení a touha po učení vštěpovaná od povinné školní docházky

Ve všech členských státech se ve fázi povinné školní docházky uplatňují opatření a politická řešení zaměřená na budování společnosti založené na celoživotním učení. Vzdělávání ve fázi povinné školní docházky se mimoto považuje za základ pro rozvíjení schopností a zálib, které si jednotlivci následně osvojí v souvislosti s příslušnými činnostmi.

Plánovaná nebo již zavedená opatření (z poslední doby nebo z doby před několika lety) lze shrnout takto:

- **stanovení klíčových kompetencí ve vzdělávacích programech** (Belgie, Dánsko, Německo, Řecko, Španělsko, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Švédsko a Spojené království); ke klíčovým kompetencím patří (i když v jednotlivých zemích s různým důrazem) tzv. základní vědomosti, schopnost naučit se, jak se učit, osobní rozvoj a umění jednat s lidmi, tzv. sociální kompetence (Rakousko), autonomní učení (Německo mluvící společenství v Belgii, dále Dánsko, Německo a Rakousko), hodnoty a postoje spojené s občanstvím zprostředkované studiem průřezových/multidisciplinárních témat (životní prostředí a rovnost obou pohlaví, např. ve Španělsku; svět práce, jazyky a interkulturní učení, např. v Rakousku); zavádění nových poznatků (např. trvale udržitelný rozvoj – v Dánsku) a dovedností (Španělsko); dále k nim patří kritické myšlení (Irsko) a jazyková a matematická gramotnost (Spojené království). Učení

těmto klíčovým kompetencím se pro všechny žáky zajišťuje v rámci jednotné a vnitřně návazné struktury (Švédsko), přičemž se dbá na zajištění optimální rovnováhy mezi základními vědomostmi a všeobecnými a osobními dovednostmi a na přehodnocování profesní přípravy učitelů (Dánsko); v případě Německa jsou klíčové kompetence definovány především s ohledem na perspektivu dalšího vzdělávání v pozdějších fázích;

- **snížování neúspěšnosti a studijní úmrtnosti** (Francouzské a Německy mluvící společenství v Belgii, dále Řecko, Španělsko, Francie, Irsko, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko a Spojené království/Skotsko), a to zaváděním politiky pozitivní diskriminace a opatření proti násilí a absentérství (Francouzské a Německy mluvící společenství v Belgii), rozvíjením doučovacích škol (Řecko), nabídkou individualizovaných cest ke vzdělání formou pomocných a přechodných vyučovacích hodin a poskytováním pomoci nejvíce ohroženým dětem (Francie), dále zvýšením přídělem konkrétních zdrojů do určitých oblastí školství a vzdělávání (Francie) a zajištěním psychologické podpory ohroženým dětem (Španělsko, Irsko), případně opatřeními na úseku poradenských služeb nebo těsnou spoluprací se všemi, kdo se podílejí na školském systému včetně místních úřadů při souběžném rozvíjení plánů na zvýšení kvality (Portugalsko);
- **zavádění nových informačních a komunikačních technologií (ICT)** – seznamování žáků s jejich používáním a příprava žáků na ovládání těchto prostředků v budoucím pracovním životě (Francouzské a Vlámské společenství v Belgii, Dánsko, Německo, Španělsko, Francie, Irsko, Nizozemsko, Portugalsko a Spojené království) a rozsáhlá podpora používání ICT jako nástroje učení při dalším vzdělávání učitelů (Švédsko);
- **vštěpování chuti a motivace k učení** (Dánsko, Německo a Spojené království);
- **zavádění nových forem a metod učení a nových didaktických materiálů s cílem stimulovat intenzivnější účast žáků** (Německo, Řecko a Nizozemsko) a dát všem zainteresovaným předpoklady k aktivnějším postojům z hlediska odpovědnosti za vlastní budoucí vzdělávání a profesní přípravu a za celkovou angažovanost v životě společnosti (Rakousko);
- **přehodnocení cílů povinného školního vzdělávání** (Francouzské společenství v Belgii);
- **diverzifikace posledních ročníků povinného sekundárního vzdělávání** s nabídkou různorodých kursů, umožňující jednotlivým žákům volit si předměty a přístupy, které jsou v souladu s jejich hlavními zájmy (Španělsko, Irsko a Nizozemsko);
- **všeobecné zvýšení intenzity spolupráce s rodinami a celou komunitou** (Irsko);
- **ustavení nových forem správy** – poskytnutí větší autonomie místním úřadům (Švédsko) nebo školám s cílem celkově zvýšit kvalitu systému i kvalitu vzdělání, které systém poskytuje (Portugalsko);
- **zvýšení horní věkové hranice povinné školní docházky** (Irsko) nebo **rozšíření povinnosti účastnit se vzdělávacích aktivit až do věku 18 let** (Itálie) – v druhém z obou případů jsou tyto činnosti organizovány mimo formalizovaný (školský) systém a zaměřují se hlavně na poradenství a na získávání průřezových kompetencí; následně se lze ke studiu vrátit nebo v něm pokračovat ve společenskovědní, kulturní nebo přírodovědné oblasti;
- **zajištění podmínek umožňujících všem mladým lidem získat vysvědčení o nabytí vyššího sekundárního vzdělání, aniž by k tomu bylo nutné zvyšovat minimální věk pro ukončení povinné školní docházky** (Finsko).

Rozšíření a diverzifikace vyššího sekundárního vzdělávání

Opatření, strategie a cíle na úrovni všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání, jak na ně upozorňují členské státy, většinou logicky navazují na postupy, o nichž se pojednává v oddíle věnovaném povinnému školství.

Také u odborného a profesního vyššího sekundárního vzdělávání se uplatňují opatření, jaká platí pro oblasti povinného vzdělávání, snad jen s tím rozdílem, že míra inovací může být na sekundární úrovni vyšší. Z odborného vzdělávání lze uvést dva příklady takových opatření:

- **důraz na klíčové kompetence**, podpora samostatného učení (Německo a Nizozemsko) a vytváření nového prostředí s ovzduším, které pomáhá prosazovat pozitivní přístup k celoživotnímu učení (Rakousko), rozvíjet vyspělost budoucích absolventů a připravovat je na flexibilní pracovní trh (Španělsko), zdokonalovat osobní kompetence pomocí učebního obsahu, který rozvíjí komunikativnost, iniciativnost a otevřenost vůči světu ap. (Německo); konsolidovat základy a motivaci k učení (Dánsko);
- **boj proti neúspěšnosti a studijní úmrtnosti** (Francie, Nizozemsko a Rakousko) a zajišťování individualizovaných studijních cest (Francie, Švédsko).

Odborné a profesní vyšší sekundární vzdělávání je nicméně předmětem specifických kroků a opatření zaměřených na možnost celoživotního učení. Tato opatření lze charakterizovat takto:

- **větší rozmanitost nabídky** (Francie a Portugalsko) a **širší rozsah alternativních studijních možností** (Irsko); vytváření – z dostatečně širokého společného základu – různých možností, přičemž všechny tyto možnosti poskytují přístup k vysokoškolskému vzdělání (Rakousko, Švédsko); utváření modulární struktury poskytovaného vzdělávání (Vlámské společenství v Belgii) a podpora při vytváření sítí profesních *lycées* (Francie);
- **rozvíjení spolupráce mezi školami a podnikatelskými subjekty** (Španělsko, Nizozemsko, Portugalsko a Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko) na základě intenzifikace styků studentů i učitelů se světem práce (Německo); **vytváření partnerských vztahů se subjekty v různých oborech a s místními úřady** (Francie, Portugalsko) a **spolupráce s průmyslem** (Irsko);
- **větší flexibilita typů přijímaných opatření** (například při ustavení středisek se střídavou (alternativní) praxí a výukou s redukováným rozvrhem (*part-time*) – Francouzské společenství v Belgii), **organizování kursů** umožňujících kombinovat studium s prací (Řecko), vytváření podmínek pro přijímání ke studiu a pro započítání již absolvovaného studia s cílem umožnit změnu oboru nebo studovaných předmětů v průběhu studia (Německo, Nizozemsko);
- **rozvoj komplexních integrovaných přístupů** s vytvářením cest k integraci prostřednictvím počáteční podpory, poradenství, školení atd. (Francouzské společenství v Belgii);
- **rozvoj poradenství** (Španělsko a Portugalsko), jeho modernizace (Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko) a lepší informovanost o různých typech poskytování vzdělání (Portugalsko);

- **zvýšení počtu dostupných míst a zvýšení kvality** (Rakousko, Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko).

Mají-li se odborné vyšší sekundární školy efektivněji podílet na vytváření předpokladů pro celoživotní učení, znamená to v některých případech, že je třeba zajistit rozvoj tohoto sektoru jako takového a zároveň do něj investovat potřebné prostředky (Spojené království/Skotsko), nebo v národním kontextu zavést nové přístupy. V Itálii byl experimentálně zaveden nový systém učení: odborná příprava se v něm kombinuje se všeobecným vzděláváním mimo pracoviště s cílem systematizovat profesní praxi, poskytnout studujícím základy vědy a techniky a umožnit jim získat průřezové a osobní (přitom však přenosné) dovednosti a potřebnou odbornost. V Portugalsku si stanovili cíl vypracovat systém počáteční odborné přípravy na základě spojení této přípravy se zaměstnáním.

Přizpůsobení vysokoškolského vzdělávání poptávce

Vysoké školy mají za úkol přispět k celoživotnímu učení specifickým způsobem. V sázce je mnohé – vždyť v důsledku reálné konkurence mezi logikou soukromého sektoru a veřejného školství může nakonec dojít k přehodnocení hlavních rysů celého sektoru.

Opatření provedená nebo plánovaná členskými státy se v zásadě soustřeďují kolem čtyř hlavních cílů:

- **diverzifikace způsobů poskytování vzdělání – vzdělávání ‘na míru’, které s větší účinností odpovídá širokému spektru potřeb učících se jedinců, potřeb světa práce i potřeb místních a regionálních společenství i společnosti jako celku, a to s maximálním využitím dostupných zdrojů.**

Opakovaně se připomíná, že k dosažení tohoto cíle je zapotřebí vyšší flexibility.

Pokud jde o **organizování kursů**, připomínají se kursy s posunutým rozvrhem (Francouzské společenství v Belgii, Rakousko), učební kursy s redukovanou prezencí (*part-time*), distanční kursy s rozsáhlým využíváním nových informačních a komunikačních technologií (Dánsko, Rakousko a Švédsko) a zakládání vysokých škol cele zaměřených na distanční studium (Španělsko). Stimulaci k inovacím a k vytváření flexibilního prostředí pro učení s využíváním nových učebních metod s novými informačními a komunikačními technologiemi lze zajistit (například) tím, že školám budou poskytovány dotace (Vlámské společenství v Belgii).

Pokud jde o **uspořádání obsahu studia**, dává se přednost modulární struktuře před strukturou, jejímž základním prvkem je studijní kurs (Dánsko, Německo).

Pokud jde o **zúčastněné subjekty**, zvyšuje se zapojení vysokých škol do dalšího vzdělávání a profesní přípravy (Německo, Rakousko), případně do profesního vysokoškolského a dalšího vzdělávání (Itálie). Ve Španělsku se toto zapojení odráží ve zvýšení počtu specializovaných kursů pro profesně aktivní jednotlivce kteří již odbornou kvalifikaci získali. Ve Francii se přitom klade důraz na zajišťování odborných kursů na *IUT* (univerzitních technologických institutech), na organizování doby, kdy studenti pobývají v podnicích a na zavádění *licence professionnelle* (odborného diplomu) počínaje akademickým rokem 2000/2001. Velká pozornost se věnuje i poskytování vysokoškolského vzdělání

neuniverzitního typu při vzdělávání dospělých a také jeho úloze ve vývoji pracovních společenství (Finsko).

Pozornost je dále věnována reakcím na potřeby pracovní i společenské sféry při zakládání programů, které umožňují kombinovat studium s prací (Nizozemsko) a při zpřístupňování kapacit a výsledků činností v oblasti výzkumu a vývoje ku prospěchu průmyslu (Irsko). Spolupráce s podniky, s místními společenstvími a s celou společností sice existovala i dříve, ale nyní je oficiálně zakotvena v zákonných normách (Švédsko).

- **Širší rozsah poskytování vzdělání**

Za prostředek k získávání většího počtu účastníků se považuje samotná diverzifikace (Řecko), zajišťovaná například zvyšováním počtu volitelných kursů. Školy a ostatní instituce vyvíjejí nové typy modulů pro pozdější aktualizaci znalostí a kvalifikačních předpokladů svých absolventů (Dánsko). Vytváření mnoha dalších míst v kursech vyššího vzdělávání se plánuje ve Spojeném království a s rozšiřováním počtu míst i na školách neuniverzitního typu (polytechnikách) se počítá ve Finsku, kde se má posilovat sféra otevřeného polytechnického vzdělávání a vzdělávání dospělých. Rozšiřují se také specifické možnosti vzdělávání osob v důchodovém věku (Španělsko).

- **Rozšiřování přístupu ke vzdělání i ve vrstvách obyvatelstva, které dosud byly slabě zastoupeny**

Podpora účasti na vzdělávání, poskytovaná skupinám, které většinou mají na vysokých školách jen slabé zastoupení (Spojené království/Severní Irsko), může mít podobu programů druhých šancí, konkrétní podpory pro postižené občany, finanční podpory, případně pružnějších podmínek stanovených pro přijímání na školy (Irsko), například pro osoby starší 25 let, které nesplňují všechny požadované předpoklady. Rozvíjení nových kontaktů mezi školami, institucemi *further education* a institucemi vysokoškolskými (zejména ve znevýhodněných oblastech) a finanční stimulování institucí uplatňujících politiku větší dostupnosti škol má podporu ve Spojeném království (Skotsko). K dalším opatřením patří především zakládání otevřených fakult (Francouzské společenství v Belgii) nebo otevřených univerzit (Řecko). Tyto politické přístupy jsou posilovány i v zemích, kde se dospělým dostává větších šancí k přijetí na vysoké školy tím, že se jim uznává odborná praxe (Finsko, Švédsko).

- **Boj proti neúspěšnosti a studijní úmrtnosti**

Opatření pro tuto oblast byla přijata v Portugalsku a ve Francii. K zamezení předčasných odchodů ze škol bylo například v rámci reformy prvního cyklu vysokoškolského vzdělávání ve Francii zavedeno počáteční šestiměsíční období, kdy je studentům poskytována poradenská pomoc a dále byly stanoveny fáze, ve kterých se studenti mohou rozhodnout, že změní studijní orientaci. Zároveň bylo zavedeno učení v menších skupinách a studijní patronáty studentů z vyšších cyklů.

Jako příklad politiky zaměřené na úpravu vysokoškolského vzdělávání pro cíle celoživotního učení se také připomíná zavádění národních systémů hodnocení (Portugalsko) nebo nová struktura financování (Spojené království/Severní Irsko – vzdělávání po skončení povinné školní docházky a vysoké školy).

Posílení a modernizace vzdělávání dospělých¹⁵

¹⁵ Jak již bylo řečeno, pozornost se zde věnuje oné části vzdělávání dospělých, která má vazbu na školský systém.

Některé země uvádějí, že vzdělávání dospělých v širším smyslu má v jejich úsilí o celoživotní učení prioritní úlohu. V Portugalsku a ve Švédsku probíhají práce na přípravě nové strategie pro vzdělávání dospělých. Jaké lze tedy v různých členských státech vysledovat nejzřejmější trendy stávajících nebo budoucích iniciativ v této oblasti?

- **Podpora a usnadňování přístupu** ke vzdělání pro dospělé s využitím metod, které dospělým nejvíce vyhovují (Dánsko a Portugalsko) a které umožňují co největší flexibilitu (Dánsko, Německo, Rakousko, Švédsko), například při sestavování učebních plánů odborné přípravy (Irsko) s poskytováním různých typů finanční pomoci (Dánsko, Švédsko), případně s poskytováním studijního volna (Dánsko, Německo), bez stanovování předběžných podmínek pro přijetí do programů vzdělávání dospělých a s možností účasti v kursech odborné přípravy subvencovaných státem (Nizozemsko); dospělí mají možnost studia k získání kvalifikace na všech úrovních (Španělsko), provádějí se změny celého systému (Itálie), dospělí jsou motivováni k účasti na činnostech, které jsou pro ně organizovány, a k zapojení jsou mobilizovány všechny zdroje a všechny příslušné instituce (Portugalsko).
- **Zdokonalení a rozšíření nabídky vzdělání** s využitím nových technologií (Dánsko, Rakousko, Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko), s rozsáhlejším spektrem předmětů a se širšími možnostmi volby (Španělsko), s nabídkou jazykových kursů (Španělsko, Rakousko), s více kursy zaměřenými na odborné činnosti (Irsko), s vytvářením konkrétních programů pro uchazeče, kteří nesplňují všechny požadované předpoklady (Dánsko a Švédsko) nebo pro ty, kdo předčasně odešli ze školy; dále jde o zavádění programů druhých šancí (Rakousko, Portugalsko) například pro ty, kdo byli bez zaměstnání po dobu delší než šest měsíců (Irsko). Důraz se v některých případech klade na určitou konkrétní úroveň cílových kvalifikací nebo dovedností – na získání určité oficiální kvalifikace (Irsko, Nizozemsko, Portugalsko), zvláště na vyšší sekundární úrovni (Švédsko), případně na schopnost psát, číst a počítat (Spojené království/Anglie a Severní Irsko).
- **Zajištění vyšší transparentnosti a usnadnění přechodů** mezi sekundárním vzděláváním a vzdáváním dospělých, které mají být organizovány podle jednodušších zásad, pokud jde o studijní obory a o moduly a formy zajišťování studia (Vlámské společenství v Belgii). Cílem je rozšířit systémy započítávání absolvovaného studia (Dánsko, Nizozemsko a Rakousko) nebo posílit návaznost mezi počátečním a dalším vzdáváním a odbornou přípravou (Německo, Francie a Rakousko).
- **Rozvoj spolupráce a partnerských vztahů** mezi zaměstnavateli a odbory se zaměřením na učení na pracovišti (Německo, Irsko, Portugalsko, Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko) a rozvoj vztahů s místními úřady a institucemi (Spojené království); podpora zapojení nejrozličnějších institucí do vzdělávacího systému a upevňování jejich spolupráce – každá zúčastněná instituce by měla přispět svým vlastním specifickým způsobem (Dánsko).
- **Zdokonalení poradenské a informační činnosti** (Dánsko, Irsko, Rakousko, Portugalsko, Finsko, Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko) všude, kde je třeba tuto činnost zlepšit, zejména v souvislosti s přípravou poradců.
- **Potvrzování kvalifikací, které nepatří k oficiálně uznávaným specializacím** (Nizozemsko, Portugalsko, Švédsko), například formou diplomů nebo vysvědčení,

jimiž bude daná kvalifikace potvrzena po pěti letech odborné praxe (Francie);
sjednocení systémů pro započítávání již absolvovaného studia nebo praxe (Irsko).

- **Zpřístupnění ‘individuálních kont pro učení’** (Spojené království/Anglie, Wales a Severní Irsko).

III. ZÁVĚREČNÉ POZNATKY

Společnost, v níž se uplatňuje celoživotní učení, není hudbou budoucnosti – je to již existující realita. Ministři, kteří v evropských zemích odpovídají za vzdělávání a profesní přípravu, si tento cíl zvolili jako směrodatný princip své politiky. Způsob jeho realizace však nebyl jednoznačně určen. Nyní tedy jde o to, jak koncepci celoživotního učení institucionalizovat.

Celoživotní učení jako vytčený cíl je jednak řečnickým tématem s vysvětlujícím poselstvím, jednak cestou, po níž jsou příslušné systémy vedeny k adaptaci na nové požadavky společnosti. Zkoušejí se různé způsoby implementace. Jednotlivé členské státy přejímají koncepci celoživotního učení různým způsobem – záleží na konkrétní povaze jejich systémů. Všude ale jde o to, dát reformám, které by nejspíš byly tak jako tak provedeny, potřebnou energii a tempo a zároveň i konečné zdůvodnění. Koncepce celoživotního učení je tedy jednotící silou na evropské úrovni, která se realizuje různými cestami a kterou lze těžko definovat. Zároveň jde o koncepci, která má uspokojovat potřeby společnosti a která nenechává mnoho prostoru pro polovičatá opatření. Podíl vzdělávacích systémů na její realizaci nabývá na významu díky poznatkům z výzkumu, podle nichž jedinci, kteří při vzdělávání a profesní přípravě dobře prospívali, vyhledávají vzdělávací a školicí zařízení i v pozdějších letech, mnohdy opakovaně. Toto zjištění je bezpochyby jedním ze základních argumentů ve prospěch co nejintenzivnějšího zapojení školských systémů do úsilí o vybudování společnosti znalostí.

Cílem průzkumu bylo zmapovat konkrétní iniciativy, které se z hlediska zapojení školských systémů do *de facto* celoživotního učení v členských státech již rozvíjejí nebo v krátkodobém výhledu plánují. Ideální by bylo, kdyby tato první práce, zaměřená na shromáždění informací a jdoucí dále než k vyhlášení záměrů nebo k řečnickým cvičením, byla pravidelně aktualizována o další nově rozvíjené návrhy a iniciativy. Již nyní však lze vyvodit některé předběžné poznatky.

Za prvé, školské systémy jsou na všech úrovních vystaveny značnému tlaku. V různých zemích jsou tímto tlakem s různou naléhavostí směřovány k tomu, aby se konkrétním způsobem podílely na realizaci celoživotního učení.

Za druhé, podobné trendy lze pozorovat na všech úrovních vzdělávání. Zdokonalování, rozšiřování a diverzifikace způsobů, jimiž je celoživotní učení zajišťováno, boj proti neúspěšnosti ve studiu, využívání nových informačních a komunikačních technologií, rozvíjení spolupráce v rámci systému i mimo systém, zvyšování flexibility a transparentnosti – tyto i další cíle získávají jasné vyjádření, ať jde o školy poskytující povinné vzdělávání nebo vyšší sekundární vzdělávání, o vysoké školy nebo o vzdělávání dospělých. Některé z těchto cílů jsou dokonce patrné i na předškolní úrovni.

Za třetí, v některých z jednotlivých realizovaných činností se odrážejí problémy, jimiž se svět vzdělávání zabývá po řadu let. Jde především o boj proti studijní neúspěšnosti a 'úmrtnosti', o určení klíčových kompetencí, o spolupráci mezi školami a podniky atd. Je možné, aby se celoživotní učení jako vytčený cíl napříště stalo

společnou mobilizační platformou pro všechny iniciativy, v nichž půjde o stejnou věc: společně zajistit efektivnější reagování vzdělávacích systémů na potřeby společnosti?

Jak zdůraznil Laderrière (1999), cíl celoživotního učení předpokládá zásadní změny v úloze orgánů státní správy a veřejné samosprávy a v obsahu politiky lidských zdrojů ve vzdělávacích systémech. Týž autor dále uvádí, že nezbytným klíčem k úspěchu zde bude, do jaké míry se podaří dosáhnout souladu mezi ambicemi jednotlivých lidí, plány příslušných institucí, plánováním na místní a regionální úrovni a celkovou strategií státu, která má směřovat k zajištění kvality základního vzdělávání. Jsou iniciativy zjištěné v našem průzkumu pouze projevem adaptace systému, která nemusí nutně vést k zajištění celoživotního učení v jeho nejambicióznější podobě? Dochází z hlediska povahy a stávající organizace výuky v daných systémech (spolu s přípravou učitelů a vůbec s přípravou všech zainteresovaných stran) k zásadním změnám, nebo jde jen o určitou formu adaptace? Je pravda, jak uvádí Collins (1998), že různé zainteresované kruhy neuplatňují koncepci celoživotního učení jako základní princip k prosazení podstatných změn, ale pouze ji připojují k již existujícím přístupům? Je nasnadě, že náš průzkum tyto otázky nezodpoví. Jeho zásluhu však lze spatřovat ve zjištění, že má-li na tyto otázky být nalezena odpověď a máme-li se dovědět, co skutečně stojí v cestě realizaci sledovaných cílů, je třeba v analytické a výzkumné činnosti pokračovat. Právě toto je výchozí bod, jehož dosažení znamená, že mezinárodní spolupráce, výměna informací a porovnávání zkušeností nabude své plné hodnoty a smyslu.

IV. BIBLIOGRAFIE

Evropské oddělení EURYDICE samostatně vydává o celoživotním učení mnohem komplexnější tematickou bibliografii¹. Jde o národní referenční dokumenty, výběr studií s výzkumným zaměřením a o hlavní tituly s danou tematikou, publikované evropskými a mezinárodními organizacemi.

Boshier, R. (1998) *Edgar Faure after 25 years: down but not out*. In: Holford, J. et al. International perspective on lifelong learning. London, Kogan Page, s. 3–20.

Botkin, J., Elmandjra, M., Malitza, M. (1979) *No limits to learning: bridging the human gap. A report to the Club of Rome*. Oxford, Pergamon.

Collins, M. (1998) *Critical perspectives and new beginnings: reframing the discourse on lifelong learning*. In: Holford, J. et al. International perspective on lifelong learning. London, Kogan Page, s. 44–55.

Commission of the European Communities (1973) *For a Community policy on education* (the 'Janne' report). Bulletin of the European Communities, supplement 10/73.

Delors, J. et al. (1996) *Learning: the treasure within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. Paris, UNESCO^{*)}.

Dohmen, G. (1998) *The future of continuing education in Europe. Lifelong learning for all in changing learning environments*. Bonn, Federal Ministry of Education and Research.

European Commission (1995) *White paper on education and training. Teaching and Learning – Towards the learning society*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities.^{**)}

European Commission (1997) *What the programmes have achieved. Towards a Europe of knowledge: Commission working document*, 12 November 1997. Brussels, European Commission.

European Commission (1999) *Setting targets for lifelong learning in Europe*. In: Progress report achieved in implementing the Luxembourg process: Common indicators and lifelong learning. Report to the European Council. Annex 2 to the Annex. Brussels, the EC Council.

Faure, E. (1972) *Learning to be. The world of education today and tomorrow*. Paris, UNESCO, International Commission on the Development of Education.⁺⁾

Gass, J.R. European Commission ed. (1996) *The goals, architecture and means of lifelong learning: background paper. European year of lifelong learning*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities.

¹Thematic Bibliography: *Lifelong Learning*. Duben 2000

^{*)} Pozn. red.: český *Učení je skryté bohatství. Zpráva mezinárodní komise UNESCO "Vzdělávání pro 21. století"*. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání 1997. 125 s.

^{**)} Pozn. red.: český *Vyučování a učení – Cesta k učiteli se společností. (Bílá kniha o vzdělávání a odborné přípravě)*. Praha, Učitelské noviny – Gnosis, spol. s.r.o. 1997. 96 s.

⁺⁾ Pozn. red.: český *Učit se být (Svět výchovy a vzdělání dnes a zítra)*. Praha, Ústav školských informací 1974

Griffin, C. (1998) *Public rhetoric and public policy: Analysing the difference for lifelong learning*. In: Holford, J. et al. International perspective on lifelong learning. London, Kogan Page, s. 21–43.

Hake, B.J. (1999) *Lifelong learning policies in the European Union: developments and issues*. Compare: a journal of comparative education, Vol. 29, č. 1, s. 53–69.

Holford, J. Jarvis, P., Griffin, C. (1998) *International perspectives on lifelong learning*. London, Kogan Page.

Husén, T. (1974) *The learning society*. London, Methuen.

Jarvis, P. (1998) *Paradoxes of the learning society*. In: Holford, J. et al. International perspective on lifelong learning. London, Kogan Page, s. 59–80.

Jónasson, J.T. (1999) *Traditional university responds to society? Lifelong Learning in Europe*, č. 4, s. 235–243.

Laderrière, P. (1999) *L'enseignement: une réforme impossible? Analyse comparée*. Paris, L'Harmattan.

Lengrand, P. (1970) *An introduction to lifelong learning*. Paris, UNESCO.

Organisation for Economic Co-operation and Development (1996) *Lifelong Learning for all: meeting of the Education Committee at ministerial level, 16–17 January 1996*. Paris, OECD.⁺⁺⁾

Organisation for Economic Co-operation and Development (1999a) *Education Policy and Analysis 1999*. Paris, OECD/CERI.^{*)}

Organisation for Economic Co-operation and Development (1999b) *Overcoming exclusion through adult learning*. Paris, OECD/CERI.

Rowley, J. Lujan, D.H., Dolence, M.G. (1998) *Strategic choices for the academy – How demand for lifelong learning will create higher education*. San Francisco, Jossey-Bass Publishers.

⁺⁺⁾ Pozn. red.: česky *Celoživotní učení pro všechny*. Praha, Učitel'ské noviny – Gnosis, spo. s r. o. 1997. 374 s.

^{*)} Pozn. red.: česky *Analýza vzdělávací politiky 1999*. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání 2000. 98 s.

V. CÍLE, POLITIKA A STRATEGIE: ZPRÁVY Z JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ

Informace uvedené v tomto oddíle byly zpracovány na základě partnerství mezi národními odděleními Eurydice a příslušnými útvary ministerstev.

Zprávy za jednotlivé země jsou strukturovány podle tohoto vzoru:

- definice pojmu celoživotního učení v příslušném členském státě;
- shrnutí cílů a strategií pro budování společnosti založené na celoživotním učení;
- popis podílu jednotlivých úrovní školského systému. Pro všechny členské státy jsme použili členění podle úrovní (stupňů) které jsou v jednotlivých zemích podobné, ne však zcela identické; přitom bylo třeba brát v úvahu nejen rozdílnost systémů, ale také rozdílnou logiku, kterou se strategie celoživotního učení v jednotlivých zemích řídí;
- přehled uplatňovaných pilotních programů nebo projektů. Jde o informace, které nejsou systematicky k dispozici ze všech zemí: jednotlivé země se nutně nemusely rozhodnout, že před realizací komplexnější strategie uskuteční pilotní projekty, zatímco jiné země dosud nedospěly do stádia, kdy by takové projekty bylo možno zahájit.

Belgie		31
Dánsko		47
Německo		55
Řecko		61
Španělsko		65
Francie		73
Irsko		79
Itálie		89
Lucembursko		99
Nizozemsko		101
Rakousko		105
Portugalsko		115
Finsko		125
Švédsko		129
Spojené království		141

BELGIE

FRANCOUZSKÉ SPOLEČENSTVÍ

Význam pojmu

Neexistuje oficiální definice jako taková – spíše jde o soubor pojmů, na něž se v různých souvislostech odvolává legislativa, různé projekty, iniciativy a opatření, které byly ve Francouzském společenství přijaty a které jsou v souladu s definicí OECD.

V rámci nové legislativy, která platí od voleb v červnu 1999, bylo přijato vládní prohlášení. K různým reformním krokům, které se v tomto prohlášení navrhuje, patří tato opatření:

„Vláda přijme opatření k vybudování základů celoživotního učení pro všechny jednak maximálním využitím stávajících nástrojů a mechanismů, jednak tím, že do vzdělávání a profesní přípravy zavede další inovativní směry.

V oblasti vysokoškolského vzdělávání i ve vzdělávacích institucích technického a odborného zaměření věnuje vláda zvláštní pozornost zavedení kreditů (*modules capitalisables*) pro přenos/uznávání již absolvovaného studia. Učiní vše pro přizpůsobení systému uznávání kvalifikačních předpokladů existujícím potřebám včetně přihlédnutí k neformalizovaným dovednostem získaným praxí.

Mimoto vláda zajistí, aby veškerá nabídka dalšího vzdělávání byla zkvalitněna a odpovídala co nejlépe ekonomickým, sociálním, kulturním a občanským požadavkům“

Cíle a strategie

Sledují se tyto hlavní cíle:

- podpořit základy učení a zdokonalit způsoby přechodů mezi vzděláváním a pracovním životem (viz dále dekret 'o posláních', dále základy kompetencí, projekt 'kybernetických škol' atd.);
- zlepšit celkovou provázanost vzdělávacího systému;
- zajistit, aby systémy vzdělávání a počáteční či další profesní přípravy byly v souladu s poptávkou a s trhem práce; podpořit vzdělávání dospělých a jejich profesní přípravu prostřednictvím propojení práce se vzděláváním a přípravou;
- diverzifikovat způsoby poskytování vzdělání a profesní přípravy.

Podpora základního učení, zlepšení celkové provázanosti vzdělávacího systému a diverzifikace vzdělávací nabídky

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Povinná školní docházka

Dekret 'o posláních' (o úkolech škol)

Tímto královským dekretem z července 1997 se stanoví obecné cíle povinného vzdělávání pro všechny školské sítě¹; průběh vzdělávání se člení na cykly a zavádí se zásada, že určité kompetence je třeba získat před dokončením nižšího sekundárního vzdělávání a že cílové kompetence je třeba získat před dokončením úplného sekundárního vzdělávání. Tato specifikace kompetencí by měla umožnit dosažení kvalitativních i výkonových cílů bez ohledu na zvolenou školskou síť.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat článku 6 uvedeného dekretu, kde se pojednává o koncepci celoživotního učení:

„Francouzské společenství ve školách, které zřizuje samo, jakož i ostatní zřizovatelé subvencovaných škol souběžně sledují následující cíle, které nejsou hierarchizovány:

- posilovat sebedůvěru a osobní rozvoj všech žáků;
- zajistit, aby všichni žáci získávali znalosti a dovednosti takovým způsobem, který jim vštípí schopnost učit se po celý život a schopnost převzít aktivní roli v hospodářském, společenském a kulturním životě;
- připravit všechny žáky tak, aby se stali odpovědnými občany schopnými podílet se na rozvoji demokratické pluralitní společnosti, kde se uplatňuje solidarita a otevřenost vůči jiným kulturám;
- zajistit, aby všichni žáci měli stejnou možnost dosáhnout sociální emancipace“

Dekret o pozitivní diskriminaci

Od začátku 90. let byla v rámci Francouzského společenství přijata řada opatření zaměřených především na školní neúspěšnost a 'studijní úmrtnost'. Po dekretu z července 1997 o úkolech škol přijal parlament další, konkrétnější dekret v červnu 1998 s cílem lépe „zajistit, aby všichni žáci měli stejnou možnost dosáhnout sociální emancipace“. Tento dekret obsahoval řadu opatření, z nichž některá se tehdy již několik let v praxi uplatňovala. Jejich integrací se má zvýšit efektivnost vyčleněných zdrojů a usnadnit sledování a hodnocení přijaté politiky.

Byla vyhlášena opatření dvojího typu:

- první z nich se týkal některých škol, které mohly mít užitek z opatření zaměřených na 'pozitivní diskriminaci'. Až budou tyto školy vybrány na základě objektivních socioekonomických kritérií, má jim být přiděleno více pedagogů a více finančních prostředků – minimálně 360 milionů BEF (8,92 milionů EUR) na základní vzdělávání a nejméně 310 milionů BEF (7,68 milionů EUR) na sekundární vzdělávání. Dekret mimoto potvrdil ustavení 'školské zprostředkovatelské/vyjednávací služby', která má podporovat,

¹ Pozn. red.: Belgie je běžně považována za zemi se třemi „vzdělávacími sítěmi“. Dvě z nich spadají do „oficiálního vzdělávání“: síť škol spravovaných na úrovni společenství a síť provinčních a obecních škol. Třetí síť tvoří subvencované soukromé školy.

zachovávat nebo znovu vytvářet ovzduší důvěry mezi žáky, rodiči a učitelským sborem. Dále byla podle uvedeného dekretu zřízena 'komise pro pozitivní formy diskriminace', k jejímž povinnostem patří koordinace projektů;

- druhá skupina opatření se vztahovala na všechny školy a měla za úkol předcházet násilí ve školách a omezovat záškoláctví. Tato opatření byla součástí dřívějších opatření, ke kterým obsahovala konkrétní odkazy a která jimi byla posilována.

Dekret o základním vzdělávání

Tento dekret byl přijat v červenci 1998 a znovu definoval cíle a zdroje, které je třeba mobilizovat na úrovni mateřských škol i v primárním vzdělávání – běžném i speciálním. Dekret, který obsahuje celou řadu opatření týkajících se provozu škol (úprava počtu dní výuky v roce, výpočet velikosti tříd a jejich rozmístění a stanovení rozvrhu pro učitele i žáky) a dále jazykové výuky, má zajistit dosažení těchto cílů:

- zavést na všech školách výuku moderních jazyků (vedle francouzštiny);
- umožnit školám, aby některé kursy a výukové činnosti v rámci učebního plánu byly zajišťovány ve znakové řeči;
- podpořit zavádění tří hodin výuky jazyka týdně pro žáky bez státní příslušnosti nebo s cizí státní příslušností, případně pro naturalizované žáky, kteří si musí osvojit vyučovací jazyk;
- umožnit jednotlivým zřizovatelům v každé ze školských sítí ustavovat – uznají-li to za vhodné – poradní orgány pro jednotlivé školy, místní komunity, správní oblasti nebo jednotky.

Vysokoškolské vzdělávání

Učení podle speciálně upravených rozvrhů

Některé vysokoškolské kursy lze organizovat podle rozvrhu posunutého směrem ke konci běžného pracovního dne. V takovém případě je kurs rozdělen do více let, avšak jinak je ekvivalentní odpovídajícímu dennímu studiu. Rozvržení studia je tedy jediným rysem, kterým se toto studium odlišuje od běžného prezenčního studia. Diplom získaný absolvováním studia oběma způsoby má stejnou hodnotu. V současné době jsou takto nabízeny především dlouhé kursy v oboru ekonomie a zvláště na *Institutes Supérieurs de Commerce* (vysokoškolské obchodní instituty).

Krátké vysokoškolské kursy s posunutým rozvrhem se dosud uplatňují jen v omezeném rozsahu (například příprava sociálních pracovníků).

V rámci studia s posunutým rozvrhem lze navštěvovat i některé kursy ve druhém stupni vysokoškolského studia – vesměs jde o obory politologie, správy, ekonomie a sociálních věd.

Vzdělávání, profesní příprava a rekvalifikace dospělých

Vzdělávání pro 'sociální vzestup' na sekundární a vysokoškolské úrovni

**Nově
definované cíle
základního
vzdělávání**

**Úpravy
s posunutým
rozvrhem**

**Vzdělávání pro
'sociálním'**

má upravenou – redukovanou – hodinovou dotaci ve srovnání s odpovídajícími kursy řádného studia.

vzestup'

Podobně jako na ostatních úrovních vzdělávání je i vzdělávání pro sociální vzestup organizováno jednotlivými sítěmi: společenstvím, provinciemi a obcemi (*communes*) a dalšími zřizovateli konfesijními či nekonfesijními. Slouží především zájemcům, kteří si chtějí doplnit základní vzdělání a profesní přípravu, a navíc všem, kterým jde o rekvalifikaci nebo o získání vyšší odbornosti v jakémkoli oboru, aby byli s to dostát požadavkům firem nebo splnit předpoklady požadované správními orgány nebo školami, tedy – obecně řečeno – sociálně-ekonomickým nebo kulturním prostředím.

K dispozici je na 650 různých kursů – od kursů pro získání gramotnosti až po rekvalifikační kursy v nejpokročilejších technologiích. Nabízejí se jak zájmové kursy pro volný čas – fotografování, vaření a výtvarné umění, tak kursy spíše profesního zaměření (včetně specializací na nové průmyslové procesy, výpočetní techniku a jazyky).

Tato vzdělávací cesta byla původně určena pro lidi v pracovním procesu, nyní se však řadí do kategorie dalšího vzdělávání a profesní přípravy a výrazně přispívá k posunu směrem k celoživotnímu vzdělávání.

Absolvováním kursů v rámci tohoto vzdělávání lze získat především *certificat d'enseignement secondaire supérieur (CESS) – humanités générales* (osvědčení o vyšším sekundárním vzdělání ve všeobecně vzdělávacích humanitních předmětech), které odpovídá požadavkům pro vstup na vysokou školu.

Počáteční odborná příprava

Střední úroveň hospodářské sféry

Profesní příprava, kterou nabízí *Institut francophone de Formation Permanente pour les Classes moyennes et les Petites et Moyennes Entreprises* (Frankofonní institut odborné přípravy pro střední úroveň hospodářské sféry a pro drobné a střední podnikatele) umožňuje získat všeobecné i odborné znalosti potřebné pro samostatné podnikání v některých z oborů zastoupených u *Conseil supérieur des Classes moyennes* (jde o drobné a střední podnikatele v obchodních a řemeslných oborech a o určitá intelektuální povolání). Institut má 13 subregionálních úseků a koordinuje činnost 13 školicích center určených pro tuto část hospodářské sféry.

Základní profesní příprava – výchova učňů – je v rámci uvedeného institutu zaměřena na rozvíjení vlastností potřebných pro samostatné podnikání. Podle královského dekretu z roku 1984 se uznává, že různé formy profesní přípravy učňů splňují požadavky na povinnou výuku s částečnou školní docházkou (*part-time*), jak jsou definovány v zákoně z 29.června 1983 o povinné školní docházce do věku 18 let. Jde vlastně

o model, který kombinuje práci s profesní přípravou a který je určen pro mladé lidi starší 15 let a pro dospělé.

Po této základní přípravě se učňové mohou nechat zapsat do kursů k získání kvalifikace obchodních manažerů, které trvají někdy jeden rok, většinou však dva nebo tři roky.

Institut dále zajišťuje rozšiřující kursy k doplnění a aktualizaci znalostí a dovedností spolu s kursy určenými ke zvýšení pedagogických kvalifikací pro mistry a manažery, kteří mají vést výcvik učňů.

Centrum pro alternační odbornou přípravu

Po skončení řádné školní docházky ve věku 15 nebo 16 let se žáci mohou rozhodnout pro kursy sekundárního odborného vzdělávání nižšího nebo vyššího s redukovanou hodinovou dotací a mohou se pro tento účel zapsat ke studiu v *Centre d'Éducation et de Formation en Alternance (CEFA – Centrum pro alternační odbornou přípravu)*. Tato centra fungují při školách zajišťujících řádné sekundární vzdělávání a nabízejí kursy o 600 padesátiminutových vyučovacích hodinách rozložených do více než 20 týdnů ročně, přičemž jedna část je věnována všeobecné přípravě a druhá přípravě na určité povolání.

Na konci každého roku obdrží žáci osvědčení o nabytých znalostech a dovednostech. Jestliže složí kvalifikační zkoušku, je jim předáno vysvědčení o nabyté kvalifikaci, která je rovnocenná kvalifikaci dosažené řádným denním studiem na škole poskytující odborné sekundární vzdělání.

Takovou přípravu na povolání je možno absolvovat v zemědělských a průmyslových oborech, ve stavebnictví, v oborech společného stravování a cestovního ruchu, v potravinářství, v oděvnictví, v aplikovaných uměních, v ekonomii a v aplikovaných vědách.

V současné době se ke studiu na *CEFA* mohou hlásit i tyto kategorie mladých lidí:

- uchazeči ve věku od 16 do 21 let, kteří měli ve škole potíže a podepsali učňovskou smlouvu;
- uchazeči mladší 25 let, kteří splnili povinnou školní docházku formou sekundárního vzdělávání s redukovanou hodinovou dotací a podepsali pracovní a učební smlouvu (*emploi-formation*), případně jakoukoli jinou smlouvu nebo dohodu, která je uznávána zákoníkem práce a patří do kategorie alternační (střídavé) odborné přípravy schválené exekutivou Francouzského společenství.

**Alternační
odborná
příprava**

Poskytovatelé zajišťující vzdělávání a profesní přípravu pro méně kvalifikované uchazeče

Poskytovatelů vzdělání a profesní přípravy pro méně kvalifikované uchazeče neustále přibývá. Jde o reakci na obtížnou hospodářskou situaci se zvláště vysokou mírou nezaměstnanosti u mladých lidí. Různí

poskytovatelé mají různé podmínky; v poslední době se však šíří snahy o koordinaci různých iniciativ.

Spolu s konvenčními institucionálními poskytovateli profesní přípravy – a zčásti k doplnění jejich služeb – se rozvíjejí školicí centra neziskového sektoru, která vyvíjejí iniciativy zaměřené především na sociálně-profesní integraci a na profesní přípravu na pracovišti. Cílem je zajistit lidem odbornou kvalifikaci a poskytnout jim placené zaměstnání v návaznosti na příslušnou úpravu v oblasti sociálního zabezpečení. Iniciativy zaměřené na sociální a profesní integraci jsou určeny všem méně kvalifikovaným, nebo jinými slovy všem, kdo nemají *Certificat d'Enseignement Secondaire Supérieur* (CESS, vysvědčení o vyšším sekundárním vzdělání), ale mohou pracovat a hledají zaměstnání.

Byl navržen soubor legislativních a regulačních opatření, která mají lidem umožnit získat (vhodným způsobem a v menších pracovních skupinách) odbornou kvalifikaci potřebnou k začlenění do aktivního života. Hlavními zásadami těchto iniciativ jsou flexibilita, adaptabilita a konkrétní odpověď na požadavky konkrétních lokalit a konkrétních cílových skupin. Obvykle jde o střídání práce a profesní přípravy. V rámci integrovaného přístupu byly realizovány různé aktivity, k nimž patří počáteční pomoc a informovanost, poradenství, celoživotní vzdělávání, odborná příprava a zajištění realizace v kombinaci s prací v podnicích.

Subjekty zajišťující tuto činnost jsou Francouzským společenstvím financovány jen zčásti – další finanční pomoc dostávají z Evropského sociálního fondu.

Jejich činnost, rozvíjená v souladu s předpisy platnými pro Francouzské společenství, je často přivádí ke spolupráci s dalšími institucemi a službami, k nimž patří *FOREM* (úřady práce), *Centre Public d'Aide Sociale* (CPAP – Veřejné centrum sociální pomoci) a s institucemi zabývajícími se činnostmi zaměřenými na 'sociální vzestup'.

Cesta k integraci

Cesta k (re)integraci je nejnovějším mechanismem určeným pro zvyšování odborné kvalifikace a k podpoře zaměstnanosti. Odpovídá požadavkům Evropského sociálního fondu a umožňuje pojímat počáteční pomoc, poradenství, monitorování, zaučování, odbornou přípravu, hledání práce a získávání zaměstnání jako souvislý proces. Lidem hledajícím práci má tento proces, jehož jednotlivé fáze jsou vzájemně propojeny, usnadnit integraci (pomáhá jim při vytváření logické osobní strategie) a institucím na úrovni regionu a společenství má zajistit předpoklady, aby jejich práce byla celkově konzistentní se subregionálními hledisky.

Jde o mechanismus určený především lidem, kteří jsou nejvíce znevýhodněni nebo nejméně kvalifikováni.

Celoživotní vzdělávání

Dekretem z 8.dubna 1976 byly vytvořeny podmínky jednak vůbec pro uznání a subvencování organizací pro celoživotní učení dospělých, jednak pro zlepšení společenského a kulturního postavení pracujících. Dekret vytváří předpoklady pro činnosti celoživotního vzdělávání zajišťované společně generálními (dříve celostátními) organizacemi, tak organizacemi na regionální a místní úrovni.

Do sféry, kterou upravuje dekret z dubna 1976, spadají také centra 'sebevyjádření a tvořivosti'. Mají svou činnost rozvíjet především v prostředích, kde veškeré možnosti pro rozvoj schopnosti sebevyjádření a tvořivosti jsou předem vyloučeny realitou kulturních, sociálních a ekonomických podmínek. Francouzské společenství v Belgii má těchto center na 200.

Ostatní opatření

Distanční vzdělávání

Distanční vzdělávání je přizpůsobeno úrovni každého studujícího a jako takové je určeno především pro dospělé, kteří usilují o doplnění mezer ve svém vzdělání nebo v profesní přípravě, případně se chtějí rekvalifikovat nebo se připravit na zkoušky před státní zkušební komisí (komisí společenství) a získat vysvědčení o sekundárním vzdělání. Distanční vzdělávání může též pomoci připravit se na konkursy vypsané na určitá pracovní místa nebo získat předpoklady k funkčnímu postupu na různých úrovních státní a veřejné správy.

Distanční
vzdělávání

Kursy gramotnosti

Kursy gramotnosti mají frekventantům poskytnout základní dovednosti a znalosti čtení, psaní a počítání, které jsou předpokladem buď pro přijetí k profesní přípravě a tím k získání určité kvalifikace, nebo pro získání základního vzdělání a odbornou přípravu. Kursy jsou zaměřeny na osoby, které nemají *Certificat d'Études de Base (DEB)*, vysvědčení o základním vzdělání) ani jiné kvalifikační osvědčení.

Specialisté na otázky gramotnosti uvádějí, že mezi dospělými ve Francouzském společenství v Belgii je na 300 000 až 600 000 tisíc lidí, kteří nejsou schopni správně psát. Přesnější čísla nelze uvést, protože chybí podklady ze spolehlivých průzkumů.

Základní přípravu dospělých, kterým dělá potíže čtení a psaní, organizují zájmové spolky. Jejich záběr je omezený – účastní se jich především osoby cizích národností. Různé iniciativy v této oblasti nyní koordinuje organizace '*Lire et écrire*' (Číst a psát). Subjekty, které tuto činnost zajišťují, jsou financovány z fondů určených na celoživotní vzdělávání a sociální záležitosti.

Počet účastníků v kursech gramotnosti roste. Tři čtvrtiny z nich jsou

Kursy
gramotnosti

starší 25 let a 79 % jsou cizinci. Někteří z nich získali vzdělání v zahraničí a francouzštinu nyní studují jako cizí jazyk. Většinou (z 59 %) jde o kursy s menším počtem hodin (méně než 8 hodin týdně), avšak téměř čtvrtina účastníků (23 %) chodí do intenzivnějších kursů (přes 12 hodin týdně).

Otevřené fakulty

V rámci takzvaných 'otevřených fakult' podnikly vysoké školy nebo organizace pro celoživotní vzdělávání, které s nimi spolupracují, několik experimentů, které si vesměs kladly za cíl nabídnout zaměstnaným dospělým možnost dosáhnout vysokoškolské vzdělání takového druhu, jaké řádným studiem nelze zajistit.

Pilotní projekty a akční programy

1. Projekt Cyber Écoles (kybernetických škol)

Francouzské společenství zintenzivnilo svou činnost a vytvořilo patronáty regionálních úřadů nad školami s cílem vybavit je výpočetní technikou a zařízeními vhodnými pro výuku; podobné vztahy byly utvořeny s federální vládou a s telekomunikační společností Belgacom² pro zajištění linek poskytujících přístup na Internet.

Program vybavení škol výpočetní technikou je celkově realizován ve dvou fázích:

- první fáze v kalendářním roce 1999 byla směřována do oblasti běžného i speciálního sekundárního školství;
- v druhé fázi probíhající v roce 2000 jde o vybavení škol na základním stupni vzdělávání.

2. Podpora činností na podporu pozitivní diskriminace

Program tzv. pozitivní diskriminace vznikl jako odezva na sociální problémy mladých lidí a na jejich vzdělávací potíže v souvislosti s jejich výukou ve školách. Program má tyto složky:

- *Zprostředkovatelé na školách*

Francouzské společenství v Belgii ve spolupráci s *Fonds d'Impulsion à la Politique des Immigrés (FIPI* – Fond na podporu politiky péče o imigranty) několik let experimentovala s prací zprostředkovatelů působících na školách s vysokým podílem neúspěšných žáků (obvykle jde o děti z prostředí sociálního propadu), jejichž selhání je především důsledkem nedostatečné integrace do sociálního a kulturního systému školy.

Úkolem zprostředkovatele ve škole je pomoci takovým mladým lidem začlenit se do nového prostředí a dát jim novou motivaci k aktivnímu učení. Při své práci má proto co dělat nejen se žáky, ale v závislosti na okolnostech i s jejich rodinami, s dobrovolnými sdruženími a neziskovými organizacemi a se subjekty odpovídajícími za dodržování zákonnosti a veřejného pořádku (velmi často se tito

² Hlavní provozovatel telefonních a telekomunikačních sítí v Belgii.

pracovníci musí starat o zlepšení komunikace mezi žáky, školou, policií a právním systémem).

V samotných školách hrají roli prostředníků, kteří usilují o prevenci a řešení konfliktů ve vztazích mezi žáky navzájem a mezi jednotlivými žáky a učiteli.

- *Výuka v prostředí kulturní vzájemnosti*
Aby multikulturní realita představovaná žáky ve školách Francouzského společenství byla vnímána jako zdroj kulturního obohacení a ne jako něco, čeho je třeba se bát, vyvíjejí příslušné instituce maximální snahu o podporu imigrantů při začleňování do existující sociální struktury, samozřejmě s patřičným ohledem na jejich vlastní specifika.
- *Program 'Jazyk a kultura země původu' (Langue et Culture d'Origine – LCO)*

Integrace je rovněž cílem partnerských dohod mezi Francouzským společenstvím v Belgii a zainteresovanými institucemi v Řecku, v Itálii, v Maroku, v Portugalsku a v Turecku, podle nichž na každou školu, která projeví zájem, bude vyslán jeden nebo více učitelů z uvedených zemí; výuka na těchto školách tak bude obohacena o prvek kulturní vzájemnosti.

3. Opatření na usnadnění přechodu ze školy do pracovního života

- *Charta alternačního vzdělávání*
Charta byla podepsána v roce 1993. Jejím cílem je umisťovat mladé lidi, kteří se rozhodli pro odborné vzdělávání nebo odbornou přípravu, do reálného prostředí světa práce. Uskutečnit tento cíl lze pouze ve spolupráci s podniky. Školy, které se starají o realizaci centrálně předepsané náplně výuky a profesní přípravy a ponechávají si odpovědnost za udělování osvědčení o nabyté kvalifikaci, postupují při vzdělávání a přípravě žáků v součinnosti s podniky, a to podle programu, na jehož sestavení se nutně musely podílet obě strany (tj. školy i firmy).
- *Dohody o partnerství mezi subjekty ve školství a v průmyslu a dohody o spolupráci mezi školami/instituty*
Cílem dohod o partnerství je zajistit, aby vzdělání a příprava získaná ve škole odpovídala realitě pracovního života. Řeší se v nich především doba pobytu žáků na praktické výuce u firem, otázky základního vybavení a infrastruktury ve školách, problematika pravidelných kontaktů s příslušnými sektory atd.
Dohody o spolupráci jsou podkladem pro reciproční vztahy, kde se školy zavazují učinit opatření ke zkvalitnění vzdělávání a profesní přípravy, k intenzivnějšímu využívání konkrétních učebních materiálů a infrastruktury na školách, k zajištění pravidelných kontaktů s příslušnými odvětvími atd.
- *Centra technologických inovací*
Jsou známa jako *Pôles d'Innovation technologique (PITech)*. Jsou to speciální střediska přípravy, informací a dokumentace pro žáky, studenty a učitele. Jejich cílem je zintenzivnit spolupráci mezi různými

úrovněmi vzdělávacího systému (při vzdělávání a přípravě studentů a učitelů, ale také při využívání vysoce efektivních učebních pomůcek a zařízení), podpořit různé fáze partnerských vztahů mezi světem vzdělávání a světem podnikání a přizpůsobit nabídku vzdělávání ekonomickému vývoji.

- *Komise Francouzského společenství pro odborné profese a kvalifikaci*
Komise vznikla na základě dekretu z 27. října 1994 pod názvem *Commission communautaire des Professions et des Qualifications* (CCPQ) a má za úkol stanovit různé formy vzdělávání a profesní přípravy nebo, jinými slovy „úplný soubor znalostí a dovedností požadovaných k udělení osvědčení o nabyté kvalifikaci při dokončení sekundárního vzdělávání“. Členy této komise jsou partneři ze školství, z podniků a z odborových organizací, které buď spadají pod Národní radu práce (*Conseil National du Travail*) nebo zastupují určitá průmyslová odvětví.

NĚMECKY MLUVÍCÍ SPOLEČENSTVÍ

Význam pojmu

Pojem zatím nebyl v Německy mluvícím společenství oficiálně definován. Výraz 'celoživotní vzdělávání a odborná příprava' se vlastně používá ve významu dalšího vzdělávání a přípravy.

Cíle a strategie

Cílem dalšího vzdělávání a přípravy je rozvíjet profesní, sociální a sociálně-kulturní integraci. Konkrétně jde především o tyto dílčí cíle:

- rozvíjení nebo získávání základních znalostí – od jazykové výuky až po kursy výpočetní techniky (doplňování mezer ve vzdělání a profesní přípravě);
- příprava studentů na zkoušky pro 'druhou šanci' ke vzdělávání;
- získávání znalostí a dovedností, které byly – snad v důsledku selektivní a volitelné povahy vzdělávacího systému – poněkud opomíjeny (až do fáze 'univerzity třetího věku');
- aktualizace znalostí a získávání další kvalifikace jako předpokladu pro plnější osobní rozvoj nebo pro získání výhodnějších pozic při rovnosti příležitostí na trhu práce;
- diverzifikace způsobů poskytování vzdělávání a profesní přípravy a jejich přizpůsobení poptávce;
- spolupráce s *FOREM* (úřady práce) na opatřeních pro řešení situace nezaměstnaných.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Dekret o posláních povinného vzdělávání z roku 1998 a dekret o základním vzdělávání (předškolním a primárním) z roku 1999 měly okamžitý dopad, jímž byly:

- podpora individuálního učení od nejujtějšího dětství – v každém případě od primární úrovně vzdělávání;
- opatření proti zaostávání a neúspěšnosti ve fázi řádné povinné školní docházky, či jinými slovy na primárních školách a v první fázi sekundárního vzdělávání (doučování, klíčové kompetence, učitelský dohled atd.)

Pilotní projekty

- Klíčové kompetence (učit se učit) jako součást strategie;
- nová informační a komunikační technologie: příprava učitelů, vybavení a didaktické pomůcky a budoucí projekty;
- nové metody organizace a učení v běžném povinném vzdělávání (další vzdělávání učitelů).

Oficiální definice neexistuje - jen odkaz na 'další vzdělávání a přípravu'

Rozvoj základních dovedností, nabídka druhé šance, aktualizace znalostí, diverzifikace nabídky vzdělání, spolupráce

Podpora individuálního učení, opatření proti zaostávání a neúspěšnosti

VLÁMSKÉ SPOLEČENSTVÍ

Význam pojmu

K budování systému na podporu celoživotního učení dnes přispívá každá úroveň vzdělávacího systému i každá vzdělávací instituce. Pro činnosti zaměřené k tomuto cíli však dosud nebyla vypracována žádná oficiální definice ani žádná regulační opatření.

Celoživotní učení bylo dosud zahrnováno pod rozvoj celoživotního vzdělávání a profesní přípravy dospělých.

Cíle a strategie

V současné době se zpracovává studie o hlavních rysech politiky celoživotního učení. Její výsledky se očekávají koncem června 2000. Mají z ní vyplynout některé závazné principy a návrhy, které dají politice celoživotního učení konkrétní náplň a umožní rozvoj systémů vzdělávání zaměřených na aktivní učení.

Je nasnadě, že z výsledků studie vyplyne pro politiku celoživotního učení řada konkrétních podnětů, které bude třeba realizovat.

Jak jsme již zdůraznili, celoživotní učení dosud splývalo s rozvojem celoživotního vzdělávání a profesní přípravy dospělých. Snaha naučit žáky jak se učit je sice cílem výuky na primárních školách i na prvním stupni sekundárního vzdělávání, ale není dosud dostatečně účinnou motivací k celoživotnímu učení.

Stávající i budoucí cíle výuky (na druhém a třetím stupni sekundárního vzdělávání) je proto třeba prověřit a zjistit, do jaké míry zaručují, že si mladí lidé osvojí základní předpoklady (dovednosti a postoje), z nichž budou čerpat motivaci i schopnost k účasti na celoživotní vzdělávání. Hlavním cílem je podpořit lidi s nedostatečnou kvalifikací, aby k celoživotnímu vzdělávání zaujali pozitivní postoj.

Vlámské společenství se v této souvislosti snaží povzbudit vzdělávací instituce, aby urychleně zvážily, do jaké míry se náročnost úkolu naučit se jak se učit bere v úvahu v rámci cílů výuky a plánů učení a práce v povinném vzdělávání spolu s přípravou učitelů.

Vlámské společenství má v plánu podpořit začlenění 'klíčových kompetencí' do programů na všech úrovních vzdělávání. Jde o postojové, poznávací a psychomotorické dovednosti, které se uplatní při budoucím výkonu povolání a které přispívají k celkovému osobnímu rozvoji žáků a studentů; mimoto mohou v některých případech usnadnit cestu lidem, kteří v životě vystřídají různé druhy pracovních činností.

Oficiální definice neexistuje – jen odkaz na 'další vzdělávání a přípravu'

Připravovaná studie s doporučeními pro politiku celoživotního učení

Posilování schopnosti učit se, jak se učit již od primárního vzdělávání

Důraz na klíčové kompetence

Nově uplatňované zásady a přístupy posílí rozvoj diferencovaných a flexibilních cest učení, přizpůsobených různé počáteční úrovni a různé intenzitě učení žáků a studentů. Projekt modularizovaných kursů (viz dále) vede k postupné diferenciaci cest učení u odborného sekundárního vzdělávání, speciálního vzdělávání a 'vzdělávání pro sociální vzestup'.

Uvážíme-li, jaké má celoživotní učení cíle a jaké nové cílové skupiny v jeho důsledku vzniknou na úrovni vysokoškolského vzdělávání, pak zjistíme, že nyní bude třeba vysokoškolské kursy rozčlenit do modulů a podpořit v nich inovační snahy.

Vlámské společenství zároveň pracuje na postupech pro osvědčování, potvrzování a stanovování ekvivalence kvalifikačních předpokladů nabytých ve speciálních kursech a v průběhu profesní praxe.

Flexibilita a diferenciaci

Rozčlenění na moduly

Uznávání kvalifikačních předpokladů

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Primární a nižší sekundární vzdělávání

Aby se celoživotní učení stalo realitou a nezůstalo omezeno na vzdělávání dospělých, jako je tomu nyní, je nutné, aby se základní dovednosti a postoje, které jsou k tomu nutné, rozvíjely už od primárních škol.

Mimo základní znalosti musí žáci disponovat i dovednostmi požadovanými ke zvládnutí, organizování a využívání souboru informací, které mají v dnešní informační společnosti k dispozici. Jde nejen o schopnost zpracovávat informace, ale také o schopnosti a postoje potřebné k účelům mezilidské komunikace a k sociálním účelům – žáci by měli být schopni se o získané znalosti dělit, předávat je dál a kriticky je hodnotit.

Plný sociální rozvoj mladých lidí předpokládá, že budou respektovat a chápat integritu a odlišnost ostatních lidí. Školství musí nalézt rovnováhu mezi strategií, ve které půjde především o upevnění identity jednotlivců na jedné straně, a přístupem, při němž se všichni učí respektovat odlišnosti ostatních na straně druhé. Sociální naplnění také znamená, že bez ohledu na rozdíly mezi jednotlivci je třeba podporovat touhu a schopnost podílet se na životě společnosti a přijmout proto občanskou odpovědnost a přístupy.

Vlámské společenství k tomuto účelu vypracovalo cíle učení a rozvoje pro žáky v úrovni primárního a speciálního vzdělávání a dále na prvním stupni sekundárního vzdělávání. Tyto cíle se týkají nejen rozvoje znalostí jako takových, ale také získávání dovedností a postojů podepřených studiem průřezových/multidisciplinárních témat.

Rozvoj základních sociálních a občanských postojů studiem průřezových témat

Opatření mají trojí zaměření:

- zkoumat:
 - sociální trendy, které mohou mít význam při revidování cílů učení a rozvoje v primárním vzdělávání a na nižším stupni sekundárního vzdělávání;
 - situace a skutečnosti nutné k dosažení cílů učení a rozvoje a aktuální multidisciplinární problematiku;
- podporovat:
 - přenos jasných a věcných informací (informační brožura);
 - organizování prioritního dalšího vzdělávání učitelů v sekundárním vzdělávání nižším i vyšším zvláště v oblasti průřezových témat;
 - rozšiřování žádoucích praktik na školách a v hodinách formou finanční pomoci;
- kontrolovat:
 - prostřednictvím inspekce implementaci záměrů a dosahování pedagogických cílů a cílů rozvoje obecně a rozvoje v průřezových tématech zvláště.

Dále Vlámské společenství přijalo politiku podpory pro zavádění nových informačních a komunikačních technologií (ICT), které se tak stávají součástí denní praxe na školách. Byly zahájeny kampaně na podporu informovanosti a kursy k rozšíření vědomostí, a byly zavedeny dotace na infrastrukturu a financování projektů.

**Podpora
rozšiřování
nových ICT na
školách**

Vyšší sekundární odborné/profesní vzdělávání

Plán modularizace kursů

Tento plán je experimentálně zaváděn v omezeném počtu škol od 1. září 1999.

Úkolem je vytvořit pro studenty co nejvíce příležitostí, aby v odborných kursech na těchto školách mohli získat žádoucí kvalifikaci a dosáhli co největšího osobního naplnění. Realizace tohoto úkolu je výsledkem plného zapojení všech zainteresovaných stran – podílel se na ní správní orgán odpovědný za danou školu, učitelský sbor školy, participující subjekty, rodiče nebo jejich zástupci, orgány poskytující služby školám nebo pečující o děti, sociální partneři, poradní orgány a úřady Vlámského společenství.

Kursy jsou založeny na rozdělení jednotlivých složek odborné přípravy do modulů.

**Rozdělení do
modulů**

Vysokoškolské vzdělávání

Jako součást práva na další vzdělávání nebo na odbornou přípravu v rámci celoživotního učení má zásadní význam strukturovaná spolupráce mezi *Vlaams Instituut voor het Zelfstandig Ondernemen (VIZO*, Vlámským institutem pro samostatné podnikání), *Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB*, službou pro zaměstnanost a odbornou přípravu) a 'kursy pro sociální vzestup' (*EPS*).

Vlámská vláda musí mimoto spolupracovat s federální vládou na úpravě právního a regulačního rámce.

V reakci na vývoj z poslední doby v mezinárodní a sociální oblasti, jehož výrazem je například vydání Sorbonnské a Boloňské deklarace, se nyní přezkoumává struktura vysokoškolského vzdělávání.

Pokud jde o celoživotní učení, úřady odpovědné za vzdělávání nyní nabízejí podporu také formou grantů na inovační projekty na vysokých školách, a to prostřednictvím *STIHO* (Programu na podporu inovací ve vysokém školství).

Tyto projekty vytvářejí podmínky pro uzavírání dohod o spolupráci mezi dvěma či více univerzitami nebo dvěma či více jinými vysokými školami nebo alespoň jednou univerzitou a jednou jinou vysokou (viz odstavec o pilotních projektech); v takto uzavřených dohodách má jít o tyto činnosti:

- vytváření a rozvoj efektivního a flexibilního prostředí pro kvalitní učení;
- vytváření a rozvoj nových metod a technik učení;
- budování databáze, kterou budou učitelé moci využívat ve své práci;
- vývoj a výroba učebních materiálů a sestavování všeobecných elektronických testů;
- příprava učitelů pro využívání nových učebních technologií.

Vzdělávání dospělých

Podle nového dekretu, který vstoupil v platnost k 1. září 1999, se vzdělávání dospělých má pokud možno rozvíjet stejným směrem jako odpovídající obory řádného prezenčního (denního) sekundárního vzdělávání při co nejintenzivnější koordinaci jednotlivých oborů, kursů a modulů (struktury výuky) a při celkové podobnosti typů a úrovní kursů.

Cílem je dosáhnout stavu, kdy od úrovně sekundárního vzdělávání bude snadné přejít na vzdělávání dospělých s redukovanou prezencí (*part-time*) a kdy budou existovat podmínky pro oficiální uznávání (dílčích) osvědčení, diplomů a jiných písemných dokladů o absolvovaném studiu.

Rozvoj flexibility, distanční vzdělávání a mobilita mezi kursy

Podpora inovačních projektů

Intenzivnější koordinace s ostatními úrovněmi vzdělávání

DÁNSKO

Význam pojmu

Celoživotní učení znamená, že se každý učí ve všech fázích své existence a každý musí mít možnost svoje vědomosti a dovednosti aktualizovat a získávat další. Koncept pokrývá celé spektrum vědomostí a dovedností jak všeobecných, tak odborných a osobních.

Termín 'učení' se používá mimo jiné k vyjádření skutečnosti, že celoživotní učení se týká nejen oficiálního průběhu vzdělávání zajišťovaného školskými institucemi, ale také neformálních příležitostí k nabytí nových znalostí a dovedností.

Uplatňuje se zde hledisko, podle něhož veřejný a soukromý sektor musí ve vzájemné součinnosti podporovat kontinuální rozvíjení znalostí a dovedností dospělé populace. Cílem je podpořit snahu dospělé populace učit se tomu, co je relevantní a nutné, a umožnit lidem uvědomit si celý potenciál svých vlastních možností jak v denním životě, tak v práci.

Nicméně celoživotní učení může existovat pouze tehdy, disponují-li příslušníci dospělé populace solidní základnou vědomostí a dovedností získaných ve škole a mohou-li na této základně stavět další učení. Základní vzdělávání mladých lidí – jak obecné, tak odborné – tedy tvoří bázi celoživotního učení z hlediska dovedností, které si v průběhu základního vzdělávání osvojí, i z hlediska motivace k učení v budoucnosti.

V dánských podmínkách platí o celoživotním učení toto:

- je zaprvé a především spojeno se vzděláváním dospělých, profesní přípravou při zaměstnání a se systémem odborné přípravy;
- uplatňuje se v něm dlouhodobá perspektiva, do které patří jednak cíle spojené s hospodářskou politikou a s politikou pracovního trhu, jednak vzdělávací cíle, které mají demokratický charakter a podporují angažovanost, a samozřejmě také cíle spojené s individuálním rozvojem a kvalitou života;
- zahrnuje formalizované kvalifikační předpoklady i praktické dovednosti;
- pokud jde o jeho uplatňování na pracovištích, vyžaduje uvědomělejší snahu na straně zaměstnavatelů a institucí.

Jde o všeobecné, odborné a osobní dovednosti získávané v kontextu spolupráce veřejného a soukromého sektoru jak ve škole, tak neformální cestou při práci v zájmu cílů spjatých s ekonomikou a demokracií a cílů týkajících se kvality života

Cíle a strategie

Dlouhodobá dánská tradice vzdělávání pro všechny (*folkeoplysning*¹) je tradicí, která podporuje otevřenost celoživotního učení a odráží se v ní obecné povědomí o tomto pojetí vzdělávání.

V tomto typu vzdělávání dospělých se již celé generace účastníků učí jednat samostatně a odpovědně, což jsou zásady, které tvoří základ pojetí celoživotního učení. Tato tradice v učení dovednostem potřebným k životu a práci mimochodem vedla Dánsko k vývozu její *savoir-faire* do některých z nově se rozvíjejících demokracií ve střední a východní Evropě, včetně baltských zemí.

Každý třetí Dán se každoročně tím či oním způsobem účastní aktivit v rámci vzdělávání dospělých nebo školení na pracovišti. Sítě vzdělávacích zařízení jsou dobře rozvinuté a geografické bariéry byly omezeny. Zájemci mají možnost získat některé ze širokého spektra dovedností a kvalifikací – systém je tedy schopen uspokojit přání i potřeby všeho druhu.

Stávající přístup k celoživotnímu učení je zaměřen na všeobecný rozvoj, na osobní rozvoj a na rozvoj kvalifikací ve vztahu k potřebám trhu práce. Zároveň v poslední době nabývá na významu získávání dovedností a kvalifikačních předpokladů v souladu s požadavky konkrétních pracovišť – dánská politika v oblasti vzdělávání je nyní do značné míry tímto trendem ovlivněna.

Veřejný sektor organizuje celou škálu různých školení, která nabízejí jak získání vysoké kvalifikace, tak i všeobecné a neformální učební činnosti. Některé z těchto činností jsou plně financovány, případně i regulovány veřejným sektorem, jiné jsou takto financovány a regulovány jen zčásti.

Dánskou politiku celoživotního učení lze charakterizovat takto:

- zaměřuje se na vrstvy obyvatelstva s nízkou kvalifikační úrovní;
- koncipují se kursy, které umožňují pracovníkům reagovat na nároky pracovního života z technologického i organizačního hlediska;
- všichni občané se učí reagovat na nové požadavky demokratické angažovanosti;
- do celoživotního učení se zapojuje celý vzdělávací systém, který je zárukou pro získávání osobnostních, sociálních, odborných a technických dovedností.

V roce 1995 dánská vláda publikovala program o deseti bodech o tzv. celoživotním vzdělávání. Program sleduje tyto hlavní obecné zásady:

Dlouhodobá tradice vzdělávání dospělých určeného pro širokou veřejnost

Zvláštní zaměření na plnění požadavků trhu práce

Zainteresován je celý vzdělávací systém a zaměřuje se na opatření pro vzdělávání dospělých

Desetibodový program

¹ *Folkeoplysning* je formou vzdělávání dospělých, která je charakterizována svobodou volby předmětu, svobodou účasti a svobodou iniciativy na straně studentů i svobodou volby na straně učitelů/školiců. Tuto otevřenou aktivitu organizují spolky pro vzdělávání dospělých i některé sportovní a mládežnické organizace. Při každém orgánu místní správy pracuje výbor pro *Folkeoplysning*.

1. **Zajistit, aby k finanční podpoře vzdělávání dospělých měli přístup všichni občané Dánska, a činit praktická opatření ve prospěch občanů s nízkou úrovní vzdělání.** Vytvářet podmínky pro soulad nabídky s poptávkou na straně těch, kdo se učí, i na straně firem tak, aby každý měl možnost zvolit si cokoli, co jej bude osobně motivovat, nebo čeho je zapotřebí ke splnění požadavků trhu práce. Zaměřit mechanismy finanční podpory na podporu určitých konkrétních aktivit a na dotování registračních poplatků. Dát institucím, které organizují kurzy, volnost stanovovat vlastní politiku včetně stanovení registračních poplatků. Předložit parlamentu v roce 2000 návrh zvláštního zákona, který má upravovat problematiku pomoci dospělým, jimž chybí základní schopnost číst, psát a počítat.
2. **Rozšířit počet typů i celkový počet institucí nabízejících možnosti pro vzdělávání dospělých.** Povzbuzovat odborné vyšší sekundární školy a instituce terciárního vzdělávání, aby samy přicházely s návrhy pro vzdělávání dospělých². Poskytovat zájemcům přesně to, co chtějí, a tím zaručit soulad nabídky a poptávky. Odstraňovat strukturální bariéry stojící v cestě zavádění relevantních kursů, navazovat těsnou spolupráci mezi jednotlivými institucemi v zájmu šíření žádoucích praktik, podporovat výzkum učebních metod určených dospělým, posilovat dialog mezi ministerstvem školství a vzdělávacími institucemi a zdokonalovat systém dalšího vzdělávání těch, kdo učí dospělé.
3. **Již od úrovně povinné školní docházky a vyššího sekundárního vzdělávání budovat základ, podle něhož budou mladí lidé považovat vzdělávání za kontinuální proces.** V rámci všech počátečních fází vzdělávání rozvíjet motivaci a podporovat budoucí touhu po učení³ a z tohoto hlediska přehodnotit přípravu učitelů. Přehodnotit obsah kurikula tak, aby se v něm bralo v úvahu, jakou rychlostí se znalosti a vědomosti mění (například v oblasti trvale udržitelného rozvoje). Rozvíjet rovnovážné zastoupení všeobecných a osobních kompetencí na jedné straně a specializovaných vědomostí na straně druhé; tím zajistit, aby dospělí byli připraveni reagovat na změny, s nimiž se v budoucnosti setkají.
4. **Pomáhat vzdělávacím institucím při aktualizaci znalostí a kvalifikací, kterou jejich absolventi získali v průběhu počátečních fází vzdělávání (garantováním kursů na 'aktualizaci znalostí').** Rozvíjet těsné kontakty vzdělávacích institucí a institucí profesní přípravy s odbornými kruhy a dát tak těmto institucím předpoklady, aby mohly nabízet školení o posledních novinkách a zpětně si tím udržet zájem těchto kruhů. V průběhu několika příštích let začlenit uvedené kurzy na 'aktualizace znalostí' do smluvních vztahů mezi ministerstvem školství a institucemi na terciární úrovni.

² Od doby, kdy byl tento program na podporu celoživotního vzdělávání zahájen, zavedly instituce terciárního vzdělávání deset nových diplomů a 15 typů magisterských programů.

³ Realizuje se celá řada pilotních projektů.

5. **Vytvářet kompaktnější a transparentnější prostředí rozšiřováním systémů pro započítávání již absolvovaného studia; rozšiřovat přístup s uplatněním vlastní odpovědnosti účastníků.** Navrhovat programy, které budou natolik pružné, aby vždy navazovaly na jiné kurzy. Stanovit neformálnější a pružnější přijímací podmínky a v případě potřeby průběžně umožňovat zájemcům doplnit si možné mezery, pro které tyto přijímací podmínky nesplňují. V systémech započítávání absolvovaných kursů vycházet z hodnocení úrovně a nikoli z precizních akademických znalostí a předpokladů. Podporovat multidisciplinární přístupy, ale trvat na pracovních metodách a svědomitém studiu. Zajišťovat flexibilitu organizováním všech kursů stejným modulárním způsobem a umožňovat tak podle potřeby přechody mezi prací a studiem. Těsně před Vánoci 1999 parlament schválil zavedení nového systému dalšího vzdělávání pro dospělé. Systém má pomoci vytvořit jasnou a průhlednou kompetenční strukturu a zaručit potřebnou návaznost programů dalšího vzdělávání dospělých; má umožnit, aby další rozvíjení znalostí a dovedností i další vzdělávání mohlo navazovat na dosavadní pracovní a životní zkušenosti dospělého účastníka.
6. **Povzbudit instituce vzdělávání dospělých a firmy, aby spolu ochotněji spolupracovaly.** Potřeby jednotlivců a potřeby firem nevnímat jako antagonistické, ale jako vzájemně se doplňující. Vytvářet flexibilní kurzy na kratší časová období. Podporovat vzdělávací instituce v jejich snahách o motivování a směřování firem (především pak drobných a středních podniků) při plánování potřebných kursů. Pomáhat firmám vyjádřit a formulovat jejich strategické zájmy ve vztahu ke sféře vzdělávání. Přijímat opatření, která mají usnadnit permanentní účast skupin pracovníků firem v systémech profesní přípravy, a tím umožnit určitou rotaci na trhu práce, kde jednotlivci bez zaměstnání dočasně obsazují pozice těch, kteří se účastní školení.
7. **Podporovat spolupráci mezi institucemi odborného vzdělávání, všeobecného vzdělávání a vzdělávání dospělých, k níž každá z těchto stran přispěje svými silnými stránkami.** Umožnit učícím se jednotlivcům zvolit si vhodnou kombinaci z celé řady studijních modulů nezávisle na typu instituce, která tyto moduly nabízí a zajistit si tak splnění konkrétních potřeb při současném rozšíření celkového rozhledu. Zajišťovat tyto kurzy na místní úrovni v zájmu maximálního využití dostupných zdrojů.
8. **Využívat nových komunikačních technologií ve vzdělávání s cílem získat přístup k nejnovějším informacím a znalostem, které jsou v celém světě k dispozici a dosáhnout vyšší flexibility při organizování kursů.** Ministerstvo školství v Dánsku ustavilo v roce 1995 Centrum pro učení s technologickou podporou (*CTU – Center for Teknologistøttet Uddannelse*) jako středisko pro správu zdrojů, které má za úkol vést vzdělávací instituce k zavádění nových technologií distančního učení, k zajišťování kursů pro technickou přípravu učitelů a k přebírání správy fondu dotací určených na tyto účely.

9. **Vypracovat a vést katalog formou databáze pokrývající vše, co je ve vzdělávání dospělých k dispozici.** Jde o iniciativu ministerstva školství původně zaměřenou na osoby v systému profesního poradenství. Do databáze mají přístup všichni, kdo o ni mají zájem (<http://www.vider.dk>). Vytvářet adresář (kursy, náplň kursů, dostupná finanční podpora, subjekty, které kursy zajišťují, místa, kde se kursy konají, data, kdy se lze zapsat, kritéria pro přijetí, náklady na registraci (zápisné), dostupný učební materiál, kontaktní osoby). Zajišťovat přístup k interaktivním funkcím (možnosti zápisu, vyhledávání podle několika kritérií atd.)

10. **Ustavovat dynamickou síť kursů pro dospělé** přístupnou buď s předem prokazovanými kvalifikačními předpoklady nebo bez nich. Nabízet moduly na schválených úrovních s kombinací standardních kursů a individuálně přizpůsobených kursů. Ministerstvo školství ustavuje pracovní skupiny, které se mají zabývat řešením některých otázek (učení ve volném čase, možnosti virtuálního učení, učení při zaměstnání atd.).

Obecně řečeno, dánská vláda vložila velké úsilí do konsolidování tohoto pohledu na celoživotní učení, a to především formou konkrétních legislativních iniciativ. V souladu s filozofií decentralizace se tato legislativní opatření uvádějí v život v rámci odpovědnosti místních orgánů a institucí.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Povinné a vyšší sekundární vzdělávání

Úkolem obou těchto úrovní vzdělávání je usnadnit lidem celoživotní učení, a to tím, že mladé lidi vybaví solidní bází znalostí v základních předmětech. Mají také rozvíjet zvědavost žáků a jejich smysl pro iniciativu a vštěpovat jim touhu později se ke vzdělávání vracet a v případě potřeby pokračovat v učení.

Vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání

Hovoříme zde o tom, že pro oba tyto stupně vyššího vzdělávání by mělo být povinností předkládat návrhy na způsoby aktualizace vědomostí a dovedností jejich (bývalých) studentů.

Instituce na této úrovni by také měly odpovídat za vytváření nových cest pro zajištění vzdělávání, zvláště prostřednictvím modulárního přístupu při sestavování 'kursů na míru', které splňují potřeby a přání uživatelů.

Vzdělávání dospělých

Mnohá opatření, s nimiž se počítá v programech integrování koncepce

Upevňovat základní znalosti, rozvíjet zvědavost, iniciativnost a touhu po učení

Aktualizace znalostí i dovedností; modularizace kurikula

Reakce na

celoživotního učení do vzdělávacího systému v Dánsku, se přímo týkají vzdělávání dospělých (viz oddíl 'Cíle a strategie'). K účasti na zajišťování školení pro dospělé je vyzýváno více institucí. Kursy se sestavují za účasti uživatelů, jejichž potřeby jsou tak plněny efektivněji; takto vytvořené kursy navíc mají potřebnou pružnost v prostoru i v čase. S ohledem na dospělé je také třeba upravit styl výuky. Instituce pro vzdělávání dospělých jsou přesvědčovány, aby byly nápomocny podnikům při plánování potřebných kursů, a jsou povzbuzovány k celkovému zintenzivnění spolupráce a k zavádění nových technologií.

poptávku,
flexibilita,
spolupráce

V zájmu zvýšení účasti se od roku 1989 vyplácí finanční podpora dospělým s nízkou úrovní dosaženého vzdělání, kteří chtějí přerušit zaměstnání a věnovat se učení. Mimoto byl v roce 1992 zaveden systém poskytování studijního volna. Je to systém, který umožňuje všem zaměstnaným, všem samostatně podnikajícím jednotlivcům a dále všem nezaměstnaným, kteří jsou účastníky fondu nezaměstnanosti (tj. těm, kdo mají nárok na podporu v nezaměstnanosti) využívat pomoci při vzdělávání v délce až jeden rok, a to v celé řadě programů (byl sestaven seznam programů/kursů, u kterých lze tento systém použít).

Finanční
podpora

Mimoto byla spolu s reformou přijata další takzvaná 'průřezová' opatření jdoucí napříč dánským systémem vzdělávání dospělých.

Další opatření

Lze uvést tyto příklady:

Zdokonalené
poradenství

- tradiční modely poradenství se neosvědčily. **Veřejná služba na podporu zaměstnanosti a vzdělávací instituce proto ve vzájemné součinnosti experimentovaly s různými formami otevřeného poradenství**; takto vzniklá poradenská střediska mají často podobu 'poradenských kanceláří' stojících na rušných místech. Potřeba lepšího poradenství mimoto vedla k ustavení oficiálního vzdělávacího programu, jehož absolventi získávají kvalifikaci poradců pro vzdělávání a pro volbu povolání;
- **programy přípravy učitelů (LUP)**, navržené ministerstvem s cílem objasňovat úlohu učitelů na všech úrovních vzdělávacího systému. Heslo programu zní: '*Učitel má klíč k inovaci*'. Program klade důraz na individualizované vzdělávání, na rozsáhlou spolupráci s učitelem, na management vzdělávání, na vnímání učitele jako školitele a konzultanta a na roli učitelů v multikulturní společnosti. Tato role učitelů je podporována i řadou dalších iniciativ, například výměnou učitelů mezi odbornými školami a středisky odborné přípravy s napojením na trh práce atd.;
- **politika profesní přípravy se zaměřením na starší občany**, kteří v důsledku demografických změn budou muset strávit delší část života v pracovním procesu. Příprava má těmto pracovníkům poskytnout další kvalifikační předpoklady v návaznosti na jejich praktické zkušenosti. Opatření ke zvýšení jejich kvalifikace na požadovanou úroveň jsou nutná, protože mnozí starší lidé mají oficiálně nižší kvalifikaci než mladí na podobných místech;
- **plán akcí se zaměřením na rozvoj podnikání**. Jde o plán, který se uplatňuje v celém vzdělávacím systému od základní školy až po

Příprava učitelů
na novou roli

Zvýšení
kvalifikace
starších
pracovníků

Kultura
nezávislé
činnosti

terciární vzdělávání. Plán klade patřičný důraz na osobní kvality, jakými jsou odvaha a iniciativa, dále na inovativní kulturu spojenou s používáním informační a komunikační techniky a s prací v síti a na otázky, jejichž řešení je nutné pro rozvoj určité aktivity.

NĚMECKO

Význam pojmu

V Německu chybí právní definice pro pojem celoživotního učení jako takové. Je ji proto třeba odvodit ze zákonů, jimiž se upravují příslušné oblasti vzdělávání a profesní přípravy.

Neexistence
právní definice

Celoživotní učení se považuje za všeobsáhlou koncepci vycházející z politiky vzdělávání a profesní přípravy a řídící se těmito zásadami:

- mobilizace systémů učení a získávání dovedností tak, aby z toho mělo prospěch co nejvíce lidí;
- podpora a zdokonalování učení v situacích reálního života, což je vhodné především pro skupiny, které dříve neměly přístup ke vzdělávání;
- rozvoj procesů aktivního učení, které vstřícně reagují na realitu denního života a které si učící se jedinci sami řídí a strukturálně utvářejí;
- zvláštní důraz na využívání elektronických a telematických sítí pro učení, jimiž lze zajistit pružnější formy podpory a vytvořit pro učení mnohem rozsáhlejší okruh reálných i virtuálních lokalit;
- vývoj recipročních partnerských vztahů mezi konvenčními vzdělávacími institucemi a neoficiálními prostředími pro učení. Konvenční vzdělávací instituce se přitom stanou ohnisky celkové vyváženosti jednotlivých způsobů vzdělávání, kterým budou podle potřeby poskytovat organizační pomoc, odborné vedení, pomoc při konsolidaci, poradenství a celkovou podporu;
- podpora nových postojů veřejnosti k učení – rozvíjení svobodné volby různých forem vzdělávání a učení s plným využitím možností pro vzdělávání a profesní přípravu, jak tomu má být ve společnosti orientované na vzdělávání.

Celoživotní učení by každého občana mělo vybavit schopností osvojovat si a neustále zdokonalovat odborné, osobní a sociální předpoklady k nezávislému životu, k účasti na fungování společnosti a k rozvíjení vlastního profesního vzestupu a existence. Zdaleka se neomezuje pouze na memorování a vybavování faktických kodifikovaných znalostí, ale prostřednictvím aktivit formalizovaného i neformálního učení přispívá ke komplexnímu rozvoji celkové zdatnosti a výkonnosti všech lidí.

Celoživotní učení je plánem činnorodého života, za který by občané měli počítovat odpovědnost. Obsah vzdělávání a profesní přípravy by měl splňovat potřeby jednotlivců, ať se nacházejí v kterékoli fázi života. Pedagogické koncepty, formy, metody a pravidla učení by se měly přizpůsobit jednotlivým zájmovým oblastem a možnostem učení

Všeobsáhlá
koncepte
vycházející
z politiky
vzdělávání a
zároveň i plán

jednotlivých občanů a měly by je motivovat.

Vzdělávání a profesní příprava v učící se společnosti nekončí s jedním obdobím života, ale je stálým úkolem, na kterém se musí podílet všechny oblasti vzdělávání.

Cíle a strategie

V Německu je cíl celoživotního učení sledován ve spojitosti s podporou dalšího vzdělávání. To se má stát samostatnou oblastí vzdělávání. Činnosti v tomto duchu jsou základním prvkem reformních návrhů z poslední doby. Dosažení tohoto stavu vyžaduje těsnou spolupráci mezi školstvím a profesní přípravou, pracovním životem a dalším vzděláváním. Do různých forem dalšího vzdělávání a profesní přípravy by se měli zapojit i občané bez práce. Proto je třeba vytvořit vhodné podmínky pro získávání řádné kvalifikace s vhodnými mechanismy pro zajištění ekvivalence a transparentnosti různých způsobů, jimiž se vzdělávání má zajišťovat; na trhu dalšího vzdělávání je zároveň nutno zajistit náležitou multiplicitu a rozmanitost. Mimoto je třeba u mladých i dospělých podpořit vzdělávání v občanské nauce.

Efektivní celoživotní učení předpokládá rozvoj mimořádně rozsáhlé kultury učení. K tomu je zapotřebí:

- větší autonomie, motivace a vědomé disciplinovanosti na straně učících se lidí a zároveň adresná podpora s konkrétním cílem dbát o rovnost příležitostí v přístupu k učení;
 - propojení všech sfér vzdělávání a všech institucí a subjektů profesní přípravy včetně zájemců i uživatelů;
 - spolupráce státních institucí zajišťujících vzdělávací služby se sociálními partnery, finančně nezávislými organizacemi a spolky.
- K tomuto účelu byla v roce 1987 založena *Konzertierte Aktion Weiterbildung* (Společná iniciativa v dalším vzdělávání).

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Povinná školní docházka

Základní osvědčení o všeobecném vzdělání nebo odborné kvalifikaci dnes získávají téměř všichni mladí lidé. Vzdělávací systém tedy již na základě tradičního školního kurikula pomáhá mladým lidem získat kvalifikaci. Tato kvalifikace se považuje za předpoklad k aktivnímu společenskému uplatnění a k využívání nabízených možností celoživotního učení.

Opatření na podporu celoživotního učení jsou zaměřena především na tyto cíle:

- umožnit přecházet mezi různými kursy;
- posunout cíle vzdělávání ve směru nezávislého nabytí znalostí;
- motivovat lidi k celoživotnímu učení;

pro život

Podpora dalšího vzdělávání a provázanost vzdělávání a profesní přípravy, pracovního života a dalšího vzdělávání. Zajišťování rozmanitosti, kvality a průhlednosti nabídky a ekvivalence diplomů

Posílení autonomie těch, kdo se učí, uvedení všech zainteresovaných do vzájemného kontaktu

zapojit do celoživotního učení co nejvíce mladých lidí i dospělých, a to především rozšířením možností pro další vzdělávání a pro učení, které si daný jednatel sám organizuje a řídí.

Východiskem celoživotního učení je teze, že tomu, jak studovat, se lidé učí již ve škole a v systému odborné přípravy, kde se tento předpoklad konsoliduje jako součást základních dovedností. Jde o dovednost, která je důležitá jak pro rozvoj osobnosti, tak ve vztahu k novým požadavkům světa práce. Ve třetím doporučení k dalšímu vzdělávání, které vzešlo ze zasedání *Kultusministerkonferenz* (Stálá konference ministrů školství a kultury všech spolkových zemí) v roce 1994, se mimo jiné klade důraz na těsný vztah mezi školou a dalším vzděláváním z hlediska obsahu i metodiky. Školy v této souvislosti přikládají stále větší význam vytváření základů pro chápání a motivaci, což jsou základní předpoklady celoživotního učení. Na obou stranách – u těch, kdo se učí, i u těch, kdo učí jiné – jsme zároveň svědky rozvoje a experimentálního ověřování nových forem a koncepcí učení. Rozvíjejí se nové metody a formy podávání učiva, které vedou k méně formalizovanému učení, kdy za proces učení sami odpovídají ti, kdo se učí. Zavádějí se nebo posilují nové formy interakce mezi žáky a učiteli – například cílené používání nových informačních a komunikačních technologií. Zásahy tohoto druhu se provádějí na úrovni spolkových zemí, které za danou oblast nesou odpovědnost. Spolková vláda může tento vývoj podporovat financováním pilotních projektů, které se mimo jiné zaměřují na přechod ze školy k odborné přípravě.

Široce založená odborná příprava a další učení v pracovním procesu i v obdobích věnovaných dalšímu vzdělávání v průběhu pracovního života jsou nezbytné, mají-li si lidé udržet vysokou kvalifikovanost, mají-li být schopni se přizpůsobovat potřebám pracovního trhu a osvěžovat si a prohlubovat své odborné předpoklady v oblastech souvisejících s prací a mají-li být schopni se po přestávce vrátit do profesního života. Počáteční odborná příprava většinou probíhá v rámci tzv. duálního systému (kde odbornou přípravu se získáním oficiální kvalifikace absolvují dvě třetiny mladých lidí). Duální systém znamená, že dokonalé zvládnutí oboru a získání hlavních multidisciplinárních dovedností je v průběhu odborné přípravy věcí pracovního procesu, zatímco všeobecný a odborný přehled se získává v odborné škole navštěvované při práci. Cílem duálního systému, jehož absolvování v zásadě trvá tři roky, je rozvíjení komplexních odborných předpokladů umožňujících absolventům vstoupit do profesního života jako odborníci s širokou kvalifikací.

Celoživotní učení znamená podporu partnerské spolupráce mezi institucemi profesní přípravy na jedné straně a firmami na straně druhé. Při této spolupráci se intenzivně rozvíjejí kontakty žáků a učitelů s odbornými pracovišti – žáci jsou umisťováni ve firmách a učitelé se dále vzdělávají v problematice související se světem práce. Z tohoto hlediska se náplň odborné přípravy soustřeďuje na schopnost komunikovat, na získání dovedností v souvislosti s využíváním médií, na podnikavost a na schopnost vstřícně reagovat na okolní svět

Používání nových přístupů k učení s cílem dát lidem motivaci pro celoživotní učení

Intenzifikace kontaktů mezi odbornou přípravou a světem práce

Upevňování

(získávání znalosti cizích jazyků, studium a praxe v zahraničí, přeshraniční spolupráce). V duálním systému se tyto nové požadavky zohledňují v předpisech pro praktickou část odborné přípravy absolvovanou v podnicích (legislativa na spolkové úrovni) a reagují na ně i rámcové programy škol (legislativa na úrovni jednotlivých spolkových zemí).

osobních
dovedností

Další vzdělávání a odborná příprava¹

Oblast **dalšího vzdělávání a odborné přípravy** s výjimkou *Volkshochschulen* (místní centra pro vzdělávání dospělých) je charakterizována rozmanitostí subjektů, které ji zajišťují (jde především o soukromé firmy). Zákony o dalším vzdělávání platné v jednotlivých spolkových zemích vytvořily snadno přístupný volný prostor, kde lze uplatnit nejrůznější potřeby a kde každý může takto nabízených možností využívat. Díky zákonům o poskytování studijního volna mají zaměstnanci ve většině spolkových zemí, účastní-li se některé formy dalšího vzdělávání nebo odborné přípravy, možnost vzít si placené volno.

V Německu se další vzdělávání stalo svého druhu samostatným odvětvím vzdělávání a důležitým prvkem strategie celoživotního učení. Další vzdělávání znamená pokračovat v učení nebo vracet se k němu po dokončení školy a po počátečním období odborné přípravy – v zásadě po započetí určité formy profesní činnosti. Pokrývá mimo jiné i pozdější získání kvalifikace ve večerní škole, přičemž jde o kvalifikaci jinak zajišťovanou na všeobecně vzdělávacích školách. Patří sem i kursy a různé adresné vzdělávací činnosti zaměřené například na politickou a kulturní problematiku.

Transparentnost způsobů vzdělávání a profesní přípravy a jejich dostupnost je zvláště důležitá pro ty, kdo se musí spoléhat především na instituce dalšího vzdělávání. Proto je nutné mezi počátečním a dalším vzděláváním vytvořit těsnější vztah a ve způsobech a sférách jeho zajišťování podpořit větší flexibilitu. Jednotlivé sféry tedy musí mít pevnější vzájemnou vazbu z hlediska struktury, obsahu a personálního vybavení. V celkové návaznosti mezi počáteční a další profesní přípravou by měl vzniknout pružný systém, ve kterém se budou rychle integrovat sociální, hospodářské i technologické změny; ty se pak odrazí v jeho náplni.

Průhlednost
způsobů
vzdělávání a
přípravy,
snadný přístup
a celkové
propojení
počáteční a
další přípravy

Náplň počáteční a další odborné přípravy musí zachycovat svět práce i společenské trendy v perspektivě orientované na budoucnost a musí pružně reagovat na nastalé změny. Kvalitativní i kvantitativní změny v zajišťování dalšího vzdělávání v Německu vyžadují rozsáhlou spolupráci, vzájemnou shodu a provázanost mnoha institucí

¹ Další vzdělávání a příprava sice, všeobecně vzato, do našeho průzkumu nepatří, ale v případě Německa se určité základní prvky politiky v této oblasti připomínají proto, že strategie celoživotního učení je v Německu cílena na profesní přípravu včetně dalšího vzdělávání.

odpovídajících za mnohačetnou strukturu dalšího vzdělávání a profesní přípravy.

Vysokoškolské vzdělávání

V roce 1998 byla vydána novela rámcového zákona o regulaci **univerzit a dalších institucí vysokého školství**. Tato novela, která se nyní zavádí na úrovni jednotlivých spolkových zemí, bere v úvahu rostoucí význam dalšího vzdělávání a profesní přípravy a její roli v celoživotním učení. Poskytování dalšího vzdělávání na univerzitách lze dělit podle tří základních modelů:

- postgraduální studium (další vzdělávání, doplňkové a pokračovací kurzy) k získání diplomu nebo magisterského titulu;
- kurzy dalšího vzdělávání a profesní přípravy s vysvědčením o absolvování;
- kurzy při zaměstnání pro pedagogické pracovníky působící na vysokých školách.

Univerzity a další vysokoškolské instituce nabízejí přes 1000 různých možností dalšího vzdělávání a profesní přípravy. Kromě seminářů a konvenčního učení „v lavicích“ se ve stále větší míře uplatňují distanční formy vysokoškolského studia a především kurzy využívající nové technologie (Internet, CD-Rom). Rostoucí podíl paušálních rozpočtů či blokových grantů (tj. autonomního používání finančních prostředků) a možnosti zavádění modulárních kursů dávají univerzitám větší manévrovací prostor. Tato volnost jednání se projevuje při získávání a poskytování finančních prostředků a vytváří podmínky pro sestavování kursů na magisterské úrovni s udílením příslušné kvalifikace. Tím se upevňují jednotlivé způsoby zajišťování dalšího vzdělávání a profesní přípravy na univerzitách a dalších vysokoškolských institucích.

Autonomie, flexibilita a modulární přístup slouží k posílení způsobů zajišťování dalšího vzdělávání a přípravy na vysokých školách

Pilotní projekty

Spolková vláda i jednotlivé spolkové země již zahájily celou řadu pilotních projektů. Příkladem může být projekt *Lebensbegleitendes Lernen für Alle* (Celoživotní učení pro všechny), který organizuje *Bund-Länder Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung* (BLK – Společná komise na spolkové i zemské úrovni pro plánování ve školství). Část tohoto experimentálního programu, jehož realizace začala na jaře v roce 2000, již probíhá na smluvním základě. Projekt vychází z těchto hlavních myšlenek:

- ti, kdo se učí, mají převzít větší díl odpovědnosti a ve větší míře sami řídit svůj vlastní rozvoj. Toho lze docílit opatřeními k ovlivnění obsahu i forem vzdělávání a profesní přípravy, při jejichž využití bude možno pro celoživotní učení získat všechny občany – i ty méně ochotné;
- rozvíjet se mají partnerské vztahy a spolupráce, při nichž se má dosáhnout rovnováhy mezi nabídkou vzdělání a poptávkou po něm; různé oblasti vzdělávání a přípravy budou ve větším rozsahu

integrovány a těsněji propojeny s ostatními sektory a s ostatními přístupy. K tomu účelu budou vybudovány sítě a centra učení, jejichž služeb budou moci učit se lidé využívat z vlastní iniciativy.

Tato platforma má sloužit jako východisko pro opatření zaměřená na rozvíjení motivace a poptávky s vytvářením podmínek pro celoživotní učení a pro zdokonalování struktury, jejímž prostřednictvím se celoživotní učení zajišťuje.

ŘECKO

Význam pojmu

V Řecku neexistuje institucionální rámec ani oficiální orgán pro celoživotní učení. Pojem je vnímán jako nová strategie pro přechod k učící se společnosti. Je spojován s řadou faktorů, institucí a politik a vztahuje se jak na školní prostředí, tak i na trh práce, na společenský život, na místní komunity a na média.

Celoživotní učení zde znamená veškeré organizované způsoby a činnosti formalizovaného i neformálního vzdělávání v rámci oficiálního vzdělávacího systému i mimo tento systém, lhostejno, zda vzdělávání poskytují státní nebo soukromé instituce nebo společenské organizace.

Zajišťování celoživotního vzdělávání vychází z politických záměrů a z programů orientovaných především na dospělé (starší 16 let) a také z konkrétních kroků a opatření zaměřených na zvyšování odborných znalostí a dovedností nebo na získávání nové profesní kvalifikace.

Cíle a strategie

Generální sekretariát pro vzdělávání dospělých stanoví cíle celoživotního učení takto:

- základní vzdělávání a získávání kvalifikace u dospělých;
- boj s funkční negramotností;
- zvyšování zaměstnatelnosti;
- vzdělávání a osvěta mezi určitými podskupinami dospělých pro prevenci a řešení sociálního vylučování;
- rozvoj všeobecného vzdělávání dospělých.

Podle řecké Otevřené univerzity se celoživotní vzdělávání soustřeďuje především na oblast odborné přípravy, i když zároveň sleduje i další cíle:

- dokončování základního vzdělání a boj s negramotností;
- společenská výchova (rodinné vztahy, vzdělávání dětí, hygiena, spotřebitelské otázky atd.);
- osobní rozvoj (programy pro volný čas a osobní zájmy).

Podle Centra pro výzkum vzdělávání se celoživotní učení dále zaměřuje také na pružné vytváření možností vstupovat do vzdělávacího procesu a odcházet z něho na všech jeho úrovních bez ohledu na věk či jiné možné překážky. Zajišťování dalšího vzdělávání na základě flexibilních postupů a prostředků je dlouhodobým záměrem, v němž jde o další rozvíjení celoživotního vzdělávání, o uspokojování poptávky a o

Široká definice
...

... s odkazem na vícerozměrné pojetí zahrnující formalizované i neformální vzdělávání, ...

... především vzdělávání dospělých

Rozvoj základních dovedností, boj s negramotností, zlepšování profesní přípravy a zvyšování možností nalézt zaměstnání, prevence sociálního vylučování...

... a podpora osobního rozvoje

Dosažení větší pružnosti systému pro usnadnění přechodů a obousměrného pohybu

usnadnění přechodů mezi školou a trhem práce.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Předškolní vzdělávání

Přístup ke vzdělávání před povinnou školní docházkou se v posledních letech výrazně rozšířil, což přispívá ke snížení míry neúspěšnosti ve škole.

**Lepší přístup
k předškolnímu
vzdělávání**

Povinná školní docházka

Prodloužení povinné školní docházky na první stupeň sekundárního vzdělávání (v roce 1976) umožnilo do značné míry odstranit negramotnost. Mají se zakládat školy pro doučování, které problém negramotnosti a neúspěšnosti ve škole sníží ještě výrazněji.

**Boj proti
neúspěšnosti
ve škole –
zakládání škol
pro doučování**

Předškolní zařízení a primární i sekundární školy přispívají k rozvoji celoživotního učení, a to především rozvíjením základních dovedností žáků (tj. schopnosti formulovat záměry, plánovat, komunikovat, vyjednávat, spolupracovat, učit se, jak se učit, jak řešit problémy atd.); tím žáci získají schopnost přizpůsobovat se změnám a požadavkům hospodářského, sociálního a technologického prostředí a reagovat na ně. V tomto směru se na rozvoji celoživotního učení největší měrou podílejí tvůrčí činnosti (v předškolních zařízeních a v primárních školách), všeobecně vzdělávací lycea s více směry studia, které uplatňují horizontálně (mezipředmětově) propojené vyučovací hodiny a dále metody vzdělávání založené na participaci a na zkušenosti žáků.

**Rozšíření
školního
vzdělávání a
důraz na
základní
dovednosti.**

Vyšší sekundární vzdělávání po skončení povinné školní docházky

Vyšší stupeň sekundárního vzdělávání nabízí řadu různých kursů všeobecné povahy a kursů odborné a technické přípravy. Činnost lyceí s večerním vyučováním je charakterizována větší flexibilitou kursů, která mladým lidem, kteří již vstoupili na trh práce, umožňuje dokončit sekundární vzdělávání. Učení na odborných a technických školách lze též zařadit do kursů OAED (Organizace pro zaměstnanost pracovních sil). Jde pouze o příklady metod sloužících k uspokojení poptávky a k omezení počtu těch, kdo by jinak mohli studia zanechat.

**Větší flexibilitou
k usnadnění
přístupu a
omezení
procenta
neúspěšných**

Vysokoškolské vzdělávání

Vysokoškolské vzdělávání se řídí stejnou logikou a nabízí dva hlavní směry studia – buď směr odborný, nebo směr všeobecně vzdělávací. V průběhu posledních pěti let došlo k několika významným událostem, které přispěly ke zvýšení podílu obyvatel zúčastněných na vyšším vzdělávání – byla založena Otevřená univerzita, byly vytvořeny volitelné studijní programy a doplňkové programy učení a bylo rozšířeno univerzitní vzdělávání.

**Diverzifikace
vzdělávací
nabídky**

Mimo jiné fungují institucionalizované kursy profesní přípravy a rekvalifikační kursy zaměřené na různé profesní skupiny.

Obecně řečeno, cílem je zlepšit vzdělávání na všech úrovních a vytvořit vzdělávací systém pro dospělé.

Pilotní projekty

Snaha zavést celoživotní učení vedla veřejné orgány v průběhu posledních pěti let k těmto opatřením:

- založení Otevřené univerzity a zahájení její činnosti;
- vypracování volitelných studijních programů;
- zajištění doplňujících programů učení.

Rozšíření rozvoje celoživotního učení je jedním z cílů projektu na léta 2000–2006. Program zahrnuje tyto úkoly:

- rozšířit činnost Otevřené univerzity jak v oblasti provozu, tak v oblasti vzdělávací;
- vybudovat školy „druhé šance“ a další formy vzdělávání pro dospělé;
- rozvíjet korespondenční kursy na vyšších technických školách a ve vysokoškolských institucích.

**Vytvoření
vzdělávacího
systému pro
dospělé**

ŠPANĚLSKO

Význam pojmu

Probíhající reforma školského systému ve Španělsku a veškeré zákony, ze kterých reforma vychází, jsou odezvou na nové naléhavé požadavky, které bude vzdělávání muset plnit v budoucnosti. Vytvářejí se v nich komplexní podmínky pro celoživotní učení. Lze se oprávněně domnívat, že celý právní rámec vzdělávacího systému ve Španělsku vychází z této nové koncepce. Například v článku 2 úvodní kapitoly Základního zákona o všeobecné organizaci vzdělávacího systému (*LOGSE*) z roku 1990 se stanoví, že „... **základním principem** vzdělávacího systému má být **celoživotní vzdělávání**. K tomuto účelu bude systém připravovat žáky, aby se učili z vlastní iniciativy, a pro dospělé v něm budou vytvořeny podmínky účasti v některé z různých forem vzdělávání“.¹

V úvodním prohlášení k *LOGSE* není pojem celoživotního učení jednoznačně definován, i když představuje koncepci, na které celá reforma školského systému stojí. V zákoně se zdůrazňuje, že „závratná rychlost změn kulturní a technologické povahy a změn ve výrobě nutí dnes společnost stále znovu se přizpůsobovat a stále aktualizovat existující dovednosti a osvojovat si nové. Vzdělávání a profesní příprava tak získávají komplexnější dimenzi, než bylo dosud obvyklé. Přesáhnou životní období, s nímž byly tradičně spojovány. K jejich uživatelům budou patřit lidé, kteří již mají zkušenosti z aktivní praxe a kteří budou období vzdělávání a odborné přípravy střídát s obdobím zaměstnání.“²

V zákonech, které navazují na *LOGSE*, se vychází z principu 'filozofie vzdělávání', v čemž se skrývá riziko, že budou odsunuty do kategorie dobrých úmyslů. Abstraktní povaha a složitost základního principu proto vyžaduje harmonizované úsilí o jeho převedení do praxe, jinak uvedená prohlášení stěží získají formu hmatatelných kroků a opatření s reálným vlivem na děti, mladé lidi a obecně na občany, kterým jsou adresována. Španělská legislativa pro oblast vzdělávání se proto důsledně odvolává na celoživotní vzdělávání jako na jeden z prioritních cílů na všech úrovních vzdělávání a obsahuje konkrétní opatření k jeho realizaci.

Žádná oficiální definice, ale referenční rámec pro probíhající reformu systému

Seriózní snaha o zajištění převodu složité a abstraktní koncepce do praxe

Cíle a strategie

Zásada celoživotního učení ve školském systému Španělska je spojena s těmito cíli:

¹ Neoficiální překlad ze španělštiny byl pořízen v Evropském oddělení Eurydice (EEU).

² Preambule k *LOGSE* (neoficiální překlad ze španělštiny byl pořízen v Evropském oddělení Eurydice).

- rozšíření práva na vzdělání (a možností k uplatnění tohoto práva) na mnohem větší počet občanů; vzdělávání má k tomuto účelu být organizováno komplexněji a v souladu s postupnou diverzifikací;
- zajištění rovnosti příležitostí ve vzdělávání – odstranění diskriminace a kompenzace nerovných možností;
- podpora přechodů mezi vzděláváním a světem práce;
- výchova občanů k odpovědnosti v občanském slova smyslu – péče o morální hodnoty a samozřejmé uplatňování demokratických zásad;
- kroky a opatření, která dospělým umožní nabývat, aktualizovat, doplňovat a rozšiřovat vlastní znalosti a dovednosti v zájmu profesního a osobního rozvoje a růstu.

Zapojení co největšího počtu lidí, kompenzace nerovností, usnadnění přechodů mezi školou a prací, podpora vzdělávání z hlediska demokratických a mravních hodnot, rozvoj vzdělávání dospělých

Podíl jednotlivých stupňů školského systému

Předškolní vzdělávání

Opatření přijatá na tomto stupni vzdělávacího systému v souvislosti s celoživotním vzděláváním se týkají především rozšíření přístupu do příslušných zařízení a zvýšení počtu zapsaných dětí. Školu navštěvuje téměř 100 % dětí ve věku 4 a 5 let. Podíl tříletých dětí v těchto zařízeních činil ve školním roce 1995/1996 přes 60 %. Děti mladších než 3 roky je v těchto zařízeních mnohem méně, a proto bude záhodno věnovat větší pozornost vzdělávacím aktivitám pro nejmladší věkové kategorie – jde o opatření, s nimiž se do budoucna bezpochyby počítá.

Rozšíření přístupu a zvýšení podílu dětí v mateřských školách

Jedním z praktických prostředků, které se ve školském systému ve Španělsku uplatňují při uvádění nejmladších dětí na cestu vzdělávání, po které pak půjdou celý život, jsou týmy pro psychologické a pedagogické poradenství. Tyto týmy odpovídají za individualizovanou výchovnou péči – tutorát, za včasnou realizaci vhodných kroků a v případě potřeby za diagnostikování konkrétních vzdělávacích potřeb vyplývajících z určitého handicapu (smyslového, motorického nebo psychického).

Včasný zásah tam, kde jsou zjištěny zvláštní vzdělávací potřeby

Povinná školní docházka

Nejdůležitější opatření spojená s uplatňováním cíle dalšího vzdělávání se týkají zřizování podpůrných zařízení pro individualizované vzdělávání, která pomáhají přizpůsobovat vzdělávání potřebám každého jednotlivého dítěte. Tuto roli plní **školské poradenské služby**. V oblasti základního vzdělávání (stejně jako ve vzdělávání předškolním) zavádějí školské správní orgány speciální tutorské služby pro individualizovanou výchovnou péči a pro psychologicko-pedagogické poradenství, jejichž posláním je zajistit kvalitní výuku a zároveň vytvořit podmínky pro individualizované učení přizpůsobené osobnímu vývoji a individuálním vlastnostem jednotlivých žáků. V této fázi učitelé ve své roli vychovatelů/poradců (tutorů) odpovídají za způsob, jímž jsou děti ve vzdělávání vedeny. Od této fáze pak jsou ve **strategii (individuálního) pedagogického vedení – tutorátu** zahrnuta opatření, která mají žákům

Poradenské služby a strategie (individuální) výchovy – Akční plán 'tutor'

pomáhat zařadit se do školního života a která podporují komunikaci s rodinami. Učitelé také odpovídají za zmírňování potíží, které jednotliví žáci mohou mít s učením, a za přizpůsobování výuky těmto žákům. Zároveň musí spolupracovat s poradenskými týmy.

Z hlediska budoucího vývoje jsou **nové učební plány a osnovy**, tvořící nedílnou součást celoživotního vzdělávání, založeny na zásadě, podle které vzdělávání znamená víc než pouhé vyučování. Náplní vzdělávání proto nemohou být pouze *pojmy*, ale také *postupy*, *dovednosti* a *postoje*, k nimž patří normy a hodnoty. Výchova vštěpující hodnoty je v osnovách obsažena ve formě 'průřezových témat'. Jsou v nich spojeny oblasti, které byly dříve izolované a roztříštěné. Tato témata zahrnují **mrvní a občanskou výchovu, výchovu k míru, k rovnosti mezi pohlavími, tematiku životního prostředí, zdravotní a sexuální výchovu, problematiku bezpečnosti silničního provozu a spotřebitelskou výchovu**. Témata jsou volena s ohledem na možnost jejich dalšího rozvíjení po skončení povinné školní docházky, na jejich uplatnění ve vzdělávacím modelu, který má vést k pokroku v boji proti diskriminaci a nerovnosti, a na jejich plné zařazení do strategie zajišťující celoživotní učení.

Důraz na proces učení a na zavádění průřezových témat mravní a občanské výchovy

Učební osnovy a plány lze mimoto přizpůsobit žákům se **zvláštními vzdělávacími potřebami**: nedosahují-li děti stanovených cílů, podnikají se odpovídající opatření. Školské úřady rozhodnou, zda je nutné tým učitelů podpořit týmem specialistů na výchovnou terapii a na rozvíjení schopnosti naslouchat a schopností řečových.

Přihlížení ke zvláštním vzdělávacím potřebám

Mimo tato všeobecná opatření byly jak běžné, tak zvláštní cesty tvořící součást politiky celoživotního učení zařazeny i do **povinného sekundárního vzdělávání**. Cíl, jímž je zajištění náležitého vzdělávání pro všechny žáky, se má realizovat prostřednictvím pružného programového modelu s přihlédnutím k množství typových rozdílů mezi žáky. Cestou k tomu jsou rostoucí možnosti volby v průběhu celého období povinného sekundárního vzdělávání, adaptace výuky a také možnost diverzifikovat způsoby, jimiž jsou vzdělávání a profesní příprava poskytovány v průběhu závěrečné fáze tohoto období.

V praxi mají tyto zásady podobu celé řady konkrétních opatření pro žáky na sekundárním stupni vzdělávání:

- **možnosti volby a diverzifikace**: k těmto opatřením patří úprava vzdělávání podle nejrozličnějších potřeb a zájmů jednotlivých žáků. Učební plány obsahují volitelné předměty, jejichž počet v průběhu povinného sekundárního vzdělávání roste;
- **poradenství pro volbu vysokoškolského studia a budoucí profese**: cílem je podpořit osobní rozvoj žáků a jejich schopnost činit rozhodnutí o vlastní akademické a profesní budoucnosti. V praxi toto vedenství zajišťují výchovní poradci – tutoři a poradenská pracoviště na školách.
- **úpravy a diverzifikace obsahu vzdělávání**: jde o změny v metodologii, ve skladbě používaného didaktického materiálu i ve struktuře a organizaci poznatkového obsahu atd. Jestliže přes všechny

provedené úpravy žáci nedosáhnou obecného cíle stanoveného pro daný stupeň vzdělávání, uplatní se diverzifikace nejméně ve třech z deseti základních předmětů a v jejím rámci se zařadí vzdělávací prvky sociální lingvistiky a prvky z oblasti vědy a techniky;

- **programy ‘sociálních záruk’:** žáci, kteří nemohou pokračovat ve studiu, protože jim chybí vysvědčení o dokončení povinného vzdělávání, mohou být rámci tohoto programu přijati do kursů, které je připraví na vstup do pracovního života; kursy poskytují minimální základní vzdělání a odbornou přípravu, které jsou předpokladem buď pro vstup do aktivního života nebo pro další studium.

Vyšší sekundární vzdělávání

Konkrétní opatření přijímaná na této úrovni v souvislosti s koncepcí celoživotního učení můžeme rozdělit do tří hlavních skupin:

- **možnosti volby profesní přípravy:** u studia na úrovni *Bachillerato* si žáci mohou zvolit jednu ze čtyř možností podle vlastních předpokladů a akademických nebo profesních zájmů;
- **odpovědnost a úloha výchovných poradců – tutorů a poradenských pracovišť** na školách nabývá na významu v souvislosti s volbou z různých možností vzdělávání a s přechodem ze školského systému do světa práce;
- **úprava učebních osnov a plánů pro žáky se zvláštními potřebami:** byla přijata řada opatření – od nutných úprav osnov až po osvobození žáka od studia určitých předmětů (ve zvláštních případech).

Diverzifikace, poradenství a podpora při přechodu ze školy do pracovního života

Pro **sekundární odborné vzdělávání** se jako jedna z priorit stanoví, že žáci musí získat profesní zralost a identitu, která je bude motivovat k uvažování o nových formách učení a k přijetí možných kvalifikačních změn. Na této úrovni se mimo již zmíněná všeobecná opatření uplatní i další konkrétní opatření – například rozvíjení stále **těsnějších vztahů mezi školami a firmami**, kde se obě strany, pokud jde o předávání znalostí, vzájemně doplňují. V rámci poradenských pracovišť působících na školách je jeden z členů učitelského sboru konkrétně pověřen profesním poradenstvím. Mimoto se na plánování a řízení odborné přípravy podílejí i sociální partneři; k tomu slouží program ‘společné přípravy’, kterým se utužují a rozvíjejí vztahy a výměna služeb mezi výrobním sektorem a školským systémem. Tato činnost nabývá konkrétních forem v celé řadě iniciativ – školské úřady a odborníci ze světa práce například společně zpracovávají katalog profesních kvalifikací s různými typy odborné přípravy, které má zajišťovat školský systém.

Ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání: diverzifikace, poradenství, přihlížení ke zvláštním potřebám

Odborná příprava mimoto zahrnuje opatření určená **žákům se zvláštními potřebami**, kterým mají být vytvořeny podmínky k odborné přípravě podle jejich individuálních předpokladů.

Vysokoškolské vzdělávání

Při konsolidaci zásad celoživotního vzdělávání hraje důležitou roli rozvoj

výjimečně bohatého spektra způsobů, jimiž je poskytováno vysokoškolské vzdělávání (ať jde o modely vyžadující fyzickou přítomnost učitele nebo o distanční metody), kam je snadný přístup, kde neplatí žádné věkové omezení, kde se rozvíjí těsný kontakt se světem práce atd. V posledních dvaceti letech došlo ve Španělsku k pozoruhodnému zvýšení počtu nově přijatých studentů; stalo se tak díky úsilí o rozšíření vzdělávání na co největší počet občanů.

Mezi konkrétní opatření v oblasti univerzitního vzdělávání, která byla přijata na podporu prosazování zásad dalšího vzdělávání, mimo jiné patří:

- **větší počet možností volby:** lidé mají více možností nalézt odpověď na své konkrétní potřeby, pokud jde o celoživotní vzdělávání a profesní přípravu;
- **širší nabídka specializovaných odborných kursů:** postgraduální studium je určeno absolventům s titulem na bakalářské úrovni i zájemcům s jinými kvalifikačními předpoklady. Velmi zřetelný důraz se klade na profesní uplatnění znalostí nabytých na vysoké škole;
- **široký rozsah příležitostí k distančnímu vysokoškolskému studiu,** které zajišťuje Národní univerzita distančního vzdělávání (*Universidad Nacional de Educación a Distancia – UNED*). Studenti zapsaní na *UNED* tvoří přibližně 8 % všech vysokoškolských studentů;
- **speciální univerzitní kursy pro občany v poproduktivním věku:** tyto kursy jsou již realizovány na některých univerzitách ve Španělsku. Jde jednoznačně o jeden ze způsobů naplnění principu celoživotního učení, představující pokus o podporu při rozvíjení intelektuálního a osobního potenciálu starších lidí ve vysokoškolském kontextu.

Zvýšení počtu studentů a možností volby

Vzdělávání dospělých³

Vzdělávání dospělých ve Španělsku vychází ze zásady celoživotního vzdělávání. Poskytuje dospělým předpoklady k přijetí do různých forem vzdělávání v rámci existujícího systému. Prioritním cílem je získávání a aktualizace základního vzdělání a profesní přípravy, zvýšení odborné kvalifikace, doplnění základů nutných pro výkon jiných forem profesní činnosti a rozvíjení schopností potřebných k účasti na životě společnosti a na hospodářských, politických a kulturních aktivitách.

Programy vzdělávání a profesní přípravy mají velmi široký rozsah a zasahují do všech úrovní školského systému. Dělí se na dvě základní kategorie: na vzdělávání s přímou interakcí učitelů a studentů a na vzdělávání distanční.

Vzdělávání a příprava s přímou interakcí učitelů a studentů zahrnuje:

- **počáteční fáze základního vzdělávání pro dospělé,** jejichž všeobecným cílem je poskytnout účastníkům základní znalosti, dovednosti a techniky, které potřebují k profesnímu, společenskému a osobnímu rozvoji. V zásadě se realizují ve dvou úrovních: v úrovni I jsou účastníci seznamováni s tím, jak se mají naučit číst, psát a provádět aritmetické

Získávání a aktualizace základního vzdělání a profesní přípravy, rozvíjení schopností k účasti na životě společnosti

³ **Vzdělávání dospělých** se sice nepovažuje za jednu z úrovní školského vzdělávání, přesto se však zde o něm zmiňujeme s ohledem na šíři jeho záběru na všech úrovních vzdělávacího systému ve Španělsku.

výpočty a zdokonalit si tak své lingvistické a matematické schopnosti. V úrovni II získávají účastníci přístup k sekundárnímu vzdělávání;

- *kursy směřující k získání vysvědčení o absolvování školy.* Absolvování těchto kursů je spojeno s možností vstoupit do školského systému na různých úrovních. Po získání takového vysvědčení mohou absolventi přejít do druhé fáze povinného sekundárního vzdělávání;
- *příprava ke zkouškám prvního stupně mimoškolní odborné přípravy* – poté lze získat diplom pomocného technika, který otvírá dveře k odborné přípravě druhého stupně a k experimentálním modulům úrovně II a zároveň i k prvnímu modulu bakalaureátu LOGSE a k mezistupňům profesní přípravy;
- *sekundární vzdělávání pro dospělé* – absolventi mohou obdržet vysvědčení o nabytí sekundárního vzdělání;
- *kursy gramotnosti ve španělštině nebo kursy španělštiny pro imigranty.*

Odborné vzdělávání s přímou interakcí učitelů a studujících zahrnuje:

- *přípravu ke zkouškám prvního stupně mimoškolní odborné přípravy*, po níž lze získat diplom pomocného technika v první úrovni odborné přípravy. Tyto kursy umožňují nabýt kvalifikaci, která se vyžaduje ke vstupu do zaměstnání;
- *odborná příprava v dílenských kursech.* Tento druh přípravy je určen pro dělníky nebo nezaměstnané, kterým jde o odborné zdokonalení a zvýšení kvalifikace.

Distanční vzdělávání zahrnuje:

- *vzdělávání zaměřené na získání tradičních základních vysvědčení* (vysvědčení o ukončení školy, vysvědčení o sekundárním vzdělání);
- *specifické dálkové odborné kursy*, kde nyní dochází k významným změnám. V současné době existují dva hlavní typy těchto kursů: experimentální odborné moduly (ty se budou rušit) a jednotlivé stupně specializované odborné přípravy;
- *distanční sekundární vzdělávání* pro občany starší 18 let, kteří chtějí získat vysvědčení o sekundárním vzdělání. Tento typ byl zahájen ve školním roce 1998/99;
- *přijímání dospělých k vysokoškolskému studiu.* Přijímací zkoušky na vysoké školy pro osoby nad 25 let, organizované jednotlivými školami, jsou určeny příslušníkům uvedené věkové kategorie, kteří nemají kvalifikaci požadovanou k přijetí na vysokou školu.

Nakonec je třeba uvést jeden z nejdůležitějších souborů opatření pro celoživotní učení a zvyšování znalostí občanů, který zahrnuje všechny formy a způsoby vzdělávání souběžně se systémem spravovaným ministerstvem školství – jde o opatření spadající do resortu ministerstva práce a sociálních věcí, případně ministerstev práce jednotlivých autonomních komunit v zemi. Tato opatření zahrnují kursy odborné přípravy podle Celostátního plánu pro profesní přípravu a vstup do profesního života (plán FIP z roku 1993) a program 'dílenských škol'. Souborně se těmito modulům říká *Formación profesional ocupacional* (profesní příprava při zaměstnání).

Oficiální jazykové školy

Jazykové školy fungují v celém Španělsku a jsou určeny pro všechny občany, kteří mají dokončené povinné vzdělání. Jde o střediska, která nabízejí kursy španělštiny pro cizince i kursy ostatních jazyků, jimiž se mluví ve Španělsku (katalánština, baskičtina, galicijština a valencijština). Dále se vyučují cizí jazyky: němčina, arabština, čínština, dánština, francouzština, řečtina, angličtina, irština, italština, japonština, holandština, portugalština, rumunština a ruština. Učení se člení na dvě fáze (nižší a vyšší) a v obou fázích může být poskytováno oficiálním systémem (ve zmíněných jazykových školách) nebo nezávisle mimo tento systém. Každoročně jsou organizovány hodnotící zkoušky.

Vláda rozhoduje o minimální základní náplni učebních osnov pro výuku jednotlivých jazyků na oficiálních jazykových školách. Po dokončení základního stupně jazykové školy a úspěšném absolvování příslušných zkoušek dostávají žáci akademické vysvědčení o splnění stanovených požadavků.

Obecným cílem základního stupně jazykové školy je předat žákům základní schopnost používat studovaný jazyk a rozumět v tomto jazyce mluvenému i psanému slovu, tj. schopnost komunikovat v běžných situacích; zároveň mají žáci získat přehled o kultuře zemí, kde se oním jazykem hovoří, a to z hlediska aspektů, které ovlivňují nejběžnější společenské situace. Pokud jde o vyšší stupeň jazykových škol, je výuka zaměřena především na další rozvinutí tvůrčích schopností žáků při používání jazyka: žáci mají být schopni vyjadřovat se pružněji a v jemnějších odstínech.

Rozvoj jazykové
výuky pro
občany

Pilotní projekty

Uvádíme výčet některých z nejdůležitějších pilotních projektů pro celoživotní učení, které se v současné době ve Španělsku realizují.

- projekt **‘Aldea Digital’ pro integraci venkovských škol do komunikačních sítí**: cílem je zlepšit a rozšířit používání technologických prostředků ke vzdělávacím účelům na venkovských školách a snížit izolovanost žáků ve venkovských oblastech tím, že budou v kontaktu s žáky v jiných zemích, kteří hovoří jinými jazyky. Projekt byl zahájen v roce 1998;
- projekt **‘Teleeducación en Aulas Hospitalarias’**: v dětských nemocnicích byly ustaveny třídy s cílem vytvořit prostor, kde lze rozvíjet učení, komunikaci a vzájemnou podporu, a tím prolomit izolaci danou nemocničním prostředím. Zajištěn je přístup na Internet a speciální programové vybavení. Projekt byl zahájen v roce 1997;
- projekt **‘Averroes’ – andaluská telematická vzdělávací síť**: tato síť nabízí učitelům i studentům nové vzdělávací možnosti pro splnění požadavků, které ve školství vznikly s nástupem informační a komunikační technologie. Vlastní projekty telematických sítí si vytvořily i ostatní autonomní komunity ve Španělsku. Projekt ‘Averroes’ byl zahájen v roce 1998.

- **Oficiální distanční výuka angličtiny – ‘*That’s English*’:** do tohoto programu se mohou zapojit studenti starší 18 let. Je to jediný distanční program výuky jazyků, jehož absolvováním lze získat oficiální vysvědčení. Počítá se také s podobnou výukou francouzštiny. Program byl zahájen ve školním roce 1993/94.

FRANCIE

Význam pojmu na celostátní úrovni

Ve Francii se používá pojem 'celoživotní vzdělávání a odborná příprava', který podchycuje a rozvíjí myšlenku 'další přípravy'. Ta byla oficiálně přijata důležitým zákonem z roku 1971, který se nyní reviduje.

Širší pohled na další vzdělávání

Jako součást procesu revize uvedeného zákona vznikla zpráva o odborné přípravě. Vypracoval ji Státní sekretariát pro práva žen a pro odbornou přípravu, který byl ministerským předsedou ustaven v roce 1999. Ve zprávě se definuje nárok na celoživotní vzdělávání a přípravu jako „kolektivně garantované přenosné individuální právo“:

- 'individuální právo' znamená, že jednotliví občané mohou kdykoli využívat existujících práv, mohou však rozvíjet i vlastní plán přípravy na dojednaném základě a získat přístup ke vzdělávacím možnostem podle vlastních osobních cílů nebo podle strategie uplatňované v jejich firmě, v jejich odvětví nebo v oblasti, kde žijí;
- 'přenosné právo' znamená, že co bylo získáno v rámci firmy nelze při využití možností mobility pracovních sil ztratit;
- 'kolektivně garantované právo' znamená, že má-li systém v praxi fungovat, musí být založen na rovnoměrném rozdělení zdrojů; zároveň ale tento pojem také znamená, že právo, na které mají nárok všichni, se může co do rozsahu lišit podle konkrétních okolností.

Cíle a strategie

Ve Francii byly pro celoživotní vzdělávání a odbornou přípravu stanoveny tyto cíle:

- zdravý vztah mezi počátečním a dalším vzděláváním a odbornou přípravou, což znamená, že:
 - počáteční vzdělávání a přípravu nelze vnímat jako 'encyklopedickou' činnost, nýbrž jako bránu ke všeobecné a/nebo technické průpravě a ke znalostnímu vybavení;
 - v dalším vzdělávání a odborné přípravě by se mělo navazovat na to, čeho bylo dosaženo v počátečních fázích, a mělo by jít především o nabývání dalších znalostí a dovedností a také o potvrzování platnosti dosažených předpokladů;
 - kvalifikace je možno dosáhnout nashromážděním zápočtů z počátečního vzdělávání a profesní přípravy i z dalšího (kontinuálního) vzdělávání a přípravy. Různé cesty dalšího vzdělávání a profesní přípravy by měly vést k nabytí kvalifikace, která je pak danému jednotlivci přiznána v kolektivním vyjednávání a na pracovním trhu. Vyjadřování nabyté odborné kvalifikace formou zápočtů má umožnit, aby se od každého, kdo prochází počáteční přípravou, učňovskou přípravou, další odbornou přípravou nebo podnikovým školením, vyžadovalo pouze nabytí

Zlepšení návaznosti mezi počátečním a dalším vzděláváním a odbornou přípravou

- právě požadované dílčí kvalifikace; vyžaduje-li se posléze dosažení úplné kvalifikace potřebné k získání určitého titulu, diplomu nebo vysvědčení, postačí získané zápočty doplnit individuálně zvolenými kursy;
- celoživotní vzdělávání a příprava by měly jít ruku v ruce s pravidelnými příležitostmi k nové volbě a s hodnocením nabytých kvalifikačních předpokladů;
 - otevření možnosti uznat a potvrdit znalosti nabyté odbornou praxí je prioritou Ministerstva školství, výzkumu a techniky a součástí rozvojové strategie pro celoživotní vzdělávání a profesní přípravu.

Potvrzení odborných zkušeností z praxe

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Povinná školní docházka a vzdělávání po jejím skončení

V rámci strategie celoživotního učení provádí Ministerstvo školství politiku zdokonalování systému, která je vstřícnější vůči potřebám jednotlivých žáků. Především jde o to, aby žáci neodcházeli ze škol předčasně, bez získání příslušné kvalifikace. Tato politika je stavěna na rané školní výchově dětí, na individuálních způsobech učení, na podpoře pro nejzranitelnější žáky, na vzdělávání k uvědomělému občanství a na zavádění integrovaných odborných kursů založených na partnerství s odbornými kruhy a s regionálními a místními úřady. Důrazněji je prosazována v prioritních oblastech a odvětvích vzdělávání a navazuje na ni program *Nouvelles chances* (program 'nových příležitostí') pro mladé lidi, kteří odcházejí ze škol bez kvalifikačního osvědčení (ve školním roce 1998/99 jich bylo 57 000) nebo u kterých je možnost takového odchodu pravděpodobná.

Prioritní oblasti a odvětví vzdělávání a program 'nových příležitostí', jehož cílem je dosáhnout, aby mladí lidé neodcházeli ze školy bez kvalifikace

Program 'nových příležitostí' je určen mladým lidem, kteří školu opouštějí na nižším sekundárním stupni vzdělávání nebo vycházejí ze speciálních škol, případně z prvního ročníku přípravy k získání *brevet d'études professionnelles* (BEP, vysvědčení o odborném studiu) nebo *certificat d'aptitude professionnelle* (CAP, vysvědčení o odborné způsobilosti) a těm, kdo odcházejí po jednom roce studia na všeobecně vzdělávacím nebo profesním *lyceu*, nebo těm, kdo odcházejí v průběhu povinné školní docházky – celkově jde o skupinu, kterou lze těžko přesně vymezit. Cílem programu je nabídnout těmto mladým lidem možnost profesní přípravy podle jejich individuálních potřeb a zároveň podle možností zajistit, aby se školy a podniky spojily v péči o jejich kvalifikaci a integraci. Program má především zabránit selháním v individuální výuce na stupni *collège* (nižší sekundární vzdělávání) a poskytovat kursy profesní přípravy k získání vysvědčení CAP.

Program je budován podle tří zásad:

- kursy 'na míru' a řešení individuálních potřeb jednotlivých mladých lidí; plně se přihlíží k různorodosti a složitosti potíží a příčin neúspěchu v učení;
- prostor pro iniciativu a pro podporu inovací. Vychází se z intenzivnějšího zapojení učitelů do spolupráce na řešení dané

problematiky; jejich projekty, metody a výsledky se přitom dostávají na vyšší kvalitativní úroveň – provádějí se rozbor a hodnocení jejich zkušeností a zkoumají se nejrůznější problémy, které omezují jejich aktivitu (finanční otázky, právní potíže, úzký regulační rámec atd.);

- partnerská spolupráce institucí ústřední vlády, regionálních a místních orgánů, spolků a sdružení i subjektů ze světa práce (firmy a odborné kruhy) na pomoc mladým lidem při přechodu ze školy do pracovního života. Opatření se průběžně realizují na straně škol i firem.

Sledují se tyto cíle:

- zajistit větší obeznámenost s příslušnou školní populací (důkladnější sběr dat s použitím vhodných statistických mechanismů a monitorovacích systémů v každé škole nebo spádové oblasti; rozvoj vzájemných kontaktů a výměny informací mezi různými zainteresovanými stranami; průzkum této specifické cílové skupiny s cílem pochopit příčiny předčasných odchodů ze škol);
- předcházet selháním ve výuce na *collège* (nižší sekundární vzdělávání) s využitím mnoha různých opatření (individualizovaná podpora žáků v každodenních školních činnostech, zavedení zvláštních doučovacích hodin a zvláštních tříd pro žáky, kterým hrozí propadnutí, s cílem znovu je zařadit mezi prospívající žáky); usnadňovat přístup k získání kvalifikace pro žáky ve třídách pro 'přizpůsobené' všeobecné a odborné vzdělávání (jednak tím, že tři čtvrtiny mladých lidí zařazených do přizpůsobeného vzdělávání dostávají možnost pokračovat po tři roky v profesní přípravě v profesních *lyceích*, v učňovských střediscích nebo v regionálních školách přizpůsobeného vzdělávání, což jsou veřejná zařízení, která přijímají žáky k internátnímu studiu a která mohou pracovat s kombinací didaktických prostředků primárních škol, *collèges*, odborných a všeobecně vzdělávacích *lyceí*, jednak tím, že se provádí průzkum ke zjištění existujících nedostatků s cílem zmírnit regionální rozdíly v této oblasti, a konečně tím, že dochází k reformování tříd pro přizpůsobené všeobecné a odborné vzdělávání; budovat pilotní pracoviště pro péči o děti do 16 let, které nedokončily povinnou školní docházku a pro jejich reintegraci (šest probíhajících pilotních projektů);
- vypracovat systémy pro kvalifikační přípravu po ukončení *collège* rozvinout a diverzifikovat postupy systematické certifikace k získání vysvědčení *CAP*; k tomu účelu zakládat sítě profesních *lyceí*;
- posílit konkrétní iniciativy při uplatňování opatření všeobecně zaměřených na integraci žáků – vypracovat ukazatele pro důslednější koordinaci vyvíjených snah, zvýšit podíl odborné přípravy, za kterou společně odpovídají školy a firmy, zvýšit počet mladých lidí, kteří této přípravě využívají atd.;
- diverzifikovat způsoby zajišťování profesní přípravy na úrovni 5¹ – zhustit je, plněji zapojit firmy a regiony do přípravy víceletých plánů a rozvíjet partnerské vztahy s nimi;
- program 'nových příležitostí' začlenit do rámce podobně řízených iniciativ v Evropě.

¹ Podle klasifikace ISCED.

Aby se mladí lidé dokázali lépe přizpůsobit hospodářským a technologickým změnám, je mimoto třeba intenzivněji zavádět do škol nové informační a komunikační technologie. V roce 2000 jsou na Internet napojena všechna lycea a *collèges* a 40 % primárních škol.

Ministerstvo nadále rozvíjí mechanismy pro uznávání odborných předpokladů získaných v praxi a pro oficiální potvrzování takto uznané kvalifikace. Zákon z 20. července 1992, jímž se tato problematika upravuje, zavádí do udílení technických a odborných diplomů a podobných kvalifikačních osvědčení velmi důležitou novinku – všichni, kdo po dobu pěti let prováděli určitou profesní činnost odpovídající té či oné kvalifikaci, mohou získat výjimku z kvalifikačních zkoušek s tím, že mají v oboru dostatečnou praxi. Profesní činnost, v níž se nabytá praxe takto uznává, může být prováděna v rámci různých vztahů: může jít o zaměstnanecký poměr, živnost, samostatnou podnikatelskou činnost ap. Protože se vychází vstříc dospělým lidem v ekonomicky aktivním věku, kteří chtějí získat oficiální kvalifikaci, je nasnadě, že uznávání odborné praxe patří do komplexu otázek celoživotního vzdělávání. Přiznáním kvalifikačního nároku lidem z praxe ministerstvo jednoznačně uznává, že práce jako taková vede k získání dovedností a znalostí, které jsou rovnocenné dovednostem a znalostem nabytým při konvenčním studiu a profesní přípravě. Důležité je, že hodnotu přínosů odborné praxe takto oficiálně uznává orgán působící mimo podnikovou sféru.

Vysokoškolské vzdělávání

Snahou o prevenci předčasných odchodů ze vzdělávacího systému byla motivována řada organizačních reforem prvního stupně vysokoškolského studia, které měly za cíl přispět ke snížení počtu neúspěšných studentů. Ve všech kursech, které vedou k získání *Diplôme d'études universitaires générales* (DEUG, nejnižší všeobecný univerzitní diplom), bylo zavedeno počáteční šestiměsíční období, kdy je studentům poskytována poradenská pomoc, a dále byly stanoveny fáze, ve kterých se studenti mohou rozhodnout, že dají přednost jiným oborům. Zároveň bylo značně rozšířeno učení v menších skupinách a studijní patronáty studentů na druhém a třetím stupni univerzitního studia a postgraduálních studentů nad studenty v prvním univerzitním stupni.

Francouzská vláda se mimoto stará o posílení odbornosti vysokoškolského vzdělávání cestou dalšího rozšiřování odborných programů na *Instituts universitaires de technologie*, ve vysokoškolských technických sekcích i v odborných univerzitních institutech, na technických školách a dále zaváděním praxe v podnicích pro studenty všeobecně vědeckých a literárních směrů. V nedávné době byl vytvořen nový odborný diplom – *licence professionnelle*; který má usnadňovat vstup na trh práce; bude uveden v platnost od akademického roku 2000 – 2001. Práce a studium pro získání této kvalifikace má – až na určité pedagogické výjimky – trvat jeden rok. Teoretické a cílené praktické složky spolu s naukou o metodách, materiálech a nástrojích zde budou vzájemně propojeny s obdobími praktického výcviku v profesním

Nové informační a komunikační technologie a Internet ve většině škol

Vytváření mechanismů pro udílení oficiální kvalifikace na základě uznané odborné praxe

Snížení neúspěšnosti ve studiu, snížení studijní úmrtnosti na vysokých školách

Udělování odborných diplomů

prostředí. Výuka pro získání *licence professionnelle* má být dostupná v počáteční i další přípravě a má být zajišťována formou kombinace práce a odborné přípravy, kde se období výuky ve školních zařízeních střídají s přípravou na pracovišti. Připravují se různé sestavy složek výuky, ve kterých se bude brát v úvahu praxe i zvláštní potřeby jednotlivých studentů s různou dosavadní přípravou. *Licences professionnelles* mají vysoké školy udělovat buď samy, nebo ve spolupráci s dalšími veřejnými institucemi, které poskytují vysokoškolské vzdělání na základě oprávnění ministra vysokého školství.

Pilotní projekty

Kromě již zmíněného programu 'nových příležitostí' byla zavedena celá řada dalších iniciativ a pilotních projektů. Postaraly se o to různé veřejné orgány, konkrétně Ministerstvo školství, výzkumu a techniky, Ministerstvo práce a solidarity a státní tajemnice pro práva žen a odbornou přípravu. Tyto projekty jsou v souladu s obecnými směrnicemi Národního akčního plánu zaměstnanosti z roku 1999.

V tomto rámci byly spolu s regiony a odbornými kruhy rozvinuty různé formy experimentálních činností:

- s regionálními orgány – problematika budování sítí poradenských služeb pro volbu povolání a služeb spojených s uznáváním odborných způsobilostí, dále mobilizace nejrůznějších zdrojů pro financování vzdělávání dospělých, případně též pro rozvoj kvalifikace a odborné přípravy v malých a středních podnicích;
- s odbornými kruhy – experimentální aktivity ke sbližování soukromých a veřejných systémů pro udílení odborných osvědčení, k stanovování vhodných způsobů odborné přípravy pro mladé lidi a k rozvíjení programů rovnosti příležitostí pro vstup do odborné přípravy a pro získávání kvalifikace v podnicích, zvláště malých a středních.

Tyto různé formy experimentování vedou k uzavírání smluvních vztahů mezi centrální vládou, regiony a odbornými kruhy, kde jsou stanoveny kvantifikované cíle a také postupy vyhodnocování výsledků. Probíhá druhá fáze vývoje těchto opatření, ve které jde o zavedení pružnějších postupů, a to na základě smluv s odbornými kruhy a s firmami.

V místech příhodně rozložených po celé zemi Ministerstvo práce a solidarity a Ministerstvo školství společně budují střediska pro koordinovanou profesní přípravu, jejíž absolventi mají získat konkrétní kvalifikaci nebo obdržet diplom o dokončení této přípravy. Zde se angažují především *Association de formation professionnelle pour adultes* (AFPA – Sdružení pro odbornou přípravu dospělých), *Groupements d'établissement publics d'enseignement pour la formation continue des adultes* (GRETA – Skupiny veřejných institucí pro další vzdělávání a profesní přípravu) a vysoké školy. Ministerstvo školství mimoto zintenzivňuje profesní přípravu v sekundárních školách a ve vysokoškolských zařízeních – uplatňuje přitom celou řadu individualizovaných služeb, vydává výzvy k zahájení projektů, uzavírá

s vysokoškolskými institucemi čtyřleté smlouvy o spojení rozvoje dalšího vzdělávání s rozvojem profesní přípravy a vzájemně přizpůsobuje odbornou přípravu a využívání nových didaktických technologií. Další vzdělávání a odborná příprava v resortu školství se rozšíří a pro jednotlivce i pro organizace bude k dispozici poradenská služba v celkovém objemu 15 000 až 20 000 dnů; podíl osob využívajících individualizované formy přípravy se má zvýšit z 20 % na 30 %, počet oficiálních uznání pro tyto programy se má zvýšit z 36 na 50 a počet vhodně umístěných středisek pro vstup do otevřeného a dálkového vzdělávání a profesní přípravy má vzrůst na 100.

Nakonec je třeba uvést, že byly zahájeny různé iniciativy, které mají usnadnit adaptaci na technologické změny. Patří k nim i tříleté programy rozvoje informačních a komunikačních technologií ve vzdělávání, reforma odborného vzdělávání, zapojení inženýrů do práce škol s cílem posílit vztahy mezi podniky a školami, podpora odborné dimenze vysokoškolských programů (univerzitní technologické instituty, *diplôme d'études spécialisées* atd.) a ustavení Mise pro vzdělávání, ekonomiku a zaměstnanost – ta má zajišťovat sledování vývoje v odborných kruzích a předvídat ovlivnění potřeb vzdělávacího systému ekonomickými trendy, rozvíjet technologické výměny mezi školami a podniky, zajišťovat větší otevřenost učňovského systému jak mužům, tak ženám atd.

Tato opatření, z nichž některá již po několik let realizuje Ministerstvo školství, jsou od roku 1998 součástí celostátních plánů na podporu zaměstnanosti.

IRSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

V Národním plánu na podporu zaměstnanosti z roku 1999 jsou stanoveny priority pro celoživotní učení. Prvky strategie celoživotního učení jsou tímto plánem zasazeny do kontextu vyjádřeného definicí, kterou stanovil Výbor pro zaměstnanost a trh práce. Podle ní celoživotní učení znamená “veškeré záměrné sebevzdělávací činnosti, ať formalizované nebo neformální, prováděné trvale s cílem zlepšovat znalosti, dovednosti a způsobilosti”.

Znamená to, že je třeba zajistit kontinuum možností vzdělávání a profesní přípravy od raného dětství až do dospělosti a poté v průběhu celého dospělého života. Silný důraz se klade na uplatňování systémového přístupu s koordinací různých úrovní, na kterých se vzdělávání zajišťuje v celkovém rámci cílových kvalifikací. Důležitou součástí tohoto přístupu je maximální pozornost, která je věnována zajištění hladkých přechodů mezi jednotlivými úrovněmi systému pro všechny zúčastněné, návaznosti mezi vzděláváním a profesní přípravou a rozvoji oficiálních cest postupného nabývání a rozšiřování kvalifikací. Za důležité se považuje i zvyšování kvality na základě přístupu soustředěného na ty, kdo se učí, spolu s rozvojem podpůrných služeb – poradenství pro volbu povolání, psychologické podpory a péče o děti.

Celá řada vládních i jiných oficiálních dokumentů se hlásí k celoživotnímu učení pojímanému jako proces učení probíhajícího po celý život od kolébky do hrobu. Jako jedny z prvních dokumentů, které se celoživotním učením zabývaly, lze uvést *Report of the Commission on Adult Education: Lifelong Learning* (Zpráva Komise pro vzdělávání dospělých – celoživotní učení, 1984) a *Report of the National Education Convention* (Zpráva Národní konference pro vzdělávání, 1994). V době irského předsednictví v Evropské unii (1996) prosazovalo Ministerstvo školství Irska *Strategy for Lifelong Learning* (Strategii Evropské unie pro celoživotní učení), kterou rada ministrů přijala v roce 1996. V posledních třech až čtyřech letech se v politice státu klade na celoživotní učení stále větší důraz. Svědčí o tom vládní ‘bílá kniha’ *Human Resources Development* (Rozvoj lidských zdrojů, 1997), vládní ‘zelená kniha’ *Adult Education in an Era of Lifelong Learning* (Vzdělávání dospělých v éře celoživotního učení, 1998), dále akční plán zaměstnanosti v Irsku (1999), zpráva Hospodářské a sociální rady (NESC) *Opportunities, Challenges and Capacities for Choice* (Možnosti, úkoly a schopnost volby, 1999) a *National Development Plan* (Národní plán rozvoje, 1999).

Nedávno zveřejněná ‘zelená kniha’ o vzdělávání dospělých, *Adult Education in an Era of Lifelong Learning* (1998) přejímá trojrozměrný

Veškeré formalizované i neformální činnosti související s učením

pohled na celoživotní učení, který vypracoval Rubenson¹ (1998). Podle tohoto trojrozměrného pohledu má celoživotní učení tři složky: učení v celé délce života, učení v celé šíři života a motivaci k učení.

Učení v celé délce života (*Lifelong*). První složka celoživotního učení znamená, že lidé pokračují v učení a dalším sebevzdělávání po celý život. Zabývat se problematikou celoživotního učení znamená soustředit se nejen na vzdělávání po skončení povinné školní docházky, ale také – a to především – na školní zkušenost. Důležitá je také potřeba plynulé návaznosti mezi jednotlivými úrovněmi vzdělávacího systému se zaměřením na jednotlivé přechodové body jednak v systému samotném, jednak mezi systémem a praxí.

Plynulá návaznost mezi úrovněmi a přechodovými body

Učení v celé šíři života (*Lifewide*). Druhá složka celoživotního učení znamená, že se uznává mnohočetnost vlivů a rozmanitost míst, kde lze nabýt znalostí a dovedností mimo oficiální vzdělávací systém. Rostoucí účast v neformálních vzdělávacích aktivitách (tj. v aktivitách, které jednak probíhají mimo formalizovaný (školský) systém, jednak jsou realizovány jiným než formalizovaným způsobem) vyžaduje vytvářet přístupné a flexibilní způsoby započítávání a osvědčování absolvovaného studia a přípravy, jimiž by nebyla negativně ovlivněna kvalita. Koordinace a integrace podpory může být ztížena rozsahem a rozmanitostí míst a subjektů podílejících se na zajišťování učení.

Integrace mnohočetných způsobů učení

Motivace (*Motivation*). Třetí složka celoživotního učení souvisí s motivací k učení a se schopností učit se. Otázky kladené v této souvislosti se týkají kvality školní zkušenosti, celkové kvality prostředí, ve kterém jednotliví lidé žijí, i zkušeností z jejich každodenního života. Na každé úrovni systému je nezbytné, aby nabízené možnosti učení byly v souladu s kulturním a společenským kontextem a s hodnotami, které učící se lidé vyznávají, a aby byly odrazem jejich potřeb a zájmů. Nedílnou součástí tohoto procesu tvoří otázky načasování, přístupu, prostředí, vyučovacích metod a kvality vztahů mezi učiteli a studenty.

Uplatnění přístupů zaměřených na ty, kdo se učí. Zajištění kvality

Posunutím debaty o vzdělávání dospělých do roviny celoživotního učení vznikají otázky týkající se vztahu mezi jednotlivými úrovněmi vzdělávání, přechodů mezi těmito úrovněmi a relativní snadnosti přechodu mezi prací a vzděláváním. Jak již bylo řečeno, zabývat se problematikou učení v celém životním cyklu také znamená nalézat odpovědi na řadu dalších otázek souvisejících s kvalitou školní zkušenosti (nakolik kvalitně se ten který jedinec naučil, jak se učit), a také s tím, jak rostou výdaje na vzdělávání po celý cyklus života.

¹ RUBENSON, K. (1998) *Adult Education and Training: The Poor Cousin – An Analysis of Reviews of National Policies for Education*, OECD, University of British Columbia and Linköping University.

Cíle a strategie

V oblasti celoživotního učení jsou v Irsku sledovány tyto hlavní cíle:

- včasné zásahy s cílem **optimalizovat účast na počátečním vzdělávání a přípravě**. Jde především o zapojení příslušníků znevýhodněných skupin a také o maximalizaci počtu těch, kteří dokončí sekundární vzdělávání nebo získají ekvivalentní kvalifikaci;
- strategie pro **prevenci a řešení předčasných odchodů** ze škol;
- **reformy učebních plánů a osnov** s cílem zajistit stálou kvalitu, možnost volby a věcnou návaznost na změny sociálních a hospodářských potřeb;
- **vypracování programů pro 'druhou šanci' ve vzdělávání a profesní přípravě; vypracování celostátní strategie gramotnosti dospělých** se zvláštním zaměřením na dospělé bez vyššího sekundárního vzdělání;
- **rozvoj podpůrných služeb** – poradenství pro volbu povolání, psychologické služby, péče o děti atd. v závislosti na dostupných možnostech a zdrojích;
- **zvýšení účasti v terciárním vzdělávání** v souladu se sociálními a hospodářskými potřebami se zvláštním důrazem na podporu dostupnosti této úrovně vzdělávání pro příslušníky znevýhodněných skupin;
- **vyšší vstřícnost systému vzdělávání a profesní přípravy, pokud jde o podporu učení na pracovišti** – zapojení průmyslu a sociálních partnerů do celostátní diskuse o tvorbě učebních plánů a osnov, o vzdělávacích standardech a o hodnocení, posilování vazeb mezi vzděláváním/profesní přípravou a průmyslovými podniky na místní úrovni, zvyšování flexibility způsobů, jimiž jsou vzdělávání a profesní příprava zajišťovány, využívání studia při zaměstnání a modulárních struktur, rozvoj mechanismů započítávání již absolvovaného učení a praxe v celostátním systému kvalifikací, daňové úlevy pro osoby studující při zaměstnání v terciárním vzdělávání.

Jak již bylo řečeno, irská vláda koncem roku 1998 uveřejnila svou první zelenou knihu o vzdělávání dospělých od založení státu. S první bílou knihou na stejné téma se počítá počátkem roku 2000.

V prosinci roku 1999 vydala vláda první bílou knihu o výchově v raném dětství, nazvanou *Ready to Learn* (Připravení k učení), která v souvislosti s předškolní a ranou školní výchovou hlásá holistický přístup s plnou orientací na děti.

Významným námětem debat, které v Irsku probíhají na téma celoživotního učení, jsou také obavy ze slepých uliček při získávání kvalifikace. Kvalifikační zákon (zákon o vzdělávání a profesní přípravě) z roku 1999 vytvořil podmínky pro ustavení *National Qualification Authority* (Národního kvalifikačního úřadu) a celostátního kvalifikačního rámce. V současné době se provádějí příslušná realizační opatření. Jak pro vzdělávání, tak pro profesní přípravu tím vznikne jednotná struktura akreditace a certifikace (započítávání a potvrzování) veškerého neuniverzitního

Optimalizace účasti na všech úrovních vzdělávacího systému, prevence předčasných odchodů ze školy, vypracování programů 'druhé šance', rozvoj podpůrných služeb

Sjednotit strukturu započítávání a uznávání

odborného vzdělávání a veškeré profesní přípravy v úrovni dalšího a vysokoškolského vzdělávání. Vznikne celostátní rámec kvalifikačních úrovní a budou zajištěny oficiální postupy směrem k vyšším úrovním vzdělávání a profesní přípravy. Národní kvalifikační úřad také vypracuje mechanismy pro započítávání předchozího učení včetně učení v pracovním procesu (zápočty se budou kumulovat na modulární bázi) a vytvoří podmínky pro mezinárodní uznávání udělených kvalifikačních osvědčení. Vysoké školy budou povinny držitelům osvědčení udělených tímto úřadem zajistit podmínky pro přístup na zvolenou vysokou školu, přechod na jinou školu a možnosti řádného postupu ve studiu. Do působnosti Národního kvalifikačního úřadu má spadat i uznávání kvalifikace ze soukromých škol.

Nároky související s rostoucím počtem studujících přicházejících na vysoké školy ve vyšším věku je v Irsku častým námětem politických dokumentů a zpráv. Například lze uvést *Report of Higher Education Authority Steering Committee* (Zpráva Řídícího výboru při Úřadu pro vysokoškolské vzdělávání, 1995), *Adult Education an Era of Lifelong Learning* (Vzdělávání dospělých v éře celoživotního učení, 1998), *Commission on the Points System* (Komise pro systém bodování, 1999), *Higher Education: The Challenge of Lifelong Learning* (Vysoké školství: výzva celoživotního učení, 1999). Z mnoha důvodů je v Irsku úroveň účasti lidí z praxe na vysokých školách jedna z nejnižších ze všech zemí OECD. Platí to jak pro univerzitní, tak pro technické obory. Závěrečná zpráva Komise pro bodovací systém z roku 1999 doporučuje, aby do roku 2002 všechny vysokoškolské instituce vyčlenily alespoň 15 % míst pro studenty, kteří nastupují ve věku 23 let nebo později.

Jako hrozba pro nynější vysoké tempo růstu irské ekonomiky se začíná projevovat nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Tento nedostatek spolu se značným poklesem absolutního počtu absolventů škol znamená, že ke splnění vzrůstajících kvalifikačních požadavků bude třeba věnovat větší pozornost zvyšování kvalifikace stávajících pracovních sil.

Z rozpočtu přijatého v prosinci 1999 vyčlenila vláda fond profesní přípravy, financovaný z příspěvků odváděných zaměstnavateli v některých kategoriích firem. Fond je určen na rozšiřování a zvyšování kvalifikace pracovních sil a měl by hospodařit s částkou kolem 150 milionů EUR ročně. Fond nahradí nynější příspěvky na učňovské školství a profesní přípravu a jeho využití bude zaměřeno především na rozšiřování možností pro výchovu učňů a organizování kursů a školení.

Vláda také ustavila skupinu expertů pro zkoumání dalších kvalifikačních potřeb, kde jsou zastoupeny podnikatelské kruhy, vysokoškolské instituce, političtí činitelé, výzkumné ústavy, instituce zabývající se problematikou pracovních sil, ministerstva a státní organizace. Tato skupina má vládě podávat zprávy o nově vznikajících kvalifikačních potřebách a předkládat doporučení, jak tyto potřeby řešit. Mimoto zde působí fórum partnerství podnikatelských kruhů s institucemi pro vzdělávání a profesní přípravu, a dále manažerská realizační skupina.

Rostoucí podíl studujících vstupujících na vysoké školy ve vyšším věku

Řešení nedostatku kvalifikovaných pracovních sil

Mezinárodní přehled o gramotnosti dospělých (IALS), který v roce 1997 zveřejnila OECD, upozorňuje na nízkou úroveň gramotnosti dospělých v Irsku. Investice do řešení problému gramotnosti dospělých od té doby vzrostly na šestinásobek. Služby, jejichž prostřednictvím se tato problematika řeší, mají zásluhou těchto investic dosáhnout kapacitní úrovně, při níž budou schopny pokrýt poptávku. Tyto snahy jsou doplňovány celostátní iniciativou primárních škol ke zvýšení gramotnosti.

Řešení potřeb gramotnosti dospělých

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Rané fáze vzdělávání

V Irsku zatím neexistuje celostátně organizovaná předškolní výchova. Již zmíněná bílá kniha o výchově v raném dětství, nedávno (1999) vydaná pod názvem *Ready to Learn* (Připravení k učení), předznamenává proces budování celostátního rámce pro vzdělávání v raném dětství a stanoví pro vývoj v této oblasti kvalitativní kritéria. Bude zřízen titul 'Kvalita ve vzdělávání' (QE), který se bude udělovat subjektům zajišťujícím rané vzdělávání a dosahujícím stanovených standardů přípravy, cílů učení a úrovně programů. Půjde především o podporu stávajících soukromých poskytovatelů při zvyšování kvality služeb; stát se ale zároveň bude podílet i na přímém zajišťování vzdělávání pro prioritní cílové skupiny včetně dětí ze znevýhodněných skupin a dětí se zvláštními potřebami.

Stanovení standardů, cílů učení a obsahu vzdělávání

Bude založen nezávislý orgán, *Early Childhood Education Agency* (ECEA, Agentura pro výchovu v raném dětství), který bude pověřen realizací řady metodických a realizačních úkolů spojených s tvorbou standardů, s hodnocením a kontrolou, s vypracováváním učebních plánů a osnov, s udílením kvalifikací a s výzkumnou a vývojovou činností.

Primární a sekundární vzdělávání

Primární školy v Irsku pracují s dětmi ve věku 4 až 12 let. Nové učební plány a osnovy primárních škol (z roku 1999) se jednoznačně hlásí k zásadám celoživotního učení. V souladu s těmito zásadami se primární vzdělávání přednostně zaměřuje na základní vzdělávání, jehož přístupy a filozofie jsou cele soustředěny na děti.

Přístup soustředěný na děti

Systém sekundárního školství v Irsku je určen pro děti od 12 do 18 let. Prioritním cílem sekundárního vzdělávání je zajistit, aby sekundární vzdělání dokončili všichni žáci. Učební plány a osnovy na nižším i vyšším stupni sekundárního vzdělávání podstoupily v poslední době řadu reforem, takže nabízené programy budou lépe vycházet vstříc vlohám a zájmům rozšířené 'klientely' žáků.

Zajištění sekundárního vzdělávání pro všechny

V poslední době byly také do velké míry rozvinuty speciální služby pro děti, jimž hrozí nedokončení školy. Tyto služby zahrnují:

Prevence nedokončení

- rozsáhlý systém doučování;
- rozšířené služby psychologické podpory pro školy;
- rozšířené působení učitelů a učitelů pro rozvíjení schopností a talentů u dětí se zvláštními potřebami v učení;
- označení více než 310 škol za znevýhodněné; na těchto školách byl snížen počet žáků na jednoho učitele;
- nová pilotní iniciativa na podporu setrvání žáků ve vzdělávacím systému až do konce sekundárního vzdělání.

školy u dětí
z rizikových
skupin

Přístup, který má podpořit co největší účast dětí z rizikových skupin ve vzdělávání (a zajistit tak, aby vyšší sekundární vzdělání, případně vzdělání na ekvivalentní úrovni, dokončilo co nejvíce dětí), má celou řadu složek – patří k nim další vzdělávání učitelů, rozšířené doučování a finanční podpora škol v oblastech označených jako znevýhodněné, rozvíjení a podpora vazeb mezi rodiči, školou a obcí, rozvoj partnerských vztahů mezi poskytovateli formalizovaného (školského) a neformálního vzdělávání v rámci obcí, zdokonalování doučovacích, poradenských a psychologických služeb. Byla provedena komplexní revize obsahu vzdělávání a byly zavedeny nové programy na posílení obsahové věcnosti a rozšíření možností volby. Jde například o tyto programy: *Junior Cycle Schools Programme* (program pro nižší stupeň sekundárních škol), *Transition Year Option* (volitelný přechodný ročník), *Leaving Certificate Vocational Programme* (program pro závěrečné vysvědčení o profesním vzdělání), *Leaving Certificate Applied* (závěrečné vysvědčení o absolvování přizpůsobeného programu). K provedeným reformám patří rozšíření možností volby jazyků, odborných a technických předmětů a integrace informačních a komunikačních technologií do procesu učení, to vše s důrazem na podporu osobního rozvoje, schopnosti jednat a komunikovat s lidmi, týmové práce, iniciativy, řešení problémových situací, schopnosti kritického myšlení a schopnosti učit se pod vlastní kontrolou. Ve spolupráci se subjekty reprezentujícími zájmy zaměstnavatelů funguje program vazeb mezi školami a firmami.

Doučování,
finanční
podpora,
spolupráce
mezi
poskytovateli,
restrukturalizac
e kurikula pro
širší výběr
předmětů,
posílení výuky
jazyků, zapojení
informační a
komunikační
techniky a
rozvoj osobních
předpokladů

Přijetím zákona o ochraně vzdělávání (*Educational Welfare Bill*) se věk, kdy bude možno opustit školy s povinnou docházkou, zvýší z 15 na 16 let, případně na věk, kdy žák dokončí nižší střední vzdělávání (platí varianta, která nastane později). Zákon také ustanoví veřejně prospěšnou službu, která bude mít za úkol sledovat školní docházku a zasáhnout na pomoc dětem v rizikové situaci. Těm, kdo potřebují pomoc, zajistí služba vhodné umístění a pomůže zabezpečit, aby mladí lidé starší 16 a mladší 18 let, kteří předčasně odejdou ze školy do zaměstnání, měli podporu při dalším vzdělávání a profesní přípravě.

Prodloužení
povinné školní
docházky

Další vzdělávání a vzdělávání pro 'druhou šanci'

Množství příležitostí pro celoživotní učení poskytují odborné školy, *community schools* i *comprehensive schools* a stejně tak i rostoucí menšina *voluntary secondary schools*. Tyto způsoby vzdělávání měly sice zpočátku především charakter zájmové činnosti a jako takové nejsou financovány z veřejných rozpočtů, přesto však roste počet kursů k získání

znalostí a dovedností, které lze uplatnit v práci – například kursy informační a komunikační techniky, kursy v obchodních oborech a jazykové kursy. Ročně těmito večerními programy projde na 130 000 účastníků.

Pro mladé lidi, kteří odešli ze školy předčasně, je určen mimoškolní integrovaný program vzdělávání, profesní přípravy a praxe (**Youthreach**), v němž se účastníci připravují na práci nebo na postup do dalšího vzdělávání a přípravy. V rámci programu je v celém Irsku každoročně k dispozici na 7000 míst. Program má k dispozici i poradenské a psychologické služby a zajišťuje také péči o děti.

Další program, **Vocational Training Opportunities Scheme (VTOS** – Program příležitostí k profesní přípravě), je programem druhých šancí pro vzdělávání nezaměstnaných lidí starších 21 let. Dává příležitost k řádnému studiu účastníkům, kteří byli nezaměstnaní po dobu nejméně šest měsíců. Program zajišťují *Vocational Education Committees (VEC* – Výbory odborného vzdělávání). Účastníci mají možnost si zvolit z mnoha různých možností získání profesní kvalifikace (podle *National Council for Vocational Awards* – Státního výboru pro přiznávání odborné kvalifikace – NCVA) – od základní úrovně NCVA pro zájemce bez kvalifikace až po úroveň NCVA 2 (*post-leaving certificate*). Účastníci si také mohou zvolit studium předmětů pro získání nižšího nebo vyššího sekundárního vzdělání a mohou získat soubor kvalifikací podle vlastních potřeb a zájmů. Mohou se zúčastnit programů VTOS v samostatných ucelených skupinách nebo naopak mohou svou účast rozložit do celé řady různých programů. Místo sociálních dávek se jim vyplácí příspěvek na studium a mají hrazeno i cestovné a stravné.

Od samého začátku v roce 1989 se program realizuje s podporou z Evropského sociálního fondu. Z původně pilotního programu ověřovaného ve třech centrech postupně vznikl celostátní program, který každoročně nabízí na 5000 míst.

Ve více než 200 specializovaných centrech se každoročně pořádá velké množství postsekundárních kursů odborné a profesní přípravy (*post-leaving certificate* – PLC), kterých se účastní přibližně 24 500 studujících. Ti se věnují celé řadě oborů (obchod a ekonomie, výpočetní technika, elektronika, sport, řemesla, divadelnictví, výkonná umění). Za studium se neplatí a účastníci, u nichž je zjištěna sociální potřebnost, dostávají od roku 1998 sociální dotace. Program byl původně určen pro uplatnění čerstvých absolventů vyšších sekundárních škol v praxi, ale v současné době ho využívají i mnozí starší účastníci – asi 25 % jich je starších 21 let.

Zmíněné Výbory odborného vzdělávání (VEC) zajišťují také službu pro zvýšení **gramotnosti dospělých**. Od roku 1997, kdy služba pro zvýšení gramotnosti byla dotována dosti chabě, se investice do této důležité oblasti vzdělávání rychle zvyšují. V počáteční fázi studia má každý účastník vlastního učitele (který svou práci vykonává jako dobrovolník) a později jsou utvořeny malé skupiny po třech účastnících na jednoho

Integrovaný mimoškolní program pro ty, kdo předčasně odešli ze školy

Druhá šance pro nezaměstnané

Široký výběr

Služby pro zvýšení gramotnosti dospělých

učitele. Účastníci mají možnost postoupit na úroveň, kdy si budou moci zvolit některou z oficiálních možností dalšího učení. Ročně tuto službu využívá na 10 tisíc lidí.

Uvedenou službu doplňuje intenzivnější začleňování kursů jazykové a matematické gramotnosti do programů vzdělávání a profesní přípravy pro nedostatečně kvalifikované zájemce, kteří se chtějí vrátit na pracovní trh. Pojetí bylo ověřováno na rozhlasových programech gramotnosti a ministerstvo školství nyní schválilo vypracování programu televizního.

V oblasti dalšího vzdělávání se připravuje iniciativa '**zpět ke vzdělávání**'. Má vycházet z existujících programů, ale povede ke značnému rozšíření možností studia s redukovanou prezencí v rámci již zmiňovaných kursů PLC, programů *Youthreach* a VTOS. Iniciativa je zaměřena na ty, kdo se nemohou věnovat dennímu studiu, a má rozšířit možnosti kombinací práce (nebo péče o domácnost) s dalším vzděláváním a profesní přípravou. Cílem je řešit problémy spojené s přechodem ze školy a profesní přípravy do pracovního procesu v podmínkách pracovního trhu, který je na vzestupu – iniciativa má lidem bez kvalifikace umožnit kvalifikaci získat a mimoto má zvýšit flexibilitu systému, aby lépe reagoval na potřeby zaměstnaných lidí.

Terciární vzdělávání

Na terciární úrovni je hlavní prioritou dosažení stavu, kdy se vzdělávání bude zajišťovat ve větší šíři a bude mít lepší věcnou návaznost na nově vznikající kvalifikační potřeby. Jako další významné cíle lze uvést zvýšení účasti skupin, které byly dosud v terciárním vzdělávání zapojeny nedostatečně, posílení výzkumných a vývojových kapacit vysokých škol (na čemž mají zájem průmyslové firmy) a zajištění flexibilního přístupu a pružnějších pravidel pro postup mezi jednotlivými stupni vzdělávání.

Hlavním politickým úkolem na terciární úrovni vzdělávání je dosáhnout vyšší účasti znevýhodněných skupin. Realizuje se rozsáhlý investiční program, který se soustřeďuje na tyto oblasti:

- zapojení neuniverzitních vysokých škol do informačních a podpůrných programů a do programů druhých šancí pro dospělé studující;
- podpora studentů s postižením (včetně vybavení, materiálů, podpůrné péče nebo interpretační podpory, poradenství atd.);
- dodatečná finanční pomoc pro nejméně majetné studující;
- vypracování strategických vztahů (a konkrétních programů podpory) se sekundárními školami ve znevýhodněných oblastech s cílem podnítit a motivovat žáky ke studiu na terciární úrovni;
- na vysokých školách: zřízení funkce referenta pro zajišťování přístupu na školu;
- vypracování pružných pravidel pro přijímání na školy, pro zajišťování vzdělávání a pro započítávání dosud absolvovaného studia (případně i praxe).

Časová
pružnost

Širší možnosti
vzdělávání,
větší obsahová
relevance, větší
podíl dosud
nedostatečně
zastoupených
skupin, podpora
zájmů
průmyslu, vyšší
pružnost

Pilotní projekty

Irské školství je charakterizováno množstvím pilotních projektů zaměřených například na zvyšování počtu účastníků v různých formách vzdělávání, na doplňkové vzdělávání, na inovování učebních plánů a osnov, na využívání informační a komunikační techniky ve vzdělávání, na usnadňování přístupu ke vzdělání a na započítávání dosavadního vzdělávání. O takových projektech se donedávna sice předpokládalo, že tvoří součást přístupu k celoživotnímu učení, avšak do celistvého rámce podpory celoživotního učení jsou jednoznačně řazeny až nyní, kdy vláda má již přesněji strukturovanou politiku celoživotního učení.

V Irsku existují dva hlavní typy veřejných iniciativ – ty, které vznikly v rámci iniciativ Společenství a jsou financovány z prostředků Evropské unie a ty, které založila irská vláda (často s podporou Evropské unie).

Z iniciativ Evropské unie byly nejdůležitější programy *Employment*, *Youthstart*, *Now*, *Horizon* a *Integra* a mimo ně též globální dotace na místní rozvoj (všechny v letech 1994–99) spolu s dílčími celostátními programy v rámci postupných plánů rozvoje lidských zdrojů, realizovaných s podporou EU od roku 1990.

Pokud jde o pilotní iniciativy organizované vládou, lze jmenovat především nedávno zveřejněný program *The New Deal* (Nový úděl, 1999). Program se skládá z celé řady iniciativ od předškolní výchovy až k učení dospělých a jeho cílem je řešit problematiku znevýhodnění ve vzdělávání. Jde pravděpodobně o první komplexní soubor vzdělávacích iniciativ s orientací na celoživotní učení. Program má tyto složky:

- tvorba politiky, výzkum a podpora při vytváření rámce pro kvalitní vzdělávání v raném dětství spolu s cíleným zajišťováním vzdělávání pro určité znevýhodněné skupiny;
- další podpora škol na primární a sekundární úrovni ve znevýhodněných oblastech. Podpora má být poskytována v rámci plánu rozvoje škol, jehož dílčí cíle a úkoly se soustřeďují kolem celkového záměru, jímž je zvýšené zastoupení ohrožených skupin ve vzdělávání. Součástí plánu je vyčlenění dalších zdrojů pro zabezpečení vzdělávání, poskytnutí finančních prostředků, zajištění programů pro práci s rodiči a pro mimoškolní činnost, administrativní podpora a zapojení obcí. Plán bude navazovat na dosavadní práce realizované v rámci *Disadvantage Area Scheme* (Programu pro znevýhodněné oblasti) a v rámci pilotních programů, např. *Early School Leaver Initiative* (Iniciativy proti předčasným odchodům ze škol), zahájené ve školním roce 1988/89 a zaměřené na mládež ve věku 8–15 let ve 14 lokalitách;
- iniciativa *Stay in School* (Zůstaň ve škole), která je tvořena plány jednotlivých škol na snižování 'studijní úmrtnosti'. Jde o podporu studentů, kterým hrozí, že budou muset odejít ze školy. Iniciativa vznikla v roce 1991 a zahrnovala 23 škol, ale konečný počet zúčastněných škol má být 50;
- celostátní iniciativa ke zvýšení gramotnosti dospělých (soustřeďuje se na primární školy a na pokračující rozvoj a rozšiřování služeb na

- podporu gramotnosti dospělých);
- zlepšování poradenství ve školách a rozvoj poradenských služeb pro vzdělávání dospělých;
- rozšíření nedávno založené Národní agentury pro psychologické služby ve vzdělávání;
- podpora při zakládání veřejně prospěšné služby pro sledování školní docházky a pomoc žákům, kterým činí potíže udržet se ve škole;
- vytváření podmínek pro rozvoj již zmíněné iniciativy 'Zpět ke vzdělávání';
- opatření, která umožní, aby ve vysokoškolských institucích byla ustavena funkce referenta pro zajišťování přístupu ke studiu a aby tyto instituce mohly zajišťovat další činnosti se společenským dosahem, to vše v kombinaci s financováním iniciativ na zvýšení počtu účastníků vzdělávání na terciární úrovni;
- založení *National Qualification Authority*.

Mimoto se bude dále rozvíjet a posilovat iniciativa žen na podporu projektů zaměřených na řešení nedostatků ve vzdělávání skupin žen, které jsou z hlediska vzdělání znevýhodněny. V rámci této iniciativy se realizuje 13 projektů, které mají za cíl budovat místní kapacity, rozvíjet podpůrné struktury, zajišťovat pro ženy uznávání absolvovaného učení a podporovat rozvoj partnerských vztahů mezi statutárními vzdělávacími institucemi a subjekty fungujícími na dobrovolné bázi.

Tato iniciativa podporovaná Evropským sociálním fondem (ESF) je součástí programu nazvaného *Operational Programme for Human Resources Development* (Operační program rozvoje lidských zdrojů, 1994/99). Iniciativa se nyní prohlubuje a rozšiřuje se o inovační a strategický rozvoj pro další marginalizované skupiny.

ITÁLIE

Význam pojmu na celostátní úrovni

Termín *educazione lungo tutto il corso della vita* (celoživotní vzdělávání) se začal používat v roce 1996, tedy v Evropském roce celoživotního učení. Do té doby byl od konce 70. let běžnější výraz *educazione permanente*, což platí především o regionální legislativě. Politika celoživotního učení zahrnující institucionální opatření, která vycházejí z oficiálních způsobů vzdělávání a z oficiálních požadavků, se v Itálii datuje od roku 1996. Rozdíl mezi dřívějším obdobím a obdobím po roce 1996 tkví v ukončení politiky charakterizované resortními iniciativami zaměřenými na jednotlivé podsystemy nebo zájmové oblasti.

Koncepci celoživotního učení, jak se o ní hovoří v oficiálních dokumentech, charakterizují dva základní principy:

- právo účasti na formalizovaném (školském) nebo neformálním vzdělávání by se mělo rozšířit na všechny věkové skupiny, včetně seniorů;
- uznává se vzdělávací role všech subjektů poskytujících vzdělávání a profesní přípravu, k jakému systému náleží.

Cíle a strategie

Hlavní strategie odpovídající širokému spektru způsobů, jimiž je v posledních letech vzdělávání zajišťováno, lze popsat na základě cílů, které tyto strategie sledují:

- vytváření 'rozšířených' možností vzdělávání a profesní přípravy podle existujících potřeb učení ve všech fázích života a možností vzdělávání pro všechny složky obyvatelstva;
- rozšiřování možností použít vzdělávání a profesní přípravu k začlenění na pracovní trh, k sociální integraci a k mobilitě.

K realizaci těchto strategií a k novému definování vztahu mezi profesní přípravou, ekonomikou a společností slouží reformy. Až dosud v nich šlo o dosažení tří obecných cílů souvisejících se vzdělávacím systémem:

- obnova rovnováhy ve složitém vztahu mezi jednotnou historickou tradicí (ta zatím určuje politiku a řízení veřejného školství) a novější – nikoli však méně významnou – potřebou reagovat na požadavky decentralizace a autonomie. Tyto požadavky se zřetelně projevují ve stále rychlejší inovování školského systému a obecně se ozývají v celé zemi a v jejích správních strukturách (regiony, místní správa atd.);
- koordinace a integrace různých systémů a podsystemů podílejících se na reformním procesu. Koordinační a integrační snahy se nyní uplatňují i v oblastech, které dříve vystupovaly samostatně a dokonce

Pojem se oficiálně používá od roku 1996

Formalizované a neformální vzdělávání pro každý věk

Rozšiřování forem vzdělávání a přípravy, větší dostupnost, posilování integrace a mobility

Rozvoj decentralizace a autonomie

Koordinace různých systémů a podsystemů

spolu soupeřily. Reformou byla do různých opatření a do systémů, které nebyly přímo určeny pro účely vzdělávání, zavedena 'vzdělávací dimenze'; stalo se tak prostřednictvím celé řady iniciativ, které umožnily vzájemnou komunikaci (integrováním center zajišťujících organizační činnost, plánování, služby a další činnosti). Opatření, která těsněji souvisí s integrací v oblasti vzdělávání, se zabývají sférami práce, kultury, společnosti a odborné přípravy;

- rozšíření dostupnosti celoživotního učení pro občany každého věku. S tímto cílem se mají realizovat opatření řízená poptávkou a určená k odstranění překážek ztěžujících přístup k učení – například hospodářské postavení a časová omezení. K opatřením tohoto druhu mohou patřit *buoni studio* (studijní bony), stipendia, *assegni di studio* (podpora při vysokoškolském studiu), *prestiti d'onore* (půjčky se zárukou) a *permessi di studio* (studijní volno).

Zavádění opatření k individuální podpoře při studiu

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Rozvoj celoživotního vzdělávání byl určován politikou a opatřeními, jejichž cílem bylo zajistit, aby všechny zúčastněné subjekty a iniciativy pracovaly ve vzájemném souladu. Zainteresované strany byly touto politikou celkově ovlivněny dvojím způsobem: stávající zařízení se adaptovala na nové úkoly a vyvíjely se snahy sjednotit veškeré věcné zájmy a administrativní aspekty zajišťování profesní přípravy (plánování, organizování, projektování a řízení).

Celková provázanost zajištěná adaptováním existujících zařízení a integrací všech relevantních zájmů

Proces byl zaměřen na tři hlavní oblasti: školský systém, návazné systémy, právo na celoživotní učení. Zde se v souladu se zadáním našeho průzkumu soustředíme především na první z uvedených tří oblastí.

Patto sociale per la sviluppo e l'occupazione (Společenský pakt pro rozvoj a zaměstnanost) podepsaný vládou a sociálními partnery v roce 1998 spolu s dalšími zákonnými opatřeními stanoví společnou a jednomyslně schválenou definici cílů školského systému. Prioritním cílem je přeměna tohoto systému v „nástroj na podporu hospodářského rozvoje prostřednictvím kvalitního vzdělávání a profesní přípravy lidských zdrojů“. V Itálii to znamená hlubokou transformaci systému s uplatněním politik, které reagují na nové potřeby vzdělávání a profesní přípravy a vedou k větší pružnosti řízení a zároveň k diverzifikaci a ke zkvalitnění nabídky vzdělávání.

Školský systém zajišťující dobré vzdělání a profesní přípravu lidských zdrojů slouží jako nástroj podpory hospodářského rozvoje

Modernizace metod řízení ve školském systému vedla ke zvýšení flexibility ve správě i ve výuce: školy totiž získaly větší autonomii, a výsledný systém, v němž byla uplatněna opatření na kontrolu kvality, získal na efektivnosti.

Autonomie škol je účelná především ve vztahu k rozvoji celoživotního učení. Vytváří totiž podmínky, při nichž různé subjekty, které jsou součástí školského systému, mohou do činností určených pro dospělé

vkládat vlastní zdroje a úsilí a uplatnit vhodné metodologie, nástroje, organizační opatření a čas pro tyto iniciativy. Díky autonomii mohou školy vytvářet 'integrovane subjekty' (konsorcia, účelová sdružení a dočasné společné podniky pro realizaci projektů) s firmami a jinými organizacemi (může jít například o centra odborné přípravy a vzdělávání dospělých, kulturní střediska a vysoké školy).

Opatření pro oficiální uznávání a potvrzování dosažené kvalifikace jsou zaměřena především na zlepšení infrastruktury, na rozvoj výukových technologií (se zvláštním zřetelem k distančnímu učení) a na odbornou přípravu pracovníků.

Druhý významný trend se sice v současné době týká především škol, ale souvisí se zaváděním (spolu s mechanismy vnitřního hodnocení) metod používaných pro uznávání kvality vzdělávání a profesní přípravy v jiných systémech. Tyto metody se v určitých částech školského systému začaly prosazovat proto, že s uplatňováním legislativy vztahující se na celou oblast vzdělávání a kultury byly zaváděny formy uznávání, které vycházely ze standardů definovaných na celostátní úrovni a upravených na podmínky regionů. Tento přístup má význam z hlediska celoživotního učení, protože vede k používání metod předběžného výběru poskytovatelů vzdělávání podle oficiálních standardů, které jsou v souladu s kritérii celoživotního učení.

Politika rozšiřování a diverzifikace způsobů poskytování vzdělávání a profesní přípravy tvoří novou podstatnou složku v rozvoji celoživotního učení. Jejich zásluhou došlo k rozsáhlé inovaci vzdělávacího systému a ke zvýšení počtu hodin vzdělávání, který má každý občan zaručen v systému italského školství. Pro realizaci tohoto cíle byly stanoveny tyto tři zásady: vzdělávání má začínat v mladším věku, období povinné školní docházky se prodlužuje a byly vypracovány nové cesty integrovaného vzdělávání a profesní přípravy.

Předškolní vzdělávání

K realizaci zákona č. 285 z 28. srpna 1997 *Disposizioni per la promozione di diritti e di opportunità per l'infanzia e l'adolescenza* (Pravidla podpory práv a příležitostí pro děti a mládež), byla přijata opatření, jejichž cílem bylo zdokonalit a rozšířit způsoby a možnosti ke vzdělávání dětí a dospívajících, které by neměly striktně školský charakter. Tato opatření se zaměřují jednak na děti, které ještě nedosáhly věku pro povinnou školní docházku, jednak na dospívající mládež. Kromě tradičních denních jeslí a mateřských škol (*asili nido a scuole materne*) byly pro děti v předškolním věku zavedeny nové druhy služeb, které nabízejí různé možnosti:

- péče časově omezená v průběhu dne: denně pouze dopoledne nebo odpoledne;
- periodická péče: pouze několik dní v týdnu;
- integrovaná dopolední nebo odpolední péče: spolu s rodiči a dobrovolníky;

Autonomie škol

Opatření ke kontrole kvality

Rozšiřování a diverzifikace nabídky vzdělávání

- kontinuita výchovy od narození do šesti let věku: vazby na mateřské školy;
- činnosti prováděné spolu s rodiči v denních předškolních zařízeních po skončení 'vyučování';
- flexibilní rozvrh pro rodiny, které mohou zažádat o modulový rozvrh lépe přizpůsobený jejich organizačním požadavkům.

Kromě toho byla v některých regionech ustavena *Centri per l'infanzia, l'adolescenza e la famiglia (CIAF)* – centra pro děti, mládež a rodinu). Centra zakládaly orgány místní samosprávy s podporou regionů s cílem soustředit zdroje a koordinovat opatření ve výchově a vzdělávání v jediné struktuře. Jejich funkcí je stanovit vzdělávací plán pro děti od narození až po dosažení oficiálního věku dospělosti. Činnost center má trojí hlavní náplň:

- děti ve věku do 3 let a jejich rodiny: činnost v této oblasti je motivována požadavky rodin a nutností dohledu nad nejmladšími dětmi. Je zaměřena na rodiny, které si zvolily pružnější vzdělávací model vyžadující větší účast rodičů, než je tomu v případě denních jeslí;
- kontinuita ve vzdělávání: projekty s touto náplní, zaměřené na děti ve věku od 3 do 6 let, se zabývají usnadňováním přerodu dětí předškolního věku ve školáky. Celá řada dalších projektů je určena dětem ve věku 7–14 let a 15–18 let a má za cíl podporovat vzdělávání, skupinové aktivity, socializaci a profesní přípravu;
- kultura pro děti a mládež – mladí lidé a společenský život: zde jde konkrétně o socializaci, skupinové aktivity a vztahy mezi dospělými a dětmi; dalším cílem je předávat rodičům dospívajících mladých lidí nebo dětí na prahu dospívání užitečné znalosti a seznamovat je s problémy, které je mohou potkat v jejich rodičovské roli.

Povinná školní docházka a profesní příprava

Vzdělávání je povinné do věku 15 let. Právo (či povinnost) účastnit se činností v rámci vzdělávání a profesní přípravy (vně školského systému) bylo rozšířeno do věku 18 let. Jde o výraznou novinku, která zvyšuje celkový počet žáků zapojených do procesu vzdělávání a profesní přípravy. Uplatňují se zde dva výrazné přístupy: na jedné straně konvenční vzdělávání s tradiční výukou a na druhé straně 'praktická příprava' s větším důrazem na odborné vedení, na předávání průřezových dovedností a na další studium kulturních, společenských a vědeckých témat.

Vzdělávání po skončení povinné školní docházky a terciární vzdělávání

Byly vytvořeny nové cesty profesní přípravy, které se uplatňují na několika úrovních:

Budování nového učňovského systému

Od listopadu 1998 vláda realizuje celostátní experimentální plán na zajišťování externí přípravy na pracovištích. Plán byl navržen v rámci

Nové, rozmanitější způsoby předškolní péče

Koordinace na místní úrovni

Povinnost účastnit se činností v rámci vzdělávání a profesní přípravy do věku 18 let

reformy, která byla obsahem tzv. *pacchetto Treu* (Soubor opatření Treu). Tento systém, který do řízení profesní přípravy zapojuje jak samotné školy, tak i další subjekty a sdružení, má plnit tyto úkoly: nalézat a mobilizovat zdroje, definovat standardy a kontrolovat jejich plnění, plánovat profesní přípravu na místní a regionální úrovni, spolupracovat s vedoucími pracovníky v podnicích a motivovat je, informovat, motivovat a vést budoucí učně, rozvíjet specializované sítě pro realizaci příslušných činností, provádět hodnocení a vystavovat příslušná osvědčení, zajišťovat uznávání absolvované přípravy, školit školitele.

Profesní příprava učňovského typu je pojata jako kontinuální kurs tvořený třemi základními složkami:

- příprava na pracovišti, kdy jsou studující zapojeni do výrobní činnosti pod dohledem vedoucích pracovníků nebo jiných zaměstnanců podniku;
- příprava na pracovišti v kombinaci s pravidelnou cílenou výukou, na které se podílejí vyučující z podniku a která doplňuje práci na výrobních úkolech;
- externí všeobecná příprava, jejíž cíle a charakteristiky jsou definovány v platných zákonech.

Externí všeobecná příprava má být otevřená, což znamená, že její obsah má být spojen s celou řadou paralelních a následných programů přípravy, a dále má být flexibilní (s možností úpravy vůči rozvrhu a postupu učení jak z hlediska žáků, tak z hlediska organizace, kde pracují) a cílená (se zřetelem na specifickou povahu potřeb učňů i firem, u kterých pracují).

Takto zajišťovaná příprava má tři hlavní rysy:

- má formu výukových modulů a jednotek, které učňům i firmám nabízejí velice široký výběr obsahových náplní a rozvrhových variant a v některých případech i výukových míst. Soubory kursů profesní přípravy jsou tedy vytvářeny adresně na základě záměrné volby modulů;
- jednotlivým studujícím (učňům) – a tím i firmám, kde pracují – je přidělen určitý fixní počet studijních bonů, které mohou uplatnit v rámci místních sítí všeobecné učňovské přípravy, případně také u jiných subjektů;
- existuje celá řada subjektů, které se specializují na různé oblasti učňovské přípravy a nabízejí koordinované moduly s různou náplní, s realizací v různých obdobích v roce a (kde je to možné) i v různých dílčích regionálních sektorech.

Učňové si musí zvolit nejméně tři moduly, přičemž se nevyžaduje, aby všechny moduly byly zajišťovány týž subjektem. Mohou je absolvovat v různých obdobích v roce a mohou si je sami zvolit z velmi rozsáhlé palety nabízených možností. Použité metodiky se musí důsledně zaměřovat na účastníky. Požaduje se, aby moduly (které musí být vzájemně provázány, musí se vzájemně doplňovat a musí vysvětlovat pracovní procesy) byly v souladu s celou řadou cílů přípravy. Konkrétně jde o tyto cíle:

Vytváření nové formy učení jako kombinace přípravy na pracovišti se všeobecně vzdělávací přípravou

- **systematizace odborné praxe a zajištění solidní vědecké a technické báze** získávaných praktických zkušeností. Odborná praxe se má získávat na pracovišti a má navazovat na souběžně získávané znalosti. Zároveň bude nutno se věnovat otázkám kázně na pracovišti, organizace práce, hromadných preventivních opatření a operativních modelů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci;
- **podpora učňů při rozvíjení osobních průřezových dovedností**, které lze dále předávat. Na této úrovni by profesní příprava měla konkrétně navazovat na horizontální složku náplně výuky, kde si učni mohou obnovit své jazykové a matematické znalosti a mohou se zaměřit na zvládání vztahového chování, na získávání odborných kompetencí v oblasti organizace a řízení, na rozšiřování ekonomických vědomostí (znalostí o systémech, resortech a firmách) a na rozvíjení komunikačních a sociálních schopností;
- **rozvoj odborných dovedností** ke zvládání inovací ve výrobním sektoru nebo v profesi, kterou si učeň zvolil. Učební náplň praktické, vědecké a technické povahy, určená k rozvinutí profesních dovedností učňů, bude upravena podle požadavků té které profese. Do této sféry spadá také hlubší osvojování znalostí a dovedností týkajících se bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a používání osobních ochranných pomůcek náležejících k té které profesi.

Vytváření nové cesty pro odbornou přípravu v rámci systému *Istruzione Formazione Superiore Integrata* (IFTS – Integrované vysokoškolské odborné vzdělávání)

V tomto novém pružně organizovaném systému jsou zapojeny různé úrovně školního, postsekundárního a vysokoškolského vzdělávání, odborné přípravy i praxe. Systém umožňuje

- mladým absolventům: získávat odborné dovednosti na pokročilé úrovni v souladu s požadavky konkrétních pracovišť. Takto vybaveni mohou snáze vstupovat na trh práce a také snáze pokračovat ve studiu a v odborné přípravě přirozeně navazující na kursy, které dosud absolvovali;
- dospělým v pracovním procesu: zvyšovat úroveň odborných předpokladů a dovedností. Uznávání nabyté odborné kvalifikace a praxe je zajištěno tak, aby motivovalo k využívání práva na vzdělávání a profesní přípravu ve všech fázích života a aby podněcovalo mobilitu za prací a rozšiřování profesních obzorů;
- dospělým bez práce nebo oficiálně nezaměstnaným: nacházet nové příležitosti k zaměstnání nebo k samostatnému podnikání.

Systém *IFTS* spravuje integrovaný orgán (konsorcium ap.), který musí mít nejméně čtyři členy, jimiž jsou veřejná vysokoškolská instituce, instituce nebo středisko odborné přípravy, univerzita a jedna či více firem, případně sdružení firem.

Kursy v systému *IFTS* mají tyto obecné rysy:

- musí být oficiálně ustaven technický nebo vědecký projektový výbor, který musí zahrnovat zástupce zúčastněných partnerů a vedoucí pracovníky firem. Výbor odpovídá za včasnou přípravu projektu kursů,

Vytváření nové cesty vzdělávání a profesní přípravy se zapojením škol, postsekundárního a univerzitního studia, odborné přípravy a světa práce

dohlíží na jeho průběžné rozpracování a vydává veškerá průběžná osvědčení;

- zavedení systému zápočtů profesní přípravy, které lze podle celostátních směrnic a jejich regionálních adaptací získat v průběhu kursu *IFTS* a po jeho skončení.

Samotné kursy jsou charakterizovány těmito základními vlastnostmi:

- mají délku dvou až čtyř semestrů a všechny bez výjimky musí mít nejméně 1200 hodin. Náklady činí 400 mil. lir (206 583 EUR);
- výrobní praxe musí představovat nejméně 30 % celkového počtu hodin a provádí se v podnicích spolu s praktickou přípravou;
- nejméně 50 % učitelů musí pocházet z praxe, z profesních organizací ap.;
- výuka probíhá na různých místech v závislosti na jejích cílech a na dostupnosti potřebných zařízení;
- doprovodná opatření na podporu účastníků kursu se vypracovávají podle získávaných zápočtů a podle typu závěrečného osvědčení (adresné sledování, hodnocení nabytých dovedností, individuální vedení atd.).

Vzdělávání dospělých

Byl zaveden nový integrovaný systém vzdělávání dospělých, který si klade tyto cíle:

- revidovat a rozšířit vzdělávání a profesní přípravu mladých lidí i dospělých všeho věku, zaměstnaných i nezaměstnaných;
- podpořit přístup ke všem formám vzdělávání dospělých a počáteční odborné přípravy i k neformálním způsobům vzdělávání a profesní přípravy dospělých v oblastech kultury, zdravotní výchovy, sociálních služeb, školení ve věcech občanské odpovědnosti a tělesné výchovy.

V rámci integrovaného systému vzdělávání dospělých má být přijata řada opatření týkajících se učení, plánování studia a stimulace poptávky po vzdělávání a profesní přípravě. Tyto iniciativy vyžadují, aby příslušné systémy a další subjekty činné v daném resortu spojily síly k dosažení uvedených cílů.

Výnos předsedy Rady ministrů vztahující se společně na oblasti v působnosti ministra školství, ministra práce a sociálního zabezpečení, ministra sociální politiky a ministra vysokých škol a vědeckotechnického výzkumu a schválený Společnou konferencí centrální vlády a regionů (vyhláška č. 281 z 28. srpna 1997) definuje podmínky, při kterých je zajištěn přístup ke vzdělávání a profesní přípravě (jejichž absolvování se potvrzuje udělením závěrečného vysvědčení), dále oficiální požadavky z hlediska forem zajišťování vzdělávání, které lze v příslušných systémech oficiálně uznat a potvrdit, zápočty absolvovaného vzdělávání a přípravy, které lze v tom kterém systému získat, i způsoby, jimiž se tyto zápočty oficiálně potvrzují a jak je lze uplatnit.

Regiony odpovídají za plánování systému. Formulaci kritérií pro jeho

Revize a rozšíření dostupnosti formalizovaných i neformálních způsobů vzdělávání a profesní přípravy

Realizace na

podporu, monitorování a hodnocení má na starosti výbor fungující na regionální úrovni. Ve výboru, který ustavuje region, jsou zastoupeny veškeré zainteresované instituce, včetně školských úřadů v dané oblasti, místních orgánů a sociálních partnerů.

Plánování a zajišťování různých forem integrovaného vzdělávání a profesní přípravy dospělých řídí místní výbory, na jejichž ustavování dohlíží místní správní orgány ve spolupráci se školskými úřady pro danou oblast a s ostatními institucemi, sociálními partnery a sdruženími.

Na vypracování a realizaci příslušných činností se podílejí stálá oblastní centra spolu se školami v jejich působnosti, centra odborné přípravy, subjekty zabývající se službami pro zaměstnanost, dále síť občanských iniciativ pro vzdělávání dospělých, veřejná kulturní zařízení (veřejné knihovny, muzea, divadla, kina, kulturní a jiné podniky, veřejné i soukromé subjekty zabývající se odborným výcvikem atd.), různá sdružení a vysoké školy. Řízení jednotlivých iniciativ s přihlédnutím k trvání a rozsahu projektu zajišťují řídicí orgány ustavené nejméně dvěma z uvedených subjektů, které v nich musí být zastoupeny.

Horizontální opatření na jednotlivých úrovních vzdělávání

Podpora při přechodu ze školy do praxe

Byly přijaty nové iniciativy na podporu přechodu ze školy do praxe. Na všech úrovních vzdělávání (kromě základního stupně) byla zavedena výrobní praxe v podnicích a praktické vyučování. Řečeno konkrétněji, ve školském systému se rozvíjejí tyto iniciativy:

- krátkodobá a dlouhodobá praxe, kde se žákům od začátku sekundární školy dostává odborného vedení;
- kursy k získání odborných dovedností na konci vyšších sekundárních škol.

Služby

Zvláštní úsilí je věnováno rozvoji a posilování podpůrných služeb, jejichž poskytováním se zabývají vysoce specializovaní pracovníci (vedoucí projektů, koordinátoři, specialisté na individuální výchovu, informační referenti, specialisté v poradenství pro volbu povolání, odborní poradci, hodnotitelé atd.). Tyto služby pomáhají rozšířit přístup a mobilitu mezi systémy vzdělávání a praxí. Poskytování těchto služeb se vztahuje na oblasti informací, motivování, poradenství pro volbu povolání, hodnocení odborné způsobilosti, poradenství v otázkách profesní přípravy a ve všeobecně profesních záležitostech, aktivní sledování k prevenci předčasných odchodů ze vzdělávacího systému, školení školitelů a zajišťování odborné praxe.

Činnost v uvedených oblastech je organizována ve spolupráci se službami na podporu zaměstnanosti. Jejím cílem je zajistit, aby účastníci získali zaměstnání nebo měli možnost pokračovat v profesní přípravě.

místní úrovni

Usnadňování
přechodu ze
školy do praxe

Různé typy
služeb:
Informační
služby
poradenství,
hodnocení
odborné
způsobilosti
atd.

Zápočty/Kredity

Byl zaveden systém zápočtů/kreditů, který má účastníkům umožnit volný pohyb v rámci systému vzdělávání a profesní přípravy. Tato novinka, na jejímž zdokonalení se dále pracuje, byla zatím zavedena ve dvou systémech (ve vysokoškolském systému a v *IFTS*); chystá se uzavření dohod o recipročním uznávání zápočtů mezi oběma těmito systémy. Probíhají experimenty i na vyšší sekundární úrovni se zvláštním zaměřením na přechod do systému odborné přípravy.

Nejdále však pokročily experimenty v oblasti vzdělávání dospělých. Modely vzdělávání a profesní přípravy zde mají formu celé řady otevřených a flexibilních kursů, které se vyznačují svým modulárním charakterem. Nezáleží na tom, v jakém sektoru jsou tyto kursy organizovány (zda je pořádá profesní sdružení, škola atd.) – každý modul mohou školy nebo instituce odborné přípravy uznat jako zápočet k dalšímu studiu (ve školském systému nebo v systému odborné přípravy). Uznat lze kvalifikační předpoklady získané mimo specializované subjekty působící v oblasti vzdělávání a odborné přípravy i mimo subjekty, které nabízejí formy vzdělávání a odborné přípravy začleněné v plánech vypracovaných na regionální a místní úrovni.

Právo na celoživotní vzdělávání

Iniciativy, které již byly realizovány, a stejně tak i ty, které se rozbíhají, se soustřeďují na dva hlavní aspekty:

- Všeobecné uznání práva jednotlivců na vzdělání.
Činnosti, které lze zařadit do této skupiny, vycházejí ze skutečnosti, že do rámce italských zákonů a předpisů na celostátní i regionální úrovni byla zařazena opatření, která lze rozšířit, aby se vztahovala na všechny. Pokud jde o věkové skupiny podléhající povinné školní docházce nebo absolvující profesní přípravu, znamenají tato opatření povinnost účastnit se běžné školní výuky nebo některé z forem profesní přípravy. Pokud jde o dospělé (ve věku nad 18 let), znamenají nově zavedená opatření toto:
 - rozšíření práva na placené studijní volno v délce 150 hodin ročně – toto právo se nyní má vztahovat na všechny skupiny pracovníků (s určitými omezeními podle počtu zaměstnanců firmy, podle typu přípravy atd.);
 - experimentální zavedení ročního studijního volna;
 - zavedení studijních bonů a studijních příspěvků;
 - zavedení půjček se zárukou;
 - zavedení opatření typu 'individuálních účtů profesní přípravy'.
- Cílená politika uznávání práva jednotlivců na vzdělání.
Právě na tento aspekt se soustředila nejdůležitější opatření, jejichž přijetí znamená, že
 - bylo zavedeno uzavírání učňovských/pracovních smluv s jedinci

Pilotní projekty pro vzájemné uznávání zápočtů/kreditů (ekvivalencí)

Nová zákonná ustanovení

- vstupujícími na trh práce (včetně nároku učňů na 120 hodin vzdělávání a profesní přípravy mimo podnik);
- byla snížena pracovní doba tak, aby se zájemcům umožnilo využívat hodin, které mají k dispozici na vzdělávání a profesní přípravu;
 - uznává se právo na profesní přípravu u cestujících pracovníků atd.

LUCEMBURSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

V Lucembursku nebylo celoživotní vzdělávání zatím oficiálně definováno, ale termín se často ozývá v diskusích o další (odborné) přípravě. V současné době se vlastně používají dva termíny: *formation (professionnelle) continue* (kontinuální/další odborná příprava) a *formation des adultes* (vzdělávání a profesní příprava dospělých).

Další odborná příprava je definována ve dvou zákonech:

- zákon ze 4. září 1990 o reformě sekundárního technického vzdělávání a dalšího odborného vzdělávání;
- zákon z 22. června 1999 o podpoře a rozvoji dalšího odborného vzdělávání.

Mimoto se dané problematiky týká i zákon z 19. července 1991, podle něhož byla založena Služba pro vzdělávání dospělých (*Service de la formation des adultes*) a byl udělen oficiální status Lucemburskému jazykovému centru (*Centre de langues Luxembourg*).

Cíle a strategie

Záměry další odborné přípravy i vzdělávání a profesní přípravy dospělých byly specifikovány v uvedených zákonech.

Zákon ze 4. září 1990 stanoví tyto cíle:

- lidem v pracovním procesu – lhostejno, zda jsou v zaměstnaneckém poměru, nebo působí jako samostatní podnikatelé, případně jsou nezaměstnaní – nabízet možnost studia k získání diplomů a vysvědčení udílených institucemi sekundárního technického vzdělávání a možnost získat odbornou kvalifikaci v systému zkrácené přípravy;
- lidem s odbornou kvalifikací pomáhat přizpůsobit kvalifikaci trendům technologického pokroku a ekonomickým požadavkům, případně ji doplnit nebo rozšířit;
- na základě návrhů příslušných profesních komor podporovat a doplňovat praktické formy učení v podnicích.

Další odbornou přípravu může zajišťovat buď samo Ministerstvo školství, nebo také (s individuálním schválením ministerstva) profesní komory, místní samosprávy a soukromá sdružení.

Zcela nedávný zákon z 22. června 1999 má posílit další odbornou přípravu a podpořit její rozvoj.

Zákon se vztahuje na veškeré aktivity související s profesní přípravou

Žádná oficiální definice, jen odkazy na pojmy 'další odborná příprava' a 'vzdělávání a profesní příprava dospělých'

Získávání, přizpůsobování, doplňování a rozšiřování kvalifikace

kromě vzdělávání a přípravy ve škole. Jeho cílem je vytvářet podmínky pro:

- úpravy kvalifikací zaměstnanců a manažerů ve firmách. Zajistit, aby jejich odborné předpoklady z hlediska organizační, výrobní a marketingové techniky a technologie byly na požadované výši;
- rekvalifikaci zaměstnanců a manažerů, u nichž se předpokládá, že změny profesní zařazení;
- profesní růst zaměstnanců. Zajistit jejich přípravu na náročnější úkoly a funkce nebo na místa s větší odpovědností. Vytvořit podmínky pro co nejlepší využívání jejich znalostí, dovedností a předpokladů, které jsou zatím využívány málo nebo vůbec ne.

Uvedený zákon se vztahuje pouze na profesní přípravu v soukromém sektoru a netýká se státní správy ani místních samospráv.

Zákon z 19. července 1991 o vzniku Služby pro vzdělávání dospělých stanovil pro tuto službu následující úkoly:

- koordinovat vzdělávání a profesní přípravu pro dospělé ve večerních kursech na úrovni sekundárního obecného a sekundárního technického vzdělávání, ve Vysokoškolském technologickém institutu (*Institut supérieur de technologie*) a Univerzitním centru (*Centre universitaire*), a dále jazykovou přípravu v Lucemburském jazykovém centru;
- pro dospělé ve večerních kursech zavést vhodné úpravy, které umožní získat vysvědčení a diplomy udílené při normálním denním studiu;
- zajistit základní výuku pro dospělé zájemce se stálým pobytem v Lucembursku;
- organizovat všeobecně zájmové kursy v rozsahu odpovídajícím *formation générale a promotion sociale* (jde především o všeobecné vzdělávání dospělých);
- vytvořit podmínky pro uzavírání a plnění smluv o pořádání kursů pro dospělé, které organizují místní samosprávy a neziskové organizace.

Všeobecné cíle 'celoživotního vzdělávání' v Lucembursku jsou tedy charakterizovány především posilováním základního učení dospělých a podporou profesní přípravy dospělých jako takových s cílem umožnit jejich lepší zařazení na trhu práce a v profesním životě.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Předškolní vzdělávání a primární stupeň se na této strategii prakticky vůbec nepodílejí. V souvislosti s další odbornou přípravou a vzděláváním dospělých se klade důraz na vytváření podmínek, za nichž mohou dospělí získávat potřebnou odbornou, případně všeobecnou kvalifikaci.

Přizpůsobení kvalifikace novým požadavkům, rekvalifikace a odborný růst

Založení Služby pro vzdělávání dospělých

Cíl: vyšší profesní integrace

NIZOZEMSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

Nizozemsko přejalo definici, kterou navrhla Evropská komise v materiálu *Setting Targets for Lifelong Learning in Europe* (Stanovení cílů pro celoživotní učení v Evropě). Tato definice zní: „Celoživotní učení zahrnuje veškerou záměrnou formalizovanou i neformální činnost související s učením, která je prováděna kontinuálně s cílem dosáhnout vyšších znalostí a dovedností a vyšší kvalifikace.“

Veškeré způsoby formalizovaného i neformálního učení

Cíle a strategie

V lednu 1998 tehdejší vláda rozhodla o realizaci celostátního akčního programu celoživotního učení pod názvem *Nationaal Actieprogramma: een leven lang leren* (Národní iniciativa pro celoživotní učení). Jelikož vládě krátce nato skončilo funkční období, byla rozhodnutí o realizaci programu a financování jeho rozpočtu ponechána na vládě, která nastoupila po ní.

Celoživotnímu učení se věnuje zvláštní pozornost ve vládním prohlášení ze srpna 1999. Navrhují se daňové úlevy pro profesní přípravu pracovníků, zavádějí se alternační vysokoškolské kursy (práce se střídá s profesní přípravou), ustavují se velká regionální centra učení, upravují se podmínky pro usnadnění přechodů mezi jednotlivými kursy a zakládají se centra technických inovací, která mají zlepšit spolupráci mezi vzdělávacími institucemi a firmami. Kromě toho byly vyčleněny doplňkové finanční zdroje, které mají pomoci zabránit studijní úmrtnosti, zlepšit kvalitu výuky a zvýšit počty učitelů, posílit infrastrukturu pro profesní přípravu a vztahy mezi vzdělávacími institucemi a podniky. Nicméně Národní iniciativa pro celoživotní učení není ve vládním prohlášení jako taková uvedena, což znamená, že nebude plně realizována.

Prevence studijní úmrtnosti, zvyšování kvality, zvyšování počtu učitelů, zlepšování infrastruktury pro učení a spolupráce mezi vzdělávacími institucemi a podniky

Vláda se v prosinci 1998 dohodla se sociálními partnery na desetibodovém 'programu zaměstnatelnosti' na léta 1999 a 2000. Program je součástí celostátního úsilí o podporu celoživotního učení.

Tento program má tyto složky:

- zařazení souboru klíčových kompetencí mezi cíle kvalifikační struktury;
- širší zavádění kombinace učení s prací;
- realizace systému hodnocení a uznávání dosud absolvovaného učení;
- zavedení známky 'Investujeme do lidí', která se udílí firmám;
- zavedení služeb 'poradců pro zaměstnatelnost' pro drobné a střední podniky;
- využívání resortních fondů profesní přípravy a rozvoje ke zlepšení meziresortní mobility pracovních sil;
- prevence studijní úmrtnosti;

Desetibodový program zaměstnatelnosti

- podpora profesní přípravy nezaměstnaných s nízkou kvalifikací;
- budování 'stanice pro sledování zaměstnatelnosti';
- rozšiřování vyhlídek na zaměstnání nezaměstnaných a dělníků bez kvalifikace (nevyučených).

Plány celoživotního učení mají i svůj společenský rozměr je jím rozvoj občanské angažovanosti nebo – jinými slovy – rozšíření možností jednotlivců plně se podílet na životě společnosti. Cílem je dosáhnout plně aktivního občanství pro všechny. K tomu má sloužit rozvoj profesní aktivity všech průceschopných lidí, zajištění odpovídající úrovně vzdělání, rozvíjení schopností (především u starších lidí) pracovat s moderní technikou a reagovat na rychlé změny ve společnosti (učení cizím jazykům, schopnost komunikovat s ostatními, schopnost vyvíjet iniciativu atd.). Některé společenské skupiny v Nizozemsku se s těmito požadavky moderní společnosti obtížně vyrovnávají. Ve většině případů jde o lidi, kteří nepatří do skupiny ekonomicky aktivního obyvatelstva. Politika celoživotního učení je sice výrazně zaměřena na zvyšování zaměstnatelnosti pracovních sil, ale kromě toho se vyvíjejí mechanismy a strategie, jejichž cílem je získávat pro celoživotní učení i zranitelné skupiny obyvatelstva a umožňovat jim plně se integrovat do společnosti.

**Rozvoj
společenské
integrace a
občanské
angažovanosti**

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Byl vytvořen zvláštní řídicí výbor, který má do července 2002 řídit zavádění a implementaci nových informačních a komunikačních technologií na všech úrovních vzdělávacího systému – od primárního vzdělávání až po vysoké školy.

**Zavádění
nových
informačních a
komunikačních
technologií na
všech úrovních
školského
systému**

Sekundární vzdělávání

Na úrovni sekundárního vzdělávání se nyní zavádějí různé legislativní programy:

- v odborném vyšším sekundárním vzdělávání: zákon z roku 1996 *Wet educatie en beroepsonderwijs* (zákon o vzdělávání dospělých a odborném školství), budování regionálních center profesní přípravy k usnadnění přechodů mezi různými druhy kursů, zavádění kvalifikační struktury, která má posílit vazby mezi vzděláváním a podniky, a zajištění přístupu ke kursům přizpůsobeným individuálním požadavkům;
- v přípravě studentů na vyšší odborné sekundární vzdělávání: uplatňování nového zákona z roku 1998, slučování všeobecného a odborného nižšího sekundárního vzdělávání, vypracování čtyř programů učení, rozšíření programu klíčových kompetencí a usnadnění přechodů na různé úrovně vysokoškolského vzdělávání;
- ve všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání: uplatňování nového zákona z roku 1998 a zavádění koncepce 'studijních domů' pro podporu kooperativních a autonomních forem učení.

**Různé
legislativní
programy pro
sekundární
vzdělávání**

Vysokoškolské vzdělávání

Ve vysokoškolském vzdělávání se nyní rozvíjejí alternativní programy, jejichž cílem je stimulovat rozvoj souběžného studia s prací.

Pilotní projekty¹

Základní dovednosti v odborné přípravě

Zavádění základních dovedností do kvalifikační struktury odborné přípravy. Období: 1998 – září 2000

Prevence studijní úmrtnosti

Celostátní plán prevence předčasných odchodů ze škol byl schválen parlamentem v září 1999. Plán se realizuje na místní úrovni. Období: 2000–2004.

Zavádění programů s kombinací práce a učení

Možnostmi podpory rozvoje a rozšiřování nabídky programů s kombinací učení a práce se zabývala tripartitní pracovní skupina. Její poznatky budou zpracovány do strategických doporučení zaměřených na posílení tohoto způsobu zajišťování učení a profesní přípravy. Návrhy mají v druhé polovině roku 2000 získat podobu pilotního programu.

Kvalifikace pro ty, kdo opustili školu příliš záhy Vláda a sociální partneři připraví návrhy na získání kvalifikace na úrovni ISCED 2 pro ty, kdo opustili školu příliš brzy na to, aby mohli začít profesní aktivitu. Tyto návrhy by měly vyústit v pilotní projekt v druhé polovině roku 2000.

Získání většího počtu učitelů do primárního školství

Základní školství trpí nedostatkem učitelů. K řešení tohoto problému sestavilo ministerstvo skupinu učitelů, která má za úkol pokusit se zvýšit atraktivnost profese, rozšířit účast učitelů ve vzdělávacích programech a podpořit získávání nových učitelů z řad zaměstnanců podniků období: 1999–2003.

Nové informační a komunikační technologie v primárním školství

Ministerstvo ustavilo *ad hoc* řídicí výbor. Vláda stanovila obecné cíle zavádění informačních a komunikačních technologií do škol, vyčlenila na tento účel pro školy strukturální fondy a zajistila potřebné informace. V závislosti na konkrétní situaci jsou školy nyní schopny sestavovat plány a rozhodovat, kolik prostředků by chtěly vynaložit na nákup zařízení (počítače a software), na údržbu, na vzdělávání učitelů a na vnitřní řízení činností spojených se zaváděním těchto nových technologií. Období: 1999–2002.

¹ Zahmuty jsou zde pouze pilotní projekty realizované Ministerstvem školství, kultury a vědy.

RAKOUSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

Otázky vzdělávání a profesní přípravy zaujímají v různých opatřeních vlády významné místo. Vzdělávání se považuje za důležitou oblast ekonomického, demokratického a kulturního rozvoje.

Vzdělávací systém v Rakousku, to je především vyspělý a vysoce diferencovaný vzdělávací systém na sekundární úrovni, kde v současné době získávají profesní kvalifikaci více než dvě třetiny mladých lidí. Existují však velké rozdíly v účasti na dalším vzdělávání a profesní přípravě mezi lidmi v pracovním procesu. Pojem celoživotní učení se proto používá spíše ve smyslu 'další vzdělávání', přičemž jde o rozšiřování způsobů vzdělávání a profesní přípravy, usnadňování přístupu k programům a vytváření širších možností, jimiž systém může napomoci ke zvyšování kvalifikace obyvatelstva v produktivním věku.

Rakouský přístup k celoživotnímu učení se zaměřuje na *Sekundarstufe II* (vyšší sekundární vzdělávání), *tertiäre Bildungssektor* (terciární vzdělávání a profesní přípravu) a vzdělávání dospělých, a to v souladu s pracovními programy vlády, se zákonem o konsolidaci profesní přípravy mládeže, se školskými zákony (*Schulorganisationsgesetz* – zákon o organizaci školství, *Schulunterrichtsgesetz* – zákon o školním vzdělávání a *Schulunterrichtsgesetz für Berufstätige* – zákon o studiu při zaměstnání) a s vyhláškami, se zákonem *Berufsreifepflichtgesetz*, se zákonem o vysokém školství, se zákony *Akademiestudiengesetz* (zákon o postsekundárním studiu) a *Fachhochschulstudiengesetz* (zákon o studiu na neuniverzitních odborných školách), s Národním akčním plánem zaměstnanosti, a dále s rakouskými programy v rámci Evropského sociálního fondu. Zvláštní důraz se klade na vztah mezi školstvím, dalším vzděláváním a zaměstnaností.

Cíle a strategie

Nejdůležitější opatření zaměřená na rozšiřování způsobů, jimiž se zajišťuje vzdělávání a profesní příprava, a na vytváření širších možností pro účast na vzdělávání a profesní přípravě můžeme rozdělit takto:

- širší nabídka pro obyvatele v ekonomicky aktivním věku (o tomto tématu se pojednává i dále v textu);
- snazší přijímání na vysokoškolské instituce:
 - pro ty, kdo nemají *Reifeprüfungszeugnis* nebo *Reife- a Diplomprüfungszeugnis* (diplomy, které jsou předpokladem k přijetí na vysoké školy). Těmto zájemcům se nabízejí alternativní cesty či *Zweiten Bildungsweg* ('druhé šance', vzdělávání dospělých), dále kursy vedoucí ke zkouškám *Berufsreifeprüfung*,

Pojem se používá spíše ve smyslu 'další vzdělávání'

Zvláštní důraz na vztah mezi školstvím, dalším vzděláváním a zaměstnaností

Více možností pro vzdělávání a profesní přípravu, snazší přijímání na vysoké školy, finanční podpora pro speciální přípravné kursy

Externistenreifeprüfung, Studienberechtigungsprüfung a konečně *AHS und BHS für Berufstätige* (školy a instituce pro neuniverzitní studium při zaměstnání);

- pro zaměstnané lidi, kteří chtějí získat vyšší kvalifikaci. Této specifické cílové skupině jsou určeny kursy *Fachhochschule*.
- možnost konkrétního ‘transferu kreditů’ po vstupu na vysoké školy – například pro absolventy vyšších technických a odborných (TVE) škol, kteří se hlásí do odborně navazujícího studia *Fachhochschule*, nebo pro absolventy postsekundárních kursů technického a odborného vzdělávání nebo postsekundárních institutů pro přípravu učitelů, kteří pokračují ve studiu na vysoké škole v příslušném oboru;
- pořádání speciálních kursů pro mladé lidi do 18 let, kteří předčasně odpadli ze vzdělávacího systému – tyto kursy jim umožní bezplatně dokončit povinné vzdělávání; mimoto se poskytuje finanční podpora pro stejné kursy se zaměřením na dospělé (*Nachholen des Hauptschulabschlusses*);
- zřizování záchranné sítě pro (znevýhodněné) mladé lidi, kteří se nedostali do učení (předučňovská příprava s přenosem zápočtů, programy profesní přípravy v nezávislých školicích institucích, pracovní kursy na odborných školách pro učně atd.);
- zvyšování počtu míst ve vyšších sekundárních technických a odborných školách s denním studiem;
- úprava kurikula a zavedení nových technických a odborných kursů jako reakce na požadavky po technologických a ekonomických změnách;
- vypracování nových profesních profilů pro přípravu učňů;
- rozšiřování možností dalšího vzdělávání pro nezaměstnané.

Ve vládních koaličních dohodách je zahrnuta i řada bodů týkajících se nákladových trendů a reformy ve financování vzdělávání. Od začátku 90. let bylo v tomto ohledu přijato množství účinných opatření.

V posledních dvou koaličních smlouvách se zdůrazňují opatření na podporu základních kvalifikačních předpokladů, které jsou nutné pro adaptaci na potřeby rychle se měnící ekonomiky s jejími důsledky pro trh práce. Zásadního významu nabývají opatření na podporu zaměstnatelnosti, na usnadnění přechodu ze školy do pracovního života a na zvyšování kvalifikační úrovně lidí. V souvislosti s ekonomickými otázkami tak byla posuzována celá řada sociálních a kulturních otázek – například návrat žen do zaměstnání, přístup žen k povoláním, která byla tradiční doménou mužů, integrace postižených a nezaměstnaných, změny v očekáváních z hlediska profesní aktivity a životního stylu atd.

V ekonomickém kontextu se opatření týkající se politiky vzdělávání a profesní přípravy soustřeďují především na zmírňování a prevenci nezaměstnanosti. Za opatření tohoto druhu lze považovat Národní akční plán na podporu zaměstnanosti (*NAP – National Aktionsplan für Beschäftigung*), vyhlášený rakouskou vládou v souladu se směrnicemi EU v dubnu 1998. Jedním z celostátních cílů je snížení počtu mladých lidí ve věku od 20 do 25 let, kteří nezískali žádnou kvalifikaci nad úrovní

Reforma financování ve vzdělávání

Zvláštní důraz na vzájemné působení vzdělávací politiky a ekonomické problematiky ...

... a na opatření k prevenci nezaměstnanosti

základního (povinného) vzdělání, a zvýšení podílu lidí zúčastněných na aktivitách dalšího vzdělávání a profesní přípravy. Na realizaci tohoto cíle je zaměřena celá řada opatření, z nichž lze jmenovat především:

- nové formy koordinace a spolupráce mezi různými poskytovateli (dalšího) vzdělávání a profesní přípravy (včetně veřejných a soukromých institucí se sdružováním prostředků, zdrojů a znalostí);
- podpora rovnosti příležitostí;
- zavádění modulárních forem v postgraduálních vzdělávacích programech a v programech pro vzdělávání a profesní přípravu dospělých,
- adresná podpora programů pro pracující s cílem eliminovat finanční bariéry;
- částečná právní autonomie škol a univerzit, která vytváří podmínky pro realizaci konkrétních kursů reagujících na potřeby místního, případně regionálního trhu práce;
- programy ke zlepšení přístupu ke vzdělávání pro dospělé. Rozšíření nabídky vzdělávání s využitím informační a komunikační techniky a zařízení otevřeného distančního učení s cílem umožnit vzdělávání i znevýhodněným skupinám a oblastem, kde služby související se vzděláváním byly dosud málo rozvinuté;
- podpora vědomí individuální osobní odpovědnosti za vlastní další/kontinuální vzdělávání;
- vytváření potřebného rámce pro profesní přípravu, včetně poskytování studijního volna atd.

Přes velký význam otázek zaměstnatelnosti byl v době rakouského předsednictví Evropské unie prosazován spíše holistický pohled s důrazem na úlohu kreativity a umění v rozvoji osobnosti a v získávání základních dovedností – např. řešení problémů aj. Nové programy mají navíc poskytnout základ pro celoživotní učení – umožní studujícím získat dovednosti potřebné k převzetí odpovědnosti za vlastní proces učení. Zintenzivňuje se poradenská činnost a různé další aktivity zaměřené na prevenci neúspěšnosti ve škole a tím i na potlačení pochyb o budoucím vývoji dalšího vzdělávání.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Primární a sekundární vzdělávání

Příprava lidí na celoživotní učení je považována za jeden z nejdůležitějších úkolů ve školství. Potřebné základy by mělo poskytnout povinné vzdělávání. Vzdělávací programy stanovené na centrální úrovni obsahují cíle, ve kterých jsou zahrnuty principy přípravy na celoživotní učení.

V této souvislosti má rozsáhlé vzdělávací úkoly *Grundschule* – primární školy. Stará se především o individuální vývoj každého dítěte. Plní potřeby jednotlivých chlapců a dívek a zároveň jim připravuje cestu pro pokračování v procesu učení na sekundárním stupni vzdělávání.

Primární a sekundární školy učí, jak se učit, podporují individuální

Úkolem nižšího sekundárního vzdělávání (na *Hauptschule*) je poskytnout žákům základní všeobecné vzdělání – vybavit je pro vstup do profesního života podle jejich zájmů, schopností a dovedností a připravit je na školy vyššího sekundárního stupně všeobecného nebo odborného a profesního směru.

Allgemeinbildende Höhere Schule (AHS) poskytuje rozsáhlé nižší i vyšší sekundární všeobecné vzdělání a umožňuje studentům získat znalosti, dovednosti a předpoklady potřebné ke studiu na terciárním stupni vzdělávání. Tím jim dává základ pro další vzdělávání.

Pro *Hauptschule* a nižší stupeň *AHS* platí stejné učební osnovy. Od podzimu 2000 však budou platit učební osnovy nové, které vycházejí v poznatku, že škola nemůže žáky vybavit veškerými znalostmi, které budou v životě potřebovat. Kromě základních vědomostí musí školy žákům dát i dynamické dovednosti pro zvládání procesů celoživotního učení. K hlavním otázkám patří mimo jiné aktivní a nezávislé učení, sebehodnocení a uplatňování vlastní odpovědnosti za proces učení a za jeho kontrolu. Důležitou roli také hrají osobní a sociální schopnosti, které je třeba podporovat a rozvíjet. Jde mimo jiné o připravenost na převzetí odpovědnosti, osobní iniciativu, schopnost pracovat ve skupině nebo se aktivně účastnit společenského života.

Mladí lidé musí být schopni tvořit si nezávislý úsudek, chápat odpovědnost za společenské vztahy, citlivě naslouchat politickým a filozofickým názorům ostatních lidí a vědět, jak přispět k hospodářskému a kulturnímu životu své země, Evropy a světa. Klíčovými hodnotami, které ve spojitosti s hospodářskými otázkami stimulují občany k práci pro společnost, jsou humanita, solidarita, tolerance, mír, spravedlnost a ekologické vědomí. Těmito hodnotami by se měli mladí lidé řídit.

Jako příklad lze uvést metodické pokyny k celoživotnímu učení v programu výuky cizím jazykům. Stejně zásady platí i pro jiné předměty, ale nejsou všude formulovány ve stejné šíři:

„Studiem cizího jazyka mají žáci získat základní dovednosti, které jim v budoucnu usnadní osvojení dalších jazyků.

Proto je třeba dávat přednost technikám a strategiím učení, které žákům umožní:

- překonávat slabiny a osobní bariéry v osvojování cizích jazyků;
- zvyšovat vlastní výkonnost z hlediska běžného používání jazyka (tj. rozvíjet schopnost rozumět mluvenému slovu, číst, hovořit, psát) i z ostatních hledisek (například rozvíjet slovní zásobu);
- posuzovat vlastní postupy učení a mít je pod kontrolou.“

Na výuku cizím jazykům se klade zvláštní důraz ve všech typech škol. Rozvíjejí se iniciativy, k nimž patří časný začátek jazykové výuky,

vývoj každého dítěte ...

... poskytují všeobecné základní vzdělání ...

... pomáhají rozvíjet kritičnost, sociální schopnosti a umění řešit problémy ...

... rozvíjejí nezávislý úsudek žáků a učí je etickým hodnotám.

dvojazyčné formy vyučování, rozšířená nabídka jazyků již na nižším sekundárním stupni vzdělávání a kombinace věcné a jazykové výuky (kdy se výuka některých předmětů odehrává v cizím jazyce). Tato opatření, která jsou v souladu s požadavky Evropské unie, pomáhají studentům uvědomovat si, jaký význam má schopnost komunikace mezi kulturami; studenti si také postupně zlepšují techniku učení se jazykům a vytvářejí si tím nástroje pro případné pozdější učení se dalším jazykům.

Volba správné cesty vzdělávání

Volba správné vzdělávací cesty je důležitým nástrojem nejenom pro úspěšné studium a pro vyhlídky na zaměstnání, ale také pro upevnění pozitivního přístupu k celoživotnímu učení. Proto byl do učebních osnov na nižším sekundárním stupni zařazen nový povinný předmět (nebo obecný interdisciplinární princip) profesní orientace (*Berufsorientierung*). Nový předmět má mladým lidem dát informace o světě práce a poskytnout jim individuální vedení a poradenství v souladu s tím, co očekávají, a s jejich silnými stránkami a zájmy. Rozhodnou-li se nastoupit do učňovského poměru, má je nový předmět připravit na přechod do praxe.

Učební osnovy pro *Allgemeinbildende Höhere Schule* (tj. pro vyšší sekundární vzdělávání) obsahují volitelný předmět se zaměřením na budoucí zaměstnání a svět práce.

Poradenství pro volbu povolání je zavedeno na všech stupních sekundárního vzdělávání a ve všech typech škol, tj. na odborných a profesních školách (*TVE*) i na školách všeobecně vzdělávacích). Do budoucna se počítá, že toto poradenství bude hrát podstatnou roli i na ostatních úrovních vzdělávání, tedy od primární školy až po vzdělávání dospělých. Po celé zemi jsou organizovány 'trhy kariér', které skýtají přehled o možnostech vzdělávání a profesní přípravy a podtrhují význam dalšího vzdělávání.

Pro dívky a ženy má přehled o možnostech kariéry a poradenství pro volbu povolání patrně zásadní význam z hlediska překonávání zažitých stereotypů a dosahování rovnosti příležitostí. Na tuto problematiku se zaměřuje Akční plán 2000.

Na *Polytechnische Schule* – což je roční kurs (vlastně devátá třída), jímž se završuje povinná školní docházka a poskytuje se poradenství pro volbu povolání hlavně žákům, kteří se rozhodli nastoupit do učebního poměru – je předmět 'profesní orientace' povinný. První týdny v tomto ročníku jsou věnovány informacím o různých druzích povolání; než se žáci rozhodnou pro určitou specializaci, pomáhá jim škola objevit, jaké mají vlastní silné stránky, zájmy a záliby. Efektivní rozhodování mají usnadnit studijní návštěvy a praxe na pracovištích.

Opatření proti neúspěšnosti žáků a proti předčasným odchodům ze školy

V pevné víře, že časné selhání ve škole má vliv na podíl mladých lidí ve

Zvyšuje se informovanost o možnostech kariéry a o cestách vzdělávání ...

... a poskytuje se efektivnější poradenství pro volbu povolání

Opatření proti neúspěšnosti

vzdělávání na vyšším sekundárním stupni a ve všech typech dalšího nebo vysokoškolského vzdělávání a profesní přípravy, byla podniknuta řada různých opatření. Jedním z cílů je snížit studijní úmrtnost na vyšším sekundárním stupni v dlouhodobém výhledu pod 10 % (jak to požaduje Národní akční plán zaměstnanosti). Prioritu mají tato opatření:

- zlepšení práce diagnostických a poradenských kapacit a vypracování dodatečných opatření ke zvýšení zainteresovanosti studentů na sekundárních školách a tím ke zvýšení jejich úspěšnosti ve studiu; učitelé musí studenty a rodiče s dostatečným předstihem informovat o možném negativním hodnocení; musí jim být nápomocni radou a poskytnout jim podporu (*Frühwarnsystem* – Systém včasného varování). První vyhodnocení ukazují, že v sektoru *TVE* (vyšší sekundární odborné a profesní školy) došlo ke značnému snížení počtu neúspěšných studentů;
- podrobné sledování problémů vznikajících na přechodu mezi nižším a vyšším sekundárním vzděláváním – jde především o přechod na školy *TVE*; učitelé procházejí intenzivnější přípravou (při zaměstnání), kde si osvojují metodiky s důslednou orientací na žáky; zdokonaluje se poradenství, navazuje se spolupráce mezi nižšími sekundárními školami a školami typu *TVE* s cílem usnadnit žákům přechod mezi těmito školami;
- podpora vytváření nových metodik a nových prostředí k učení, kde lze napodobit prostředí praxe; podpora rozvoje hlavních kvalifikačních předpokladů především ve sféře škol *TVE* (například práce ve 'cvičných' školních firmách, technické projekty ve spolupráci s podniky, nové organizační formy a delší praktický výcvik na pracovištích, což se týká čtyřletých odborných škol);
- řízení jakosti na školách – zde se rozvinula řada iniciativ jednak všeobecného charakteru, jednak cílených na potřeby různých typů škol. Byla vytvořena internetová síť kvality s různými podpůrnými prostředky (QIS). Účast v systému 'kvalita ve školách' bude od školního roku 2002/2003 povinná.

Zvýšení prostupnosti systému

Cílem je zvýšit počet studujících na vyšších sekundárních školách a výše. V této souvislosti je nutno zvýšit prostupnost systému, a to:

- usnadněním postupu z *Polytechnische Schule* a z učňovského systému na *Berufsbildende mittlere Schulen* a *Berufsbildende Höhere Schulen* (*BMS*, *BHD* a do denních kursů na vyšších sekundárních školách *TVE*);
- zajištěním přístupu do kursů *Fachhochschule* pro lidi s příslušnou počáteční odbornou kvalifikací (například z učňovského systému);
- zvýšením přístupnosti postsekundárního a terciárního vzdělávání pro zájemce vyšlé z učňovského systému, pro absolventy tříletého nebo čtyřletého studia na školách *TVE* nebo absolventy zdravotnických škol; tohoto cíle má být dosaženo zavedením zkoušek *Berufsreifeprüfung* (viz vzdělávání dospělých).

Vysokoškolské vzdělávání

ve studiu a předčasným odchodům ze škol ...

... založená na zlepšené diagnostice a využití mechanismů podpory ...

... zakládání nových forem spolupráce ...

... uplatňování nových metod a ...

... zavádění systému řízení jakosti na školách

Usnadnění přechodu na vyšší stupně vzdělávání

Byla přijata zákonná opatření k zajištění širšího přístupu k terciárnímu vzdělávání (*Berufsreifeprüfung* a *Studienberechtigungsprüfung*, viz sekundární vzdělávání a vzdělávání dospělých).

Odpovědnost za zajišťování dalšího vzdělávání a odborné přípravy nesou podle zákona vysoké školy. Vysokoškolských kursů s tímto typem vzdělávací činnosti stále přibývá. Jsou zaměřeny na absolventy vysokých škol a jejich utváření je zcela v kompetenci té které vysoké školy – ta se přitom řídí potřebami absolventů co do dalšího vzdělávání a profesní přípravy a dále tím, po jakém typu kvalifikace je poptávka na trhu práce.

Dvěma zákony – *Universitätsstudienengesetz* (UniStG – zákon o univerzitním studiu) a *Fachhochschul-Studiengesetz* (zákon o studiu na neuniverzitních odborných školách), které vstoupily v platnost v roce 1997, byl do kursů zaveden evropský systém přenosu zápočtů (*European Credit Transfer System – ECTS*) s cílem dosáhnout větší pružnosti a usnadnit přístup ke vzdělávání a profesní přípravě v celostátním i mezinárodním měřítku.

Od vstupu tohoto zákona v platnost lze také udělovat uznávané srovnatelné zahraniční tituly, jako jsou *Master of Advanced Studies* (MAS – magistr pokročilých studií) a *Master of Business Administration* (MBA – magistr ekonomiky a řízení). Ke kvalitě vysokoškolských kursů přispívá stanovený minimální počet hodin výuky a uplatňování kritérií pro přijímání zájemců o studium.

Zákony *UniStG* a *Fachhochschul-Studiengesetz* upravují podmínky pro začlenění systémů distančního vzdělávání vyžadujících uplatnění nových informačních a komunikačních technologií včetně Internetu.

Všechna tato opatření by měla usnadnit přístup k terciárnímu vzdělávání a profesní přípravě všem skupinám obyvatel, které těchto možností zatím nevyužívaly (první hodnocení naznačují, že přibližně 10 % studentů *Fachhochschule* se na školu tohoto typu dostalo některou z alternativních cest).

Vzdělávání dospělých

V souladu se zásadou celoživotního učení má vzdělávání a další profesní příprava dospělých umožnit účastníkům zvýšit si kvalifikaci, zlepšit vlastní výkonnost a odbornou způsobilost a dále rozvinout vlastní talent a sociální obratnost. Absolventi mohou snáze nalézt zaměstnání a mohou být lépe připraveni a schopni starat se o své zájmy.

Programy vzdělávání dospělých v Rakousku jsou přístupné všem. K přijetí do některých kursů a některých programů profesní přípravy se požadují specializované předpoklady, zatímco jiné kursy se omezují na určité konkrétní cílové skupiny (například na imigranty, nezaměstnané, nekvalifikované mladé lidi a ženy).

Vzdělávání dospělých v Rakousku zahrnuje všeobecné i odborné a profesní vzdělávání, jehož cílem je získat kvalifikaci v úrovni vyššího sekundárního a terciárního vzdělání, případně uznávanou profesní kvalifikaci; zahrnuje také odborný rozvoj, rekvalifikaci nebo zvyšování kvalifikace (opatření v rámci trhu práce) a zároveň i osobní rozvoj. Mnohé kursy jsou zaměřeny na zvýšení a zlepšení dovedností lidí, kteří již absolvovali odborné vzdělávání, což se týká především technologických a inženýrských oborů. Velké pozornosti se těší učení se cizím jazykům.

Široká paleta příležitostí ...

Kursy a programy vzdělávání dospělých zajišťuje jednak školský systém, jednak instituce patřící sociálním partnerům, a dále církve, vědecké a kulturní spolky a sdružení i profesionální soukromé vzdělávací instituce, které mají volnost v rozhodování o organizačních věcech, programech a cílech. Může se jim poskytovat finanční podpora z veřejných zdrojů, to však pod podmínkou, že budou splňovat určitá stanovená kritéria.

... které jsou k dispozici ve veřejném, poloveřejném i soukromém sektoru

Jedním z úkolů vzdělávání dospělých je také podpora cest k dalšímu a vysokoškolskému vzdělávání. Znamená to, že učící se dospělí mohou dospět k diplomu v pozdější fázi ('druhá šance'). Rakousko má v těchto formách vzdělávání dlouhodobou tradici.

Pozdější doplňování školního vzdělání

Veřejné i soukromé školy nabízejí také kursy, které jsou paralelou standardních vyšších sekundárních kursů. Jejich absolventi mohou získat vysvědčení o *Reifeprüfung*, které jim otvírá cestu ke studiu na postsekundární a terciární úrovni. *Reife- und Diplomprüfung* znamená ve sféře odborného a profesního vzdělávání vstupní kvalifikaci pro všeobecné vysokoškolské vzdělávání a zároveň je také odborně-profesní kvalifikací. Na této úrovni existují různé 'přemostovací' a doplňovací kursy a moduly, které vycházejí vstříc těm, kdo již absolvovali určitou počáteční přípravu (učňovskou školu, denní odbornou školu atd.). K upevnění a rozšíření těchto možností byl přijat zákon pod názvem *Schulunterrichtsgesetz für Berufstätige* (zákon o studiu při zaměstnání), který vytváří podmínky pro organizační flexibilitu, jak ji vyžadují dospělí studující (například větší uplatnění modulárních forem a prvků distančního vzdělávání). Koncept se má dále zdokonalit tím, že do tohoto systému budou začleněny i postsekundární kursy, přičemž půjde o jednotný systém, do něhož je možno vstoupit a stejně tak i z něho vystoupit na různých úrovních.

Doplňkové cesty k dalšímu vzdělávání vedou přes *Studienberechtigungsprüfung* (pro přijímání na určité obory studia) a přes *Externistenreifeprüfung* (platí jak pro všeobecné vzdělávání, tak pro sféru odborného a profesního vzdělávání). Přesto byla nedávno zavedena další zkouška, *Berufreifeprüfung*, která tvoří další bránu k vysokoškolskému vzdělávání (jde pouze o vstupní předpoklady pro všeobecné vysokoškolské vzdělávání – ne tedy o kvalifikaci odborného směru). Všechny zkoušky zavedené v poslední době lze absolvovat po

samostudiu nebo po přípravných kursech. Přípravné kursy přitom mohou zajišťovat jak školy, tak instituce vzdělávání dospělých. V určitých případech mohou instituce vzdělávání dospělých vystupovat i jako zkušební orgány, to však pod podmínkou, že získaly příslušnou akreditaci.

Jedním z hlavních cílů vzdělávání dospělých je podpora otevřených a flexibilních metod učení při využití informační a komunikační techniky, systémů s vlastním přístupem a s distančními formami studia, tutorských a poradenských systémů a speciálně vypracovaných učebních materiálů s dlouhodobým výhledem na zavedení komplexního modulárního systému.

Podpora využívání informační a komunikační techniky a distančních forem učení

Koordinace

V závislosti na cílech, cílových skupinách a odpovědnosti různých ministerstev a případně i sociálních partnerů a dalších zainteresovaných stran jsou ustavovány společné výbory, které zajišťují celkovou vnitřní návaznost a synergické působení uplatňovaných politik a realizaci nutných změn (například v rámci Národního akčního plánu zaměstnanosti).

Pilotní projekty

- Na Donau-Universität Krems bylo v roce 1994 založeno první vysokoškolské centrum pro další vzdělávání a profesní přípravu v Rakousku;
- Zajišťování míst na vysokých školách (viz předcházející oddíl o podílu vysokého školství);
- Podle zákona *Fachhochschul-Studiengesetz* jsou subjekty odpovídající za jednotlivé kursy povinny nabízet i odbornou praxi;
- V letech 1998 a 1999 byl ve spolupráci se spolkovým Ministerstvem školství a kultury realizován program na podporu využívání 'materiálů pro multimediální formy vzdělávání a profesní přípravy'. Ve snaze zajistit při realizaci uvedeného cíle maximální uplatnění existujícího akademického a tvůrčího potenciálu a dát prostor iniciativě, soustředil se program na pedagogické a společenské aspekty multimédií, nikoli na jejich technickou dimenzi. Program trval dva roky a na jeho realizaci bylo věnováno 20 milionů ATS (1,5 milionu EUR); o tyto prostředky se podělily instituce vyššího sekundárního vzdělávání, vysoké školy, *Akademien* (školy na postsekundární a terciární úrovni), *Fachhochschul-Studiengängen*, fakulty a instituty vysoké školy technické a instituce vzdělávání a profesní přípravy dospělých. Z přihlášek do projektu muselo být patrné, že jde o vypracování interaktivního digitálního softwaru pro on-line i off-line aplikace ve výuce a učení. Přihlášky posuzovalo fórum expertů, které sezval ministr školství a kultury a ministr vědy a dopravy. Kromě expertů na multimediální problematiku byly na fóru zastoupeny subjekty

zajišťující vzdělávání a profesní přípravu a s nimi i uživatelé a spotřebitelé. S ukončením programu se počítá na jaře 2000, kdy má být vydána závěrečná zpráva.

- V souvislosti se snahou o zvýšení počtu zaměstnaných účastníků vzdělávání na odborných a profesních školách (TVE) a postsekundárních školách (viz výše) ministerstvo školství zahájilo projekt s cílem vypracovat materiály pro internetové kurzy otevřeného a distančního vzdělávání a profesní přípravy. Na realizaci projektu se podílí firma Siemens a *Büro für International Forschungs- und Technologiekooperation (BIT)*. Projekt se zaměřuje na vypracování materiálu pro výuku a učení v počáteční fázi studia v oborech ekonomiky a řízení, elektronického zpracování dat a organizace. Projekt je součástí iniciativy pro přizpůsobení podmínkám Evropské unie (*FUBB – Fernunterricht in der beruflichen Bildung* na léta 1999 až 2000). Asi tucet vyšších škol již realizovalo pilotní fázi projektu a předpokládá se, že projekt bude pokračovat do roku 2004.
- Další projekt, známý jako *Portalserver für HTL Content*, je nyní v počáteční fázi realizace a jeho cílem je usnadnit přístup ke vzdělávání v technických oborech. K závěru roku 2000 má tento projekt zajistit didaktický materiál, programy výuky, plány lekcí atd. pro technickou teorii a pro praktické užití na jednom ze vzdělávacích serverů na vyšších technických školách.
- Celoživotní učení je nutností i pro učitele. Vzhledem ke stále intenzivnějším tendencím k integraci informačních a komunikačních technologií v celé šíři obsahu vzdělávání a vzhledem k rychlému rozvoji samotné informační a komunikační technologie musí učitelé neustále pracovat na zvyšování vlastní kvalifikace a odborných dovedností především v tomto oboru. Iniciativy se zde chopilo ministerstvo školství ve spolupráci s institucemi pro další vzdělávání učitelů a se dvěma subjekty zajišťujícími kurzy typu *Fachhochschule*. Formou celostátních a regionálních seminářů je organizován roční kurs pod názvem *Multimedia und Telekommunikation*. Kurs byl již pořádán po tři roky za sebou a ve školním roce 2000/2001 má být doplněn novým kursem tvorby softwaru pro ty, kdo se učí.

PORTUGALSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

V Portugalsku má pojem celoživotní učení dvojí význam. Na jedné straně jde o vzdělávací proces, který svou délkou pokrývá celý lidský život od narození až do smrti¹. Na druhé straně jde o celkový referenční rámec pro rozvoj vzdělávacího systému v návaznosti na strategický přístup ke změnám v ekonomice a společnosti Portugalska tvář v tvář 21. století².

Celoživotní učení jako vzdělávací proces zahrnuje předškolní výchovu, základní, sekundární a vysokoškolské vzdělávání, počáteční profesní přípravu s návazností na trh práce a dále vzdělávání a přípravu dospělých. Tento proces zároveň pokrývá celou škálu nesystémových vzdělávacích aktivit, které sice nemají formalizovaný a institucionalizovaný charakter, ale přispívají k neustálé aktualizaci znalostí a dovedností a k rozvoji podnikavosti a kritičnosti; to zvyšuje šance na získání zaměstnání, posiluje integraci, sociální soudržnost a nové pojetí aktivního občanství.

Proces s tak velkým potenciálním rozsahem může existovat pouze potud, pokud je přijat celou společností a má podporu organizačních forem a aktivit, které jsou založeny na zásadách reciprocity a na aktivní účasti všech zainteresovaných subjektů.

Jako celkový dlouhodobý a strategický referenční rámec spočívá koncepce celoživotního učení na dvou základních principech, jimiž jsou:

- podpora přechodu k ekonomice založené na znalostech a k informační společnosti;
- podpora a posílení dynamických sil přinášejících změnu: školy se mají stát privilegovanými institucemi, které lidem vštěpují znalosti, schopnost učení a žádoucí modely chování a které jsou schopny nabídnout všem občanům nezbytný základní zdroj, z něhož budou čerpat energii k aktivnímu občanství ve společnosti procházející bolestným procesem rychlých změn.

Má-li vývoj jít tímto směrem, je nezbytné přebudovat model vzdělávání jako formy služeb. Vzdělávání by v tomto smyslu mělo projít trojí proměnou:

- přechod od systému založeného na nabídce (podmíněné omezeným rozsahem zdrojů) k systému založenému na premise celoživotního vzdělávání pro všechny, kde důležitou aktivní roli hrají sami ti, kdo se učí – jejich vzdělávání má být důkladné a vícerozměrné;
- přechod od uzavřeného systému k systému otevřenému, kde se

Vzdělávací proces a celkový referenční rámec pro rozvoj formalizovaného i neformálního vzdělávání

Cíle: zaměstnatelnost, integrace, sociální soudržnost a posílený princip aktivního občanství

¹ In: Magna Charta – Celoživotní učení a příprava, Národní komise pro Rok celoživotního učení, Ministerstvo školství a Ministerstvo práce a solidarity, Lisabon, 26. ledna 1998.

² In: Strategický přístup pro 21. století, Ministerstvo školství a Ministerstvo územní vybavenosti, plánování a správy, MEPAT - státní tajemník pro regionální rozvoj, Lisabon, listopad 1998.

vzdělávání bude zajišťovat mnoha různými formami, kde profesní příprava bude přizpůsobena reálným potřebám a kde vzdělávání a příprava budou dávat mnoho šancí na získání zaměstnání;

- přechod od systému, kde škola má relativně okrajové postavení, k systému s plnou integrací škol do života obcí a společenství.

Cíle a strategie

Ve směrnících a strategických dokumentech vzdělávací politiky³ i v Programu rozvoje vzdělávání pro Portugalsko (2000–2006)⁴ – PRODEP III, jsou z hlediska integrované strategie pro celoživotní učení stanoveny tyto cíle:

- podpořit celoživotní učení a profesní přípravu pro všechny a zvýšit zaměstnatelnost⁵ populace v produktivním věku;
- zvýšit kvalitu základního vzdělávání a tím napomoci vytvoření kultury charakterizované podnikavostí, odpovědností a aktivním občanstvím;
- rozvinout a diverzifikovat počáteční přípravu mladých lidí, aby budoucí generace dosahovaly vyšší úrovně kvalifikačních předpokladů a zaměstnatelnosti;
- zajišťovat prevenci sociálního propadu a školní neúspěšnosti, posilovat rovnost příležitostí jak z hlediska přístupu ke vzdělávání, tak z hlediska prospěchu ve škole;
- posilovat různé formy školního poradenství a poradenství pro volbu povolání a různé formy monitorování jednotlivých fází vzdělávání, profesní přípravy a přechodu od počáteční profesní přípravy do praxe;
- upevňovat 'rozhraní' mezi vzděláváním a profesní přípravou, které má zásadní strategický význam pro optimální profesní přípravu rozvíjenou po celý život;
- rozvíjet a posilovat velmi důležitou roli škol jako center realizace vzdělávací strategie a politiky a roli učitelů jako činitelů zprostředkujících a umožňujících žákům přístup k informacím a nabývání vědomostí.

Strategie celoživotního učení v Portugalsku by se tak měla realizovat ve dvou široce definovaných a vzájemně se doplňujících a překrývajících oblastech, které jsou definovány podle konkrétních cílových skupin:

- realizace nové strategie⁶ **vzdělávání a profesní přípravy dospělých jako formy uplatnění práva na základní vzdělání**. V zájmu naplnění požadavků občanského i profesního života se pro společnost musí stát povinností zajistit všem po celý život všeobecnou dostupnost výhod,

Stanovení nové strategie pro vzdělávání a profesní

³ Vzdělávání, integrace a občanství - orientační dokument politiky základního vzdělávání, Ministerstvo školství, Lisabon - březen 1998; Rozvoj, konsolidace a poradenství - politický dokument pro sekundární vzdělávání, Ministerstvo školství, Lisabon - listopad 1997; Autonomie a kvalita - politický dokument pro vysoké školství, Ministerstvo školství, Lisabon - leden 1997.

⁴ PRODEP III - pracovní dokument - verze z října 1999.

⁵ Zaměstnatelnost je definována jako "schopnost získat v životě zaměstnání v několika místech a udržet si je během kariéry, při níž může být nutné zaměstnání pravidelně měnit, což závisí především na schopnosti a stále připravenosti ke zvyšování a rozšiřování znalostí a kvalifikace".

⁶ Sázka na vzdělávání pro všechny - strategický dokument pro rozvoj vzdělávání a profesní přípravy dospělých – Alberto de Melo a kol., Ministerstvo školství - řada Educação para o Futuro, Lisabon, duben 1998.

kteří přináší pokrok v učení a v oblasti kultury a techniky; zároveň však ale musí jít také o věc osobní odpovědnosti. Nová strategie vytváří vnitřně provázané a komplementární vztahy, ve kterých se spojují opatření pro zajištění 'druhých šancí', vštěpování základních dovedností, odborná průprava a počáteční profesní příprava, občanská aktivita, angažovanost v obcích a společensko-kulturní iniciativy. Zároveň tato nová strategie tvoří všeobecný rámec pro kombinování různých fází vzdělávání a profesní přípravy, pro uplatňování horizontální ekvivalence a pro systémy uznávání a ověřování kvalifikací nabytých dospělými, kteří se sami starají o vlastní proces učení;

přípravu
dospělých

- **konsolidace a zkvalitnění školního vzdělávání pro všechny**, a to již v úrovni předškolního vzdělávání a při osvojování základů pro celoživotní učení. Škola by se měla stát prostředím *par excellence* pro přístup k informacím, pro učení, nabývání znalostí a utváření inteligence, která bude kritická, vstřícná vůči inovacím a motivovaná k účasti na některých z forem dalšího vzdělávání a profesní přípravy.

Zkvalitňování
školního
vzdělávání pro
všechny

V uvedených horizontálních cílech a strategiích se přihlíží k přetrvávajícím nerovnostem ve vzdělávání zděděným z minulosti:

- úroveň školních znalostí výrazně nižší než ve všech ostatních evropských zemích; v polovině 90. let mělo 80 % populace od 15 do 64 let pouze devět nebo méně tříd a asi tři čtvrtiny absolvovaly pouze šest nebo méně tříd;
- omezený přístup k předškolnímu vzdělávání (pouze 55 % populace ve věku 3–5 let v roce 1994/95);
- dosud velký podíl žáků předčasně odcházejících ze školy (v některých lokalitách a sociálních skupinách bývá častou příčinou odpor k učení nebo apatie);
- nedostatečný rozvoj technicky zaměřené odborné přípravy na sekundárních školách a určitý nedostatek zařízení pro spojení práce s profesní přípravou na úrovni sekundárních škol;
- nízký společenský význam přisuzovaný studujícími a jejich rodinami některým oblastem vysokoškolského polytechnického vzdělávání a na druhé straně jasná preference programů a akademických titulů v univerzitních oborech;
- zdoluhavý proces vzniku spojovacích článků mezi vzděláváním, profesní přípravou a zaměstnáním – to se týká kombinace práce a profesní přípravy, školního poradenství, poradenství pro volbu povolání, potvrzování a oficiálního uznávání kvalifikace a přechodu z počáteční profesní přípravy do praxe.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Předškolní vzdělávání

V zájmu omezení předčasných odchodů ze školy a prevence sociálního propadu a pro zajištění rovnosti příležitostí byl stanoven cíl rozšířit do roku 2003 účast na předškolním vzdělávání na všechny pětileté děti a

Předškolní
vzdělávání pro
všechny pětileté

zajistit místa také pro 70–75 % všech dětí ve věku od 3 do 4 let. Dalším cílem je podpořit celkový rozvoj jednotlivých dětí tím, že se u nich budou stimulovat způsoby jednání směřující ke všem formám učení; zároveň půjde o jejich osobní a sociální rozvoj a jejich zařazování do mnoha společenských skupin v souladu s kulturním pluralismem a následnou přípravou k aktivnímu občanství.

Povinná školní docházka

V zájmu omezení předčasných odchodů ze školy a prevence sociálního propadu a pro zajištění rovnosti příležitostí co do přístupu ke vzdělání byly zavedeny alternativní formy výuky pro děti se zvláštními potížemi v učení.

Zavádějí se prioritní oblasti vzdělávání, v nichž se uplatňuje partnerská spolupráce vzdělávací komunit a programy s cílem zvýšit kvalitu vzdělávání. Programy pro vstup mladých lidí do pracovního života umožňují těmto lidem dokončit povinné vzdělávání a zároveň jim dávají šanci věnovat se následné profesní přípravě k získání uznávané kvalifikace (nepřejí-li si po skončení povinné školní docházky ihned pokračovat ve studiu).

Ke zvýšení kvality vzdělávání byla přijata zákonná ustanovení zaměřená na větší autonomii škol a na nové formy správy a řízení. Řada různých opatření se soustřeďuje na prevenci a omezování neúspěšnosti v učení a předčasných odchodů ze škol. Realizují se experimenty, které mají za cíl pomáhat dětem přizpůsobit se požadavkům školy, rozvíjet nové formy partnerství a spolupráce s rodiči a obcemi a intenzivněji spolupracovat s místními orgány a institucemi. Jde nejen o předávání konvenčních akademických znalostí, ale také o vštěpování horizontálních (průřezových) dovedností orientovaných na chování žáků a základní předpoklady pro aktivní účast na občanském životě a pro maximální zaměstnatelnost.

Mladí lidé ve věku od 15 do 18 let, kterým se nepodařilo úspěšně dokončit povinnou školní docházku, mají možnost znovu získat přístup do sítě zařízení pro vzdělávání a profesní přípravu, kterou tvoří řada různých kursů a jiných forem kontinuálního denního studia a přípravy v rámci systému 'druhých šancí'.

Sekundární vzdělávání po skončení povinné docházky

Ve spolupráci s podniky a za podpory komise zástupců různých ministerstev, zaměstnavatelských svazů a odborových organizací byl vypracován systém kombinující práci s profesní přípravou. Do roku 2002 má tento systém profesní přípravy sloužit 25 tisícům mladých žadatelů o první zaměstnání.

Bylo realizováno množství různých kursů rozšiřujících celkový rozsah možností vzdělávání a odborné přípravy – jde především o všeobecné a

děti

Zavádění alternativních forem výuky

Partnerství vzdělávacích komunit

Prevence předčasných odchodů ze škol, prevence sociálního propadu

Poskytování druhých šancí

Rozvoj počáteční profesní přípravy ve spojení s praxí

Diverzifikace

technické kursy s konvenčním, odborným nebo uměleckým zaměřením a kursy dalšího vzdělávání. Zvláštní důraz se klade na rozvoj uměleckých, vědeckých a technických složek vzdělávání, na možnosti kombinování práce s profesní přípravou a na další strategie přibližování škol ke světu práce. Rozvíjejí se snahy, jejichž cílem je zajistit, aby všechny proudy sekundárního vzdělávání (všeobecné, odborné, profesní) dávaly reálnou možnost alternativních řešení, která budou mít stejnou a uznávanou hodnotu a platnost.

forem, jimiž je zajišťováno vzdělávání

Různé mechanismy sloužící ke koordinaci systémů vzdělávání a profesní přípravy se nyní konsolidují v rámci společných iniciativ, na nichž se podílejí školy, ekonomické kruhy a školicí centra. Cílem je do roku 2006 dosáhnout stavu, kdy všichni mladí lidé ve věku od 15 do 18 let budou mít možnost a předpoklady ke vstupu do sítě sekundárního vzdělávání (s návazností na skončenou povinnou docházku) případně (jsou-li již zaměstnání) ke vstupu do některé z forem práce, při níž budou mít možnost získat odbornou kvalifikaci.

Možnost získat odbornou kvalifikaci

Vysokoškolské vzdělávání

Zde byl stanoven cíl investovat do lidského potenciálu, jehož kvalifikace se bude průběžně zvyšovat. K tomu se mají vytvářet podmínky, kdy občané budou mít nárok na profesní přípravu pro získání kvalifikace a kdy budou zároveň schopni průběžně aktualizovat a přetvářet vlastní kvalifikaci. Příslušné instituce musí v této souvislosti mobilizovat své zdroje a se vši rozhodností odvracet veškeré trvalejší známky neúspěšnosti ve studiu (opuštění školy a opakování ročníku) – musí nalézat a realizovat vhodné způsoby a opatření k zamezení těchto jevů a uplatňovat programy na podporu dosahování co nejlepších školních výsledků.

Snižování studijní úmrtnosti a podílu opakovaných ročníků

Připravuje se reforma systému přijímání na vysokoškolské instituce. Cílem je podpořit rovnost příležitostí a zvýšit flexibilitu, aby zájemci o studium měli doslova neomezenou reálnou možnost volby mezi množstvím příslušných institucí. Reforma má zároveň napravit deformace, kterými systém v současné době trpí. Navíc se počítá s větší motivací na straně uchazečů o studium.

Rozvíjení flexibility a rovnosti příležitostí s cílem posílit motivaci

S vysokoškolskými institucemi ve veřejném sektoru se zavádí smluvní zajišťování kursů s cílem zvýšit kvalitu a usměrnit vzdělávací činnost v souladu s hospodářským, společenským a kulturním rozvojem. Připravuje se také zavedení celostátního systému hodnocení.

Zavedení celostátního systému hodnocení

Dospělí nad 25 let, kteří nesplňují oficiálně požadovaná kritéria pro přijetí na vysokoškolské instituce, mají nyní možnost složit určité zkoušky a absolvovat kursy, po jejichž dokončení budou předepsaná kritéria splňovat. Podle nově přijatých zákonů získávají oprávněný přístup k vysokoškolskému vzdělávání i uchazeči, kteří sice nesplňují normálně požadovaná kritéria, ale po skončení povinné školní docházky absolvovali

Snazší přístup

některou z forem sekundárního vzdělávání a poté získali určitou požadovanou praxi (je stanovena minimální doba takové praxe).

Vzdělávání dospělých

Podle stanovených záměrů má vzdělávání dospělých plnit tyto cíle: podílet se na zvyšování kvalifikovanosti obyvatelstva, podpořit sociální integraci a aktivní přístup k uvědomělému občanství a zvýšit zaměstnatelnost pracovních sil. K realizaci těchto cílů byla v září 1999 založena Národní agentura pro vzdělávání a profesní přípravu (ANEFA). Tato instituce vyvíjí činnost v oblasti nabídky i poptávky po vzdělávání a má za úkol přesvědčovat dospělé občany o nutnosti dalšího vzdělávání a profesní přípravy, vytvářet podmínky pro usnadnění přístupu a zvýšení atraktivnosti vzdělávání a k tomuto cíli mobilizovat instituce ve školském systému a s nimi i řadu dalších subjektů (městských úřadů, spolků a podniků). ANEFA se má podílet i na rozvoji autonomního podsystemu vzdělávání a profesní přípravy dospělých – má nacházet nové způsoby realizace vzdělávání dospělých a umožňovat oficiální potvrzování a uznávání nabytých vědomostí a kvalifikačních předpokladů. ANEFA sama není vzdělávací institucí – jejím úkolem je financovat a podporovat subjekty a činnosti spojené se vzdáváním a profesní přípravou dospělých, zvláště tam, kde jde o kombinaci dalšího vzdělávání s formami profesní přípravy s orientací na trh práce. Vzdělávání a profesní příprava mají být přístupné co nejvyššímu počtu zájemců a co největšímu počtu různých cílových skupin, a proto se zvláštní důraz klade na postupné vytváření systému založeného na metodách distančního vzdělávání a cílených formách podpory.

Motivování lidí k využití výhod vzdělávání a profesní přípravy dospělých a mobilizace dostupných zdrojů

Horizontální iniciativy

- **Posilování školního poradenství a poradenství pro volbu povolání s využitím jak vlastních školních kapacit (psychologické a poradenské služby), tak externích zdrojů.** ANEFA například podporuje zakládání klubů 'S@bER+' vedených místními veřejnými nebo soukromými subjekty, které se starají o zájmy, informovanost a podporu dospělých, jimž jde o konkrétní individuální formy celoživotního vzdělávání a profesní přípravy. Způsobům zajišťování vzdělávání a profesní přípravy jsou věnovány dvě dostupné internetové databáze – *Sete Léguas* (Sedmerá liga) a *Rotas* (Cesty).
- **Upevňování spojovacích článků mezi politikou a praxí v oblasti vzdělávání, profesní přípravy a zaměstnanosti.** Kursy na sekundárních školách nabízejí větší pružnost a širší možnost volby. Byly zřízeny stálé 'observatoře' pro monitorování situace v základním a sekundárním vzdělávání a zároveň i systém k podchycování forem a způsobů, jimiž do vzdělávání a profesní přípravy opětovně vstupují absolventi škol. Tyto monitorovací systémy usnadňují průběžnou kontrolu praktické realizace přijaté politiky. V oblasti vzdělávání a profesní přípravy absolventů škol tomuto cíli slouží také nové integrované kursy (s kombinací modulů pro rozvíjení základních dovedností, pro všeobecné vzdělávání a pro odbornou přípravu) a

Rozvoj školního poradenství a poradenství pro volbu povolání

Efektivnější spojení mezi vzděláváním, profesní přípravou a zaměstnáním

nové způsoby oficiálního uznávání nabyté kvalifikace, kde se souběžně potvrzuje stupeň ekvivalence škol a odborná kvalifikace. Rozvoj zaměstnanosti po kvalitativní i kvantitativní stránce monitoruje Observatoř pro zaměstnanost a odbornou přípravu. Další instituce, **Meziresortní komise** pro koordinaci programu **‘Vzdělávání pro všechny’** (*Comissão interministerial de coordenação de Programa ‘Educação para Todos’ – PEPT*), má za cíl jednak vytvářet podmínky, při nichž všichni budou mít možnost dokončit devítileté povinné vzdělávání, jednak zajišťovat univerzální přístup k úplnému sekundárnímu vzdělávání jako základní předpoklad osobního rozvoje a profesní kvalifikovanosti mladých lidí. V oblasti výchovy učňů působí Národní komise pro učňovské školství (*Comissão Nacional de Aprendizagem*), která poskytuje poradenství a sleduje odbornou přípravu mladých lidí v kooperativním systému odborné přípravy, na němž se společně podílejí školy a podniky. Podobné poslání má (*Comissão de Acompanhamento dos Cursos de Educação e Formação Inicial*).

- **Zvyšování kvalifikace učitelů – přizpůsobení jejich profesionálního profilu požadavkům učící se společnosti.** Tato iniciativa navazuje na nové pojetí úlohy škol a učitelů ve vzdělávání. Školy nabývají ve vzdělávacím procesu primárního významu a učitelé získávají novou identitu jako činitelé zprostředkující vzdělávání a profesní přípravu a poskytující žákům pomoc a radu při vyhledávání informací a nabývání vědomostí. V tomto novém kontextu je třeba zdůraznit upevňování samostatnosti škol s uplatněním nových mechanismů pro fungování autonomní správy a řízení, s reorganizací školské sítě a s budováním seskupení škol. Tím se zároveň vytvářejí podmínky pro efektivnější interakci mezi učiteli na různých úrovních vzdělávání při posilování jejich role činitelů pečujících o vzdělávání a profesní přípravu žáků. Zájem se soustřeďuje především na počáteční a další přípravu všech, kdo se podílejí na procesu vzdělávání (učitelů, školitelů, organizátorů na místní úrovni, hodnotitelů, poradců a tutorů).

**Zvyšování
kvalifikační
úrovně učitelů**

Pilotní projekty

Program 'Vzdělávání pro všechny' má za cíl dosáhnout všeobecného respektování povinného vzdělávání v délce devíti let a univerzální dostupnosti úplného sekundárního vzdělání. K tomu je třeba vytvořit optimální podmínky pro osobní rozvoj a profesní přípravu mladých lidí.

Mezi léty 2000 a 2006 má být plně realizován program *ALFA* zaměřený na podporu prvního stupně základního vzdělávání. Jeho cílem je mimo jiné nabídnout finanční podporu znevýhodněným školám na tomto stupni k vybudování infrastruktury, která jim umožní zkvalitnit podmínky pro výuku.

PUVA (Programa para a Integração dos Joves na Vida Activa, tj. Program integrace mladých v aktivním životě) má zajistit, aby každý mladý člověk po skončení základní devítileté školní docházky mohl absolvovat i sekundární nebo vysokoškolské vzdělávání, případně další profesní přípravu v trvání nejméně jednoho roku. Tím se mu dostane kvalifikace a jeho vstup do profesního života bude snazší, protože během profesní přípravy byl v kontaktu se světem práce a získal odbornou praxi.

Program *AZIMUTE* je určený na podporu výchovného a profesního poradenství.

Cílem programu *Nónio – 21. století* je podpora pro vypracování projektů na zavádění informačních a komunikačních technologií ve školství. Jeho náplní je mimo jiné zajištění profesní přípravy a odborného růstu učitelů v oborech souvisejících s informačními a komunikačními technologiemi a podpora mezinárodní spolupráce v této oblasti, a to především zapojením národní školské sítě do celoevropské sítě škol. Mnohé složky tohoto programu procházejí výběrovým řízením, kde vítězné subjekty získají akreditaci a finanční podporu pro kvalifikační centra *Nónio* a pro školní projekty.

Program *Ciência Viva*, iniciovaný Ministerstvem vědy a techniky, se soustřeďuje na větší obeznámenost s vědou a technikou a na celkové zlepšení výuky věd na portugalských školách. K tomu je třeba přeskupit iniciativy vyvíjené vědeckými a vzdělávacími kruhy a systematicky vytvářet předpoklady pro posilování a zdokonalování experimentální vědecké výuky na základních a sekundárních školách, což se projeví ve vyšší úrovni vědeckotechnických znalostí žáků.

Program *S@bER+*, vypracovaný Národní agenturou pro vzdělávání a profesní přípravu (*ANEFA*), má prostřednictvím rozsáhlého souboru opatření uvést do chodu proces, jehož cílem je zdokonalit a reformovat celoživotní vzdělávání a profesní přípravu dospělých.

Plán nazvaný *Falar Português (Re)corrente*, který se realizuje jako součást dalšího vzdělávání, je zaměřen na rozvoj mechanismů podpory a obrody portugalského jazyka. Jeho dalším posláním je vnést nové

impulsy do technických kursů a s tímto cílem mají být přestavěna kurikula a formy participace žáků.

Program *Inserjovem*, začleněný do Národního plánu zaměstnanosti (jde o plán sloužící k naplnění směrnice o 'zvýšení zaměstnatelnosti'), má všem mladým lidem, kteří byli bez práce po dobu kratší než šest měsíců, dát novou šanci: program jim poskytuje profesní přípravu, odbornou praxi, zaměstnání, rekvalifikaci, cílené formy vzdělávání, poradenské služby a veškeré další předpoklady pro integraci do profesního života.

Do Národního plánu zaměstnanosti je začleněn i program *Reage*, který má dát novou šanci všem dospělým, kteří byli bez práce po dobu kratší než dvanáct měsíců: program jim poskytuje profesní přípravu, odbornou praxi, zaměstnání, rekvalifikaci, cílené formy vzdělávání, poradenské služby a veškeré další předpoklady pro reintegraci do profesního života.

FINSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

Finská definice 'celoživotního učení' pokrývá celé období od dětství do stáří a zahrnuje veškerá prostředí k učení – od institucí formalizovaného vzdělávání až po méně formální prostředí (pracoviště, obce, Internet aj.).

Jak zřejmé z programu současné vlády¹, „budoucnost Finska je silně vázána na znalosti a odbornost Finů a na jejich schopnost využívat tento potenciál tvůrčím způsobem k inovacím. Zvýšení úrovně odborných znalostí všech obyvatel Finska přispěje k rozvoji Finska jako vyspělé země a posílí jeho konkurenceschopnost. Rovnost příležitostí ke vzdělávání v souladu se zásadou celoživotního učení je jedním ze základních práv všech občanů bez ohledu na věk, bydliště, mateřský jazyk a finanční možnosti. Součástí vzdělávací politiky je prevence sociálního vylučování a respektování obtíží, které přináší vyšší věk“.

Cíle a strategie

Finská vláda (Státní rada) každé čtyři roky rozhoduje o plánu rozvoje pro výzkum ve školství a v oblasti vysokoškolského vzdělávání (*koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma*). Současný plán platí pro období 1999–2004. Celoživotní učení se v něm deklaruje jako jedna z hlavních zásad rozvoje vzdělávání. Ve výhledech celoživotního učení se klade menší důraz na institucionální vzdělávání a naopak se dává prostor procesům, které počítají se všemi věkovými kategoriemi, se všemi formami učení a se všemi typy prostředí, kde učení probíhá. Celkově jde o přístup, který se má podílet na regeneraci profesních a výrobních struktur. Neméně důležitý je podíl celoživotního učení na obohacování osobního života (tj. nikoli ve smyslu kariéry).

Nynější plán na léta 1999–2004 schválila vláda v prosinci 1999. Jeho konkrétní cíle, v nichž se odráží náročnost vytyčených záměrů, se z hlediska celoživotního učení zaměřují na zlepšení v řadě oblastí: základní úroveň vzdělání mladých lidí přecházejících ze školy do pracovního života; základní úroveň vzdělání občanů ve středním věku; schopnost učit se v každém věku; možnosti a příležitosti k učení ve starším věku; oficiální uznávání kvalifikace a znalostí získaných mimo vzdělávací instituce; informovanost a poradenství pro vzdělávání; kritéria pro financování vzdělávacích institucí; rozvoj didaktických schopností. Plán zahrnuje i samostatnou kapitulu celoživotního učení. Zásada celoživotního učení přitom tvoří základ několika programových akcí.

Učení v každém věku jak ve školském systému, tak i mimo něj

Zvýšení konkurenční schopnosti a prevence sociálního vylučování

Nový plán rozvoje pro výzkum v oblasti školství a vysokoškolského vzdělávání na léta 1999–2004

Zvýšení vzdělanosti ve všech věkových kategoriích; uznávání kvalifikace získané mimo oficiální vzdělávání; vyšší úroveň poradenství; úprava a zdokonalení přípravy učitelů

¹ Program druhé vlády premiéra Paava Lipponena z dubna 1999.

Z obsahového hlediska je zásada celoživotního učení v plánu definována takto: „vysoká úroveň vzdělávání, umění učit se, zajištění možností a příležitostí k dalšímu vzdělávání u dospělé populace a způsoby využití těchto možností“. Tato definice se považuje za ústřední vzdělávací cíl pro všechno obyvatelstvo země. Zdůrazňuje se, že právě umění učit se je jedním z hlavních cílů ve všech sektorech vzdělávání. Nový plán také dává zelenou uznávání a podpoře učení mimo školské instituce.	Vysoká úroveň vzdělávání, umění učit se, další vzdělávání dospělé populace
K dosažení praktických cílů celoživotního učení je nutno zajistit náležitou a komplexní informovanost o všech možnostech studia a jeho financování. Jde o zavedení interaktivní internetové služby, která občanům i pracovníkům informačních služeb ve vzdělávání umožní získávat další podrobné informace o vzdělávání.	Internet jako nástroj celoživotního učení
Ze zkušeností získaných při realizaci předcházejícího plánu rozvoje školství a vysokoškolského výzkumu lze usuzovat, že většina cílů nynějšího plánu bude tím či oním způsobem splněna.	
Dalším významným plánem vlády, kde se bere v úvahu princip celoživotního učení, je Národní strategie pro vzdělávání, profesní přípravu a výzkum ve společnosti informací (<i>Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia</i>). První strategie, která byla dokončena počátkem roku 1995, obsahovala nástin informační a komunikační politiky ve vzdělávání, v profesní přípravě a ve výzkumu pro 21. století. Komise expertů ustavená Ministerstvem školství v této strategii prezentovala své názory a návrhy k otázce, jakým způsobem lze zvýšit úroveň vzdělávání a výzkumu s využitím informační techniky a podpořit tak celkovou konkurenceschopnost země a zaměstnanost jejích obyvatel. Strategie mimoto zahrnovala i názory komise na možnosti zvýšení dostupnosti a využitelnosti informací a na možnosti vyhodnocování potřeb a nalézání prostředků, s jejichž uplatněním lze občany vybavit základními dovednostmi a kvalifikačními předpoklady k využívání informační a komunikační techniky. Navíc se ve strategii nastiňují opatření pro vybavení výzkumu výkonnými kapacitami výpočetní techniky a tím pro vybudování solidní základny k výrobě a využití síťových multimédií ve Finsku se zabezpečením rozvoje informačních sítí pro celou oblast vzdělávání a výzkumu.	Vzdělávání, profesní příprava a výzkum ve společnosti informací
Cíle strategie našly realizaci v Programu informační společnosti (1995–1999), který vyhlásilo Ministerstvo školství. Na program byla v rozpočtu vyčleněna částka dosahující téměř jedné miliardy finských marek (167 milionů EUR). V prosinci 1999 Ministerstvo školství vyhlásilo novou (druhou) strategii, tentokrát na léta 2000–2004. V této strategii se vytyčuje cíl, podle něhož z hlediska znalostí a informačních interakcí bude Finsko do roku 2004 patřit k nejvyspělejším společnostem světa. Základem úspěchu má být skutečnost, že všichni občané si jsou rovni co do příležitostí k učení a k rozvoji vlastních znalostí při rozsáhlém využívání informačních zdrojů a vzdělávacích služeb. Bude vytvořen kvalitní a ekonomicky i eticky optimální způsob, jímž se bude prostřednictvím sítě zajišťovat výuka a výzkum. Potřeba nových znalostí vyžaduje rychlé a	Rovnost příležitostí k učení, využívání celého vzdělávacího systému

rozsáhlé uplatnění zásady celoživotního učení v celém vzdělávacím systému. Občané tak získají motivaci a naučí se řídit, analyzovat, hodnotit a upřesňovat stále intenzivnější proud informací a využívat možností, které skýtá nová technologie. Rostoucí kvalifikační požadavky, které na občany klade informační společnost, bude možno splnit systematickým upřesňováním základních požadavků na celoživotní učení.

Rychlý rozvoj informační společnosti předpokládá i umožňuje zvyšovat úroveň znalostí u všech obyvatel Finska. Proto nelze vliv vzdělávání na individuální rozvoj občanů hledat pouze ve sféře základního vzdělávání. Z pracovních i společenských důvodů je třeba vzdělávání posouvat dále do dospělého věku a přitom pro ně budovat potřebné struktury (a s nimi i odpovídající způsoby učení), které mají učícím se lidem sloužit po celý život. Nynější tempo změn činí z celoživotního učení podstatný prvek nové strategie. S rozvojem informačních a komunikačních technologií se rychle mění struktury povolání a pracovních náplní. Kdysi samostatná prostředí pro učení – domov, škola a pracoviště – nyní splývají v celoživotním učení, z něhož se stává jediná ucelená dlouhodobá akce zabývající se celou řadou aktivit. Do budoucích programů celoživotního učení se tak dostává mediální gramotnost, rozvíjení schopnosti pracovat s informační a komunikační technikou a umění využívat vhodných příležitostí.

Aby v informační společnosti pro všechny mohlo celoživotní učení dosáhnout předpokládaných cílů, bude realizován program, v němž se občané budou seznamovat s novými trendy v informační společnosti a budou mít možnost zdokonalit se v mediální gramotnosti a v umění pracovat s informační a komunikační technikou.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Školský systém přispívá k celoživotnímu vzdělávání tím, že mladým lidem poskytuje vzdělání na vysoké úrovni a vštěpuje jim dovednosti, které jsou předpokladem pro aktivní celoživotní učení; s takto získanou základní výbavou mohou mladí lidé předvídat požadované změny kvalifikace a připravit se na ně. Všem dospělým má systém zároveň poskytnout širší možnosti pro využití vzdělávání a profesní přípravy ke zdokonalení v umění učit se. Tento přístup je přirozeným atributem moderní společnosti, kde je potřeba učení ovlivňována globální integrací národních ekonomik, rychlým rozvojem informačních a komunikačních technologií a stárnutím obyvatelstva.

Předškolní vzdělávání

Celoživotní vzdělávání začíná už v předškolním věku. Nová vláda, která byla jmenována na jaře roku 1999, si vytkla cíl od roku 2001 poskytovat všem šestiletým dětem bezplatné předškolní vzdělávání. Jednou z hlavních zásad, podle kterých vláda dospěla k tomuto rozhodnutí, bylo právě celoživotní učení.

Širší zajišťování vzdělávání dospělých a dopad informačních a komunikačních technologií na pracovní místa

Informační společnost, která všem měří spravedlivě

Příležitosti pro časté a další učení

Bezplatné předškolní vzdělávání pro šestileté děti

Povinné a vyšší sekundární vzdělávání

Přibližně 94 % mladých lidí pravidelně nastupuje do některé z forem vyššího sekundárního vzdělávání všeobecného nebo odborného zaměření a přibližně 82 % jich toto studium dokončí. Podle zmíněného plánu rozvoje na léta 1999–2004 se dokončení vyššího sekundárního vzdělávání má považovat za minimální požadavek na vzdělání. Jde také o jednu z hlavních zásad podmiňujících úspěšnou realizaci strategie celoživotního učení ve Finsku.

Kvalifikace na úrovni vyššího sekundárního vzdělání dostupná pro ještě větší počet lidí

Vysokoškolské vzdělávání

Ve vysokoškolském vzdělávání se zásady celoživotního učení uplatňují formou zvyšování počtu míst ke studiu na polytechnikách (vysokoškolské instituce neuniverzitního směru). Podle stávajícího plánu rozvoje by 70 % mladých lidí mělo být schopno pokračovat ve studiu na univerzitách nebo polytechnikách. V souladu s principem celoživotního učení budou posíleny formy vzdělávání dospělých a totéž platí o otevřeném studiu na polytechnikách. Důraz se má také klást na úlohu polytechnik v rozvoji pracovních společenství.

Rozšíření možností vysokoškolského neuniverzitního vzdělávání; nově definovaný obsah univerzitních titulů

Na univerzitách se budou upravovat kritéria pro udílení titulů – jednoznačně budou definovány základní předpoklady a znalosti požadované k získání základních kvalifikačních stupňů. Studium se bude hodnotit podle množství práce, které bude vyžadovat. Pro dospělé se rozšíří možnosti získat akademické tituly.

Vzdělávání dospělých

Ve vzdělávání dospělých jde především o zvýšení úrovně vzdělání u lidí středního věku. Ta je v současné době nižší než úroveň vzdělání dospělých obyvatel v mladších věkových kategoriích. Z hlediska celoživotního učení je také důležité, aby vzdělávání pomáhalo lidem zdokonalit se v umění učit se a rozšířit tak své vyhlídky na získání zaměstnání. Těm, kdo mají nedostatečné nebo zastaralé základní vzdělání, jsou určeny specializované a cílené služby vzdělávání dospělých – dospělí tím dostávají šanci zvýšit a rozšířit si své znalosti a dovednosti. Dospělí studující budou mimoto mít zajištěno více příležitostí vystudovat univerzitu nebo polytechniku.

Více příležitostí ke zvýšení úrovně základního vzdělání a ke zvýšení zaměstnatelnosti

Pilotní projekty

Ministerstvo školství dosud nepředstavilo akční plán pro celoživotní učení. Má tak učinit v nejbližší době v návaznosti na nový plán rozvoje školství a vysokoškolského výzkumu, který vláda schválila v prosinci 1999.

ŠVÉDSKO

Význam pojmu na celostátní úrovni

Definice pojmu celoživotní učení je ve Švédsku předmětem diskuse. Ve švédském příspěvku ke studii, kterou na téma financování celoživotního učení¹ provedla OECD, se jako referenční charakteristika uvádí tato definice:

„Celoživotní učení je vícerozměrný pojem. Ve Švédsku se jím pojmenovává přístup k učení, který jde dále než pojem periodického vzdělávání. Celoživotní učení pokrývá školský systém (od pedagogických opatření v raných letech předškolního období až po studium na vysokých školách a lidové kursy vzdělávání dospělých v mladších i starších věkových kategoriích). Na druhé straně se ale tento pojem také vztahuje na možnosti učení při práci, na vytváření organizací pro učení a na nové úkoly, které je třeba realizovat zároveň se zajištěním individuálního rozvoje jednotlivců tvořících pracovní týmy. Celoživotní učení musí vycházet z každodenních možností a příležitostí každého jednotlivého člověka naučit se každý den něčemu novému. Náročným úkolem v této souvislosti je probouzet v občanech touhu po učení a vytvářet příležitosti k její realizaci.

Základy pro tento postoj k celoživotnímu učení musí být položeny již v raných letech života dětí předškolního věku, aby každý jedinec mohl z těchto základů čerpat při učení ve školském systému a vytvářet si podle nich postoje k rozvíjení vlastních schopností v pracovním životě a k možnosti navštěvovat ve volném čase studijní kroužky².“

Cíle a strategie

Myšlenka celoživotního učení není ve švédském vzdělávacím systému žádnou novinkou. Projevuje se na všech úrovních systému – na primárním stupni, ve fázi povinné školní docházky i na vyšším sekundárním stupni, kde má formu předepsaného souboru základních vědomostí a předpokladů, které slouží jako kritérium přijetí na terciární stupeň vzdělávání a jako základ, z něhož může každý jedinec vycházet při rozvíjení kvalifikace v průběhu celého života. Vzdělávání dospělých má ve Švédsku dlouholetou tradici navazující na lidové vzdělávání a na systém vzdělávání dospělých v obcích, kde má každý jedinec možnost získat kvalifikaci na úrovni vyššího sekundárního vzdělání a později být přijat na terciární stupeň vzdělávání. Značná část obyvatel se podílí na práci 'studijních kroužků'².

Od předškolní výchovy až po terciární vzdělávání a vzdělávání dospělých ve školském systému i mimo něj

Integrovaná perspektiva zahrnující každou úroveň vzdělávání...

¹ OECD (1999), Education Policy Analysis 1999. Paris. Český Analýza vzdělávací politiky 1999. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání 2000.

² Jednou z masových forem neformálního vzdělávání dospělých částečně financovaných z veřejných prostředků je činnost spolků pro vzdělávání dospělých, z nichž mnohé fungují pod názvem 'studijní kroužky'.

V současném kontextu rychlých a neustálých změn, které se projevují především v pracovním životě, pohlíží Švédsko velmi příznivě na realizaci i další rozvíjení myšlenky celoživotního učení. Bezplatné vzdělávání a možnost se na cestu vzdělávání vracet považuje švédská vláda za velmi důležitý cíl. Vláda v současné době rozpracovává možnosti a formy pomoci dospělým v jejich snahách o zvyšování a doplňování kvalifikace; tato pomoc má mít formu různých studijních podpor, jejichž obecným cílem je posílit další učení.

Význam, který je přisuzován vzdělávání dospělých, souvisí s dnešním vývojem a s rychlým tempem změn, které budou od nynějška probíhat ve společenském i pracovním životě: jde o to, dát každému příležitost adaptovat se na tyto změny. Vláda a místní úřady odpovídají za vybudování struktury celoživotního učení, která uspokojí potřebu jednotlivců získávat nové znalosti a zajišťovat vlastní osobní rozvoj. V oblasti celoživotního vzdělávání je v běhu celá řada pilotních iniciativ. Podle zkušeností z těchto iniciativ se nyní formuluje cíl pro příští roky, kdy systém vzdělávání dospělých má projít dalším rozvojem. V kontextu celoživotního učení má stále důležitější roli hrát systém vysokoškolského vzdělávání.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Předškolní vzdělávání

Z pohledu celoživotního učení musí děti mít možnost účastnit se předškolních aktivit. První vzdělávací program pro předškolní vzdělávání byl sestaven v roce 1999 a klade se v něm zvýšený důraz na pedagogické aspekty a na tvorbu přímých vazeb mezi předškolními aktivitami (včetně předškolní třídy pro šestileté děti) a začátkem povinné školní docházky.

Místní orgány ve Švédsku mají za úkol zajistit možnost předškolního vzdělávání od věku jednoho roku pro všechny děti, jejichž rodiče pracují nebo studují. Podle nově navrhovaného zákona má všem čtyřletým a pětiletým dětem být poskytnuta možnost předškolního vzdělávání v trvání alespoň 525 hodin ročně (tři hodiny denně). V zájmu zvýšení počtu dětí ve všech formách předškolních aktivit navrhuje švédská vláda mimo jiné i snížení zápisného, které se u těchto aktivit platí.

Povinná školní docházka

Ve švédském vzdělávacím systému trvá povinná školní docházka devět let a zajišťuje ji *grundskola*, která žáky vybavuje povinným základním souborem obecných vědomostí. *Grundskola* není rozdělena na stupně. V otázkách organizace tohoto vzdělávání mají zcela volnou ruku místní orgány – musí ovšem respektovat obecný zákonný rámec

... a vytvářející rámec pro konkrétní plány vzdělávání dospělých

Rozšíření aktivit pro období před primárním vzděláváním

Předepsaný základní soubor obecných vědomostí

(daný školským zákonem³) a kurikula. V těchto dokumentech jsou předepsány cíle, kterých musí dosáhnout každý žák na konci pátého ročníku a devátého ročníku povinné školní docházky. Místní orgány jsou odpovědné za to, že umožní každému dítěti tyto cíle splnit.

Vyšší sekundární vzdělávání

Vyšší sekundární vzdělávání ve Švédsku tvoří jednotnou strukturu. Ta má dvě větve – všeobecné a odborné vzdělávání. Každá z nich představuje samostatnou cestu, která vede tímž systémem – tzv. *gymnasieskola*. Absolvování vyššího sekundárního vzdělávání sice není povinné, ale z *grundskola* na *gymnasieskola* přechází 97 % žáků. V letech 1992–95 byla v sekundárním vzdělávání zavedena nová struktura tvořená 16 programy, k nimž má ve školním roce 2000/2001 přibýt další, sedmnáctý program. Všechny celostátní programy jsou tříleté a poskytují široce založené vzdělání a kvalifikaci pro další studium na úrovni vysokých škol.

Všechny celostátní programy obsahují osm základních předmětů: švédštinu (nebo švédštinu jako druhý jazyk), matematiku, angličtinu, přírodní vědy, občanskou nauku, náboženství, tělesnou výchovu (spojena se zdravotní výchovou) a uměleckou výchovu. Tento povinný základní soubor předmětů zabírá přibližně třetinu celkového času. K němu se pak přidávají další profilové předměty. Ze všech programů lze postoupit do dalšího vzdělávání. Z celkového počtu 17 programů jich 14 má odbornější orientaci a poskytuje přípravu na vstup do světa práce. Zbývající programy jsou určeny především pro přípravu žáků na další studium.

Mnoho možností, všechny ale mají společný základ

Navíc existují individualizované programy určené těm, komu vyšší sekundární vzdělávání činí potíže. Mladým lidem bez motivace nebo těm, kteří si nejsou jisti, které předměty si mají zvolit, poskytují tyto speciální programy individuální péči. Pomáhají podchytit již v období povinné školní docházky mladé lidi, kteří potřebují pomoc a doučování v předmětech, s nimiž mají potíže. Žáci, kteří dohnali, co zameškali, tak dostávají možnost nadále setrvat ve vyšším sekundárním vzdělávání v rámci některého z uvedených celostátních programů.

Individuální doučovací programy

Vysokoškolské vzdělávání

Jedním ze základních prvků vzdělávacího systému ve Švédsku je, že lidé mají mít možnost kdykoli v životě se do vzdělávacího systému vrátit. Z tohoto hlediska je švédský systém charakterizován maximální otevřeností. Zvláštní pozornost je věnována geografické dostupnosti – proto je v každém kraji nejméně jedna vysoká škola, případně fakulta vysoké školy. Další geograficky dosažitelné instituce poskytují doplňovací kurzy. Kurzy jsou organizovány s maximální flexibilitou (večerní vyučování nebo kurzy s redukovanou prezencí atd.), což spolu s formami distančního učení, které nabízejí některé vysoké školy, dále

Diverzita, pružnost a nové technologie zajišťují

³ Školský zákon z roku 1985, kterým se řídí celý systém veřejného školství.

přispívá k dostupnosti terciárního vzdělávání. Distanční učení je ve Švédsku značně rozvinuté a má často formu korespondenčních kursů. Formy a způsoby, jimiž většina univerzit a ostatních vysokoškolských institucí dnes zajišťuje různé typy distančních kursů, umožňují studium bez ohledu na bydliště studujících a na jejich pracovní a rodinné povinnosti. S nástupem nových komunikačních technologií se zde otvírají nesčetné možnosti a příležitosti, které se dnes těší prioritnímu zájmu. V roce 1999 byl založen Švédský institut distančního učení (*DISTUM*). Působí jako centrum výzkumu a vývoje aplikací nových technologií v distančním učení. Podobně zaměřený pilotní projekt se nyní realizuje v oblasti postsekundární odborné přípravy (*KY* – viz dále).

Obecně lze říci, že mnoho studujících ve Švédsku využívá možností studia s redukovanou prezencí, mnozí začínají studovat až ve věku 25 nebo více let a mnozí se ke studiu vracejí po delší přestávce. Do některé z těchto tří skupin se řadí téměř každý druhý student. Tato situace vlastně dokládá, že možnost kdykoli se navrátit ke studiu je běžnou realitou. Do většiny programů odborné přípravy, která je součástí vysokého školství, se studující zdaleka nehlásí jen na začátku pracovního života, ale činí tak v kontextu dalšího vzdělávání.

Navíc, chtějí-li se lidé vrátit do vzdělávacího systému, přihlíží se při jejich hodnocení před přijetím do kursu také k získané odborné praxi.

Univerzity a ostatní vysoké školy kromě své úlohy ve vzdělávání a výzkumu mají za úkol navazovat těsnou spolupráci s okolím. Tato spolupráce existovala vždy, ale jednoznačný oficiální rámec získala až poté, co vstoupil v platnost zákon o vysokém školství⁴ z roku 1997. Zákon dává předpoklady k snazšímu šíření výsledků univerzitního výzkumu a ukládá vysokoškolským institucím, aby věnovaly pozornost vzdělávacím potřebám společnosti. Vláda mimoto nabádá vysoké školy a univerzitní fakulty ke vstřícnosti vůči konkrétním požadavkům podniků, místních úřadů atd., které nabízejí financování konkrétních programů profesní přípravy.

Vzdělávání dospělých

Ve Švédsku se vzdělávání dospělých skládá z řady různých prvků. Systém můžeme popsat například tak, že jej podle konkrétních cílů rozdělíme do tří hlavních oblastí:

- základní vzdělávání dospělých, státní školy pro dospělé (s distančním učením), zařízení pro péči o imigranty (*Svenska för invandrare – Sfi*), obecní zařízení pro vzdělávání dospělých (*Komvux*), obecní zařízení pro vzdělávání dospělých s potížemi v učení (*Särvux*);
- postsekundární odborné vzdělávání, které pokrývá odbornou přípravu pro pokročilé (*KY*), školy zajišťující doplňovací kursy a různé formy přípravy podle požadavků trhu práce. Tento typ

maximální
dostupnost ...

... a možnost
spolupráce
s okolím

Široká paleta

⁴ Zákon z roku 1992, který upravuje sféru vysokého školství.

vzdělávání nabízejí také obecní zařízení pro vzdělávání dospělých (<i>Komvux</i>); • lidové vzdělávací kursy (<i>folkbildning</i>), což jsou vlastně spolky pro vzdělávání dospělých (většinou ve formě studijních kroužků) a lidové vyšší školy (<i>folkhögskolor</i>), které jsou dalším typem škol organizujících kursy v úrovni základního vzdělávání, a odborné kursy na postsekundární úrovni.	možnosti
V 'Iniciativě pro vzdělávání dospělých' (viz dále) si vláda stanovila cíl nabídnout vyšší sekundární vzdělávání všem, kdo zatím neměli možnost využít existujících forem vzdělávání na této úrovni.	Priorita vyššího sekundárního vzdělávání pro všechny
Už od roku 1995 mohou dospělí uplatňovat nárok na různé druhy finanční podpory. Jde o součást strategie na pomoc těm, kdo se chtějí vrátit ke vzdělávání na sekundární úrovni. Ještě delší tradici má finanční podpora při studiu na vysokých školách. Vláda nedávno předložila parlamentu návrh zákona na úpravu této problematiky. Cílem je mimo jiné ulehčit studujícím finanční zátěž rostoucích nákladů na studium a usnadnit rozhodování těm, kdo mají zájem o další profesní přípravu. Nový systém studijních podpor vstoupí v platnost 1. července 2001.	Finanční podpora
Pilotní projekty	
Ve snaze začlenit celoživotní učení do vzdělávacího systému ve Švédsku se v současné době realizují čtyři projekty: 1. Iniciativa pro vzdělávání dospělých; 2. Odborná příprava pro pokročilé (<i>KY</i>); 3. Potvrzování znalostí a dovedností dospělých; 4. Distanční učení ve vzdělávání dospělých.	
1. Iniciativa pro vzdělávání dospělých	
Tato iniciativa rozvíjená pod názvem <i>Kunskapslyftet</i> je pětiletým programem, který byl zahájen v roce 1997 za účasti všech místních orgánů a institucí činných v oblasti vzdělávání dospělých. Je součástí vládní strategie pro snížení nezaměstnanosti na polovinu do roku 2000. Cílem je v krátké lhůtě dosáhnout celkového zvýšení znalostní úrovně obyvatel Švédska a dát tak lidem s nižším vzděláním příležitost získat práci a pokračovat v učení. <i>Kunskapslyftet</i> se zároveň bude podílet na reformě vzdělávání dospělých. Iniciativa má čtyři významné proudy – reforma vzdělávací politiky, reforma politiky pro trh práce, zajištění spravedlivější distribuce a zintenzivnění růstu.	
Parlament jmenoval zvláštní komisi a dal jí za úkol navrhnout cíle, které by program <i>Kunskapslyftet</i> měl sledovat; dále by komise měla vyhodnotit, jaké způsoby a formy dalšího vzdělávání a profesní přípravy při zaměstnání dospělí potřebují, a předložit doporučení k dělbě odpovědnosti za vzdělávání dospělých a za jeho financování.	

Komise musí také posoudit opatření, která by stimulovala rozvoj vzdělávání dospělých z pedagogického hlediska. Mimoto jí bylo svěřeno monitorování realizace programu *Kunskapslyftet*.

Cíle a cílové skupiny

Hlavní cílovou skupinou jsou především dospělí, kteří jsou bez práce a kteří zcela nebo zčásti postrádají kvalifikační předpoklady v úrovni tříleté vyšší sekundární školy. *Kunskapslyftet* se však také zaměřuje na potřeby zaměstnaných osob s nízkou úrovní vzdělání.

Vzdělání má být nástrojem k zajištění lepších vyhlídek na získání nebo změnu zaměstnání. Nezaměstnaní, kterým chybí kvalifikace z vyšší sekundární školy, si potřebují doplnit vzdělání, aby získali lepší pozici na trhu práce. Iniciativa pro vzdělávání dospělých je tedy prostředkem k ulehčení nároků trhu práce. Iniciativa má zároveň rozšířit možnosti spolupráce a společného využívání zdrojů, které mají k dispozici jednak státní úřady práce, jednak obce. Zvlášť velký význam má iniciativa pro všechny, kdo pracují v odvětvích postižených hospodářskou krizí a strukturálními změnami. Pozitivní vliv bude mít i na trh práce z hlediska dělby práce podle pohlaví.

Iniciativa pro vzdělávání dospělých má napomoci k proměnám v pracovním životě a k jeho rozvoji. Nové způsoby organizace práce přinášejí nové požadavky na pracovní síly. Bude-li k dispozici více kvalifikovaných pracovních sil, zlepší se předpoklady hospodářského růstu.

Iniciativa pro vzdělávání dospělých by mimoto měla přispět k rozvoji a obnově vzdělávání dospělých z obsahového a metodického hlediska. Praxe a metodika výuky uplatňovaná v rámci této iniciativy se má postupně zdokonalovat a na tomto pozitivním vývoji se má podílet i výměna myšlenek a zkušeností mezi obcemi a subjekty organizujícími vzdělávání. Za pět let se vzdělávání dospělých má reformovat, rozvinout a získat předpoklady k účinnějšímu reagování na náročné úkoly, před nimiž na prahu nového tisíciletí stojí jednotlivci, svět práce a celá společnost.

Nové směry ve vzdělávání dospělých

Orgány na místní úrovni přebírají větší díl odpovědnosti za zajištění vzdělávání dospělých. Rozvinou se nové formy spolupráce mezi těmito úřady, rozvojovými agenturami s celostátní působností a dalšími subjekty, které mají vztah k trhu práce.

Iniciativa pro vzdělávání dospělých zahrnuje mobilizaci zdrojů ke snížení prahových podmínek, při nichž lidé postrádající větší praxi mohou začít studovat. K tomu slouží například přesněji cílené náborové a informační aktivity, individuální kurzy a také větší počet kursů zaměřených především na poradenství. Na této iniciativě se podílí celá řada různých subjektů zajišťujících vzdělávání po organizační stránce. V maximální míře se využívá profilových rozdílů a

rozdílů v pracovních přístupech. S podporou iniciativy se zakládají kontaktní sítě. Má se zdokonalit spolupráce mezi vyššími sekundárními školami, které zajišťují vzdělávání dospělých, a systémem vzdělávání pro pracovní trh.

Počítá se s uplatněním nových forem aktivit, nekonvenčních organizačních řešení, informační techniky a nových přístupů k učení. Zvýší se nabídka kursů s odbornou orientací, která bude vycházet vstříc novým cílovým skupinám. Do iniciativy lze zařadit také vzdělávání na pracovišti, přípravu učňů i řešení se zajištěním studia v kombinaci s opatřeními na trhu práce. Jde o usnadnění přechodu mezi různými úrovněmi a typy škol a také o prosazení zásady, že přístup ke vzdělávání dospělých mají určovat předpoklady uchazečů.

Role státu

Na kursy s poradenským zaměřením a na vzdělávání dospělých ve vyšších sekundárních školách vyčlení stát zvláštní prostředky. Určitý omezený počet obcí obdrží podporu na základní vzdělávání dospělých. Od 1.července 1998 se o organizování a monitorování práce na programu *Kunskapslyftet* stará Národní agentura pro vzdělávání (*Skolverket*). Obce jí předkládají žádosti o realizaci projektu vyššího sekundárního vzdělávání dospělých a agentura pak rozhodne o přidělení finančních prostředků. Při jejich přidělování na program *Kunskapslyftet* platí tato kritéria:

- úroveň nezaměstnanosti a úroveň vzdělanosti ve sféře působnosti každé obce;
- směr a rozsah obecního programu v kursech s poradenským zaměřením, ve všeobecných kursech a v odborných kursech;
- kvalita programů, které obce zpracovaly na obnovu a rozvoj vzdělávání dospělých v uvedených směrech.

Státní dotaci dostává obec jako paušální částku. Při jejím využití se předpokládá, že obec dosáhne svých cílů co do směru, rozsahu a kvality vzdělávání; obce tyto cíle specifikují v žádosti předložené Národní agentuře pro vzdělávání.

Odpovědnost místních orgánů

Místní orgány odpovídají za plánování a vedení programů. Projeví-li zájem, mohou spolupracovat s ostatními místními orgány a poskytovateli vzdělání.

Učební plány a osnovy, hodnotící kritéria a veškeré předpisy týkající se vzdělávání dospělých v působnosti obcí platí i tehdy, podílejí-li se na programu i další partneři. Jedinou výjimkou jsou kursy pořádané lidovými vyššími školami (*folkhögskolar*).

Monitorování a hodnocení

Každá obec odpovídá za hodnocení své činnosti ve vzdělávání dospělých. Pravidelné sledování a hodnocení obecních programů vzdělávání dospělých provádí Národní agentura pro vzdělávání. Přímý

zájem na činnosti Iniciativy pro vzdělávání dospělých uplatňuje také parlamentní komise, která provádí nezávislé sledování a hodnocení a koordinuje celostátní vyhodnocování programů pro vzdělávání dospělých.

Financování studií

Program *Kunskapslyftet* zahrnuje celou řadu různých způsobů, jak mohou studující financovat své studium. Pro většinu studujících je nejvýhodnější formou studijní podpory zvláštní stipendium, které bylo zavedeno zároveň se samotnou Iniciativou pro vzdělávání dospělých. Stipendium je určeno především pro nezaměstnané, kteří neabsolvovali nebo nedokončili tříleté vyšší sekundární vzdělávání a kteří se chtějí věnovat studiu na úrovni školy s povinnou docházkou nebo na úrovni vyšší sekundární školy. O udělení stipendia si mohou zažádat lidé ve věku od 25 do 55 let.

Stipendium se rovná částce, která by studujícímu jinak byla vyplácena jako podpora v nezaměstnanosti, a poskytuje se po dobu nepřesahující 12 měsíců. K dalším formám podpory při studiu patří *svuxa* (zvláštní pomoc při vzdělávání dospělých určená pro nezaměstnané) a *svux* (zvláštní pomoc při vzdělávání dospělých) a jiná studijní stipendia.

2. Odborná příprava pro pokročilé

Jde o pilotní projekty v úrovni postsekundárního odborného vzdělávání a pokročilé odborné přípravy ('KY'). Realizují se od podzimu roku 1996 a mají pokračovat do roku 2001. Rozvíjejí určité nové formy spolupráce mezi pracovišti a vzdělávacím systémem.

Odborná příprava pro pokročilé je formou postsekundárního odborného vzdělávání, kde je třetina kursu věnována specializovaným aplikacím teoretických znalostí na pracovišti. O financování kursů se starají zaměstnavatelé. Jde o netradiční formu učení, vyžadující aktivní učení na pracovišti a explicitně směřující k rozvoji kvalifikačních předpokladů a postojů vyžadujících flexibilitu, schopnost rozvíjet sociální vztahy, celkové chápání obecných procesů, schopnost řešit problémy atd.

Byla ustavena komise, která si jako konkrétní úkol vytyčila monitorování této pilotní iniciativy. Komisi tvoří představitelé politických stran, zástupci organizací působících na trhu práce, zástupci místních úřadů a odborníci z vysokoškolských institucí. Komise má ústřední sekretariát.

K účasti na činnosti komise jsou zvány i další subjekty – vysoké školy, jednotlivé fakulty, obce, regionální úřady a soukromé společnosti.

Komise vybírá projekty pro udělení grantů. Postupuje přitom podle řady kritérií, k nimž patří potřeby trhu práce, kvalita vzdělávání a jeho návaznost na cílové profesní zaměření atd.

Komise odpovídá za monitorování celé iniciativy a za její nezávislé vyhodnocování. Tuto práci vykonává Vysoká škola technická v Luleå.

Komise předložila návrh na integrování tohoto typu kursů do vzdělávacího systému.

Cíle a cílové skupiny

Kursy jsou určeny lidem, kteří absolvovali vyšší sekundární školu a lidem v pracovním procesu, kterým jde o rozvoj kvalifikace v určitém konkrétním oboru.

Kursy jsou založeny na těsné spolupráci mezi světem práce s různými subjekty poskytujícími profesní přípravu (instituce vyššího sekundárního vzdělávání, vysokoškolské instituce, podniky aj.). Mají vycházet vstříc konkrétním potřebám pracovního trhu, přičemž žádný obor není předem vyloučen.

Cílem je uspokojit poptávku po kvalifikovaných pracovních silách, které jsou vybaveny nejen tradiční odbornou kvalifikací, ale mají také další potřebné předpoklady tolik žádané na trhu práce – flexibilitu, schopnost řešit problémy atd.

Tyto pilotní programy umožní nabýt praktické zkušenosti v nových kursech, nových formách vzdělávání a s novými subjekty zajišťujícími profesní přípravu. Programy také dávají příležitost k hodnocení zájmů podnikatelských kruhů a studujících o tento druh systému.

Náplň kursů

Pro účast v těchto kursech se vyžaduje kvalifikace na vyšší sekundární úrovni, případně ekvivalentní praxe.

Náplň se čerpá z kurikula vyšších sekundárních škol, doplňujících a specializovaných pokročilých kursů, kursů dalšího vzdělávání a kursů podle návrhu podnikatelských kruhů. V kursech se spojuje praktický přístup s detailními teoretickými znalostmi a jde v nich o zajištění potřebné kvality a plnění požadavků trhu.

V učebních plánech jsou kromě odborně-profesní náplně obsaženy také tyto předměty:

- matematika a přírodní vědy;
- informatika a její aplikace;
- ekonomie a ekonomická teorie;
- společnost a kultura;
- jazyky a komunikace.

Kursy navíc rozvíjejí tyto osobní dovednosti:

- znalost jazyků, čtení, psaní a využívání informací;
- schopnost řešit problémy, kritické myšlení a tvořivost;
- schopnost vyjednávat, schopnost pracovat v týmu.

Z organizačního hlediska vyžaduje tento typ učení adaptaci podle potřeb pracovišť a musí mít zajištěn patřičný dohled. Musí účastníky v odpovídající míře seznamovat s problematikou konkrétní praxe, ale zároveň by si měl udržet dostatečný odstup od odborného prostředí; dále by měl dávat příležitost k přebírání odpovědnosti atd.

Při navrhování projektů se počítá s aktivní účastí zaměstnavatelů.

3. Uznávání znalostí a kvalifikace dospělých

V roce 1998 zvláštní zmocněnec jmenovaný vládou předložil návrhy zásad, podle nichž se má řídit uznávání odborné kvalifikace získané v zahraničí. Návrhy se týkaly kvalifikace na úrovni vyšších sekundárních škol, ale navrhované zásady měly být uplatnitelné i na ostatních úrovních vzdělávání. Vláda doporučila provést pilotní projekty k ověření zásad pro uznávání zahraniční odborné kvalifikace a zavést přitom širší pilotní systém, v němž by si všichni dospělí, kteří projeví zájem, mohli nechat potvrdit odbornou kvalifikaci a znalosti bez ohledu na způsob i místo jejich nabytí.

V roce 1999 byl vládní zmocněnec požádán, aby v průběhu roku 2000 realizoval a vyhodnotil tři pilotní projekty a navrhl organizační a další zajištění širšího pilotního systému.

Dále má zmocněnec za úkol posoudit možnosti vybudování celostátního systému uznávání kvalifikace ve Švédsku. Vláda zdůraznila, že je důležité nadále podporovat probíhající práce na vývoji systémů ověřování a potvrzování kvalifikace a znalostí na místní úrovni.

Termín uznávání se zde definuje jako postup identifikace stavu znalostí, dovedností a schopností daného jednotlivce a jejich transparentního a systematického popisu, který má být jasný a srozumitelný a tedy přijatelný pro potenciální zaměstnavatele a vzdělávací instituce. Postup uznávání může zahrnovat testy, odborné poradenství a poradenství pro orientaci v možnostech rozvoje kariéry, doplňovací výuku a odbornou přípravu, pracovní praxi atd. Uznávání má za cíl usnadnit vstup na trh práce, případě vytvořit základ pro další studium. Lze je také využít jako pedagogický nástroj ve vzdělávání dospělých a k adaptaci projektování a realizace výuky podle konkrétních potřeb jednotlivých účastníků kursů a podle jejich výchozí báze znalostí.

4. Distanční učení ve vzdělávání dospělých

V roce 1998 se švédská vláda rozhodla zahájit iniciativu se zaměřením na vypracování nových metod distančního vzdělávání pro dospělé založených na využívání nových informačních a komunikačních technologií. Byla ustavena pracovní skupina, která dostala za úkol zahájit projekty na řešení této problematiky s cílem vyvinout nové metody a nové

možnosti podpory flexibilního učení za účasti dvou státních škol pro vzdělávání dospělých. Tato práce je spojena s rozpracováním způsobů podpory dostupného distančního vzdělávání, které organizují poskytovatelé vyššího sekundárního vzdělávání dospělých v obcích.

Probíhá několik projektů s touto náplní:

- metodika v distančním vzdělávání dospělých – bezplatné kursy profesní přípravy pro učitele podílející se na distančním vzdělávání dospělých na úrovni obcí;
- katalog vybavenosti pro distanční učení – soupis všeho, co je k dispozici na místní úrovni a co by bylo využitelné v širším rozsahu (na celostátní úrovni) s cílem vyloučit duplicity a plýtvání zdroji; projekt také zahrnuje rozpracování funkcí všeobecné podpory, k nimž patří například modely pružné organizace ve vzdělávání, uznávání znalostí a kvalifikace, podpora profesního poradenství atd.;
- vyspělé nástroje distančního učení založené na nových informačních a komunikačních technologiích – vypracování potřebných nástrojů na celostátní úrovni a jejich rozšíření do jednotlivých lokalit s cílem kompenzovat případný nedostatek investičního vybavení na místní úrovni;
- síť místních studijních center – jde o vývoj metod spolupráce mezi různými poskytovateli profesní přípravy a vypracování oficiálních nebo externích systémů na zvýšení dostupnosti vzdělávání dospělých;
- styly distančního učení – aktualizace modelů distančního učení s kursy nabízenými řadou forem v závislosti na různých stylech učení; spolupráce s výzkumnými pedagogickými pracovníky a technickými experty při rozvoji individualizovaných strategií učení;
- jazykové kursy pro mladé neslyšící – vypracování kursů ve švédštině a v angličtině na pomoc neslyšícím při jejich seznamování s distančním učením;
- rozvoj internetových zdrojů – přístup (na internetové adrese) k informacím o projektech v tomto pilotním programu. Budování společné platformy pro všechny zdroje používané v dostupném distančním vzdělávání.

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ

ANGLIE

Význam pojmu

Britské Ministerstvo školství a zaměstnanosti nemá oficiální definici celoživotního učení. Vláda je přesvědčena, že investice do vzdělávání a profesní přípravy vytvářejí zdroje ekonomických, sociálních i osobních výhod. Proto má vláda maximální zájem na vybudování 'učící se společnosti', kde každý bez ohledu na konkrétní podmínky počítá s tím, že se po celý život bude učit a stále si bude zvyšovat kvalifikaci.

Vláda je přesvědčena, že se na úhradě nákladů na učení trvající po celý život mají podílet jednotlivci, zaměstnavatelé i stát. Na celoživotní učení by měli přispívat všichni zainteresovaní, a to buď přímo, nebo nepřímo (z budoucích příjmů), protože všichni těží z jeho výhod: jednotlivci si zvyšují kvalifikaci a získávají lepší vyhlídky na dobré zaměstnání, podniky dosahují vyšší produktivity a společnost získává větší sociální a ekonomické výhody.

Ministr školství a zaměstnanosti stanovil svou strategii pro rozvoj 'učící se společnosti' v politických dokumentech *The Learning Age* (Věk učení) a *Learning to Succeed* (Učením k úspěchu). Základem strategie je podpora účasti všech šestnáctiletých a starších občanů v učení doma, na pracovištích i v tradičních vzdělávacích institucích.

Pro účely výzkumů Ministerstva školství a zaměstnanosti – jde především o *National Adult Learning Survey* (Celonárodní průzkum vzdělávání dospělých), který byl proveden v roce 1997 – byla stanovena široce pojatá komplexní definice učení. Zahrnuje všechny typy záměrného učení s učitelem i bez učitele včetně učení samostatného. Definice pokrývá odborné i ostatní učení, přičemž je lhostejné, zda učení vede či nevede k získání kvalifikace.

Cíle a strategie

Britská vláda je přesvědčena, že učení je klíčem k prosperitě jak pro jednotlivce, tak pro firmy a pro společnost jako celek. K dosažení stabilního a udržitelného růstu potřebuje Spojené království vzdělanou, odborně vybavenou a adaptabilní pracovní sílu. Vláda je také přesvědčena, že přínos učení má být širší. Učení podporuje rozvoj civilizované a spravedlivé společnosti tvořené všemi občany, rozvíjí duchovní stránku našeho života a podporuje aktivní občanství. Umožňuje lidem plně se uplatnit v příslušném společenství. Posiluje rodinné a sousedské vztahy a následně i celý národ. Přispívá k rozvíjení našich možností a pomáhá nám pěstovat lásku k hudbě, výtvarnému umění a

Budování 'učící se společnosti'

Široká a všeobsáhlá definice odborného i ostatního učení

literatuře.

Pro Anglii určila vláda soubor národních cílů učení pro období do roku 2002. Jsou stanoveny takto:

Cíle pro mladé lidi nad 16 let:

85 % 19letých má mít kvalifikaci na úrovni 2¹;

60 % 21letých má mít kvalifikaci na úrovni 3;

Cíle pro dospělé:

50 % dospělých má mít kvalifikaci na úrovni 3;

28 % dospělých má mít kvalifikaci na úrovni 4¹.

Cíl z hlediska účasti na učení (věk od 16 do 69 let):

Sedmiprocentní úbytek těch, kdo se neučí (což znamená, že se bude učit o 500 000 lidí více).

Cíle pro organizace:

45 % středních a velkých podniků bude nositeli známky 'Investujeme do lidí';

10 000 drobných podniků bude nositeli známky 'Investujeme do lidí'².

Národní cíle
učení pro mladé
nad 16 let a pro
dospělé

Snížení podílu
těch, kdo se
neučí. Vyšší
účast
organizací
v kampani
'Investujeme do
lidí'

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Školy

Politika vlády ve vztahu ke školám a k celoživotnímu učení má vést k vytvoření 'kontinua učení'. Počáteční vzdělávání dá dětem ten nejlepší start do života. Mladí lidé získají vědomosti, dovednosti, znalosti a postoje, které potřebují ke vstupu do světa dospělých. Strategii podpory učení pro věkovou kategorii nad 16 let doplňují opatření ke zlepšení prospěchu a úrovně žáků ve školách. Jednou z iniciativ v této oblasti je rozsáhlý '*School Improvement Programme*' (Program zdokonalování školství), k němuž patří například i stanovení cílů pro školy a místní školské úřady a strategie ke zvýšení jazykové a matematické gramotnosti.

Zvýšení
prospěchu a
úrovně žáků ve
školách

Vzdělávání po skončení povinné školní docházky

V zásadě lze říci, že vzděláváním a profesní přípravou mladých lidí po

¹ The Qualifications and Curriculum Authority (QCA - Úřad pro kvalifikaci a kurikula) zavádí národní rámec pro udělování kvalifikačních stupňů (úrovní) podle doporučení z Dearingova přehledu (Dearing, 1996). Nový rámec zahrnuje akademické a odborné kvalifikační stupně:

Vstupní úroveň (úrovně 3,2,1 podle '*National Curriculum*');

Základní úroveň 1 (stupně D-G podle '*GCSE*', základní úroveň podle '*GNVQ*' a úroveň 1 podle '*NVQ*');

Střední úroveň 2 (stupně A*-C podle '*GCSE*', střední úroveň podle '*GNVQ*' a úroveň 2 podle '*NVQ*');

Pokročilá úroveň (úroveň AS a A podle '*GCE*', pokročilá úroveň podle '*GNVQ*' a úroveň 3 podle '*NVQ*');

Vyšší úroveň 4 (před získáním akademického titulu) (úroveň 4 podle '*NVQ*').

² 'Investujeme do lidí' je národní standard, který stanovuje úroveň optimální praxe v profesní přípravě a rozvoji lidí se zaměřením na dosažení podnikatelských cílů. Tento standard tvoří celonárodní rámec pro zvyšování podnikové výkonnosti a konkurenceschopnosti s využitím plánovaného přístupu ke stanovování a sdílení podnikatelských záměrů a k rozvíjení úrovně pracovníků, jejichž prostřednictvím se podnikatelské záměry mají realizovat. Proces má cyklický charakter a má vést k vytvoření kultury stálého zdokonalování.

šestnáctém roce věku se zabývá terciární sektor převážně dotovaný státem a silný soukromý terciární sektor profesní přípravy.

V dokumentu *Learning to Succeed* (Učením k úspěchu) se vytyčuje rámec pro zajišťování celoživotního učení. Nová úprava má nabýt platnosti k 1. dubnu 2001. Navrhuje se v ní toto:

- ustavit *Learning and Skills Council* (LSC – Ústřední radu pro učení a kvalifikaci) se sítí místních rad a s rozpočtem ve výši 5 miliard liber (přibližně 7,25 miliard EUR). (Systém LSC nahradí stávající *Further Education Funding Council* – Radu pro financování dalšího vzdělávání a celonárodní síť *Training and Enterprise Councils* – Rad pro profesní přípravu a podnikání);
- poskytnout v radách LSC nejvíce prostoru zaměstnavatelům;
- ustavit nový program pro mládež pod názvem '*Connections*', který bude zahrnovat novou podpůrnou službu, jež je modernizovanou verzí *Careers Service* (Služby pro rozvoj kariéry); zlepšit vazby s *Youth Service* (Službou pro mládež), kde působí osobní poradci mladých lidí;
- rozšířit spolupráci mezi 'šestými třídami' (závěrečnými) sekundárních škol a institucemi terciárního vzdělávání (*colleges*);
- založit nezávislý inspektorát pro veškerou profesní přípravu v učebním poměru. Roli *Office for Standards in Education* (OFSTED – Úřadu pro vzdělávací standardy) přeorientovat na inspekční práci v oblasti vzdělávání mladých lidí ve věku 16–19 let (sekundární školy a *colleges*). Inspekční činnost na *colleges* pro uvedenou věkovou kategorii tak bude vykonávat nový inspektorát i OFSTED;
- zajistit možnost přípravy v učebním poměru pro dospělé nezaměstnané. Tento úkol převezme vládní služba pro zaměstnanost.

V sektorech *further education* (instituce poskytující vyšší sekundární vzdělávání těm, kdo nepokračují na všeobecně vzdělávací nebo odborné škole) a vysokoškolského vzdělávání má vláda v průběhu dvou let věnovat přibližně 1,5 miliardy liber (2,47 miliardy EUR) na zvyšování počtu studujících, na zvyšování kvality, na podporu investic a na stimulaci výzkumu.

Pilotní projekty

Strategie, kterou vláda uplatňuje v oblasti celoživotního učení, jednak navazuje na již zavedené programy a metodiky, jednak zakládá nové iniciativy.

Pokud jde o zavedené programy, počítá se ve vládní strategii s těmito opatřeními:

- značné rozšíření *further education* (dalšího vzdělávání) a vysokoškolského vzdělávání, a to o 800 000 nových míst do roku 2000; předpokládá se, že mnohá z těchto míst využijí ti, kdo studují s redukovanou prezencí a starší studující;
- rozšíření možností k získání jazykové a matematické gramotnosti – do roku 2002 se má této formy přípravy účastnit přes 500 000 dospělých;

Založení ústřední Rady pro učení a kvalifikaci, ustavení nového programu pro mládež, založení nezávislého inspektorátu pro přípravu formou učebního poměru, zajištění učení v pracovním poměru pro nezaměstnané

- podpora zaměstnavatelů při získávání známky 'Investujeme do lidí', tedy při zajišťování efektivního rozvoje zaměstnanců (jde především o menší firmy);
- podpora vzdělávání dospělých v působnosti místních úřadů (při společném financování). V roce 1999/2000 má jít o částku 9 milionů liber (14,85 milionů EUR) a v roce 2000/2001 18 milionů liber (29,7 milionů EUR).

K novým iniciativám patří:

- nová *University for Industry* (*Ufi* – Univerzita pro průmysl), která má firmám i jednotlivcům usnadnit učení. Za pomoci informační a komunikační techniky zajistí kvalitní produkty a služby pro oblast učení a do března 2001 vytvoří až 1000 místních center učení. *University for Industry* již provozuje bezplatnou linku asistenční služby '*learn direct*', která nabízí informace o možnostech učení; mimoto buduje síť center učení;
- zavedení individuálních kont učení; jejich využití má podpořit zájem o investování do vlastního učení. Konta jsou v menších počtech už k dispozici a celonárodní rámec má pro ně být vytvořen v roce 2000. Do roku 2002 by konto učení mělo mít kolem milionu lidí. Uplatňovat se mají i další formy zainteresovanosti: učící se lidé by u většiny kursů profesní přípravy měli obdržet dvacetiprocentní slevu z nákladů na učení (maximálně do výše 500 liber ročně, tj. 825 EUR) a v určitých oborech odborné přípravy v informační technice by tato sleva dosahovala 80 %. Příspěvky zaměstnavatelů na učení zaměstnanců by měly být odčitatelné od základu daně z příjmů. K dispozici má být univerzální nabídka kont učení pro všechny, kdo pracují nebo se chtějí do práce vrátit; určitá část těchto kont má být vyčleněna pro specifické cílové skupiny, například osoby s nízkou kvalifikací;
- ustavení již zmíněného nového programu pro mladé, nazvaného '*Connections*'. Program má mladým lidem vytvořit podmínky pro setrvání v systému vzdělávání až do věku 19 let nebo déle. Pokrývá pět obecných oblastí: (1) rozvinutí nové služby na podporu mládeže – mladým lidem by měla být k dispozici pomoc, podpora a poradenství, s nimiž vzrostou jejich aspirace a jejich šance na vyřešení osobních problémů, které jim při učení stojí v cestě; (2) podněcování zájmu šestnáctiletých a sedmnáctiletých zaměstnanců, kteří ve škole nezískali kvalifikaci v úrovni 2, o využití výhod 'práva na volno pro studium nebo učení'; (3) zajištění atraktivity kursů a získávaných kvalifikací a jejich motivujícího účinku na jednotlivé lidi i na zaměstnavatele; (4) zvyšování kvality a celkové úrovně všech způsobů učení; (5) zdolávání bariér ztěžujících učení (především ve finanční oblasti);
- vytvoření *Union Learning Fund* (Odborového fondu učení) ve výši 10,5 milionů liber (17,32 milionů EUR) na podporu učení v rámci partnerských vztahů mezi zaměstnavateli, zaměstnanci a jejich odborovými organizacemi. Fond má podpořit zvyšování kvalifikace na pracovištích;
- investování přibližně 50 milionů liber (82,5 milionů EUR) v průběhu tří let do rozvoje kompaktní celoanglické sítě místních informačních a

poradenských služeb pro dospělé, které budou nabízet široké spektrum příležitostí k budování kariéry a k učení;

- investování 20 milionů liber (33 milionů EUR) v průběhu čtyř let do *Adult and Community Learning Fund* (Fondu učení pro dospělé a pro obce) na podporu 'iniciativy zdola' při realizaci novátorských projektů. Fond je dimenzován na malé obce a na neziskové organizace, které se zaměřují na znevýhodněné skupiny a oblasti;
- investice 250 milionů liber (412,5 milionů EUR), z nichž se v průběhu tří let má financovat přibližně 700 center informační techniky v Anglii s cílem vytvořit dospělým a drobným podnikatelům výhodnější podmínky pro přístup k informačním technologiím.

WALES

Poznámka: Údaje uvedené v předcházejícím oddíle se sice týkaly Anglie, ale obecné cíle (například rozvoj učící se společnosti) jsou v celém Spojeném království stejné. Zde se uvádějí pouze údaje a informace o těch politikách a iniciativách, které jsou uplatňovány ve Walesu.

Význam pojmu

Ve Walesu byla vydána Zelená kniha o celoživotním učení, nazvaná *Learning is for Everyone (LIFE)*, Učení je pro všechny) spolu s politickým dokumentem pod názvem *Building Excellent Schools Together (BEST)*, Společné budování dokonalých škol). Oba tyto dokumenty navrhuji vytvoření jednotné a kompaktní cesty od počátků učení až k učení po celý život. Politika vlády pro celoživotní učení se má realizovat s ohledem na specifické potřeby a podmínky Walesu.

Jednotná a kompaktní cesta učení – od počátků až po celoživotní učení

Cíle a strategie

Cíle celoživotního učení ve Walesu jsou navrhovány ve zprávě pod názvem *An Education and Training Action Plan for Wales*² (Akční plán vzdělávání a profesní přípravy pro Wales). Jde o tyto cíle:

- snížit počet šestnáctiletých až osmnáctiletých bez kvalifikace: v roce 1996 byl v této věkové kategorii bez kvalifikace každý pátý, v roce 2002 to má být každý desátý a v roce 2004 každý dvacátý;
- snížit počet devatenáctiletých, kteří nedosáhli úrovně 2 podle NVQ, případně jiné ekvivalentní kvalifikace: v roce 1996 byl bez této kvalifikace každý třetí devatenáctiletý, v roce 2002 to má být přibližně každý pátý a do roku 2004 má tento počet dále klesnout;
- snížit podíl dospělých v produktivním věku, kteří nemají žádnou kvalifikaci: v roce 1996 byl bez kvalifikace každý čtvrtý v této věkové kategorii, v roce 2002 to má být každý sedmý a do roku 2004 jich má být méně než každý osmý;
- zvýšit podíl dospělých v produktivním věku, kteří dosáhli úrovně 2 podle NVQ, případně jiné ekvivalentní kvalifikace: v roce 1996 jich bylo více než pět z deseti, do roku 2002 jich má být na sedm z deseti a do roku 2004 se tento podíl má dále zvýšit;
- zvýšit podíl dospělých v produktivním věku, kteří dosáhli úrovně 3 podle NVQ, případně jiné ekvivalentní kvalifikace: v roce 1996 to byli tři z deseti, do roku 2002 se tento podíl má přiblížit úrovni pět z deseti a do roku 2004 jich má být více než pět z deseti;
- zvýšit podíl dospělých v produktivním věku, kteří dosáhli úrovně 4 podle NVQ, případně jiné ekvivalentní kvalifikace: v roce 1996 to byl přibližně každý pátý, do roku 2002 to má být více než každý čtvrtý a do roku 2004 se tento podíl má přiblížit třem z deseti;
- zvýšit podíl dospělých s funkční základní jazykovou gramotností: v roce

Kvantifikované cíle pro různé cílové skupiny

² Education and Training Action Group for Wales (1999). *An Education and Training Action Plan for Wales*. ETAG: Cardiff.

1996 jich bylo přibližně osm z deseti, v roce 2002 jich má být alespoň devět z deseti a do roku 2004 více než devět z deseti;

- zvýšit podíl dospělých s funkční základní matematickou gramotností: v roce 1996 jich bylo pět z deseti, v roce 2002 jich má být šest z deseti a do roku 2004 více než šest z deseti.

V návrzích se také počítá, že účast na vzdělávání a profesní přípravě se v letech 1999 až 2004 bude každoročně zvyšovat o 10 tisíc účastníků a že bude vytvořen nový rámec pro podporu drobných podniků, které by se měly ve zvýšené míře věnovat profesní přípravě zaměstnanců a pomáhat jim dosáhnout měřitelné kvalifikační úrovně, která bude splňovat požadavky oficiálních standardů.

Akční plán vzdělávání a profesní přípravy obsahuje dále tyto návrhy:

- aby Národní shromáždění ustavilo *National Council for Education and Training in Wales* (CETW – Národní radu pro vzdělávání a profesní přípravu ve Walesu. CETW by měla nahradit *Further Education Funding Council for Wales* (Radu pro financování dalšího vzdělávání ve Walesu) a *Welsh Training and Enterprise Councils* (Velšské rady pro profesní přípravu a podnikání;
- aby CETW zajišťovala a financovala ve Walesu veškeré vzdělávání a profesní přípravu po šestnáctém roce věku s výjimkou vysokoškolského vzdělávání, a to prostřednictvím sítě *Community Consortia for Education and Training* (CCET – obecních konsorcií pro vzdělávání a profesní přípravu. V konsorciích CCET budou zastoupeni místní poskytovatelé vzdělání včetně institucí dalšího vzdělávání, 'šesté třídy' škol řízených místními orgány a subjekty zajišťující vzdělávání dospělých taktéž v působnosti místních orgánů a dále soukromí poskytovatelé profesní přípravy a neziskový sektor;
- aby byla posílena spolupráce mezi závěrečnými ročníky sekundárních škol a vysokými školami;
- aby ve vzdělávání a profesní přípravě bylo ponecháno více prostoru zaměstnavatelům.

Různé
institucionální
úpravy

Pilotní projekty

Mezi konkrétní iniciativy navrhované pro Wales patří vypracování *National Learning Strategy for Wales* (Národní strategie učení pro Wales), která zahrnuje tyto úkoly: lepší přístup k informacím a více možností vzdělávání; nová opatření ke zvýšení a rozšíření participace ve vzdělávání a profesní přípravě; vypracování jednotného a pružného kvalifikačního rámce s uplatněním systému zápočtů, který se má vztahovat na veškeré učení po šestnáctém roce věku, a konečně efektivnější spolupráce a partnerské vztahy na místní a regionální i celonárodní úrovni ve Walesu.

Wales se také účinně podílí na práci *University for Industry* a na systému *Individual Learning Accounts* (Individuálních kont učení).

SEVERNÍ IRSKO

Význam pojmu

Kontinuální rozvíjení dovedností, znalostí a vědomostí potřebných pro účely zaměstnatelnosti a pro naplnění osobních potřeb

Zaměstnatelnost a naplnění osobních potřeb

Cíle a strategie

V únoru 1999 Ministerstvo školství Severního Irska a *Training and Employment Agency* (Agentura pro profesní přípravu a zaměstnání) společně zveřejnily závažný politický dokument – *Lifelong Learning – A New Learning Culture for All* (Celoživotní učení – nová kultura učení pro všechny). Hlavní cíle strategie celoživotního učení lze shrnout takto:

- výrazné zvýšení účasti dospělých na odborném vzdělávání a profesní přípravě včetně širšího přístupu k dalšímu a vysokoškolskému vzdělávání a profesní přípravě ve skupinách obyvatel, které byly dosud nedostatečně zastoupeny;
- důraz na rozvoj základních a klíčových kompetencí;
- vytvoření podmínek pro snazší postup na žebříčku kvalifikací;
- vytvoření těsnějších vazeb mezi poskytovaným vzděláním a profesní přípravou na jedné straně a poptávkou po určitých kvalifikacích v regionální ekonomice na straně druhé;
- intenzivnější spolupráce mezi subjekty zajišťujícími vzdělávání a profesní přípravu na jedné straně a světem obchodu a průmyslu na straně druhé;
- výrazné rozvinutí předpokladů pro práci s informační a komunikační technikou u učitelů, instruktorů a studentů;
- udržení a zvýšení kvality forem a prostředků, jimiž se zajišťuje vzdělávání; zvýšení výkonnosti a efektivnosti v celém resortu vzdělávání a profesní přípravy.

Širší participace, důraz na základní a klíčové kompetence, vazba na potřeby regionální ekonomiky, spolupráce, využívání informační a komunikační techniky, kvalita

Podíl jednotlivých stupňů vzdělávacího systému

Školy

Existuje strategie pro učení mladých lidí starších 16 let a pro učení dospělých a zároveň se uplatňuje celá řada iniciativ a politik, které zavádí Ministerstvo školství v rámci *School Improvement Programme* (Programu zdokonalování škol). Cílem je dosáhnout vyšší efektivnosti a výkonnosti školského systému, vytvořit v povědomí lidí hlubší respekt k učení a větší přehled o výhodách plynoucích ze vzdělávání.

Program zdokonalování škol

Terciární vzdělávání

Ze sféry **školství** se na tvorbě strategie nejvíce podílí terciární sektor, tj. univerzity a neuniverzitní vysoké školy (*further education colleges*). Byl vypracován akční plán na realizaci úkolů plynoucích z této strategie v průběhu příštích tří let. Plán zahrnuje:

- vytvoření 8000 nových míst v sektoru *further education*;
- vytvoření 2000 nových míst ve vysokoškolském vzdělávání;
- realizace národních plánů *University for Industry* Severního Irska se službou '*learning direct*' a s centry učení, které mají jednotlivcům i firmám pomoci účastnit se moderních a vstřícných forem učení doma, na pracovišti a v obcích;
- zavedení systému 'individuálních kont učení'. Systém má do roku 2002 získat 25 tisíc účastníků, kteří s jeho pomocí budou moci plánovat vlastní aktivity v učení i příslušné investice;
- vytvoření zdokonaleného mechanismu pro zjišťování a monitorování kvalifikačních potřeb v Severním Irsku. Při této činnosti se uplatní nově vytvořená pracovní skupina pro otázky kvalifikace;
- zajištění podmínek pro pracovní učení pro nezaměstnané v rámci programu *New Deal* (Nový úděl);
- aktualizace programu *Jobskills* (Kvalifikace pro povolání) pro mladé lidi vstupující na pracovní trh, včetně zdokonalení moderních forem učebních poměrů řízených podle potřeb zaměstnavatelů a včetně nového zákonného nároku na studijní volno pro mladé pracovníky;
- výrazné rozšíření podpory pro základní jazykovou a matematickou gramotnost dospělých a používání informační techniky; zvýšení přístupnosti k získání těchto dovedností;
- širší přístup k terciárnímu vzdělávání u skupin obyvatelstva, které byly dosud nedostatečně zastoupeny;
- ustavení fondu strategické spolupráce na podporu užší partnerské spolupráce mezi systémem dalšího vzdělávání, podnikatelskou sférou a obcemi;
- konzultace k nové struktuře financování dalšího a vysokoškolského vzdělávání;
- zavádění vlastního severoirského systému shromažďování a převoditelnosti zápočtů s cílem usnadnit učení a rozvíjení kvalifikace po celý život.

**Rozšíření
sektorů
dalšího a
vysokoškolsk
ého
vzdělávání**

SKOTSKO

Poznámka: Většina dokumentů, kde se popisuje nynější strategie celoživotního učení, byla vypracována předchozí administrativou, která spravovala Skotsko před ustavením koaliční vlády (ta se ujala moci po vytvoření skotského parlamentu 1. července 1999). Podrobné údaje, které zde uvádíme, i dokumenty, ze kterých byly čerpány, platily v rámci staré politické struktury. Svůj maximální zájem na celoživotním učení vyhlásila skotská vláda ve vládním programu pod názvem 'Making It Work Together' (Společně za fungování věcí). Vlastní strategii k prosazování celoživotního učení vypracuje vláda v první polovině roku 2000. Je velmi pravděpodobné, že většina z údajů, které zde uvádíme, bude nadále platit i v nové strategii celoživotního učení. Odpovědnost za celoživotní učení je v celé šíři svěřena skotské exekutivě.

Význam pojmu

V září 1998 Ministerstvo školství a průmyslu tehdejšího Skotského úřadu uveřejnilo dokument pod názvem 'Opportunity Scotland: A Paper on Lifelong Learning' (Příležitost pro Skotsko: zpráva o celoživotním učení). I když zpráva neformuluje definici celoživotního učení, je určité vodítko naznačeno ve stručném odstavci v úvodu. Píše se v něm, že „pojem celoživotního učení odráží skutečnost, že uprostřed změn je třeba neustále aktualizovat kvalifikaci pracovních sil a lépe vybavovat lidi, aby byli schopni sami si řídit vlastní budoucnost. Učení je široký pojem, pod který lze zařadit celé spektrum aktivit – počáteční vzdělávání i vzdělávání dospělých, rozvíjení dovedností a aktivity pro osobní rozvoj a volný čas. Celoživotní učení především znamená rozšiřovat dostupné příležitosti k učení a podněcovat lidi k přebírání odpovědnosti za vlastní učení.“

Další dokument, který byl vydán později, má název *Opportunities for Everyone, A Strategic Framework for Scottish Further Education* (Příležitost pro každého, strategický rámec pro další vzdělávání ve Skotsku). Obsahuje základní zdůvodnění celoživotního učení a konkrétně uvádí: „Každý aspekt života ve Skotsku je dnes předmětem rychlých a mnohdy zásadních změn – změny se týkají techniky, ekonomiky, způsobů práce, sociálních struktur a dokonce i hodnot, kterými se řídíme v životě i v práci. Ústřední myšlenkou odezvy vlády na výzvy plynoucí z těchto změn je rozhodná podpora učení jako klíče k pokroku a rozkvětu v dvacátém prvním století. Rozběhly se rozsáhlé a vzájemně navazující iniciativy rozvíjené

Pojem pokrývá počáteční vzdělávání i vzdělávání dospělých, rozvíjení dovedností a aktivity pro osobní rozvoj a volný čas

Zvyšování kvalifikace pracovní síly. Lépe vybavení lidé si řídí vlastní budoucnost sami

v předškolní výchově, ve školách a v celém pracovním životě s cílem učinit z celoživotního učení pevnou součást životní reality.“

Cíle a strategie

V předmluvě, kterou ke zmíněnému dokumentu *Opportunity Scotland* (Příležitost pro Skotsko) napsal tehdejší ministr pro záležitosti Skotska Donald Dewar, je nastíněno pět témat, která podle jeho názoru mají zásadní význam pro řešení problematiky celoživotního učení. Těmito tématy jsou: zvyšování obecného povědomí o celoživotním učení, zvyšování jeho přístupnosti, rozšiřování počtu jeho účastníků, podpora rozvoje postupových možností a zajištění kvality. Na jiném místě v dokumentu se hlavní cíle celoživotního učení shrnují takto:

- stále více lidí ve Skotsku by mělo mít motivaci k účasti na učení bez ohledu na důvody a na úroveň, na které mohou začít;
- lidé by měli mít možnost chopit se vhodné příležitosti ve vhodné dobu;
- všechny složky vzdělávacího systému by měly mít zájem na podporování učících se lidí a měly by jim být nápomocny při dosahování jejich cílů.

V dokumentu *Opportunity Scotland* předkládá Ministerstvo školství a průmyslu tehdejšího Skotského výboru akční plán na období do roku 2002. Plán obsahuje těchto deset úkolů:

- založit *Scottish University for Industry* (Skotskou univerzitu pro průmysl), která odstraní dosavadní bariéry stojící v cestě učení – univerzita má používat nové technologie a vytvářet příhodné podmínky k učení, které budou vyhovovat jednotlivým studujícím;
- do Národní sítě pro učení zapojit všechny školy a všechny vysokoškolské instituce, knihovny a četná obecní centra;
- věnovat 100 milionů liber na vytvoření podmínek k účasti ve *further education* a ve vysokoškolském vzdělávání pro dalších 42 tisíc studujících;
- založit národní systém individuálních kont učení a zajistit, aby takové konto mohlo mít ve Skotsku 100 000 lidí;
- s podporou vlády dále pokračovat v realizaci projektu *University of the Highlands and Islands* (Univerzity Vysočiny a ostrovů);
- dát příležitost k účasti v programu *New Deal* (Nový úděl) a *New Futures* (Nová budoucnost) přibližně 150 tisícům lidí;
- v rámci programu *Skillseekers* (Jdeme za kvalifikací) získat 15 000 mladých do systému ‘moderního učnovství’ a zvýšit počet mladých lidí dosahujících kvalifikaci v úrovni 3;
- vytvořit podmínky, za nichž budou šestnáctiletí a sedmnáctiletí mít nárok na studium k dosažení kvalifikační úrovně 2 nebo jiné ekvivalentní kvalifikace;
- zavést systém ‘*Higher Still*’ (Ještě výš) a vybudovat komplexní skotský kvalifikační a zápočtový rámec vycházející z úspěšného

Zvyšování obecného povědomí o celoživotním učení, zvyšování jeho přístupnosti, rozšiřování počtu účastníků, podpora rozvoje postupových možností a zajištění kvality

Desetibodový akční plán

systému SCOTCAT;

- zavést nový strategický rámec pro sektor *further education*, který podpoří koordinaci mezi institucemi terciárního vzdělávání (*colleges*) a maximalizaci přístupu ke všem kursům bez zbytečné konkurence mezi nimi.

Podíl jednotlivých úrovní školského systému

Školy

Skotská strategie vychází z předpokladu, že nejlepším základem pro úspěšné učení v dospělém věku je pozitivní raná zkušenost z učení ve škole. Je nesmírně důležité, aby mladí lidé pohlíželi na učení jako na běžnou součást svého života. Do budoucna je nutné, aby si mladí lidé vytvořili návyk na učení, které bude nezbytným předpokladem k jejich úspěšnému působení ve skotské ekonomice.

Školám jsou vytvářeny podmínky, aby v dětech od mnohem útlejšího věku pěstovaly povědomí o příležitostech k celoživotnímu učení a aby zjišťovaly, jaké mají děti představy o budoucí kariéře. Do sféry odpovědnosti každé školy má patřit přesvědčování žáků, že učení jim v životě přinese lepší příležitosti a větší možnost volby. Na strategii celoživotního učení je ve Skotsku vázána i snaha o řešení problému nedostatečného prospěchu ve školách. Skotské školy realizují cíle stanovené vládou ve třech hlavních směrech: jazyková gramotnost, matematická gramotnost, prospěch při zkouškách a docházka. Hlavní dovednosti – čtení, psaní a počítání – jsou základem pro veškeré učení a podmiňují úspěšnost budoucích snah ve vzdělávání.

Tyto snahy budou ve školách podpořeny systémem '*Higher Still*' (Ještě výš) zaměřeným na rozvoj kvalifikace v celé šíři schopností. Další podporu zajistí program '*Alternatives to Exclusion*' (Alternativy proti sociálnímu vylučování), který přinese řadu alternativních možností dětem v rizikové situaci. Jiným programem realizovaným ve školách bude '*Education for Work*' (Vzdělávání pro práci), který má podpořit vazby mezi školstvím a průmyslem a přispět k rozvoji vzdělávání v podnicích.

Vazby mezi školami na jedné straně a institucemi dalšího vzdělávání (*colleges*) na straně druhé mohou dětem dát možnost nahlédnout do světa vzdělávání po skončení školy. V některých oblastech mohou žáci vyšších tříd sekundárních škol navštěvovat tzv. 'návazné' kursy v institucích dalšího vzdělávání. Mají tak příležitost seznámit se z první ruky s odborným vzděláváním (může jít o technické obory, kadeřnictví atd.).

Další vzdělávání (*Further education*)

Vytvoření
návyku na
učení, řešení
problému
nedosta-
tečného
prospěchu,
důraz na
základní
dovednosti

Rozšiřování

Vláda ve Skotsku prosazuje zásadu, podle níž každý, kdo je schopen využít možností vysokoškolského vzdělávání, by k tomu měl dostat příležitost. Zvláštní důraz se klade na rozšiřování sektoru dalšího vzdělávání, které hraje klíčovou roli v celoživotním učení a v rozšiřování přístupu k učení.

V materiálu *Opportunities for Everyone: A Strategic Framework for Scottish Further Education* (1999, Příležitost pro všechny, strategický rámec pro další vzdělávání) poukazuje ministr pro záležitosti Skotska na význam sektoru dalšího vzdělávání pro realizaci úkolů souvisejících s celoživotním učením. Úkolem *colleges* podle něho je zajišťovat efektivní a flexibilní možnosti k učení jak pro osobní rozvoj, tak pro zvyšování kvalifikace a zlepšování vyhlídek na dobré zaměstnání.

V březnu 1999, kdy byl vydán materiál *Opportunities for Everyone*, oznámil ministr pro záležitosti Skotska třiatřicetiprocentní zvýšení částky na veřejné financování *colleges* v průběhu příštích tří let. Tato publikace uznává, že tyto školy nabízejí nejoblíbenější způsob celoživotního učení a že strategický rámec je součástí plánů vlády na silné Skotsko postavené na pevných základech pro přístup všech k příležitosti učit se celý život.

Vysokoškolské vzdělávání

Důležité jsou také vazby mezi školami a institucemi dalšího vzdělávání. Jsou podstatným prvkem při realizaci významného cíle vlády – zapojit lidi, kteří byli ve vysokoškolském vzdělávání dosud nedostatečně zastoupeni. Vláda bude podporovat především zlepšování vazeb mezi školami ve znevýhodněných oblastech na jedné straně a univerzitami a *colleges* na straně druhé. Tyto vazby mohou vycházet z dosavadních zkušeností úspěšných modelů dobré ve Skotsku.

Scottish Higher Education Funding Council (Skotská rada pro financování vysokoškolského vzdělávání) vyčlenila na léta 1998–1999 částku 1 milionu liber (1,65 EUR) na podporu projektů se zaměřením na rozšíření přístupu na instituce terciárního vzdělávání. Rada také hodlá provést významné změny ve způsobech financování výuky s tím, že budou zvýhodněny instituce, které usilují o rozšíření přístupu. Nově ustavená *Scottish Further Education Funding Council* (Skotská rada pro financování dalšího vzdělávání) bude podporovat spolupráci mezi sektory dalšího a vysokoškolského vzdělávání.

Vzdělávání na úrovni obcí

Také ve vzdělávání na úrovni obcí má proběhnout reorganizace, protože i tento sektor má hrát důležitou úlohu. Ve vládní zprávě vydané v listopadu 1998 pod názvem *Communities: Change*

sektoru dalšího vzdělávání

V příštích 3 letech o 33 % více na veřejné financování colleges

Širší přístup a spolupráce mezi sektory dalšího a vysokoškolského vzdělávání

Through Learning (Obce – učením ke změnám) se uvádí, že možnosti vzdělávání sehraji významnou roli v přetváření Skotska v dynamickou učící se společnost. Bývalý Skotský úřad v dubnu 1999 rozeslal oběžník v tomto smyslu všem místním úřadům. Oběžník obsahuje rady k zajišťování vzdělávání v obcích.

Hlavní iniciativy

K faktorům přispívajícím k rozvoji celoživotního učení ve Skotsku patří tyto iniciativy:

Scottish University for Industry (SUI) – Skotská univerzita průmyslu), která má začít fungovat od podzimu 2000, tvoří páteř vládní vize celoživotního učení. Bude fungovat jako zčásti veřejný a zčásti soukromý subjekt (sdružení), který bude spolupracovat s podnikatelskou sférou, s institucemi působícími ve sféře vzdělávání a profesní přípravy a s ostatními organizacemi. Tato spolupráce bude mít nové nekonvenční formy, které bude nová univerzita uplatňovat zároveň s tradičními metodami učení. Univerzita SUI spojí dohromady jednotlivce, kteří si chtějí zvýšit kvalifikaci (i podniky usilující o zvýšení kvalifikace zaměstnanců) s lidmi, kteří jsou schopni nabídnout požadovaný obor učení, přičemž způsob, místo a čas učení budou upraveny tak, aby v maximální míře vycházely vstříc možnostem a potřebám učících se dospělých občanů.

National Grid for Learning (NGFL) – Národní síť učení). Tato síť bude mít silný vliv na vytváření společnosti občanů učících se po celý život. Síť bude zajišťovat kvalitní vzdělávací materiál, který budou školy a *colleges*, učitelé, školitelé, studenti i ostatní učící se lidé mít k dispozici na Internetu. Začínat se bude u škol, ale později má síť umožňovat přístup do všech sektorů vzdělávání i přístup pro účely celoživotního učení.

Projekt University of the Highlands and Islands (Univerzita Vysočiny a ostrovů) bude fungovat na principu partnerství s místními úřady, se vzdělávacími institucemi a se soukromým sektorem. Na projektu se společně podílí třináct vzdělávacích institucí skotské Vysočiny a ostrovů. Projekt je příkladným modelem spolupráce existujících institucí a škol při využití nejmodernější techniky s cílem rozšířit možnosti a příležitosti, překonat geografické bariéry a dát lidem z odlehlejších oblastí přístup k pokročilejším možnostem učení a zvyšování kvalifikace, než jaké měli dříve. Na projektu participují *colleges* pro další vzdělávání a akademické a výzkumné instituce, které mají mladým lidem i starším studujícím společně nabízet nové příležitosti, při jejichž využití nebudou tyto studující muset opustit Vysočinu nebo ostrovy.

Scottish Credit and Qualification Framework (Skotský zápočtový a kvalifikační rámec). Vláda ve Skotsku vítá plány vysokoškolských

institucí a *Scottish Qualification Authority* (Skotského kvalifikačního úřadu) na zavedení komplexního zápočtového a kvalifikačního rámce. Nově zavedený rámec pomůže těm, kdo se učí, zaměstnavatelům i subjektům poskytujícím vzdělání získat přehled o kvalifikačním systému. V novém rámci bude patrné, kam se ta která kvalifikace v systému řadí a v jakém vzájemném vztahu jednotlivé kvalifikace jsou. Pro ty, kdo se učí, bude rámec účinnou pomůckou při plánování postupu k dosažení cílů.

Individual Learning Accounts (ILA – Individuální konta učení).

Konta představují pro mladé lidi nový způsob investování do vlastního učení na všech úrovních a za všech podmínek. Poskytnou jim možnost plánovat financování svého učení na nové úrovni; vládě a zaměstnavatelům pak poskytnou možnost přispívat – kde to budou považovat za vhodné – na úhradu nákladů na učení. Konta budou mít k dispozici všichni a mohou se použít na úhradu přímých nákladů učení a nákladů na využití poradenských služeb. Rámcové směrnice pro systém kont učení budou vydány na podzim roku 2000. Do roku 2002 má ve Skotsku fungovat 100 000 kont učení.

Progress File (Kniha pokroků ve studiu). Kniha má nahradit *National Record Achievement* (Národní evidenci studijní výkonnosti), která byla ve Skotsku vedena po sedm let. Existencí knihy se zdůrazňuje, že vlastní učení je věcí každého jednotlivce a že každý po celý život odpovídá za svůj vlastní rozvoj. Koncepce Knihy pokroků byla vypracována s ohledem na potřeby učících se lidí. Poskytuje vodítka lidem v různých obdobích – ve fázi začátků, v navazujících fázích a při rozšiřování obzorů.

Higher Still (Ještě výš). Kvalifikační systém 'Ještě výš' mohou studující na školách a *colleges* využívat od srpna 1999. Cílem je zajistit všem všeobecně uznávanou kvalifikaci, rozšířit znalosti a schopnosti, pomoci jednotlivcům při postupném zvyšování kvalifikace, podpořit paritu hodnocení, zvýšit flexibilitu a zlepšit výkonnost v osvojování základních dovedností.

Local Learning Partnership (LLP – Místní partnerství pro učení). Síť těchto partnerství se rozvíjí od roku 1997. Exekutiva (Skotský úřad) poskytuje stimulační financování ve formě určitých částek, které se pak doplňují z místních zdrojů. Ve většině případů byly od místních organizací získány stejné nebo i vyšší částky. Osmnáct existujících místních partnerství sehrává významnou roli ve vzájemném poznávání potřeb a priorit. Na jejich základě byly vypracovány koordinovanější a detailnější přístupy, ze kterých mají užitek všichni zúčastnění a které napomáhají celoživotnímu učení v jednotlivých oblastech. Místní partnerství pro učení sehrávají důležitou roli při budování kultury celoživotního učení na místní úrovni a slouží zájmům těch, kdo se učí, i těch, kdo jim učení zajišťují, a dále zaměstnavatelům a obcím.

Program Skillseekers (Jdeme za kvalifikací). Z programu jsou čerpány prostředky pro šestnáctileté a sedmnáctileté na získávání určité kvalifikační úrovně při práci. Program mladým lidem rozšiřuje okruh možností k získání kvalifikace na základě přípravy v pracovním procesu. Mimoto podle zákona o výuce a vysokoškolském vzdělávání (*Teaching and Higher Education Act*) jsou zaměstnavatelé povinni poskytovat šestnáctiletým a sedmnáctiletým placené volno. Tato opatření mají zvýšit zájem zaměstnaných mladých lidí o pokračující vzdělávání. Strukturovaný rámec k získávání kvalifikace a dalších dovedností potřebných pro uplatnění v průmyslových odvětvích nabízí také systém **Modern Apprenticeship** (Moderní učňovství).

PŘÍLOHA

Dotazník pro podkladovou zprávu

CELOŽIVOTNÍ UČENÍ: PŘÍSPĚVEK VZDĚLÁVACÍCH SYSTÉMŮ V ČLENSKÝCH STÁTECH EVROPSKÉ UNIE

Dotazník pro síť EURYDICE k vypracování podkladového materiálu o problematice celoživotního učení

Poznámka: Zvláštností pojmu ‘celoživotní učení’ a jedním z argumentů ve prospěch prováděného průzkumu je skutečnost, že se k pojmu váže množství různých definic, především v souvislosti s jeho operativním uplatněním. Jako pomůcku (která však nesmí ovlivnit vaši odpověď na otázku 1) lze uvést definici celoživotního učení podle OECD¹ :

„Učení pod tímto úhlem pohledu spojuje individuální i společenský rozvoj ve všech směrech i prostředích – v rámci formalizovaném, tedy ve školských institucích, v zařízeních odborné přípravy, terciárního vzdělávání i vzdělávání dospělých, a také v prostředí neformálním, tedy doma, v práci a v jiných společenských celcích. Jde o systémový přístup: zaměřuje se na normy vědomostí a dovedností, které platí pro všechny, bez ohledu na věk. Zdůrazňuje potřebu všechny děti od útlého věku připravovat a motivovat k učení po celý život a koordinuje snahy o zajištění příslušných možností pro všechny dospělé, ať zaměstnané nebo nezaměstnané, kteří se potřebují rekvalifikovat, popř. postoupit na vyšší kvalifikační stupeň.“

Je nasnadě, že jde o extrémně široký pohled. **Uvážíme-li, jak rozsáhlou oblast pokrývá síť EURYDICE svou činností a jaké lhůty jsou přitom navrženy pro sběr informací, musíme zdůraznit, že v této studii se můžeme zabývat výhradně jen tím, jak se na celém komplexním přístupu podílí formalizovaný vzdělávací systém.**

1. Jaká definice se ve vašem členském státě uplatňuje pro pojem *celoživotní učení*?

Na této úrovni existují mezi jednotlivými členskými státy značné rozdíly. Odráží se v nich především rozmanitost systémů vzdělávání a profesní přípravy, ale také rozdílnost výrobních struktur. Tyto rozdíly také do jisté míry určují, v jakém rozsahu se přístup k celoživotnímu učení v té které zemi rozvíjí nebo realizuje. Zvláštními zdroji informací mohou být zákonná ustanovení, která případně byla k celoživotnímu učení přijata, nebo i ‘zelené knihy’ nebo ‘bílé knihy’ či jiné oficiální texty, které vám umožní specifikovat, jak se pojem ve vašem státě definuje.

¹ OECD, Lifelong Learning for All, Paris 1996. Česky: Celoživotní učení pro všechny. Praha, Učitel'ské noviny - Gnosis, spol. s r.o., 1997. S. 19.

2. Jaké hlavní cíle má sledovat strategie celoživotního učení – ať plánovaná nebo již realizovaná?

Nejčastěji se uvádějí tyto cíle: posílit základní učení (včetně učení dospělých), zlepšit a usnadnit přechod mezi vzděláváním a pracovním životem, zlepšit celkovou vnitřní provázanost vzdělávacího systému, podpořit vzdělávání dospělých, diverzifikovat nabídku vzdělávání a profesní přípravy a vyrovnat ji s poptávkou.

Uvedte laskavě prioritní cíle, na které se strategie celoživotního učení ve vašem členském státě zaměřuje.

3. Jak ke strategii celoživotního učení přispívají jednotlivé úrovně vzdělávání (předškolní, primární, sekundární, terciární atd.)?

Například posilování základního učení jako jeden z cílů strategie celoživotního učení může znamenat, že se rozšiřuje přístup k předškolnímu vzdělávání, činí se opatření na snižování počtu neúspěšných žáků a studijní úmrtnosti na primárním a sekundárním stupni vzdělávání a zvyšuje se celková kvalita povinného vzdělávání. Podobně například diverzifikace vzdělávání může znamenat reformu vysokoškolského vzdělávání s cílem umožnit vytváření vhodných a kvalitních programů pro dospělé, kteří se chtějí školit v průběhu kariéry atd.

V odpovědi na tuto otázku je třeba jasně určit, které školské úrovně se jednoznačně mají podílet na efektivní realizaci celoživotního učení, a u každé úrovně uvést konkrétně uplatňovaný přístup. Nejde nám o podrobný výčet veškerých opatření ke zdokonalení vzdělávacího systému, jež by nějakým způsobem mohlo vyústit v přístup k celoživotnímu učení – spíše se soustřeďte na opatření, která jsou vědomě stanovena jako priority k realizaci celoživotního učení.

4. Jaká institucionální úprava byla přijata ke koordinaci této strategie?

Například – byla ustavena pracovní skupina, meziresortní výbor nebo jiný podobný orgán s podobným účelem? Uvedte laskavě příslušnou formu.

5. Jaké hlavní cíle mají pilotní projekty nebo programy založené státními orgány?

S ohledem na informace, které mají být uvedeny ve finální publikaci, jde o zásadní otázku. Uvedte pouze pilotní programy nebo projekty, které realizuje stát (vláda); může také jít o programy a projekty, na kterých partnersky spolupracuje více ministerstev – například programy zaměřené na nové informační a komunikační technologie s bezprostřední návazností na celoživotní učení, pilotní projekty pro vzdělávání dospělých, akce zaměřené na stanovení norem kvality v základním vzdělávání atd., pokud jednoznačně tvoří součást strategie celoživotního učení. Uvedte laskavě přesný název pilotního programu nebo projektu, datum jeho

zahájení a lhůtu trvání, dále jeho cíle, jeho charakteristiku a případně i kategorii a počet obyvatel, kterým je program nebo projekt přímo nebo potenciálně určen (například profesně aktivní osoby, nezaměstnané ženy, dlouhodobě nezaměstnaní mladí lidé atd.).

6. Uveďte laskavě tituly referenčních dokumentů a (je-li to možné) přiložte je k vaší odpovědi.

Aby nebylo nutné žádat vás o další doplňující informace, je důležité, aby každý titul nebo název (programu, projektu, úřadu nebo jiného orgánu) byl uveden v původním jazyce s překladem do angličtiny nebo francouzštiny (je-li to možné, pak v oficiální verzi). Pokud jde o referenční dokumenty, dodaná bibliografie by měla mít stejnou podobu (titul v původním jazyce s případným překladem) a měla by obsahovat veškeré relevantní detaily (titul, autora, vydavatele a místo a datum vydání).

PODĚKOVÁNÍ

EVROPSKÉ ODDĚLENÍ EURYDICE

Koordinace a kompletace studie: Patricia Wastiau-Schlüter

Editor anglického jazyka: Brian Frost-Smith

Překlad do češtiny: Václav Sochor

Redakce českého překladu: Stanislava Brožová, Květa Goulliová

Technická podpora: Agatina Sicurella

Korektura: Gisèle De Lel

Rešerše bibliografie a dokumentů: Marie-Pierre Antoine, Colette Vanandruel

Internet: Brigitte Gendebien

NÁRODNÍ PRACOVISTĚ EURYDICE – PŘÍSPĚVKY JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ

EVROPSKÁ UNIE	
Belgique/België	
• Francouzské společenství • Německy mluvící společenství • Vlámské společenství	Společná odpovědnost Společná odpovědnost Společná odpovědnost
Danmark	Společná odpovědnost
Bundesrepublik Deutschland	
• Bund • Länder	Společná odpovědnost Klaus Boele
Ellada	Antigoni Faragoulitaki (oddělení Eurydice)
España	Mercedes Muñoz-Repso, Montserrat Grañeras, Carmen Morales (oddělení Eurydice)
France	Thierry Damour (oddělení Eurydice) Françoise Divisia (Bureau des Affaires européennes)
Ireland	Společná odpovědnost
Italia	Daniela Nenci (oddělení Eurydice) Paolo Federighi (Florentská univerzita)
Luxembourg	Raymond Harsch
Nederland	Drs A.H.T. Janssen (Ministerstvo školství kultury a vědy)
Österreich	Společná odpovědnost
Portugal	Společná odpovědnost
Suomi/Finland	Kimmo Härmäläinen (oddělení Eurydice), Jarmo Ahola (poradce pro vzdělávání, Ministerstvo školství)
Sverige	Bodil Bergman
United Kingdom	
• England, Wales, Northern Ireland • Scotland	Společná odpovědnost Douglas Ansdell

SÍŤ EURYDICE

Vydavatel

Eurydice European Unit
Avenue Louise 240
B-1050 Bruxelles
Tel.: 32-2-600.53.53
Fax: 32-2-600.53.63
E-mail: info@eurydice.org
URL: <http://www.eurydice.org>

ODDĚLENÍ EURYDICE V ČLENSKÝCH STÁTECH EVROPSKÉ UNIE

BELGIQUE / BELGIE

Unité francophone d'Eurydice
Ministère de la Communauté française
Direction générale des Relations internationales
Bureau 6A/002
Boulevard Leopold II, 44
B-1080 Bruxelles

Vlaamse Eurydice-Eenheid
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs
Afdeling Beleidscoördinatie
Koning Albert II – laan 5
B-1210 Brussel

Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft
Agentur Eurydice
Agentur für Europäische Programme
Quantum Centre
Hütte 79 /Bk 28
B-4700 Eupen

DANMARK

Eurydice's Informationskontor i Danmark
Institutionstyrelsen
Undervisningsministeriet
Frederiksholms Kanal 25 D
DK-1220 København K

BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

Eurydice - Informationsstelle beim
Bundesministerium für Bildung und Forschung
Heinemannstrasse 2
D-53175 Bonn
Eurydice - Informationsstelle der Länder
im Sekretariat der Kultusministerkonferenz
Lenéstrasse 6
D-53113 Bonn

ELLADA

Ministry of Education
and Religious Affairs
Direction CEE – Section C
Mitropoleos 15
GR-10185 Athens

ESPAÑA

Ministerio de Educación y Cultura
CIDE-Centro de Investigación
y Documentación Educativa
Unidad de Eurydice
c/General Oráa 55
E-28006 Madrid

FRANCE

Unité d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de la Recherche et de
la Technologie
Délégation aux Relations internationales et à la
Coopération
Sous-Direction des Relations multilatérales
Bureau des Affaires européennes
110, rue de Grenelle
F-75357 Paris

IRELAND

Eurydice Unit
International Section
Department of Education and Science
Marlborough Street
Dublin 1

ITALIA

Ministero della Pubblica Istruzione
Biblioteca di Documentazione Pedagogica
Unità di Eurydice
Via Buonarroti, 10
I-50122 Firenze

LUXEMBOURG

Unité d'Eurydice
Ministère de la Culture, de l'Enseignement supérieur et
de la Recherche
Route de Longwy 280
L-1940 Luxembourg

NEDERLAND

Eurydice Eenheid Nederland
Afd. Informatiediensten D073
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
Postbus 25000 - Europaweg 4
2700 LZ Zoetermeer

ÖSTERREICH

Bundesministerium für Unterricht und
kulturelle Angelegenheiten, Abt. I/6b
Eurydice - Informationsstelle
Minoritenplatz 5
A-1014 Wien

PORTUGAL

Unidade de Eurydice
Ministério da Educação
Departamento de Avaliação, Prospectiva e Planeamento
(DAPP)
Av. 24 de Julho 134
P-1300 Lisboa

SUOMI / FINLAND

Eurydice Finland
National Board of Education
P.O. Box 380
SF-00531 Helsinki

SVERIGE

Eurydice Unit
Ministry of Education and Science
Drottninggatan 16
S - 10333 Stockholm

UNITED KINGDOM

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research
The Mere, Upton Park
Slough, Berkshire SL1 2DQ
England

Eurydice Unit Scotland
International Relations Branch
Scottish Office Education and Industry Department
Floor 2 Area B Victoria Quay
Edinburgh EH6 6QQ
Scotland

EURYDICE, informační síť o vzdělávání v Evropě

Informační síť EURYDICE přináší spolehlivé, snadno srovnatelné informace o školských systémech a školské politice v evropských zemích. Má také za úkol monitorovat a vysvětlovat rozdílné a shodné rysy těchto systémů.

EURYDICE připravuje a vydává pro potřeby řídících politických pracovníků a světa vzdělávání:

- pravidelně aktualizované popisy organizace školských systémů;
- srovnávací studie na určitá témata celoevropského zájmu;
- ukazatele k různým stupňům vzdělávání od předškolního po vysokoškolské.

EURYDICE má také vlastní databázi, EURYBASE, která je dalším zdrojem podrobných informací o školských systémech v Evropě.

EURYDICE rozšiřuje výsledky své práce a tím usnadňuje vzájemné pochopení těchto systémů i běžných jevů, které v nich probíhají.

EURYDICE vznikla v roce 1980, od roku 1995 je nedílnou součástí akčního programu Společenství v oblasti vzdělávání Socrates. Síť se skládá z národních oddělení a z Evropského oddělení. Národní oddělení, která založila odpovídající ministerstva školství, dnes existují ve 29 zemích, a to v 15 členských zemích Evropské unie, ve třech zemích ESVO/EHP, v deseti zemích střední a východní Evropy a na Kypru. Tato oddělení poskytují a kontrolují základní informace potřebné pro průběžnou práci sítě. Evropské oddělení, které sídlí v Bruselu a které založila Evropská komise, odpovídá za řízení sítě, za koordinaci činností, za přípravu srovnávacích analýz a za budování a správu databáze.

EURYDICE na Internetu – <http://www.eurydice.org>